

Rapport 2007:22

Illegal jakt på stora rovdjur

Konflikt i laglöst land?

Illegal jakt på stora rovdjur

Konflikt i laglöst land?

Rapport 2007:22

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos
Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm
Telefon 08–690 91 90, fax 08–690 91 91, e-post order.fritzes@nj.se

Produktion:

Brottsförebyggande rådet, Information och förlag,
Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08–401 87 00, fax 08–411 90 75, e-post info@bra.se
Brå på Internet www.bra.se

Författare: Mikael Pyka, Anette Nyqvist, Therese Monstad, Johanna Hagstedt, Lars Korsell
Illustration: Skolplansch lodjur av Nils Thirén, foto Ramon Maldonado, Stockholms Stadsmuseum

Omslag: Anders Jansson, Synnöve Özer, Brå

Tryck: Edita Norstedts Västerås 2007

© Brottsförebyggande rådet 2007

ISSN 1100-6676

ISBN 978-91-85664-77-1

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	7
Omfattande undersökningar	7
Slutsatser	7
Brottsförebyggande och brottsbekämpande åtgärder	10
INLEDNING	13
Tidigare undersökning	13
Syfte och frågeställning	14
Rovdjurspolitiska mål och rättslig reglering av rovdjursjakten	16
Kriminologiska perspektiv på jaktbrott	18
Metod	21
Analysmodell	25
ATTITYDER TILL ROVDJUR, ROVDJURSFÖRVALTNING OCH ILLEGAL JAKT	28
Inledning	28
Intressegruppers attityder och värderingar, indelade i konfliktteman	35
Konflikttema: Hotet mot livsstilen	36
Konflikttema: Hotet mot näringen	42
Konflikttema: Styrande och styrda	47
Jägars attityder i fyra län	55
ANMÄLD BROTTSLIGHET OCH UTREDNINGSFÖRLOPPET	68
Inledning	68
Forskningen om omfattningen av illegal rovdjursjakt	69
Anmälda misstankar om brott och väckta åtal	72
Gärningspersoner	85
Motiv	90
Tillfälle och tillfällighetsfaktorer	99
MEDIABILDER AV ROVDJUR	112
Inledning	112
Teoretiska utgångspunkter	113
Metod	118
Material och urval	118
Resultat	124
Förekomsten av neutraliserande argument	161
Sammanfattning och slutsatser	166
FÖRSLAG TILL BROTTSFÖREBYGGANDE OCH BROTTSEKÄMPANDE ÅTGÄRDER	168
REFERENSER	177
Elektroniska källor till medianalysen	181
BILAGOR	183
Bilaga 1. Enkätföljebrev samt enkätformulär	183

Bilaga 2. Kvalitativa enkätsvar – tillvägagångssätt vid kodning och beskrivning av variabler	188
Bilaga 3. Allmänt om att använda kvalitativa metoder	190
Bilaga 4. Kodinstruktioner tidskrifter	192
Bilaga 5. Kodschema tidskriftsanalys	200
Bilaga 6. Kodinstruktioner lokalpress	207
Bilaga 7. Kodschema lokalpressanalys	214
Bilaga 8. Beskrivning av dagspress	221

Förord

Rovdjurens utbredning i skogar och fjäll är i dag ett mycket konfliktfyllt ämne i Sverige. Det finns starka åsikter om detta bland fritidsjägare, yrkesjägare, markägare, tamdjursägare, renskötare, biodlare, djur- och naturintresserade, men även bland länsstyrelsens naturbevakare och bland brottsutredande miljöpoliser och miljöåklagare runt om i landet.

Riksdagen har beslutat att det i Sverige ska finnas livskraftiga stammar av björn, järv, kungsörn, lo och varg (prop. 2000/01:57). Dessutom har Sverige en skyldighet genom internationella åtaganden att skydda dessa arter. Det enskilt största hotet mot rovdjursstammarna är den illegala jakten. Kunskapen om den illegala jaktens omfattning och struktur, samt om gärningspersonerna och deras motiv, har tidigare varit begränsad. Brottsförebyggande rådet (Brå) publicerade därför år 2005 en förstudie om den illegala jakten på rovdjur. Föreliggande undersökning bygger vidare på förstudien och de slutsatser som drogs i den.

Projektet har huvudsakligen finansierats med medel från Naturvårdsverket. Medieanalysen har delfinansierats av Världsnaturfonden, WWF. Till projektet har en referensgrupp varit knuten, bestående av kammaråklagare Christer Jarlås (Åklagarmyndigheten), kriminalkommissarie Henrik Forssblad (Rikspolisstyrelsen), avdelningsdirektör Robert Franzén (Naturvårdsverket), rovdjursansvarige Lotta Samuelson (Världsnaturfonden) och projektledare Mats Forslund (Världsnaturfonden).

Rapporten har tagits fram av Brå:s Enhet för forskning om ekonomisk och organiserad brottslighet. Den har författats av utredaren, tillika biträdande projektledaren, Mikael Pyka under ledning av projektledaren jur. dr Lars Korsell som också bidragit med texter. Författare har också varit doktoranderna Anette Nyqvist, Socialantropologiska institutionen, Therese Monstad, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK) vid Stockholms universitet samt utredaren Johanna Hagstedt vid Brå.

Forskarna vill rikta sitt varma tack till alla jägare, renskötare, tamdjursägare, länsstyrelseanställda, poliser och åklagare som ställt upp som intervjupersoner eller svarat på enkäter. Detta projekt syftar ytterst till att samexistensen mellan dem och rovdjuren ska bli bättre.

Vi vill också tacka fil. dr Ester Pollack vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK) vid Stockholms universitet för nödvändiga påpekanden på rapportens manus. Vi tackar forskarna Håkan Sand (varg), Jens Persson (järv) och professor Henrik Andrén (lo) vid Grimsö forskningsstation samt fältansvarige Sven Brunberg (björn) som har granskat uppgifterna om de zooekologiska beräkningarna. Dessutom har resultaten från denna undersökning redovisats och diskuterats vid ett seminarium tillsammans med förbundsjuristen Malin Brännström vid Svenska Samernas Riksförbund, jaktvårdskonsulenten

Gunnar Glöersen i Svenska Jägarförbundet, generalsekreteraren Mats Görling och riksviltvårdskonsulenten Arne Karlsson i Jägarnas Riksförbund – Landsbygdens Jägare samt styrelseledamoten Johan Backlin och förre ordföranden Per Thelin, Svenska Yrkesjägarföreningen, vilka har kommit med viktiga synpunkter. Mediekonsulten Claes Johnsson har bistått utredarna i kommunikationsfrågor kring rapporten.

Redaktionerna för tidskrifterna Svensk Jakt, Svensk Jakt Nyheter samt Jakt & Jägare har varit mycket tillmötesgående och gett oss tillgång till ett års nummer (juli 2005–juni 2006) av respektive tidskrift och även varit tillgängliga för att svara på frågor, vilket forskarna tackar särskilt för.

Slutligen vill utredarna tacka alla på polismyndigheternas arkiv, som har hjälpt till med det mödosamma arbetet att leta efter och kopiera anmälningar om illegal jakt på rovdjur.

Det är en förhoppning att denna rapport inte bidrar till att förenkla och polarisera en infekterad konflikt, utan att den i stället visar hur komplext problemet med den illegala rovdjursjakten är. Vår ambition är att rapporten till någon del kan vara ett underlag för att hitta en väg ut ur konflikterna och därmed minska den illegala jakten.

Stockholm i september 2007

Jan Andersson
Generaldirektör

Lars Korsell
Enhetschef

Sammanfattning

Omfattande undersökningar

Denna utredning bygger på ett omfattande empiriskt material. Det består av:

- 25 djupintervjuer med jägare, renskötare och lantbrukare – intressegrupper som upplever problem med rovdjurens återutbredning
- 4 deltagande observationer vid jakt respektive renkalvsskiljning
- en enkätundersökning av attityder till rovdjur, rovdjurspolitik och rovdjursförvaltning, som har skickats ut till 3 200 jägare i fyra län med olika utbredning av rovdjur respektive olika anmäld omfattning av illegal jakt
- 23 intervjuer med myndighetspersoner med erfarenhet av rovdjursutredningar
- en genomgång av samtliga polisanmälda misstankar om illegal jakt respektive jakthäleri på stora rovdjur under åren 1995–2005, sammanlagt 344 ärenden som följts från anmälan till eventuell utredning, åtal och dom samt
- en analys av hur rovdjur och rovdjursfrågor beskrivs i lokalpress i tre län och i två jaktidskrifter.

Detta material kan sammanfattas i följande slutsatser, som avslutas med rekommendationer om brottsbekämpande och brottsförebyggande åtgärder.

Slutsatser

Konflikten om rovdjuren uttrycks i ett starkt missnöje med rovdjurspolitiken samt förvaltande myndigheter

Intervjuer med jägare, renskötare och lantbrukare ger bilden av tre konfliktteman kring frågan om rovdjurens återutbredning: rovdjuren som hot mot en livsstil, främst som konkurrenter om jaktbart vilt men också på grund av rädsla för personlig säkerhet; rovdjuren som hot mot en näring, och då främst rennäringen men också yrkesjakten; rovdjuren som symbol för konflikten mellan styrande och styrda, där frågan om på vilken nivå beslut om skyddsjakt och rovdjurspopulationernas storlek i närmiljön ska fattas.

Misstroendet mot myndigheter varierar

Enkätresultat från en undersökning av jägares attityder till rovdjur, rovdjurspolitik och -förvaltning i Norrbotten, Gävleborg, Dalarna och Östergötland visar på regionala skillnader. Jägarna i Norrbotten är mer positivt inställda än jägarna i de övriga länen, medan jägarna i Gävle-

borg och Dalarna är mer negativa än de övriga två. Många jägare ställer sig bakom uppfattningen om att myndigheterna har försökt dölja varginplantering i landet.

Få döms för illegal jakt

Av 344 anmälningar av misstänkt illegal jakt respektive jakthäleri på stora rovdjur under åren 1995–2005, en tidsperiod om 11 år, fälldes 21 personer till ansvar i sammanlagt 19 fall av konstaterade brott. Den zoologiska forskningen har till den pågående rovdjursutredningen presenterat beräkningar av omfattningen av konstaterad respektive sannolik illegal jakt på de fem stora rovdjuren. Enligt beräkningarna döddes omkring 170–225 vargar, lodjur och järvar illegalt under senaste inventeringsåret (uppgifter saknas om björn och kungsörn). Med andra ord uppgår antalet fällande domar under 11 år till bara några få procent av det antal brott som beräknas ha begåtts endast under det senaste året. Jämfört med hur många rovdjur som dödas illegalt kan antalet dömda gärningspersoner räknas i promillen.

Straffet blir det lägsta i straffskalan

De som dömts för grovt jaktbrott på stora rovdjur efter att straffen skärptes år 2001, döms till det lägsta straffet i straffskalan, 6 månaders fängelse. Det beror på att domstolarna endast i tre fall har bedömt att de som dömts för illegal rovdjursjakt har dödat rovdjur uppsåtligt. Två av fallen handlade om otillåten skyddsjakt, det vill säga tamdjursägare som dödat rovdjur för att skydda sina inhägnade djur, och i ett fall har domstolen beaktat att gärningspersonen haft svårt att besinna sig. I ingen av de 11 fällande domarna efter straffskärpningen har gärningspersoner dömts till ansvar för att uppsåtligt ha sökt upp rovdjur i avsikt att döda.

Tamdjursägare ovanliga i utredningsmaterialet

I endast åtta fall av misstänkt illegal jakt på rovdjur under åren 1995–2005 förekommer att tamdjursägare har dödat rovdjur för att skydda tamdjur (hund, får) utanför en direkt jaktsituation. Det är ett lägre antal än förväntat, med tanke på det symbolvärde denna situation ofta har, vilket också vårt intervjumaterial och vår enkätundersökning visar.

Inga gärningspersoner fälls trots grymma metoder

I 65 anmälningar, eller nästan var femte anmälan, har snöskoter använts för att jaga rovdjur. Vi har inte kunnat fastställa hur många försök till förgiftning som gjorts, men ingen har fällts till ansvar för sådan handling såvitt har kunnat utrönas i denna utredning. Det innebär att den straffskärpning som gjordes år 2001 för att komma åt särskilt grova jaktbrott inte har kommit till användning.

De som fälls har ofta anmält sig själva

De fall av illegal jakt respektive jakthäleri som klaras upp är relativt ofta anmälda av gärningspersonen själv eller av till exempel någon i samma jaktlag. Detta är fallet i tio av 19 fällande domar i brottsutredningarna.

Kontrollsituationen är svår för utredande myndigheter

Flera myndighetspersoner som vi har intervjuat uppger att det är svårt att få personer med information om illegal jakt att berätta vad de vet. Dessutom förekommer i flera regioner hot och trakasserier mot myndighetspersoner från individer som inte vill att den illegala jakten på rovdjur ska utredas. Rovdjurskonflikten sätter också sina spår inom myndigheterna. I vissa fall har det till och med inom polisen förekommit lojalitetskonflikter, som kan antas ha försvårat arbetsförhållandena för utredande poliser. I ytterligare vissa fall fungerar samarbetet mellan utredande myndigheter inte tillfredsställande på grund av ömsesidigt misstroende. Dessa omständigheter bidrar sammantaget till en mycket svår situation för myndigheter som utreder illegal rovdjursjakt.

Medierapporteringen om rovdjur är övervägande negativ

Analysen av innehållet i artiklar som handlar om rovdjur i jaktidskrifter och den lokala och regionala dagspressen visar att medierna ofta porträtterar rovdjuren på ett negativt sätt. Citat från källor som är mycket kritiska till rovdjur och rovdjursförvaltningen/-politiken förekommer ofta. Mest kritisk är man mot varg, som framträder som en symbol för rovdjuren och ofta får representera rovdjuren på bild. En utbredd misstro mot myndigheterna skapar också ett påtagligt konfliktperspektiv och ett ”vi och dom” motsatsförhållande.

Medierna innehåller argument som kan neutralisera den illegala jakten

I både dagspress och tidskrifter förekommer neutraliserande argument. Dessa kan dels påverka mottagliga personers attityder till rovdjur, dels användas för att legitimera eller bortförklara den illegala jakten. Exempel på detta är påståenden om att vargen inte skulle vara utrotningshotad, att många inte vill ha vargen i Sverige samt att björnen får skylla sig själv för att ha blivit impopulär. Studien visar att medier kan spela en viktig roll för inställningen till rovdjur och illegal jakt.

Brottsförebyggande och brottsbekämpande åtgärder

Brott med politiska förtecken måste motverkas även med politiska medel

Den illegala jakten äger rum i en stämning av misstro mot myndigheter och oförsonlig kritik mot rovdjurspolitiken, och få personer träder fram och anmäler brott eller vittnar i domstol. Den illegala jakten är omfattande samtidigt som försvinnande få gärningspersoner hamnar inför domstol. I fråga om illegal jakt kan det närmast uppfattas som att vi lever i ett laglöst land.

Eftersom rovdjurspolitiken är ifrågasatt finns det ett indirekt stöd för den illegala jakten. Det är en unik situation eftersom det handlar om grova brott där minimistraffet är sex månaders fängelse. Det framstår därför som orealistiskt att kunna minska den illegala jakten enbart med traditionella metoder som ökad övervakning, hårdare straff och fler poliser. För att den illegala jakten ska minska krävs en dialog om förändringar av rovdjurspolitiken i syfte att få fler människor att sluta upp bakom politik och rovdjursförvaltning. Innehållet i denna politik har Brå varken kompetens eller mandat att utveckla närmare.

Frågan om inplantering

Mer än hälften av jägarkåren i områden med vargrevir tror enligt Brå:s enkät att rovdjur har inplanterats utan att myndigheterna har erkänt detta. Denna uppfattning underlättar den illegala jakten för gärningspersoner som kan motivera och neutralisera sina brott genom att rovdjuren följaktligen inte hör hemma i vår natur. Samtidigt får den illegala jakten ett folkligt stöd.

För att minska den illegala jakten och vända misstänksamhet till förtroende bör påståendena om inplantering utredas. Hur detta ska gå till och på vilket sätt frågan om inplantering kan läggas bakom oss är en fråga som statsmakterna bör diskutera med de organisationer som företräder jägare, renskötare och markägare. Ett sätt kan vara att sammanställa och bedöma det material som finns och som pekar i den ena eller andra riktningen.

Ett ansvar för jägare, renskötare och markägare

I de domar som meddelats är gärningspersonerna jägare, markägare eller renskötare. De genomgångna förundersökningarna, som uppgår till 344 stycken, motsäger inte denna bild. Den illegala jakten är därför en fråga och ett ansvar för jägarna, renskötarna och markägarna som kollektiv, inte minst för deras organisationer, som också tar avstånd från den illegala jakten.

Ska vi minska den illegala jakten och ska diskussionsklimatet sansas, måste de etablerade jägarna, renskötarna och markägarna ta sin del av

ansvaret och både centralt och lokalt isolera dem som begår brott. Med en förändrad rovdjurspolitik där statsmakterna går dessa grupper till mötes bör det vara fullt möjligt att få organisationerna att bli aktiva brottsförebyggare. Hur jägarorganisationerna väljer att skildra rovdjursfrågan har också betydelse för den illegala jakten.

Trakasserierna måste ta slut

Det är inte ovanligt att tjänstemän inom länsstyrelsen, poliser och åklagare som arbetar mot den illegala jakten utsätts för trakasserier och ibland även hot och skadegörelse. Utredande poliser möter en tystnad, och få vittnen träder fram. Denna otillåtna påverkan är ytterligare en bekräftelse på den oförsonlighet som finns kring rovdjurspolitiken och där anställda på myndigheterna görs till måltavlor för den frustration som finns.

Om en dialog kommer till stånd om rovdjurspolitiken och de olika parternas intressen och ansvar i rovdjursfrågan blir resultatet rimligtvis att den otillåtna påverkan minskar, även om det alltid kommer att finnas personer som fanatiskt driver sin fråga med vilka medel som helst. Dessa personer, liksom de som kommer att fortsätta den illegala jakten trots breda uppgörelser, måste bekämpas med kraftfulla polisiära metoder.

Polisens arbete

Den bristande folkliga förankringen för rovdjurspolitiken skymtar också fram inom polisen, där det förekommer lojalitetskonflikter. Det är angeläget för poliskåren att verka för att lagstiftningen genomdrivs och att inte några ovidkommande hänsyn tas.

Även om en bättre dialog kommer till stånd om rovdjurspolitikens innehåll och former kommer det att finnas en mycket liten grupp personer som tar lagen i egna händer. Ett sätt att identifiera dessa personer är genom polisens underrättelsearbete och genom att långsiktigt arbeta med informatörer och tips. Med tanke på de politiska inslag som finns i brottsligheten är det troligt att Säkerhetspolisens särskilda kompetens kan kopplas in.

Förberedelse och försök till brott

Polisens och åklagarnas arbete med att bekämpa den illegala jakten bör underlättas genom att kriminalisera förberedelse respektive försök till illegal jakt. En kriminalisering av förberedelse respektive försök till illegal jakt förmodas öka riskerna med exempelvis användningen av otillåtna fällor och gift, vilket vore en positiv utveckling eftersom riskerna med att använda sådana redskap idag är mycket små.

Otillåten skyddsjakt

Brå gör en uppdelning av de grova jaktbrotten i ”otillåten skyddsjakt” och ”regelrätt illegal jakt”. Med otillåten skyddsjakt avses fall där ty-

piskt sett småbrukare försvarar sina djur från rovdjursangrepp, men där förhållandena är sådana att kriterierna för skyddsjakt inte uppnås. Dessa fall av otillåten skyddsjakt skiljer sig väsentligt från den regelrätta illegala jakten där syftet enbart är att döda rovdjur. I den allmänna debatten har Brå:s klassificering av de grova jaktbrotten blivit allmänt accepterad.

Vad som bör övervägas är att införa ett särskilt stadgande för otillåten skyddsjakt med en lindrigare straffskala än för den regelrätta illegala jakten. Detta skulle öka acceptansen för lagstiftningen. De kännbara straffen riktas sedan mot ”rätt” gärningspersoner.

Inledning

Den svenska rovdjurspolitiken syftar till att säkerställa livskraftiga stammar av arterna varg, lodjur, björn, järv och kungsörn (prop. 2000/01:57). Frågan om rovdjurspolitikens utformning är kringgärdad av internationella överenskommelser och åtaganden genom bland annat Sveriges anslutning till konventionen om biologisk mångfald (SÖ1993:77) och EU:s direktiv om bevarandet av livsmiljöer samt vilda djur och växter (92/43/EEG), det så kallade Art- och habitatdirektivet.

De stora rovdjurens förekomst i skogar och fjäll är emellertid en politiskt mycket laddad fråga som engagerar flera intressegrupper: jägare, renskötande samer, tamdjursägare, fäbodbrukare, markägare, skogsbolag samt djur- och naturintresserade. Konflikten kring rovdjurens återutbredning handlar om en kollision mellan olika värderingar som ofta uttalas i kategoriska ordalag (för-emot, ”vargkramare-varghatare”, stadsbor-landsbygdsbor, renskötande samers livsvillkor ställs mot etniska svenskar etc.).

Den främsta orsaken till att rovdjursarternas populationsstorlekar inte har svarat som förväntat på myndigheternas förvaltningsåtgärder (fredning, kontrollerad skyddsjakt) är den illegala jakten, som bedöms ha en betydande inverkan på stammarnas tillväxt.¹ Kunskapen om den illegala rovdjursjaktens omfattning och struktur har emellertid hittills varit relativt okänd, och de brottsbekämpande myndigheterna har mycket svårt att ställa dem som ägnar sig åt illegal rovdjursjakt till svars.

Tidigare undersökning

Under år 2005 utförde Brå på initiativ av Rikspolisstyrelsen en förstudie om illegal jakt på rovdjur (Brå, 2005). Ett syfte med förstudien var att skapa en plattform för vår aktuella undersökning. Förstudien baserades på en genomgång av relevant litteratur, 25 domar rörande grova jaktbrott mot rovdjur mellan åren 1985 och 2005, fem förundersökningar som inte lett till åtal samt 15 intervjuer med personer med lång erfarenhet av brottsbekämpning inom området illegal jakt.

Slutsatserna från förstudien var bland annat att det endast är en mindre del av de grova jaktbrotten på rovdjur som leder till åtal och dom. Dessutom betonas att det är nödvändigt att skilja på ”regelrätt” illegal jakt – när någon ger sig ut i akt och mening för att döda ett rovdjur, och ”otillåten skyddsjakt” – när någon dödar ett rovdjur för att skydda tamdjur, men likväl på ett sätt som bryter mot den bestämmelse i 28 § i JF (1987:905) som reglerar skyddsjakt. I förstudien konstateras också att de brott som leder till åtal till största delen inte är den illegala

¹ Kommittédirektiv 2006:7, Effekter av rovdjursstammarnas utbredning, s. 4. Se även Rovdjursutredningens artrapporter, www.sou.gov.se/storarovdjur/rapporter.htm

jakten, utan den otillåtna skyddsjakten, där skytten själv också till stor del är den som har anmält brottet till polisen.

I brottsstatistiken syns därmed endast en mindre del av den illegala jakten, och då är det främst de händelser som kanske har det högsta symboliska värdet i en debatt om rovdjurspolitikens utformning: situationen då en tamdjursägares rätt att skydda sina djur ställs mot skyddet av ett fredat rovdjur. Debatten handlar till stor del om tamdjursägares otillåtna skydds jakt och behovet av att få vad man upplever som rimligare regler för att kunna skydda sina djur, medan det stora problemet för att kunna skydda rovdjursstammarna är den ”rena” illegala jakten.

I förstudien konstaterades också att den samlade kunskapen om grova jaktbrott mot rovdjur kan förbättras genom att man får bättre kännedom om omständigheterna kring den illegala jakten på rovdjur. För att få detta bör det till att börja med kartläggas hur många jaktbrott som avser rovdjur, hur brottens struktur ser ut, vilka gärningsmännen är och deras motiv, samt vilka attityder som finns och i vad mån de underlättar och legitimerar brott.

Syfte och frågeställning

Denna studie tar vid där förstudien slutar. Undersökningen syftar ytterst till att samla ett bredare kunskapsunderlag för att kunna skapa brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier mot den illegala rovdjursjakten i vårt land. Detta ska uppnås genom att förbättra kunskapen om den illegala rovdjursjakten struktur och omfattning. Dessutom syftar studien till att analysera hur rovdjuren, förvaltningen och den illegala jakten diskuteras i vissa medier, för att undersöka vilka motivationsdrivande orsaker för illegal jakt som kan förmedlas där. Slutligen syftar studien till att undersöka vilka attityder och värderingar som finns till rovdjuren, förvaltningen och den illegala jakten bland intressegrupper som lever och verkar i rovdjurstätta områden. Attityder och värderingar kan ha en legitimerande effekt på den illegala jakten, och man kan anta att utbredda negativa uppfattningar om rovdjurspolitiken och hithörande frågor också färgar synen på hur man uppfattar eventuella gärningspersoner och deras handlingar. Att få en uppfattning om attityderna ger också en grund för vilka brottsförebyggande åtgärder som är möjliga och lämpliga att föreslå.

Frågeställningarna är följande:

- Hur många grova jaktbrott mot rovdjur har anmälts mellan år 1995 och år 2005? Hur många av dessa anmälningar har lett till förundersökning, åtal och dom? Vilka faktorer påverkar polis och åklagares selektion av vilka brott som leder till förundersökning och åtal respektive vilka som skrivs av under olika stadierna i processen?

- Under vilka omständigheter begås brotten och i vilken grad av organisation sker dessa? Vilken tidigare kriminell belastning har gärningspersonerna?
- Vilken attityd har jägare, renägare och lantbrukare i rovdjurstäta områden till rovdjur och till illegal jakt på rovdjur? Vilka frågor hos dessa grupper är relevanta för en acceptans av rovdjurspolitiken?
- Hur porträtteras rovdjur i lokala tidningar respektive tidskrifter med inriktning på jakt och i vilken grad ger de utrymme för neutraliseringar (motivationsdrivande ursäkter för illegal jakt) eller på annat sätt legitimerar illegal rovdjursjakt?
- Mot bakgrund av det framtagna kunskapsunderlaget enligt ovan, vilka strategier kan formuleras för brottsbekämpande och brottsförebyggande åtgärder? Vilka åtgärder kan vidtas utanför rättsväsendet för att förebygga brotten?

Undersökningens betydelse i en pågående konflikt

Vi vill understryka hur komplicerad frågan är om rovdjurens återutbredning och möte med människan i vårt moderna samhälle. Vår erfarenhet av ämnet under projektarbetet ger oss fog för att anta att rapporten kommer att mötas med mycket stor skepsis, bland annat eftersom motsättningarna mellan olika intressegrupper i frågor om rovdjurspolitiken är så starka.

På ett flertal punkter tar dessa motsättningar sig uttryck i att man inte är enig om grundläggande fakta om rovdjuren och rovdjursförvaltningen. Vi kommer i rapporten att försöka beskriva vad som är känt om illegal rovdjursjakt inom utredande myndigheter, och det kan sägas redan här att det finns stora mörkertal. Men det träts även bland intressegrupper om frågor som borde vara någorlunda klarlagda. Några av dessa är exempelvis hur stort antal rovdjur som finns i vårt land. Den zooekologiska forskningens beräkningar utifrån sändarförsedda djur, och utifrån inventeringsarbete, mottas inte sällan med stor skepsis från jägarhåll och från rennäringen, som ibland bedömer att rovdjursstammarna är mycket större än forskarnas beräkningar. Man är dessutom ofta skeptisk till bedömningen att den illegala rovdjursjakten skulle vara ett problem för rovdjursstammarnas återutbredning, vilket hänger ihop med den misstro man hyser om forskarnas bedömning om populationsstorlekarna. Dessutom misstros forskarnas och myndigheternas intentioner med förvaltningen, vilket tar sig uttryck bland annat i en utbredd uppfattning att vargen är inplanterad i Sverige, och att detta har gjorts i det fördolda.

Vi är medvetna om att även om vi har försökt att ge röst också åt dem som uttrycker denna skepticism, riskerar vår beskrivning av den illegala rovdjursjakten att uppfattas som en partsinlaga av dem som inte tycker att den illegala jakten är ett problem. Man skulle å dessa personers vägnar hävda att om man avkriminaliserade jakten på rovdjur, det

vill säga släppte jakten fri, så hade vi gjort oss av med den illegala rovdjursjakten. Om detta kan emellertid inte Sverige besluta självt, mot bakgrund av de internationella åtaganden som nämnades tidigare. Dessutom finns det såvitt vi kan bedöma fortfarande politisk majoritet bakom grunddragen i de rovdjurspolitiska målen, om exempelvis populationsstorlekar för de olika arterna.

Vår utgångspunkt är lagstiftningen som den ser ut i dag. Dessutom förutsätter vi att förvaltningen i allt väsentligt utgår från gällande lagstiftning. Denna undersöknings syfte är således att granska de hinder som finns mot uppfyllandet av de rovdjurspolitiska målen, åtminstone de hinder som utgörs av mänskliga aktiviteter.²

Den illegala jakten som diskussionsämne är som en sten i skon hos många företrädare för intressegrupper och för myndigheter sätta att förvalta rovdjurspolitiken: ämnet skaver, och man kan få uppfattningen att detta inte är populärt att tala särskilt mycket om. Och vi har skäl att tro att rapportresultaten kommer att kunna användas som ytterligare bränsle för olika konflikter, eftersom vi exempelvis undersöker gärningspersoner som ofta finns i vissa intressegruppers led. Vi vill klargöra nu och härnäst att det enbart står ett fåtal gärningspersoner bakom brotten.

Det har varit vår ledstjärna och förhoppning under arbetets gång att denna rapport inte ska bidra till att förenkla bilden av den illegala jakten, utan att dess komplexitet i stället kommer fram i ljuset.

Rovdjurspolitiska mål och rättslig reglering av rovdjursjakten

Genom att anta regeringens proposition ”Sammanhållen rovdjurspolitik” bestämde riksdagen mål för populationerna av de fem stora rovdjuren varg, lo, björn, järv och kungsörn (prop. 2000/01:57). För lo, björn och kungsörn bestämdes minimimål, som uttryckte en nedre gräns för hur stora stammarna skulle vara för att säkra deras långsiktiga överlevnad. I princip uppställdes som minimimål respektive arts stamstorlek (vid propositionens publicering år 2001). Målen uttrycktes i föryngringar, det vill säga antalet honor som föder ungar varje år, utom för kungsörn, där målet uttrycktes i minimiantal häckande par. Eftersom järv och varg ansågs som särskilt hotade, fastställdes i stället etappmål.³ Anledningen till detta är främst att varg och järv ansågs som särskilt kontroversiella djur i sina respektive utbredningsområden. Etappmålen för järv respektive varg är en populationsstorlek som skulle säkra artens

² En risk för att målen för vargstammen inte ska uppfyllas, är enligt forskarna det faktum att vargarna är så nära besläktade med varandra att stammen kan utarmas av så kallad inavelsdepression. Detta saknar vi kompetens att uttala oss om och det ligger givetvis utanför vår granskning.

³ Vid tidpunkten för propositionens publicering beräknade forskarna 90 föryngringar av järv motsvarade ca 400 individer. Detta har sedan reviderats.

kortsiktiga överlevnad. När dessa väl är uppnådda ska en utvärdering göras för att nya mål ska kunna sättas upp.

Rovdjursforskningens bedömning av hur stor stam som krävs av varg respektive järv, för att säkra arternas *långsiktiga* överlevnad, är avsevärt större än de etappmål som ställts upp. Regeringen gjorde dock bedömningen att högre satta populationsmål än de nu valda skulle kunna medföra konflikter som i sin tur skulle minska förtroendet för förvaltningen (prop. 2000/01:57). När detta skrivs sommaren 2007 är etappmålen fortfarande inte uppnådda för dessa arter.

Tabell 1. Rovdjurspolitiska mål för de fem arterna.

Minimivån är för:	Björn	100 föryngringar, vilket motsvarar ca 1000 individer
	Lodjur	300 föryngringar, vilket motsvarar ca 1500 individer
	Kungsörn	600 häckande par
Etappmålen är för:	Järv	90 föryngringar, vilket motsvarar ca 550 individer
	Varg	20 föryngringar, vilket motsvarar ca 200 individer

Källa: Prop. 2000/2001:57.

Tabell 2. Rovdjursstammarnas storlek vid senaste inventeringarna.

Björn	2 500-2 900 individer
Lodjur	ca 1 450 individer
Kungsörn	680 häckande par
Järv	ca 420 individer
Varg	140-170 individer

Källa: Artrapporter i 2006 års rovdjursutredning.

Reglerna för jakten i Sverige finns i huvudsak i jaktlagen (1987:259), JL och i jaktförordningen (1987:905), JF. Bestämmelserna om jakt på vilt i Sverige bygger på principen att allt vilt är fredat om inte annat uttryckligen är bestämt i jaktlagen eller i föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av lagen (3 § JL). För de stora rovdjurens del – vid sidan av viss licensjakt på björn och lodjur – är jakt endast tillåten som skyddsjakt, det vill säga jakt för att undvika skador som rovdjuren kan åstadkomma. Skyddsjakt kan bedrivas genom beslut från Naturvårdsverket (27 § JF). Denna befogenhet kan, i fråga om skyddsjakt på björn och lo, delegeras till länsstyrelsen. Myndigheterna kan antingen besluta om generell årlig skyddsjakt, det vill säga att ett visst antal djur får jagas för att förebygga och begränsa skador, eller om individuell skyddsjakt, när en eller flera rovdjursindivider har orsakat skador eller uppvisat ett oönskat beteende.

Skyddsjakt på rovdjur (utom kungsörn) kan också ske genom enskild tamdjursägares initiativ utan föregående myndighetsbeslut (28 § JF).

Förutsättningarna som då ska vara uppfyllda är att

1. det sker i omedelbar anslutning till att rovdjur angriper eller står i färd att angripa tamdjur
2. rovdjuret finns inom tamdjurshägn och
3. att skrämselförsök vidtagits men misslyckats.

Skyddsjakt på enskilds initiativ får enligt samma paragraf inte ske inom nationalpark.

Bestämmelsen har under en provotid fått ett tillägg genom särskild förordning (2007:127). Enligt tillägget ges en utvidgad rätt att döda rovdjur för att skydda sina tamdjur, på så sätt att det under provotiden *inte* krävs att rovdjuret finns inom tamdjurshägn för att få dödas. Tillägget trädde i kraft den 1 maj 2007 och om inget särskilt beslut fattas upphör det att gälla den 31 april 2009. Naturvårdsverket har fått i uppdrag att utvärdera tilläggets effekter på den illegala jakten under den tvååriga provotiden.

Paragrafen har i sin tidigare lydelse gett upphov till tolkningsproblem och en intensiv debatt. Anledningen till detta är bland annat ett par uppmärksammade rättsfall, där två tamdjursägare fälldes för grova jaktbrott för att de hade överskridit rätten till skyddsjakt enligt 28 § JF. Enligt en äldre lydelse av paragrafen krävdes förutom att rovdjuret var inne i tamdjurshägn, att rovdjuret dessutom redan hade angripit ett tamdjur och att det också gjorde ett förnyat angrepp. I rättsfallen dömdes tamdjursägarna till fängelse i 6 månader i det ena fallet och ett fängelsestraff omvandlat till samhällstjänst i 120 timmar i det andra. Fängelsestraffet avtjänades efter beslut från kriminalvården huvudsakligen med fotboja i hemmet.

Att jaga rovdjur illegalt betraktas normalt som ett grovt jaktbrott (44 § JL), eftersom jakten avsett ett hotat, sällsynt eller annars särskilt skyddsvärt vilt. Efter införandet av en ny sammanhållen rovdjurspolitik den 1 juli 2001 infördes som ytterligare anledning för bedömningen att brottet kan anses som grovt, att det utförts med en särskilt plågsam jaktmetod, något som av utredarna ofta bedömdes vara fallet vid illegal rovdjursjakt (prop. 2000/01:57). Dessutom skärptes straffet för grovt jaktbrott till lägst 6 månaders fängelse, och högsta straffet höjdes från 2 till 4 års fängelse.

Motsvarande straffsats gäller vid handhavande med illegalt dödade rovdjur, så kallat grovt jakthäleri (45 § JL). Med jakt jämsställs enligt 2 § JL att söka efter, spåra eller förfölja djuret i syfte att döda det.

Kriminologiska perspektiv på jaktbrott

Förstudien till denna undersökning är det första och tills nu enda försöket att undersöka den illegala rovdjursjakten utifrån ett kriminologiskt perspektiv. Den teoretiska modell som skapades där har därför styrt även denna undersökning. Modellen har emellertid utvecklats allt efter-

som empiriskt material har samlats in och kopplats samman med medieteorier och teorier om attityder, värderingar och betydelsen av legitimitet för reglers efterlevnad.

Vi behöver inledningsvis repetera grunddragen i de bakomliggande teorierna. Den teoretiska modellen utgår från en kombinerad teori för att förklara brottslighet. Inledningsvis utgår vi från tre faktorer: motiv, neutraliseringar (motivationsdrivande ursäakter) och att det ska finnas tillfälle till brott (Coleman, 2002).

Motiv till att döda rovdjur illegalt

De motiv till illegal rovdjursjakt som i förstudien observerades dels i litteraturen, dels i det empiriska materialet, delades grovt in i två grupper: *livsstilsinriktade ekonomiska motiv och olika subjektiva motiv*. De livsstilsinriktade ekonomiska motiven som identifierades är för att skydda tamboskap, renar, hjortar, etc.; för att rovdjuren konkurrerar om det jaktbara viltet; för att rovdjuren river jakthundar; för att bedriva handel med kött, skinn eller monterade örnar. Vi har dessutom identifierat ytterligare ett ekonomiskt motiv som vi har valt att kalla kriminell egenförvaltning och som grundas i den eventuella ersättning man kan få för att döda ett rovdjur illegalt.

De subjektiva, känslomässiga motiven till att döda rovdjur illegalt är för spänningens skull; för att få en trofé, eller för att öka sin status; som ett uttryck för rädsla för människors säkerhet; rovdjurshat; frustration mot samhället. De sista motiven kan hänga ihop och är särskilt intressanta att undersöka. Vissa av brotten har skett med stor grymhet och med allt annat än jaktbetingade metoder, vilket kommer att framgå av den empiriska redogörelsen. Hatbrott är en beteckning på gärningar som normalt inte förknippas med djur, utan som riktas mot personer med annan hudfärg, etnicitet, religion, sexuell läggning och liknande. Dessa kännetecknas många gånger av extrem brutalitet, och de är ofta inte bara riktade mot offret, utan mot att undertrycka en grupp i samhället. Därför kallas hatbrotten för "message crimes". De starka känslor som vissa människor har mot rovdjuren och ibland även mot rovdjurspolitikens förvaltare, visar att hatbrottsliknelsen i vissa fall har ett förklaringsvärde.

Näraliggande till hatmotivet är rovdjursbrott som en protest mot samhället. Ett flertal kvalitativa undersökningar har beskrivit vilken frustration som finns bland vissa grupper inom till exempel rennäringen (Nilsson-Dahlström, 2003), eller bland jägarna (Sjölander-Lindqvist, 2006). Frustrationen uttrycks över till exempel utformningen av ersättningssystem för rovdjursrivna renar, eller för att man upplever att politiker och förvaltande myndigheter inte tar hänsyn till lokala perspektiv i frågan om vargens utbredning.

Tillfälle och tillfällighetsfaktorer

Utöver en motiverad gärningsperson behövs det tillfälle att kunna begå jaktbrott. I detta ligger även tillgång till utrustning, som skjutvapen, snöskoter, mobiltelefon, fällor eller gift. Dessutom behövs vanligtvis en stor del kompetens som jägare, eftersom de flesta av rovdjuren är naturligt skygga och väljer att gå åt ett annat håll om de får vittring på en människa. Vissa brott begås i grupp av personer som aktivt söker upp rovdjur för att döda dem, andra begås av enskilda som tar tillfället i akt om ett rovdjur uppenbarar sig för dem. Det är naturligt att brotten oftast sker i skogar och på fjäll där förhållandevis få personer vistas, men där rovdjuren har sina utbredningsområden. Detta skapar stora kontrollproblem för brottsbekämpande myndigheter, eftersom det är stora arealer som ska övervakas. Ett stort kontrollproblem är den tystnad som råder kring dessa brott, och svårigheten att få någon att vittna om vad man vet. Dessutom finns ett inte obetydligt inslag av otillåten påverkan på myndighetspersoner i form av trakasserier och ibland även hot (Brå 2005:18).

Neutraliseringar

Neutraliseringar (rationaliseringar, motivationsdrivande ursäkter) är lämpliga förklaringar som vissa gärningspersoner tillgriper för att motivera för sig själva att man har begått, eller ska begå, en brottslig handling. Förekomsten av neutraliseringar förklarar hur personer eller grupper, som i övrigt delar de värderingar och moraliska principer som råder i samhället kan motivera kriminella handlingar. Neutraliseringar är viktiga eftersom de möjliggör att gärningspersonen kan bryta mot regler och ändå behålla självbilden av en respektabel medborgare (Coleman, 2002, Eliason, 2004, Sykes och Matza, 1957). De är också ett sätt att dämpa skuld- och skamkänslor.

Attityder, värderingar och rovdjurspolitiska åsikter

I förstudien till denna undersökning beskrivs hur den illegala jakten på rovdjur skiljer sig från många andra former av kriminalitet. Skillnaderna består i att en viss andel av brotten begås av personer som är etablerade i samhället, utan någon i övrigt kriminell livsstil. Det enda gärningspersonerna kunde sägas ha gemensamt, var tillgång till vapen. Dessutom, och denna skillnad är viktig; den brottsliga gärningen att döda ett rovdjur har ett förhållandevis starkt stöd hos vissa grupper i samhället i de områden där de begås. En anledning till detta är med stor sannolikhet att den mest synliga brottsligheten är sådana brott där gärningspersonen har uppgett sig vara i en situation där rovdjur har dödats i syfte att skydda tamdjur. Vissa av jaktbrotten framstår därför som legitima, som närmast desperata försök att förhålla sig till en lagstiftning som gör livet svårt för människor som inte försöker annat än göra rätt för sig. Som vi kommer att visa finns det andra grupper som utgör

det reella hotet mot rovdjuren och begår den verkliga kriminaliteten. Dessa syns sällan i media och förekommer inte heller i debatten.

De lagar och regler som åtnjuter störst efterlevnad är de som människor anser sig ha en moralisk förpliktelse att följa, men det förutsätter samtidigt att de myndigheter som är satta att bevaka regelefterlevnaden i huvudsak anses vara rättfärdiga och legitima (Tyler, 1990; Hirschi, 1969). Omvänt är det rimligt att anta att inom områden där människor känner misstro mot den förda politiken, lagstiftningen och mot de förvaltande myndigheterna, skapas dåliga förutsättningar för känslor av moralisk förpliktelse att följa lagarna. Detta kan tyckas vara självklarheter, men inom ett rättsområde som kännetecknas av starka intresse-motsättningar och en kriminalitet med stora mörkertal, är det av särskild betydelse att skapa kunskap om hur motsättningarna ser ut. För vår studie innebär detta att det är av intresse att undersöka berörda intressegruppers attityder till rovdjurspolitiken och -förvaltningen, för att få en bredare förståelse för varför dessa brott är så svåra att utreda och lagföra.

Återigen, detta betyder givetvis *inte* att vi utgår från att alla jägare, renskötare eller tamdjursägare som har en kritisk inställning till rovdjurspolitiken, begår brott. Tvärtom utgår vi från att gärningspersonerna är i klar minoritet inom dessa grupper. Men man kan förmoda att det på grund av politiska, kulturella eller etniska konflikter är desto fler som saknar motivation att hjälpa brottsutredande myndigheter, bland annat på grund av ömsesidigt misstroende. De större gruppernas motivationsbrist underlättar i sin tur för att de grymmare formerna av illegal rovdjursjakt kan fortgå, och gärningspersonerna löper mindre risk att upptäckas respektive lagföras än om förtroendet för politiken och myndigheterna vore högre. Från ett brottsförebyggande perspektiv kan detta inte nog betonas.

Metod

Eftersom detta projekt i sina delar bland annat syftar till att skapa tillförlitlig statistik över den anmälda och lagförda brottsligheten, analysera attityder och värderingar hos intressegrupper och undersöka mediebudskap från kvantitativa och kvalitativa perspektiv, har vi behövt använda flera olika metoder. Här ges en översikt över dessa.

Referensgrupp

Som nämnts i förordet har Brå genomfört undersökningen med stöd av en referensgrupp. Denna har bestått av representanter från Naturvårdsverket, Rikspolisstyrelsen, Världsnaturfonden och Åklagarmyndigheten. Referensgruppen har vid seminarier bidragit med värdefulla kommentarer kring projektets utformning, enkätfrågors formulering och projektets delresultat.

Rovdjursutredningen och intresseorganisationer

Regeringen beslutade i januari 2006 att tillsätta en utredning om hur målen i en sammanhållen rovdjurspolitik ska uppfyllas för de fem stora rovdjuren.⁴ Rovdjursutredningen, som ska redovisa sitt arbete i slutet av år 2007, har därmed arbetat parallellt med vårt projekt. Utredarens syfte innefattar bland annat att intensifiera arbetet med att förebygga illegal jakt. Utredningen har lämnat synpunkter under vårt projekts slutskede och resultatet av vår studie har redovisats i särskild ordning. Undersökningsresultaten har även förankrats hos Svenska Samers Riksförbund, Svenska Jägareförbundet, Jägarnas Riksförbund – Landsbygdens Jägare, samt Svenska Yrkesjägarföreningen, som har getts tillfälle att vid ett heldagsseminarium lämna synpunkter på projektets delresultat.

Datainsamling

Litteraturgenomgång

Den analysmodell som togs fram i förstudien baserades bland annat på en litteraturgenomgång. I takt med att vår kunskap har ökat om brottsligheten, har modellen byggts ut med politiska och sociala konfliktytor kring rovdjuren. Vidare har ytterligare litteratur studerats om betydelsen av legitimitet för reglers efterlevnad. Efter att förstudien genomfördes har undersökningar om attityder till rovdjur som är relevanta också för vårt ändamål publicerats, och dessa har vi tagit till oss.

Registerundersökning av anmälda brott

I förstudien konstaterades svårigheten med att analysera statistiken över jaktbrott mot rovdjur, eftersom anmälningarna kategoriserades i en allmänt hållen brottskod innefattande alla typer av jaktbrott, oavsett drabbad art. Brottskoden förändrades därför år 2006, men det har tidigare inte gjorts någon mer fullständig sammanställning av antalet jaktbrott mot rovdjur. Dessutom har det framgått under projektets gång att en analys av den nya brottskoden ”illegal jakt på rovdjur”, än så länge inte skulle bli tillförlitlig, eftersom det inte är allmänt känt på alla polismyndigheter att det finns en ny brottskod. Med förstudiens analysmodell som grund har vi därför gått igenom alla förundersökningsprotokoll över anmälda jaktbrott mot rovdjur mellan åren 1995 och 2005.

Det totala antalet anmälda jaktbrott oavsett djur uppgick under den aktuella perioden till 5 427 stycken och av dessa avser 344 jaktbrott mot rovdjur. Dessa anmälningar har följts från anmälan till eventuellt väckt åtal och dom. Under perioden väcktes 34 åtal (mot en eller flera personer) för grovt jaktbrott mot rovdjur, och 21 gärningspersoner fälldes till ansvar för jaktbrott, grovt jaktbrott alternativt grovt jakthäleri rörande rovdjur.

⁴ Kommittédirektiv 2006:7, Effekter av rovdjursstammarnas utbredning.

Registerundersökning av jaktkortsinnehav

Enligt JF är den som jagar skyldig att betala viltvårdsavgift. Avgiften gäller för ett jaktår. Från de undersökta förundersökningarna har personnummer antecknats på de personer som åtalats, misstänkts eller omtalats, sammanlagt 131 personer. Dessa har sedan kontrollerats mot Naturvårdsverkets jaktkortsregister. Om en person i förundersökningen har eller har haft jaktkort är det en indikation på att han eller hon bedriver legal jakt.

Djupintervjuer

I projektet har 25 intervjuer genomförts med jägare, renskötare eller tamdjurshållare. Dessa har varit semistrukturerade, vilket i huvudsak innebär att de har kretsat kring teman som bestämts i projektet, men som de intervjuade har fått ge sin bild av och kunnat utveckla efter förståelse och intresse. Ett par av de intervjuade har personlig erfarenhet av att ha dödat rovdjur illegalt. Våra möten har skett i intervjupersonernas närmiljö eller på platser som de har föreslagit. Intervjuerna har kretsat kring frågor om rovdjuren, deras betydelse och inverkan på tamdjurnäringen och jakten, illegal jakt, rovdjurspolitiken och rovdjursförvaltningen. Intervjupersonerna har fått utrymme att lägga tonvikt vid det som de bedömt som väsentligt och meningsfullt. Intervjuerna har i samtliga fall varit känsloladdade situationer där samtalen ibland har upprört och alltid engagerat informanterna. Intervjuämnet har i flera fall visat sig vara mycket känsligt eftersom det handlar om brottslig verksamhet.

Utöver detta har 23 intervjuer gjorts med företrädare för länsstyrelsen, polismyndigheten och åklagarmyndigheten i län med rovdjursförekomst. Intervjuerna har kompletterats med telefonsamtal med personer med olika erfarenheter av utredningar av illegal jakt på rovdjur.

På grund av att illegal rovdjursjakt är ett så känsligt ämne har samtliga intervjuer genomförts mot löfte om anonymitet, även för myndighetsföreträdare.

För att garantera anonymiteten är de namn som förekommer i redogörelsen av intervjuerna, fiktiva. Det finns inte heller några andra uppgifter registrerade på intervjupersonerna. Det är bara den person i projektet som genomfört intervjun som vet vem intervjupersonen är.

Etnografisk beskrivning

Etnografiskt fältarbete, eller deltagande observation, har utförts vid fyra tillfällen, i syfte att få praktisk kunskap om jägare, deras miljö och intresseområden. Med personlig säkerhet i åtanke genomgick forskaren inledningsvis en jägarkurs och avlade därefter jägarexamen. Att vara införstådd i vad som kan ske i olika jaktsituationer och att lära sig rätt säkerhetstänkande, inklusive säker vapenhantering under jakt, på en officiell kurs mot jägarexamen sågs som ett initialt viktigt steg i ett etnografiskt närmande av jägarkollektivet. Att ha avlagt jägarexamen och ha jägarbevis visade sig också vara en användbar och lämplig väg att

etablera personliga kontakter och bygga förtroendefyllda relationer till flera av de informanter som senare möjliggjorde utredarens deltagande i de olika jaktlagen under pågående jakt hösten 2006. Utöver deltagande observationer vid tre olika jakttillfällen i tre olika geografiska regioner och med tre sinsemellan olika jaktlag med varierande attityder, inställningar och värderingar till rovdjur och nuvarande rovdjursförvaltning genomfördes tidigt en deltagande observation i en sameby i södra fjällkedjan. Enligt kategoriseringen i förstudiens förklaringsmodell var det av intresse att dels djupare studera jägarkollektivets attityder men också aktörer inom kategorin "djurhållare", där renskötare ingår. Samtidigt som kontakter för intervjuundersökningen etablerades passade utredaren därför på att inleda diskussioner med nyckelinformanter om möjligheter att besöka samebyn och där dels utföra intervjuer, dels prata med andra bymedlemmar och söka kunskap och förståelse om informanternas livsvärld, levnadsförhållanden och bredare sammanhang.

Medieanalys

Mediestudiens övergripande frågeställningar är:

- Hur framställs rovdjur i svensk press?
- Vilka likheter respektive skillnader finns mellan hur olika dagstidningar presenterar material om rovdjur?
- Vilka likheter respektive skillnader finns mellan hur olika jakt-tidskrifter presenterar material om rovdjur?
- Ger medierna utrymme för neutraliseringar (motivdrivande ursäkter för illegal jakt)?
- Legitimeras illegal jakt i medierna?

För att kunna svara på dessa frågor har en innehållsanalys gjorts av dels jakttidskrifter, dels lokalpress i tre län och en rikstäckande tidning (*Dagens Nyheter*). Jakttidskrifterna som studerats är *Svensk Jakt*, *Svensk Jakt Nyheter* samt *Jakt och Jägare*. Vid sidan av *Dagens Nyheter* har följande lokalpress studerats: *Gefle Dagblad*, *Arbetsbladet*, *Hälsinge Kuriren*, *Falukuriren*, *Dala-Demokraten*, *Dalabygden*, *Norrbottnens-Kuriren*, *Norrländska Socialdemokraten* och *Piteå-Tidningen*. Urvalsperioden för studien av jakttidskrifterna var juli 2005–juni 2006. Urvalsperioden för studien av lokalpressen och *Dagens Nyheter* utgjordes av den vecka i januari 2006 då beslut fattades att ändra 28 § i JF, den vecka under år 2004 då beslut fattades att inleda det så kallade Dalaupproret, när jägare i Dalarna bojkottade deltagande i eftersök av trafikskadat vilt, samt den vecka i maj 2002 då två renskötande samer anhölls misstänkta för att ha jagat den så kallade Lapponia-vargen.

Mediestudiens metodansats bygger på en kombination av en kvantitativ och en kvalitativ innehållsanalys, vilket har gjort det möjligt både att undersöka vilket utrymme artiklar om rovdjur får i de utvalda medierna samt vilka föreställningar om rovdjur som presenteras. Genom den kvantitativa studien undersöktes förutom utrymme också vilket rovdjur

som oftast förekommer i media, vilket ämne som får störst fokus på mediernas agenda och ett antal andra variabler, som presenteras i resultatredovisningen. När det gäller den kvalitativa textanalysen ligger fokus på att analysera vilka föreställningar om rovdjur som förmedlas av medier samt vilka neutraliserande argument som förekommer.

Enkät om attityder till rovdjur, rovdjurspolitik och illegal jakt

I januari–februari 2007 skickades en enkät ut till 3 200 jägare i Norrbotten, Dalarna, Gävleborg och Östergötland, för att jämföra attityder till rovdjuren, rovdjurspolitiken och den illegala jakten. Urvalet drogs från Naturvårdsverkets register över jaktkortslösare under perioden 31 december 2005–31 juni 2007. Svarsfrekvensen uppgick till 63 procent, vilket får anses vara tillfredsställande med tanke på ämnets känsliga karaktär samt att vi riktat enkäten till intressegrupper som i olika sammanhang uttrycker stark kritik mot rovdjurspolitiken. Länen valdes ut på grund av sina inbördes likheter och skillnader avseende rovdjurspopulationer respektive kvoten anmälda jaktbrott mot rovdjur i förhållande till totala antalet anmälda jaktbrott.

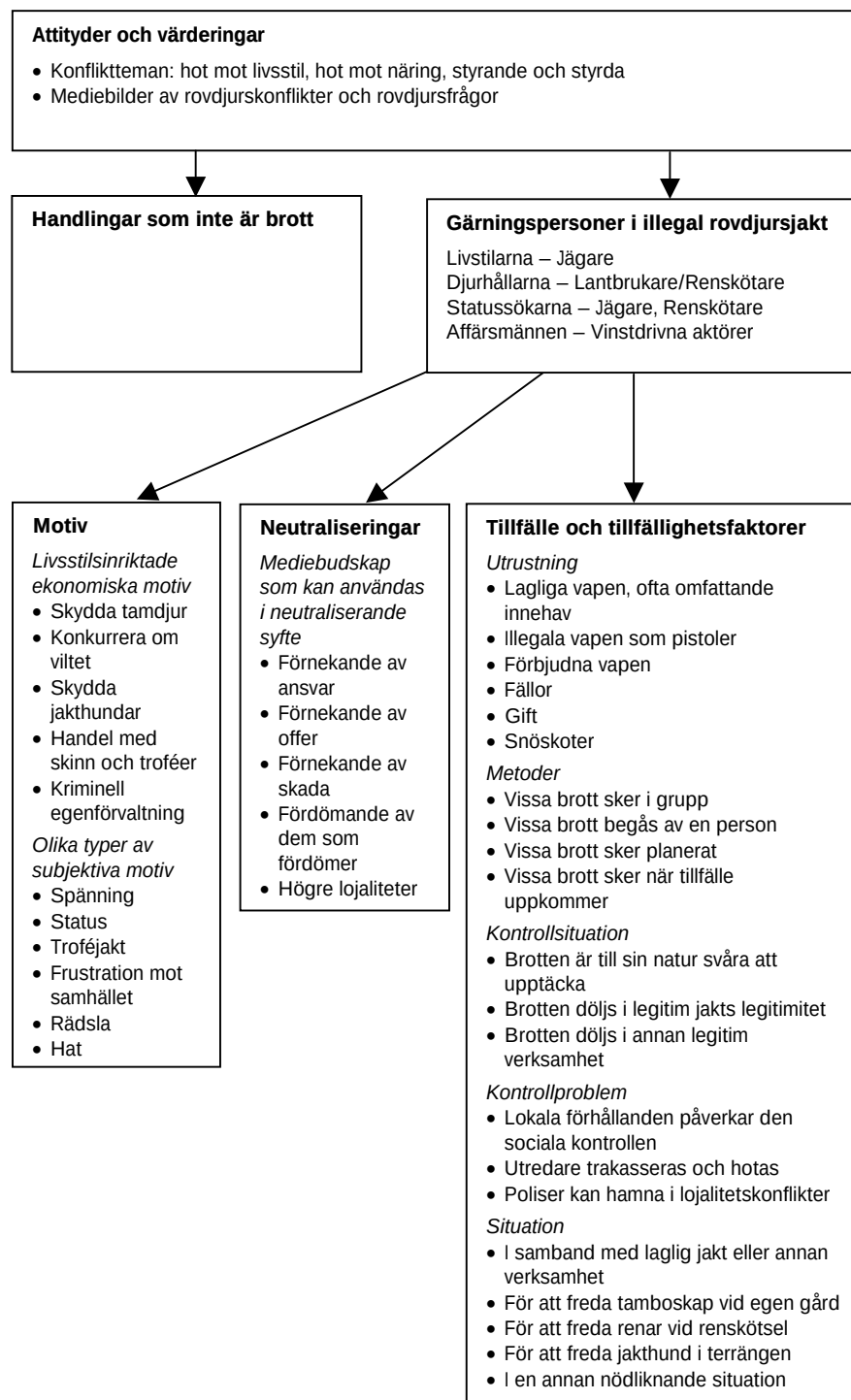
Frågorna i enkäten formulerades i samråd med projektets referensgrupp, och rör attityder till de rovdjurspolitiska målen, rovdjuren som hot mot tamdjur, jaktbart vilt, jakthundar eller personlig säkerhet och uppskattning av orsakerna till respektive omfattningen av illegal jakt. Enkäten innehöll även ett antal påståenden som är identiska med dem som fanns i Fjällmistras enkätundersökning. Enkäten avslutades med dels en öppen fråga där respondenten ombads ge förslag på vilka brottsförebyggande åtgärder som myndigheterna, jägarna etc. kan vidta för att minska den illegala jakten, dels en öppen fråga för övriga synpunkter. Dessa har på grund av enkätundersökningens storlek, 2 013 inskickade och ifyllda enkäter, kodats till 17 respektive 14 kategorier (se bilaga 2).

Analysmodell

I inledningen har vi kort redogjort för de synsätt som styr vår undersökning av den illegala rovdjursjakten. Resultaten kan struktureras enligt modellen i figuren nedan.

Notera särskilt att de gärningsmannakategorier som omnämns, inte på något sätt utpekar hela grupper, utan endast visar vad brottsutredningar och intervjuer ger för bild om gruppstillhörigheten för den lilla krets som begår illegal jakt på stora rovdjur. I följande kapitel kommer att redogöras för det empiriska underlag som finns till dessa analyskategorier.

Figur 1. Analysmodell för grova jaktbrott mot rovdjur.

Den fortsatta framställningen

I följande kapitel redogörs för den översta boxen i analysmodellen: Attityder och värderingar. Materialet som ligger till grund för detta är intervjuerna med företrädare för intressegrupper som upplever problem med rovdjurens återutbredning, och de attityder och värderingar som dessa uppvisar. I samma kapitel redogörs också för resultat från enkäten till jägare i fyra län, för att se om de uppvisar regionala skillnader.

Därefter redogörs för analysmodellens boxar Gärningspersoner, Motiv samt Tillfälle och tillfällighetsfaktorer. Detta material består av den framtagna brottsstatistiken samt intervjuer med myndighetspersoner med kunskap om rovdjursfrågor och -utredningar. I något fall kompletteras detta även med material från intervjuer med jägare, lantbrukare och renskötare.

Den sista empiriska delen av rapporten består av en redogörelse för analysen av mediebilder av rovdjuren, där en diskussion förs kring hur rovdjuren beskrivs och hur denna beskrivning kan användas av gärningspersoner för att både motivera brottsliga handlingar och för att neutralisera det faktum att man begår brott. Detta representeras av analysmodellens boxar Attityder och värderingar, samt Neutraliseringar.

I rapportens avslutande del lämnas förslag till brottsbekämpande och brottsförebyggande åtgärder.

Attityder till rovdjur, rovdjursförvaltning och illegal jakt

Inledning

I förstudien skapades en analysmodell över grova jaktbrott. Modellen byggde på en genomgång av tillämplig kriminologisk teori och en empiri bestående av ett mindre antal förundersökningar, domar och intervjuer med nyckelpersoner inom förvaltning och brottsbekämpning. Enligt den bakomliggande teorin till modellen är det viktigt att förstå motivations- och tillfällesstrukturer för att kunna skapa brottsförebyggande strategier i form av minskade möjligheter att begå brott. Som motivation till att begå brott har vi identifierat ett flertal konkreta punkter.

När man diskuterar vilka faktorer som påverkar varför människor väljer att följa lagar, är det särskilt tre stycken som forskare brukar undersöka (Tyler, 1990; Winter & May, 2001):

1. rädsla för sanktioner
2. social kontroll
3. normativ övertygelse.

Alla dessa faktorer förutsätter att innehållet i lagar och regler är kända, och att de individer som berörs av dem även har förmågan att följa dem.

Ju större betydelse faktorn rädsla för sanktioner har för människors handlande, desto större effekt har höjda straff och ökad upptäcktsrisk. Det kan dock vara en kostsam strategi eftersom den kräver mer kontrollresurser och kanske mer resurser till kriminalvården.

Den sociala kontrollen innebär att människors handlande är beroende av vilka normer som finns inom centrala grupper: familj, vänner och arbetskamrater. Om en stark gruppnorm är att följa lagen, kan regelefterlevnaden komma att bero på om det finns en stor risk att ertappas av övriga medlemmar i gruppen. Och omvänt om en gruppnorm är stark att *inte* följa lagen, kan detta motverka gruppmedlemmarnas rädsla för formella sanktioner från rättsväsendet.

Individens normativa övertygelser innebär en moralisk uppfattning om reglernas innebörd och om de institutioner som är satta att förvalta dem. Om reglerna överensstämmer med individens normativa övertygelser kan man förvänta sig en hög regelefterlevnad oavsett närvaro av en kontrollapparat. Från ett samhällsligt perspektiv är således detta en kostnadseffektiv faktor.

Tyler (1990) redovisar resultaten från en empirisk studie över inställningen till vardagsbrottslighet, som visar att normativ övertygelse har en lika stor inverkan på människors regelefterlevnad som rädsla för

sanktioner. Winter och May (2001) framhåller i sin studie såväl social kontroll som normativ övertygelse vid sidan av rädsla för sanktioner. Deras undersökning rör danska lantbrukares regelefterlevnad på miljöområdet.

Illegal jakt på rovdjur kan på en viktig punkt sägas skilja sig från exempelvis mängdbrottslighet som stöld, inbrott och misshandel. Reglerna som definierar mängdbrottslighet har inte förändrats radikalt under lång tid och grunddragen i dessa förväntas inte heller förändras.⁵ Däremot var rovdjursjakten för drygt 40 år sedan både legal och även sanktionerad av staten i form av skottpengar till skyttarna, något som man hade kunnat kvittera ut i över 300 år. Även om det genom den representativa demokratin har beslutats att rovdjurspolitiken ska byta riktning mot en mer miljömedveten syn på djur och natur är det inte säkert att de normativa övertygelserna hos berörda intressegrupper följer denna utveckling. I vart fall kommer det att kunna ta tid.

Att jaga rovdjur är inte heller alltid förbjudet, även om huvudprincipen i jaktlagen är att djuren är fredade. Vid vissa tider och under vissa förutsättningar bedrivs idag skyddsjakt, främst på björn men också på lodjur. Dessutom har 28 § JF, som bland annat reglerar skyddsjakt om ett rovdjur anfaller tamdjur, utvidgats två gånger under åren 2006 och 2007. Man kan anta att det finns ett politiskt förhandlingsläge i frågor om vad som ska vara kriminaliserat inom rovdjursjakten, på ett annat sätt än vad som gäller för flertalet egendoms- eller personbrott.

I en amerikansk studie av vad som påverkar attityder till rovdjur, jämfördes huruvida erfarenhet av respektive ersättning för vargrivna djur hade påverkat attityden till varg (Naughton-Treves et al., 2003). Den faktor som föll ut som mest betydelsefull för attityden var emellertid social grupp: om man identifierade sig som björnjägare (som löpte risken att förlora värdefulla jakthundar), lantbrukare eller endast invånare på landsbygden.

Utifrån dessa utgångspunkter är det viktigt att försöka förstå hur medlemmar av olika intressegrupper som berörs av rovdjuren uppfattar rovdjurspolitiken och lagstiftningen. Deras attityder och värderingar kan sägas utgöra den miljö som lagstiftningen har att verka i. Om vi kan förstå attityder och värderingar kan vi också bilda oss en uppfattning om huruvida lagstiftningen och förvaltningen uppfattas som legitim och rättfärdig i de områden som berörs av rovdjurspolitiken. I denna studie är perspektivet begränsat till de grupper som kan antas uppleva störst problem med rovdjuren. Vi försöker således inte bilda oss en uppfattning om vad majoriteten av befolkningen i regioner med rovdjur tycker.

⁵ Detta är givetvis en sanning med modifikation; bara för att ta ett par exempel var tidigare våldtäkt inom äktenskap och barnaga tillåtna handlingar, som kriminaliserades 1965 respektive 1979.

Inom internationell forskning betonas att människors attityder är av avgörande betydelse för om rovdjursförvaltningen ska vara lyckosam eller inte.

Rovdjursförvaltning är lika mycket en politisk utmaning som en vetenskaplig. [...] Framgångsrik rovdjursförvaltning är beroende av en tolerant sociopolitisk miljö och gynnsamma ekologiska förhållanden, eftersom människor är den största orsaken till rovdjursdöd och till utrotningen av rovdjurspopulationer runt om i världen. (Treves & Karanth, 2003:1496) [vår översättning].

Vargåterutbredning och -förvaltning är en värdebaserad konflikt som går utöver biologi, ekonomisk analys och rationella försök till problemlösning. Ett flertal aktörer är involverade i denna debatt, och konflikten dem emellan beror på konkurrerande värderingar och moralisk hållning till varg, vildmark och natur. (Nie, 2003:208) [vår översättning].

Det finns flera exempel på konfliktsituationer som uppstått i samband med till exempel en förändrad förvaltningspolitik rörande vargpopulationer. När exempelvis återintroduktion av varg diskuterades och debatterades på 1990-talet i Adirondack-området i staten New York fick en biolog sina bildäck sönderskurna, en informatör fick ledsagas ut från en möteslokal med hjälp av säkerhetsvakt och ett möte fick ställas in på grund av bombhot (Fascione och Kendrot, 2001). Vi känner igen vissa av dessa problem även från svenska förhållanden vilket vi kommer att redogöra närmare för nedan i kapitlet om brottsutredningarna.

Tidigare undersökningar

Ett par större kvalitativa undersökningar har gjorts om förhållandet mellan människa och rovdjur, huvudsakligen varg.

Som en del av ett forskningsprojekt vid Centrum för forskning om offentlig sektor, CEFOS, Göteborgs universitet, har Annelie Sjölander-Lindqvist (2006) genomfört en större intervjustudie av människors uppfattning om varg, rovdjurspolitik och förvaltning i Värmland, Örebro och Dalarna, tre områden med vargrevir. Slutsatserna av denna studie är bland annat att det råder en stor misstro till länsstyrelsens tjänstemän och att man upplever rovdjurspolitiken och förvaltningen som stängd, med mycket liten möjlighet för lokala intressen att påverka förvaltningsbesluten. Dessutom, vilket är relevant för denna studie, uppger de intervjuade att politikernas och myndigheternas brist på lyhördhet är en starkt bidragande orsak till den illegala jakten.

Rennäringens förhållande till rovdjuren har undersökts i en avhandling av Åsa Nilsson-Dahlström (2003). Där visas bland annat den konflikt som finns mellan bevarandet av fjällmiljön, inklusive de stora rovdjuren och det samtidiga bevarandet av samernas möjligheter att bedriva rennäring. Avhandlingen lyfter även fram den ömsesidiga misstro som finns mellan företrädare för rennäringen i norra fjällkedjan respektive förvaltande myndigheter. Renskötande samer blir stämplade som

miljöbrottslingar som tär på fjällmiljön och som jagar rovdjur illegalt medan deras politiska inflytande över sin situation är begränsat.

Den svenska befolkningens attityder till varg har undersökts ett flertal gånger, senast år 2002, medan attityden till rovdjurspolitik och -förvaltning har undersökts senast år 2005.⁶ Den senare undersökningen, som också var den största räknat i urvalsstorlek, 11 418 enkäter, utfördes av forskningsprojektet FjällMistra vid Statens Lantbruksuniversitet, SLU, i samarbete med Naturvårdsverket och ett flertal länsstyrelser. Enkätundersökningens svarsfrekvens varierade länsvis mellan 57 och 69 procent (högre svarsfrekvens i rovdjurstäta län), vilket får anses som en hög frekvens, bland annat mot bakgrund av att frågeformuläret som skickades ut var på 18 sidor. Några av resultaten som framkom var att majoriteten av dem som lever på platser där rovdjur finns är positiva till rovdjuren och rovdjursförvaltningen, men att där också förekommer betydande minoriteter som är kritiska till rovdjurspolitiken.

Attitydmaterialets struktur

Den fortsatta redovisningen inleds med hur man i olika intressegrupper resonerar kring rovdjuren i vårt kvalitativa intervjumaterial. Detta struktureras kring tre konfliktteman som syns i frågan om rovdjurens återutbredning:

1. hotet mot livsstilen, (konkurrensen om viltet, jakt med drivande hund)
2. hotet mot ekonomisk näring (rennäring, tamdjurshållning, yrkesmässig jakt)
3. konflikten mellan styrande och styrda (misstroendet mot myndigheter och forskning).

Även om de intervjuade jägarna, djurhållarna och renskötarna endast i undantagsfall är att betrakta som gärningspersoner visar deras berättelser hur dessa intressegrupper upplever en konflikt med rovdjuren, rovdjurspolitiken och förvaltningen.⁷ Det är dessa berättelser som har grupperats kring de tre konfliktytorna ovan som framträder i materialet. I förekommande fall redovisas även resultat från enkätundersökningen av attityder hos jägare i fyra län, där svaren bidrar till en förståelse av konflikterna som uppstått i samband med rovdjurens återutbredning. Dessa konfliktteman sammanfattas genom fyra etnografiska berättelser.

Därefter redovisar vi regionala skillnader i attityden till rovdjuren, förvaltningen och de politiska målen. Dessutom tjänar enkäten syftet att

⁶ Karlsson, Bjärvall & Lundvall 1999; Ericsson & Heberlein 2002; Ericsson & Sandström 2005.

⁷ Vi har inte gjort djupintervjuer med ornitologer, miljöaktivister eller lokala djurskyddsföreningar, som givetvis kan ha synpunkter på rovdjurspolitiken. Däremot kan man anta att dessa grupper inte upplever samma konflikter av rovdjurens närvaro som bland annat jägare.

kunna bedöma hur representativa olika attityder är i respektive län. Enkäten innehåller flera frågeteman:

- Inställning till de rovdjurspolitiska målen
- Attityd till politiken och förvaltningen
- Upplevelse av rovdjuren som hot
- Uppfattning av orsaker till illegal rovdjursjakt
- Bedömning av storleken på illegal jakt i länet där man bor
- Förslag till brottsförebyggande åtgärder
- Övriga synpunkter

I detta kapitel om attityder redogörs för resultaten på frågepunkterna 1, 2, 6 och 7. Resultaten för frågorna om illegal jakt, punkterna 4 och 5, redogörs för i nästa kapitel tillsammans med brottsstatistiken. Resultaten för punkten 3 redovisas tillsammans med intervjumaterialet, eftersom rovdjuren som hot är ett centralt tema i detta.

Metoder för insamlande

De kvalitativa intervjuerna

Intervjuer har hållits med jägare, renskötare och andra djurhållare. Vägarna fram till respektive informant i de semistrukturerade djupintervjuerna har varierat och är resultatet av en förberedande utredning med grundläggande genomgång av Internet, intresseorganisationer och media inklusive tidningar, tidskrifter, radio och tv, samt en del kortare intervjuer med nyckelaktörer och direkta förfrågningar om tips på för syftet relevanta informanter.

Fullständig anonymitet utlovades redan vid första kontakten. Samtliga frågor som respektive informant har haft angående till exempel projektet, finansieringen eller metoderna har besvarats. Informanterna gavs även tid att tänka igenom sin eventuella medverkan och fick tillfälle att tacka nej till deltagande fram till intervjutillfället. Noteras kan att samtliga informanter som kontaktats också ställde upp på intervjuundersökningen.

För intervjutillfället har informanten i viss mån fått välja tid och plats. I de allra flesta fallen har intervjuerna ägt rum i respektive informants hemmiljö.

Den semistrukturerade ansatsen i intervjuerna medför att inget frågeformulär har funnits utan intervjuerna har haft formen av samtal där utredaren har styrt in samtalet på teman som rör jakt på rovdjur och rovdjurspolitik. Intervjuerna har varit känsloladdade situationer, där samtalen ibland har upprört men alltid engagerat informanterna. Intervjuämnet har, i flera fall, visat sig vara mycket känsligt eftersom det bland annat handlar om brottslig verksamhet.

En lyckad intervju kring ett sådant känsloladdat och känsligt ämne förutsätter att ett ömsesidigt förtroende mellan informant och utredare

etableras före eller under intervjutillfället. Etablerandet av förtroende tar tid. Inräknat mötet, ett inledande samtal där projektets syfte åter presenteras och eventuella frågor besvaras, och inklusive den inspelade intervjun samt ett avslutande samtal har varje intervjutillfälle tagit mellan 2 och 4 timmar i anspråk och resulterat i mellan 1 och 1,5 timmars inspelad intervju.

Omfattningen av det kvalitativa materialet

Sammanlagt består det kvalitativa materialet av 16 individuella djupintervjuer, fyra intervjuer i grupp, samt fyra deltagande observationer. De geografiska områden som täcks i undersökningen är Härjedalen, Dalarna, Värmland, Närke, Bergslagen, Sörmland, Östergötland och Skåne.

Tabell 3. Antal intervjuade företrädare för intressegrupper.

Renskötare	4
Jägare	17
Yrkesjägare	2
Lantbrukare	2
Totalt antal intervjuade	25

Informanterna har uppmanats att hitta på ett ”nytt namn” till sig själva i syfte att avpersonifiera intervjuerna och deras innehåll. De informanter som inte har valt att ändra egennamn och/eller Ortsnamn har utredaren ändå avpersonifierat genom att ange andra egennamn och/eller geografisk tillhörighet före vidare bearbetning av intervjumaterialet.

Etnografi och deltagande observation

För att få djupare kunskap om berörda aktörers attityder, beteende och handlingar fokuserat kring temat illegal jakt på rovdjur i Sverige, har olika etnografiska metoder i kombination med varandra använts. Intervjuerna kom att utgöra en grund till fortsatt etnografisk undersökning i form av deltagande observation. Eftersom de första kontakterna inför intervjuundersökningen knöts redan under försommaren 2006 för att sedan vidareutvecklas och genomföras under senare delen av sommaren, fanns det i början av hösten ett bra underlag att förebereda deltagande observation. Tanken var att utredaren genom att vara med under olika jaktsituationer skulle få tillfälle att studera och observera olika attityder till rovdjur och rovdjursförvaltning bland berörda aktörer och intressegrupper i deras egen miljö och i situationer där ämnet så att säga naturligt skulle kunna komma på tal.

Utöver deltagande observationer i olika jaktlag genomfördes tidigt en deltagande observation i en sameby i södra fjällkedjan. Enligt kategoriseringen i förstudiens förklaringsmodell var det intressant att djupare studera jägarkollektivets attityder men också aktörer inom kategorin ”djurhållare” och där underkategorin ”renskötare”. Samtidigt som kon-

takter för intervjuundersökningen etablerades passade utredaren därför på att inleda diskussioner med nyckelinformanter om eventuella möjligheter att besöka samebyn under viss tid och där utföra intervjuer men också vara med några dygn för att prata med andra bymedlemmar och söka kunskap och förståelse för dessa informanternas levnadsförhållanden.

Som brukligt vid dylika etnografiska fältundersökningar används flera olika kvalitativa metodansatser i kombination. Här är den deltagande observationen central, vilket innebär att utredaren för detaljerade fältanteckningar om händelser och situationer, men också de kortare samtalen med aktörerna skrivs ned, liksom längre intervjuliknande samtal i fält.

Utredaren har således observerat ett flertal jägare med olika inställningar och attityder, vid flera olika sorters jakt och på olika platser i landet. Utredaren har deltagit i jakt som observatör men inte själv jagat.

Enkätundersökning

I vår enkätundersökning har Norrbotten och Dalarna fått representera län med många anmälningar om misstänkt illegal rovdjursjakt, 81 respektive 80 stycken under åren 1995–2005. I båda länen finns såväl stora jaktintressen som stora rovdjurspopulationer, och även rennärning. Gävleborg och Östergötland har fått representera län med få anmälda jaktbrott på rovdjur. Av totalt 138 anmälda jaktbrott i Gävleborg under åren 1995–2005, rörde 7 stycken något av de fem fredade rovdjuren. Samtidigt hyser länet flera vargrevir, lodjur, en snabbväxande björnstam samt en liten population skogsjärvar. För närvarande finns inga kända fasta populationer av björn, varg eller järv i Östergötland, och andelen anmälda jaktbrott mot rovdjur är också låg, 2 stycken av totalt 246 anmälda jaktbrott.

För att kunna nå ut till intressegrupper som upplever problem med rovdjurens återutbredning har vi valt att vända oss till registrerade jaktkortslösare under perioden 1 januari 2006–31 juli 2007. Uppgifterna har hämtats från Naturvårdsverkets jaktkortsregister. Urvalet om 3 200 jaktkortslösare har fördelats proportionerligt efter antal jaktkortslösare i respektive län enligt tabell 4 nedan.

Tabell 4. Proportionerligt urval av jaktkortslösare samt svarsfrekvens.

	Östergötland	Dalarna	Gävleborg	Norrbotten	Totalt
Jaktkortslösare per län	10 946	15 982	12 847	21 317	61 092
Procent lösare av totalt antal i länen	18%	26%	21%	35%	
Proportionerligt urval (brutto)	573	837	673	1 117	3 200
Besvarade enkäter	355	532	419	707	2 013
Svarsfrekvens (brutto)	62%	64%	62%	63%	63%

Med detta urval har vi inte fått med någon större del av företrädare för rennäringen, som är en annan känd grupp med problem med rovdjuren, och detta är givetvis en brist. Men tillgänglig tid och resurser har gjort att vi har varit tvungna att begränsa oss i urvalet, och då har vi valt att skicka enkäten till jägare i fyra län.

Urvalsstorleken är vald för att kunna uppfatta skillnader mellan jägarna i respektive län: ålder, organisationstillhörighet och dylikt, som inte beror på slumpen.

Tabell 5. Bakgrundsdata i enkätundersökningen.

	Norrbotten	Gävleborg	Dalarna	Östergötland	Totalt
Genomsnittsålder	55 år	54 år	52 år	54 år	54 år
Genomsnittlig jakterfarenhet	33 år	30 år	28 år	32 år	31 år
Andel män/kvinnor (%)	94/6	94/6	93/7	97/3	94/6
Andel med jaktledarerfarenhet (%)	32	31	25	38	31
Anslutning till Svenska Jägarförbundet (%)	54	58	60	58	56
Anslutning till Jägarnas Riksförbund (%)	7	10	7	20	10
Andel tamdjursjägare (%)	25	32	31	30	29
Andel som jagar med lös hund (%)	62	68	61	70	65

Intressegruppers attityder och värderingar, indelade i konfliktteman

Intervjupersonerna i vår studie är valda utifrån deras engagemang i rovdjursfrågor, och ofta, men inte alltid för deras kritiska hållning. I ett fåtal fall uppger man att man har dödat rovdjur illegalt. De intervjuade utgör därför huvudsakligen kritiska röster i frågan om rovdjurens återutbredning, men i vilken omfattning de är representativa för sina respektive intressegrupper vet vi inte mycket om. De är här utvalda för att ge röst åt de konflikter som rovdjuren, rovdjurspolitiken och -förvaltningen dras med.

Vi har kategoriserat deras berättelser utifrån tre konfliktteman, som också beskrivs av Cinque (2003:32) i hennes redogörelse för massmediadebatten kring varg: hotet mot livsstilen (människa–rovdjur), hoten mot näringen (rovdjuren–andra djur) och relationen styrande–styrda (människan–andra människor).

Det finns givetvis mer att säga om förhållandet mellan rovdjur och människor, som skulle kunna beskrivas i mer positiva ordalag. Men vi är intresserade av konflikterna, för att närma oss orsakerna till att den illegala jakten är så svårutredd, och vilka attityder och värderingar kring rovdjuren som finns bland grupper med egenintresse i frågan om rovdjurens återutbredning.

Konflikttema: Hotet mot livsstilen

I CEFOS' studie bland grupper med egenintresse i varg, framhålls hur en övervägande majoritet av jägarna uppfattar vargen som ett hot mot möjligheten att bedriva jakt på grund av konkurrensen om det jaktbara viltet och risken för att jakthundarna dödas (Sjölander-Lindqvist, 2006:70). Som en konsekvens av detta upplever människor att det kan vara farligt att leva i närheten av varg, och denna rädsla kan ha inverkan på traditioner och verksamheter på landsbygden.

Detta är också ett tydligt tema som framkommer i vårt intervjumaterial: synen på rovdjur som ett hot mot en livsstil där människan kan röra sig fritt i markerna, bedriva sin näring och i varje fall inte behöver oroa sig för rovdjur.

De jägare som vi har intervjuat betonar i vissa fall att rovdjur är farliga för människan, i samtliga fall handlar det om varg.

Per: Vargen är ju stor som en stor schäfer så det går inte att försvara sig mot en sådan. Och det stod i tidningen för inte så länge sedan om en som hade blivit angripen. Och de kommer ju in i samhällena nu. I Lima gick vargarna över bron vid Lima kyrka i vintras. Folk blir ju livrädda!

Brå: Är vargen farlig för människor då?

Per: Ja, i vissa situationer. Man kan ju komma på någon hona med valpar och så...

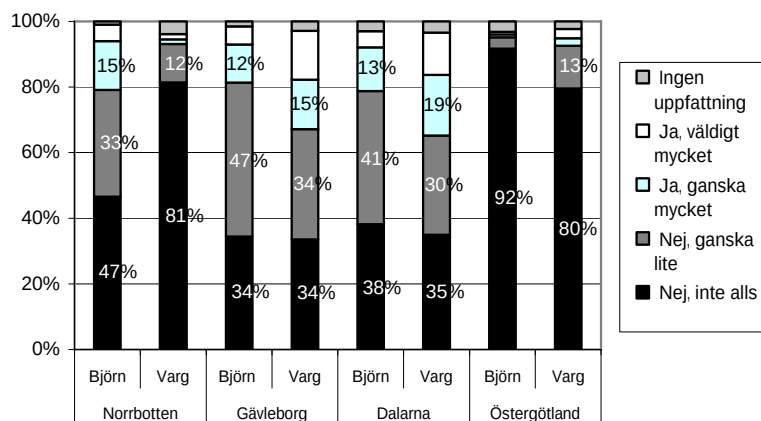
Nils: Det finns bärplockare som har ringt mig och grinat i telefon för att de inte vågar gå ut och plocka bär. De har plockat bär i 50 år på markerna men nu vågar de inte gå ut. Jag brukar säga att det inte är någon fara. Men rädslan finns. Och för en mamma med ett par småbarn är det inte så roligt att gå ut i skogen nu. Den där känslan att...att... även om man vet att vargen inte har dödat en människa i Sverige på länge så finns det ju runt om i världen. Vargen dödade ju människor nyligen... i Amerika och Ryssland och Indien, så rädslan finns ju och jag tycker att det är obehagligt.

Stefan: Många forskare påstår att inte vargen angriper människan men det är lögn. Det är ren lögn. Det sista, som är närmast oss här uppe, är i Lillehammer där en karl på 58 år blev angripen i fjol i maj. Han fick upp händerna och skyddade ansiktet och halsen men vargen högg sönder honom. Då fick han in knät i magen på vargen och så började han skrika så vargen blev rädd och drog sig tillbaka. Men han fick åka på Rikshospitalet i Oslo och bli medicinerad. Det är den närmaste här. Och i Kanada, i våras, var det en 23-årig student som hade parkerat och bara gått några meter och då blev han attackerad av fyra vargar och delvis uppäten.

I enkäten ställde vi frågan om i vilken utsträckning man upplevde att varg respektive björn utgjorde ett hot mot invånarnas säkerhet i bygden där man bor. Majoriteten av jägarna svarade förvisso att rovdjuren utgjorde ett ganska litet hot, eller inget hot alls (se tabell nedan). Men att jägarkåren i områden med vargrevir upplever att varg är farligare för människan än björn, kan tyckas anmärkningsvärt. I Dalarna och Gävle-

borg svarade omkring 30 procent av jägarna att man upplevde varg som ett hot mot invånarnas säkerhet, mot omkring 18 procent för björn.

Tabell 6. Fråga: Utgör [björnen och vargen] något hot mot invånarnas säkerhet där du bor?

Not. Att varg upplevs som större hot än björn i Dalarna och Gävleborg är statistiskt säkerställt, $p < 0.01$.

Människor i allmänhet brukar vara mer rädda för varg än för björn (Linell & Bjerke, 2002:9). Men jägarkåren har bättre kunskap och mer erfarenhet av arterna än människor i allmänhet. Med avseende på frekvensen av incidenter mellan de båda rovdjuren och människor (mycket vanligare med björn), skillnaden i antalet djur (i Dalarna: omkring 45 vargar och omkring 500 björnar) samt skillnaden i fysiska företrädren (vuxen varg: 35–55 kg, vuxen björnhanne: 100–200 kg) är resultatet därför något förvånande.

Vad som utgör grunden för människors rädsla är emellertid en komplicerad fråga som innefattar tidigare erfarenheter och kulturella tolkningar. Vi menar givetvis inte att vi har svaret på vad ”rationell” rädsla för rovdjur ska vara. Förmodligen är detta ett uttryck för vargens symbolvärde, att man av andra skäl tycker sämre om varg än om björn (Linell & Bjerke, 2002:92). Dessa skäl kan vara exempelvis skepsis till myndigheter och känslor av vanmakt som frammanas i en debatt där varg framställs som ett stort hot mot jakthundar och en stark konkurrent om det jaktbara viltet.

I vårt intervjumaterial påtalas ofta rädslan för att förlora jakthunden. Traditionen att jaga med lös drivande hund är kanske mest utbredd i Sverige och i Finland, varför det är ett problem främst i dessa länder. Det ska noteras att det är varg som åsyftas, i princip hela tiden.

Lars: Jag kan ta ett exempel: I Orsa besparingsskog, som är på 41 000 hektar, kan de bara jaga med drivande hund på hare på 2 000 hektar, annars är risken för stor att vargen tar hunden. Så 39 000 hektar är *ojaktbar* med hund. Det är *deras* verklighet som de bor i där uppe.

Stefan: Jag är 64 år nu och sedan 1970 har jag varit ute och jagat och gått i skog och mark. Jag har plockat svamp och bär och det har aldrig varit några problem. Jag har kunnat släppa hunden och han har kommit tillbaka och jag har inte behövt vara bekymrad. Nu när man köper en pejlutrustning för närmare 6 000 kronor så... Ja, har man otur så får man pejlutrustningen, men inte hunden, tillbaka.

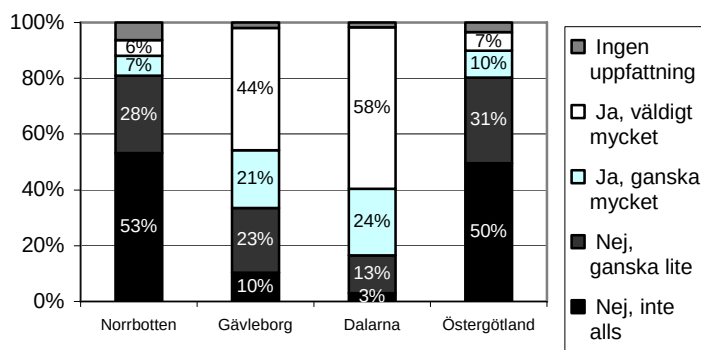
Sune: Det var väl -94 som de första vargarna kom hit och då förändrades livet helt enkelt. Då gick man ut i skogen och släppte hunden och gjorde en eld och satte sig och drack kaffe och grillade korv eller någonting. Så fick hunden upp en hare som kom förbi och ja... det var att man satt och njöt av livet bara. Men nu är man orolig hela tiden att: "Nu börjar han skrika snart." Det bästa med jakten idag det är ju när man får hunden med sig hem igen.

En intervjuad jägare har varit med om att förlora sin jakthund och han uttrycker detta som en omvälvande händelse.

Nils: Ja, det har varit fruktansvärt. Jag trodde att jag skulle ta livet av mig faktiskt. Det var så pass. Jag kunde inte sova. Jag var helt slut. Totalt färdig var jag. Så det är absolut det värsta jag har varit med om i hela mitt liv. Ja, så då trodde jag att det var slut på det här jordiska, faktiskt, men sedan har det väl knallat på... Men det är ju inte samma glädje som det har varit förut. Det är som jag säger, man vet inte om man får tillbaks honom levande på kvällen. Jag har ju försökt... jag har gått ut några gånger hemma men, men jag vågar inte det, så jag har försökt här och det har varit lite bättre, men man har den där, det där... ja, det känns i magen i alla fall när man släpper honom på morgonen och man vet inte, va.

Våra intervjuer är gjorda med personer som i flera fall har en känd negativ inställning till rovdjuren, och vi får givetvis vara försiktiga med att göra deras röster representativa för hela jägarkollektivet. I vår enkätundersökning kan vi med större säkerhet utgå från att resultaten är representativa, åtminstone för jägarna i respektive län. I Dalarna och i Gävleborg uppger en majoritet av jägarna att varg utgör ett hot mot jakthundar.

Tabell 7. Fråga: Upplever du att [varg] utgör ett hot mot jakthundar i bygden där du jagar?

Flera jägare beskriver en inställning där jakten betyder mycket för livs-kvaliteten, och att man inte är beredd att dela med sig mer av det jaktbara viltet till rovdjuren. Det finns många citat likt de nedanstående.

Jens: Förr när man jagade fick hunden upp ett drev efter en halvtimma. Det var det vanliga då. Nu får han det först efter fyra timmar!!! Det är ju inte *naturligt*. Nej, den enda lösningen är att skjuta ~~av~~ rovdjuren. Men visst, man har ju fått en fin dag i skogen ändå...

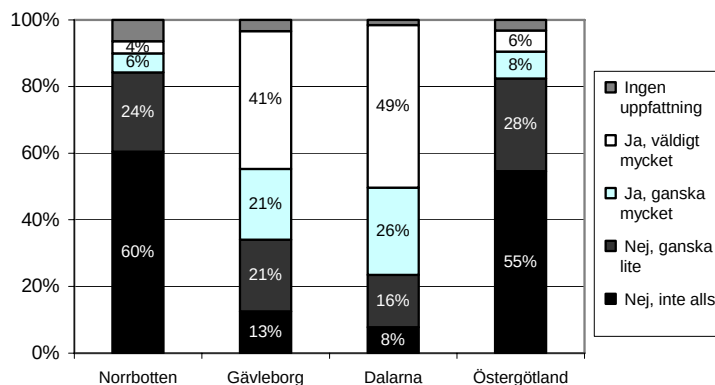
Per: Det har blivit mycket sämre med älg eftersom vargen tar kalvarna. Vi har fått gå ner i jaktlaget nu för vi fick inte fullt i fjol.

Brå: Jaha, så det blir som en konkurrent om älgköttet?

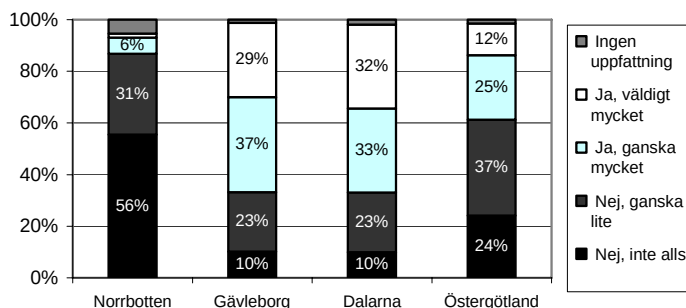
Per: Jajamän. Precis.

I vår enkätundersökning uppger jägare i Dalarna och Gävleborg att både varg och lodjur utgör ett hot mot det jaktbara viltet där man jagar. Även i Östergötland uttrycker många jägare (nästan 40 procent) att lodjur utgör ett hot mot det jaktbara viltet.

Tabell 8. Fråga: Upplever du att [varg] utgör ett hot mot det jaktbara viltet där du jagar?

Tabell 9. Fråga: Upplever du att [lodjur] utgör ett hot mot det jaktbara viltet där du jagar?

Att rovdjurens återutbredning utgör ett hot mot livsstilen som jägare blir tydligt i nedanstående etnografiska berättelse. Den baserar sig på en deltagande observation som ägde rum i slutet av oktober på arrenderad

jaktmark i Dalarna. På detta jaktlags mark finns både lodjur och varg vilket enligt jaktlaget påverkar tillgången på vilt och jakten i stort. Detta leder i sin tur till att jaktlaget reagerar med ilska gentemot rovdjursförvaltning och nuvarande lagstiftning.

Här var det inledningsvis svårt för utredaren att få tillträde. Under älgjakten gavs inte samtycke från jaktlaget för deltagande observation varför den istället ägde rum en tid in på jaktsäsongen och utan att hela jaktlaget närvarade. Den deltagande observation som genomfördes var således med hundföraren på lagets jaktmarker. Denne specifika informant visade sig vara mycket öppen och frispråkig, men här märks en tydlig skillnad i stämning över jaktsituationen, i jämförelse med ovanstående jaktlags inställning generellt. Här var stämningen tyngd av både ilska, sorg och frustration.

"Det är kusligt tomt på vilt i skogen"

Medlemmarna i det lilla jaktlaget är nedslagna när årets jaktsäsong närmar sig. Den 1 oktober är ett viktigt datum för alla jakthundägare i landet för det är den första dag som hunden får släppas lös för jakt i skogen. När jaktlaget på sex man gjorde det i år hände ingenting!

"Det är tomt på vilt i skogen", berättar Jens som är hundförare i laget. "Det är mycket märkligt. Inte ett enda djur stötte hunden upp. Ingen vittring, inga spår, ingenting. Vi funderar på att ställa in älgjakten i år. Det är ju ingen idé om det inte finns några djur. Och inte vågar man släppa hunden riktigt heller eftersom det verkar finnas både varg och lo. Det blir inget roligt att jaga då, man blir bara förbannad och ledsen. Vi får se hur vi gör i år."

Jens bor på landet en bit norr om Örebro. Förutom att han är hundförare i jaktlaget arrenderar han också jaktmark strax intill gården där han bor, och under jaktsäsongen brukar han försöka komma ut och jaga där också ett par gånger i månaden. Under åren har han haft flera jakthundar men har nu bara en liten strävharig tax kvar. Jag hade frågat om jag fick vara med laget under älgjakten, men nu när de funderar på att ställa in bestämmer vi att jag ska följa med senare i höst om det verkar bli bättre jaktchanser då. Jens och jag har telefonkontakt under oktober och han rapporterar hur det går för laget.

Funderingarna på att ställa in började egentligen redan under sensommaren, berättar han. Laget hade träffats en helg för att se över passen, jaktstugan och jakttornen och det var då som de hittade kadavret av en stor älgdjur. Jens berättar att de tror att tjuren hade blivit slagen av flera vargar tidigt i våras. Under oktober släpper Jens sin hund flera gånger på den ett par tusen hektar stora jaktmarken, men den får inte upp ett enda spår.

"Det är kusligt. Skogen verkar vara helt död", säger han på telefon och jag frågar om jag ändå inte kan få gå med ut nästa gång de jagar. Mot slutet av oktober har Jens några dagars ledigt från sitt jobb inom kommunen, vädret är fint och han bestämmer sig för att prova jaktlyckan med sin hund igen på markerna. Jaktledaren i laget, Bernt, kan inte ta ledigt från sitt jobb utan möter oss med vägbom-nyckeln under en rast i arbetet. På parkeringen till fabriken står vi och pratar rovdjurspolitik en liten stund innan Bernt går tillbaka till arbetet och Jens, jag och hunden åker ut i skogen.

"Vi får väl se om ni får upp något i dag då. Och så kan ni ju titta på resterna av tjuren. Jag har satt upp skallen på jakttornet nu, men benen ligger runt omkring på marken", säger Bernt.

”Ja, vi får se hur det går. Det är kusligt tomt på vilt men rätt gott om spår från rovdjur”, säger Jens och skakar på huvudet.

”Ja, men det kan ju vara som härom året också... Då var det helt tomt i några dagar, och sedan kom plötsligt en hel hord”, förklarar Bernt för mig, och Jens fortsätter:

”Just det. Det var älg i varenda buske. Det är närvaron av rovdjur som gör så att viltet betar sig så. De klumpar ihop sig eftersom de är skräckslagna och plötsligt dyker de fram från ingenstans och så smäller det hela dagen. Men det är ju inte riktig jakt utan mer som slakt då.”

”Och ett annat fenomen som blir efter rovdjuren är att det bara finns en-samma kor i skogen eftersom rovdjuren har tagit alla kalvar”, berättar Bernt innan han önskar oss lycka till och ber Jens ringa om han ser något.

När vi har parkerat bilen bakom bommen och gått en bra bit in i skogen släpper Jens sin lilla ivriga hund som far iväg som en liten pälsboll mellan träden. Jens står med pejlen i höger hand och tittar efter hunden i den riktning han försvann.

”Varje gång jag släpper hunden tänker jag att det kanske är sista gången jag ser honom i livet. Den osäkerheten finns alltid”, säger han. I jaktlaget är de helt säkra på att det finns både lodjur, varg och någon enstaka björn på markerna. Vi kliver över nedfallna träd och genom blöt mossor. Jens ropar på sin hund och tyder pejltrustningens ljud och ljussignaler som att hunden närmar sig från vänster. Det är fullkomligt tyst i skogen och inget skall hörs från hunden heller. Skogen är mycket tät och plötsligt kommer hunden springande tyst med flaxande öron och blöt päls. Han hämtar sin husse och pinnar vidare över stock och sten, genom bäckar och över myrar med sina korta små ben. Hunden verkar ha roligt men något spår av vilt får den inte upp.

”Att gå i skogen en dag, släppa hunden och kanske få jaga... Det är mitt fritidsintresse”, berättar Jens där vi tar oss fram med stora kliv i terrängen, ”Det här är spännande och roligt och en fantastisk naturupplevelse”, säger han, och fortsätter: ”Men bara för att jakt är mitt fritidsintresse betyder ju inte det att jag är en skjutgalen person som ger mig på vad som helst. Det är det många verkar tro att jägare gör.”

Jens kallar sig ”allmojägare” och förklarar att det är människor som har jakten som fritidsintresse och det är ofta personer som har ett stort allmänt intresse för djur och natur: En allmojägare har oftast inte särskilt dyr utrustning, till skillnad mot en statusjägare som betalar dyrt för både jakt, utrustning och kläder och som därför vill ha valuta för pengarna. Jens berättar vidare att det finns, eller snarare fanns förr, de som jagar, och tjuvjagar, i vinstsyfte för att sälja köttet till restauranger. ”Men de är illa omtyckta i jägarkåren och nu förekommer det inte alls lika mycket som förut.” Jens berättar vidare att det nu på senare år har blivit politik av jakten när ”gaphalsarna” skriker om ny rovdjurspolitik och liknande. ”Man vill inte bli förknippad med dem. De gör så att det bara blir politik av det hela, och ingen naturupplevelse längre. Det här är ju mitt fritidsintresse och inget annat. Men då blir det att man tystnar i stället och tar avstånd i det tysta från sådana gaphalsar”, säger Jens.

Hunden har sprungit fram och tillbaka långa sträckor i skogen och varit bortom synhåll långa stunder när den plötsligt betar sig annorlunda. Den är försiktig, vägrar ge sig iväg från Jens närhet och nosar omkring alldeles runt benen på sin husse.

”Han söker inte ut alls! Han vågar inte riktigt lämna mig. Jag tolkar det beteendet som att det luktar rovdjur här. Han är rädd helt enkelt”, säger Jens. Vi sätter oss i ett av jaktlagets vindskydd och dricker kaffe och pratar. Jens berättar om jaktlagets tysta ilska och strategi:

”Vi är ett litet jaktlag. Nu är vi sex stycken, och det är lagom har vi bestämt. Vi vill inte ha in några fler just utan nu ska vi ligga lågt ett tag. Vi vet vad vi har och vilka vi är. Vi har känt varann länge och vi vet vad vi tycker. Så nu vill vi inte ha in några nya i laget, i stället sluter vi oss samman. Det är ett hårdare tryck och allt fler rovdjur i skogen, och vår reaktion är den att vi sluter leden och ligger lågt. Och så har vi en tyst överenskommelse om att det smäller om vi ser något i skogen. Det är *ingenting* man planerar, men så har vi sagt. Och *om* det händer, så löser vi det då”, berättar Jens och fortsätter att prata om den maktlöshet han och hans jaktkamrater känner och vad det leder till:

”Det är ingen *idé* att gå ut och försöka påverka eller protestera mot rovdjurspolitiken. Man känner en total maktlöshet, och hela tiden byggs frustrationen upp. Till slut blir man så less på det här att man tar lagen i egna händer i stället”, säger Jens och rycker på axlarna. Vi går tillbaks genom skogen mot grusvägen där bilen står. Hunden trycker sig inte längre till Jens utan hoppar omkring och verkar nöjd över dagen i skogen, men Jens skakar på huvudet.

”Han har inte fått upp någonting alls. För fem eller tio år sedan visste man att hunden skulle få upp hare i alla fall. Och den här driver både rådjur, hare och räv... men inte *ett* enda skall ger hunden ifrån sig här. Här är helt dött! Det är helt klart ett rovdjurspåverkat område”, konstaterar Jens, och fortsätter med att ställa en fråga till sig själv: ”Och *vad* ska man göra åt det?” Han slår ut med armarna. Vi har kommit fram till bilen. Hunden skuttar upp i buren i bakluckan medan Jens lastar in ryggsäckarna och sitt gevär. Han svarar själv på sin fråga:

”Man *kan* inte göra någonting. Att försöka återskapa det så som det en gång var är ingen idé. Det går inte. Det är heller ingen idé att plantera in rådjur... Det skulle bara vara att mata rovdjuren och det skulle vara en dyr hobby att ha. Nej, det enda är ta bort rovdjuren! De är bara det som återstår.”

Det blev inget jaktbyte för Jens och hans hund den här dagen i skogen. Jens fortsätter att hålla kontakten och berätta om hur det går med jakten under hösten och hur jaktlaget resonerar kring jakt och rovdjursfrågor. En tisdagsmorgon i november ringer Jens och är upprörd:

”Nu händer det dramatiska saker här i trakterna!” utbrister han och berättar att en stövare blev dödad av varg på söndagen. ”Det var där uppe där vi var, på grannlagets område. Hunden var nästan helt uppäten, bara svansen och någon mer bit vart kvar. Det gick tydligen på ett nafs!” säger Jens och kommer till det som gör honom än mer upprörd:

”Inte nog med detta utan det som gör en så förbannad är ju uttalandet i dagens tidning här uppe. Vet du vad han som är ansvarig för de här frågorna på länsstyrelsen här uppe säger i tidningen? Jo, han säger att det här inte kommer att utredas utan att det är sådant här som man måste anpassa sig till nu... Vad!?! Det är ju ett *fruktansvärt* provocerande uttalande. Det betyder ju att de har bestämt sig för att det ska vara så här nu och att vi bara måste acceptera det! De kör över oss totalt. Men vad som händer är att det väcker starka protestkänslor hos oss. Alltså, våra känslor *mot* vargen blir ju högre. Det är så det blir. För vi kan *ingenting* annat göra än att reagera på *den*!”

Konflikttema: Hotet mot näringen

Rovdjurens återutbredning orsakar i dag kostnader för dem som bedriver djurhållning och jakt kommersiellt. Det statliga ersättningssystemet kritiserar ibland, i störst utsträckning kanske av rennärningen.

I inledningen till detta kapitel redogjorde vi för ett par internationella studier som betonade individers normativa övertygelser som de kanske

viktigaste faktorerna för regelefterlevnad. Den enskilda jägarens privatmoral betonas också av en intervjuad yrkesjägare:

Jan: De som jagar i Sverige i dag är ju relativt välutbildade men det är ju också så att man har en etik som *människa*. Även om man inte är jägare så har man ju någon moral och ett tänk och *det* sitter ju redan där. Om du anser dig kapabel att skjuta en varg så är du kanske också kapabel att göra *andra* saker som bryter mot lagen. *Jag* skulle ju inte skjuta en *varg* eftersom mina licenser och mina vapen försvinner då. Och jag hamnar i en polisutredning och vad händer då med mitt företag? Och *har* jag gjort fel så hamnar jag i fängelse och vad händer då med min familj och mitt rykte? Så tänker ju *jag* men det finns ju andra som till exempel tycker så illa om myndigheter att de tänker att: "Jag gör det här nu bara för att... Det här är mitt kall!" Då har man lagt ribban ganska lågt. Men det är den *egna* moralen och etiken. Vad vi, som yrkesjägare, propagerar för är att vi ska sköta oss *korrekt* i skogen. Vi ska göra *korrekta* eftersök, vi ska ha *väl* inskjutna vapen, vi ska fatta *beslut* vid ett skottillfälle som grundar sig på etik och moral. Det har vi trummat för hela tiden.

Men yrkesjägarkåren är beroende av jakt oavsett sin privata moraluppfattning, och man betonar också den ekonomiska aspekten av rovdjurspolitiken.

Sten: Så fort det blir en ekonomisk förlust så börjar folk tjuvjaga. Och så kommer det att bli på gårdarna. Om rovdjuren ska ta allt klövvilt så finns det ingenting kvar att jaga. Nej, man måste hitta en balansgång som känns rimlig. [...] Man hör rädslan hos yrkesjägarna. Vi har ju som jobb att förvalta viltstammen. Men med nuvarande rovdjurspolitik kommer det att bli omöjligt. Dessutom kommer våra jobb att försvinna i förlängningen. Rovdjuren äter upp viltet så vi har ingenting kvar att förvalta. Yrkesjägarnas levebröd försvinner.

Jan: Yrkesjägarna är ännu inte riktigt berörda av det här. Men frågan är enkel för det gäller bara att titta på ekonomin. [...] Om vargen kommer ner till Sörmland och Östergötland så... ja, tar inte bilarna eller tågen dem, så blir de skjutna direkt. Det är en ekonomisk fråga för godsen där. Jakten är mer värd där.

En intervjuperson som vi citerat under förra konflikttemat har tidigare haft får på sin gård, men slutat med detta. Han uttrycker mycket starka känslor mot framför allt vargen, till och med ett hat. Som framgår av intervjuцитatet nedan framstår det som att det förmodligen finns flera samverkande faktorer till de beskrivna känslorna.

Per: Vi kom upp på morgonen och jag räknade fåren och såg att det fattades djur. Och inne i hagen hittade vi dem, en tacka och ett lamm, halvt uppätna. Det var två vargar som hade varit där. Men det var sista året för sedan ville jag inte hålla med vargmat mer. Usch, nej! Ingen ersättning fick jag för det hela heller, jo någon hundring kanske. Och vargarna fick ju gå. [...] När de intervjuade mig [i en tidning] och jag sa att: "Ja, *jag* är varghatare, jag..." "Ja, står du för det då?" sa de. "Ja, det gör jag." sa jag. Det var som om det var något hemskt.

Brå: Ja, men du har inte ändrat dig då?

Per: Nej, jag står för det.

Brå: Jag vill förstå det här med att du är varghatare... Vad är det för känslor?
 Per: Ja, att se sitt får... Usch! Jag fick en depression efter det. Jag var väldigt dålig. Min fru blev så rädd att hon gömde vapensåpsnyckeln. Totalt nere var jag, *totalt* nere. Men nu har jag ju kommit på fötter igen.
 Brå: Men om det hade varit björn? Eller järv i stället?
 Per: Ja, det är nog det samma vem som tar ens husdjur...
 Brå: Är det värre att bli av med en hund än ett får då?
 Per: Ja, det skulle jag nog tro, för en hund är ju som mer en i familjen. Men de där fåren jag hade... det där lilla lammet... och så tackan. Det var ju hennes lamm. Så det var lite svårt.
 Brå: Men... de skulle väl ha gått till slakt någon gång också?
 Per: Ja, lammen, ja.
 Brå: Men det är inte samma sak då?
 Per: Ja, *det* är ju svårt det också.
 Brå: Jaha. Men hade du starka känslor mot vargen även innan det hände då?
 Per: Ja, ja, ja. Jag har aldrig tyckt om varg.

Samma intervjuperson uttrycker andra känslor för exempelvis björn, och det framstår som att dels jaktmöjligheterna, dels den mindre risken för jakthunden har en inverkan på dessa känslor. Denna intervjuperson uttrycker därför attityder och värderingar som kanske mer ska förknippas med jägarkåren än fårägare.

Brå: Hur är det med andra rovdjur då? Björnen?
 Per: Nej. Nej, det är *inte* samma sak. Vi hade en björn här för några veckor sedan. Han gick rakt igenom här. En stor svart en. Och i påsk när vi var här och var ute och gick med hunden en morgon såg vi spår i snön. Han hade väl nyss kommit upp. Lantbrevbäraren mötte honom på vägen och han gjorde anfall mot bilen för han blev trängd.
 Brå: Går inte björnen in till fåren då?
 Per: Jo, det gör de väl i och för sig. Det gör de nog.
 Brå: Är det inte samma hot, eller?
 Per: Nej, jag tycker inte det.
 Brå: Men vad är det för skillnad?
 Per: Jo, det är ju dels för jakten och så går ju inte björnen på hunden heller. Vi ska ju jaga björn nu i augusti. Vi får jaga 26 stycken i år i Dalarna. Då ska jag ut. Men det är mycket folk, över 300 anmällda här i området bara.

Rennäringens förhållande till rovdjuren är komplext, och dess utsatthet stor eftersom man oftast håller sina djur lösa i svårtillgängliga områden. Regeringens betänkande om en ny rovdjurspolitik var till stor del inriktat på att lösa rennäringens problem med en ökad rovdjursnärvaro (SOU 1999:50, bilaga 1:63). Efter riksdagens beslut om den nya rovdjurspolitiken antogs emellertid inte utredningens förslag i alla sina delar, vilket ledde till stor besvikelse (Sikku & Torp, 2004:137).

I arbetet med intervjuerna av företrädare för rennäringen var en vanlig kommentar efter att vi förklarat vårt ärende: ”Jaha, sådant finns det pengar till!” varpå ett missnöje med rovdjurspolitiken och mot myndigheter uttrycktes på olika sätt. Bemötandet mot oss personligen var dock

hela tiden mycket vänligt, synnerligen generöst och även präglat av ett nyfiket intresse.

Konflikten mellan rennäringen och rovdjurspolitiken skär igenom frågeställningar om frustration och misstro till myndigheter, starka känslor mot rovdjuren och problemet med rennäringen utifrån ekonomiska perspektiv. Orsakerna till konflikterna är därför ofta svåra att skilja åt.

Jonas: [Refererar till uppmärksammas händelse] Och hos [orts-] polisen fanns det vissa som var *verkligt* emot oss och tänkte att: Nu skulle de klämma dit samerna. Nej, men statsmakterna det är ju ingenting att lita på... Det går ju inte. Så där är det ju ingen mening med att be om hjälp.

Brå: Då blir det att ta lagen i egna händer?

Jonas: Ja visst.

Brå: Men då måste det ske i tysthet?

Jonas: Det är *du* som säger det...

Brå: Ja, men så förstår jag det.

Jonas: Ja.

Brå: Det är väl då man tiger, och tar risken. Men skulle det gå att ändra på?

Lagen? Reglerna?

Jonas: Åh... det är ju bara till att plocka bort, helt enkelt. Då är problemet löst. Men det är ju det de har så himla svårt att förstå. Nej, något hat mot rovdjur det finns inte här. Det har vi inte. Inte här.

Brå: Nej, men kanske i andra trakter?

Jonas: Ja, och det finns de som ger sig helhjärtat in för att enbart hålla på med [illegal rovdjursjakt].

Frustrationen mot myndigheterna tar sig uttryck i att man känner sig felaktigt utpekade som gärningspersoner i illegal rovdjursjakt.

Jonas: Staten har ju ett mål och det är att de ska bevara rovdjuren. De tror att om de släpper detta fritt så att det inte skulle finnas någon bevakning... då tror de att vargen försvinner. Och sådant får man ju höra uttalanden om i ortspressen. Någon kan säga rätt ut att renägarna bedriver illegal jakt. Och det där kan ju till slut bli ett begrepp att... att det *är* så helt enkelt. Fast det inte är det. Det är ju ett kränkande påhopp helt utan bevis och belägg.

Att rovdjurens återutbredning innebär en konflikt för näringsintressen syns i följande etnografiska berättelse, utifrån rennäringens villkor. Den deltagande observationen ägde rum i en sameby i början av juli år 2006. Under denna återkommer man till att man känner sig ooberättigat utpekade som brottslingar av myndigheterna.

"Men vargen kan vi inte ha"

I en av samebyarna i Härjedalen samlas byns familjer en vecka mitt i sommaren för att vänta på renhjorden som drivs ner från fjällbetet. Nu ska hjorden räknas och årets kalvar märkas under några intensiva dygn i sommarvistet. Jag har haft kontakt med Jonas, en av de renskötare som driver hjorden ner från fjället och han har inte kunnat säga exakt när de väntas komma fram till sommarvistet, så under tiden har jag fått kontakt med en av de äldre bymedlemmarna och det är

honom jag frågar efter när jag kommer fram till stugorna efter att ha gått några timmar på den stig som började där bilvägen tog slut.

Jag frågar en kvinna som leker med sina småbarn utanför stugan om vägen till Inges stuga och hon kommer med och visar vilket hus som är hans.

Ur de små timrade stugornas skorstenar ryker det, barn och hundar leker runt knutarna och nedanför sluttningen väntar flera stora hägn på att renhjorden ska komma dundrande.

Inge kokar kaffe och dukar fram mjukt tunnbröd, smör, ost och en stor bit torkat renkött. Inge är inte med upp och driver hjorden nu på gamla dar, men det har Mikael varit. Mikael fick fel på sin motorcykel i morse så han var tvungen att avbryta sitt arbete med renarna för att åka och reparera den. Nu sitter han också i Inges stuga och äter, pratar och spanar efter renarna.

Jag för in diskussionen på rovdjur och rovdjurspolitik och Inge pratar på och skrattar ofta med ett smittande, skrockande skratt. Mikael är mer tystlåten och när han berättar låter han korthuggen, nästan sammanbiten. Han vill nog helst inte prata med mig, men gör det ändå. För honom är det här ingenting konstigt och egentligen ingenting att diskutera:

”Det finns inte en sameby som vill få in en varg i området. Det är det värsta rovdjuret vi har”, säger Mikael och tittar ut genom fönstret: ”Visst ska vi tåla rovdjur. Vi har ju järv, lo, örn och björn. Och det är lugnt att de finns här, om det är rätt balans. Men vargen kan vi inte ha in.”

Mikael ser i kikaren att de renskötare som på motorcykel driver hjorden nu kommer närmare, vilket betyder att renarna kommer att komma ner till storhägnet i dalen i natt. Inge blir ivrig och springer ut för att se bättre. Nu cirkclar helikoptern också i dalen. Först ser jag inte en enda ren i kikaren, men snart förstår jag att det beror på att hela fjällsluttningen är täckt av renar så att det jag trodde var mark i själva verket var djurkroppar. Nu kommer motorcyklisterna in till byn för att äta och vila några timmar innan hjorden ska drivas ända ner till hägnen i dalen och skiljas, räknas och märkas. Det sker under gryningstimmarna innan det blir för varmt för djuren.

Under kvällen passar jag på att prata med Jonas om vad han tycker om rovdjur och rovdjurspolitiken. Han berättar om hur han, och flera med honom, känner sig oskyldigt anklagade för att hata rovdjur i allmänhet och för att jaga dem illegalt:

”Skulle den här illegala jakten som de påstår att vi samer utför... Ja, vore det så då skulle ju järven vara utrotad nu. Men järven har funnits här i alla tider och man accepterar den. Men *vargen* går inte att ha här”, konstaterar han bestämt och menar att det är annorlunda med varg eftersom den skrämmar renarna så mycket att de inte går att hantera. Så även om den inte dödar renar så förstör den hjorden.

Efter några timmars sömn vaknar alla i byn och män, kvinnor och barn går ner till de stora inhägnaderna i dalgången. Alla har någon uppgift nu när den stora renhjorden ska skiljas upp och djuren märkas innan de släpps ut på bete igen.

Motorcyklisterna kör skickligt bakom hjorden och driver dem in mot hägnet i lagom stora klungor om några hundra djur åt gången. Marken vibrerar när renhjorden kommer springande tätt, tätt som om de många djuren vore en kropp. De motas in i en fålla som leder till ett mindre hägn där ett tiotal kvinnor och män jagar ut de stora renarna igen för att hänga nummerlappar kring de ännu omärkta kalvarnas halsar. Jag står utanför skiljningshägnet och pratar med en annan av de äldre bymedlemmarna, Ernst, som har till uppgift att förse dem som brottas med kalvarna i leran med nummerbrickor. Han berättar om sin uppväxt i samebyn, om hur det var att leva här förr i tiden när de bodde i kåtor

precis här på samma fjällsluttning. Han bara skakar på huvudet åt rovdjurspolitiken och sammanfattar sin inställning så här:

”Det är ju rovdjurspolitiken som har förändrats. Det är inte *våra* attityder till vargen som har ändrats, utan statens! Förr var det ju skottpengar på vargen!”

Konflikttema: Styrande och styrda

Frågan om rovdjurens återutbredning sägs i både svenska och internationella utredningar visa på en konflikt mellan styrande och styrda, mellan stad och landsbygd, tjänstemän och allmänhet (Brå, 2005:37; Sjölander-Lindqvist, 2006:70; Naughton-Treves et al., 2003:1501). En beskrivning av detta görs av Cinque (2003:32), som i sin analys av massmediadebatten kring varg hävdar att vargfrågan för vissa blir ett sätt att uttrycka sin protest mot staten och den sociala kontrollen, medan andra röster i debatten hävdar att om man vill leva i kontakt med naturen får man acceptera nackdelarna. Detta är en konflikt mellan två livsstilar där vargen inte är den verkliga tvistefrågan. I Sjölander-Lindqvists (2006:68) intervjuundersökning av personer som bor i regioner med vargrevir och med egenintresse i rovdjursfrågan, uttrycks en tydlig bristande tillit till tjänstemän på myndigheter inom rovdjursförvaltning och att myndigheternas brist på lyhördhet för lokala perspektiv är ett starkt bidragande skäl till att illegal jakt på rovdjur förekommer.

Denna konflikt innefattar förmodligen de övriga (hotet mot näringen, hotet mot livsstilen), eftersom den kretsar kring frågor och känslor om makt respektive vanmakt – vem som ska bestämma över sättet att leva och bedriva näring. Rovdjuren blir med detta tydliga symboler, och konflikten hämtar bränsle från närliggande konflikter utanför rovdjurens marker: konflikter mellan etniska svenskar och renskötande samer; lokalstyrelse och representativ demokrati; traditioner och modernitet.

I vårt intervjumaterial ställs ofta landsbygden mot storstaden, där man ibland tycker att storstaden inte ska bestämma över denna, som man ser det, lokala fråga. Så här säger en jägare:

Bengt: De lyssnar ju inte på oss. Ingen lyssnar till vad vi här *på plats* tycker. Den största anledningen till att folk bryter mot de här jaktlagarna är att de känner sig överkörda av myndigheterna och de som bestämmer i Stockholm.

Inom vissa grupperingar bland jägarna är tonen mycket hätsk när man talar om hur man anser sig bli behandlad av myndigheterna.

Sune: Vi kan göra jämförelsen med vad som händer i Mellanöstern nu. FN bestämde ju att: ”Nu ska judarna ha det här. De får bilda staten Israel.” Och så åt araberna som bodde där att: ”Ni får flytta. Vi ska ha er mark nu.” Samma gör myndigheterna här nu. De ockuperar vår mark. ”Ni får sluta jaga. Ni får sluta med småbruk. Ni får sluta med fåbodar och allting!” Ingen lyssnar. Inga myndigheter eller någonting lyssnar. ”Vi ska ha det så här bara!” Ja, ja det är

samma som, som... Jag förstår araberna alltså, som skickar raketer för att de är förbannade.

I vårt intervjumaterial finns emellertid även exempel på jägare som inte har en negativ inställning till vargen, men som påtalar det svåra med att uttrycka det bland andra jägare.

Oscar: I mitt jaktlag är vi 30 man och när vi är ute och jagar säger vi ju ingenting men i stugan på kvällen så... Och då är det ju så att de mest aggressiva de hörs ju hela tiden och de andra de tiger... För att man är rädd... Rädd för att visa sin åsikt. Så starkt är det. Om du skulle sitta med så skulle du kunna tro att det bara är *jag* som är av annan åsikt, men om du sedan pratar med enskilda jägare ja, då tycker de kanske att vargen ska få finnas om det ändå går att fortsätta att jaga. Men det vågar de inte säga. Man är rädd för att bli utfrys. Vuxenmobbing finns ju överallt. Normen är att man som jägare *ska* vara mot vargen och mot rovdjurspolitiken. Rovdjur är ett hot mot jakten och det är en inskränkning. Jag har flera kompisar som jagar på andra ställen och som har ett jättestort intresse för djur och natur och rovdjur också, och de säger att: "Nej, jag törs inte säga något." Och då kan du ju tänka dig att om det är så mycket tiggande när det gäller en åsikt... Hur är det då när någonting har *hänt*?

Denna konfliktdimension är sedan länge känd och omtalades redan i den förra rovdjursutredningen (SOU 1999:50:41). Inrättandet av regionala rovdjursgrupper i län med fasta rovdjursstammar är ett exempel på hur man från politiskt håll har försökt hantera konflikten genom att försöka ta tillvara lokala intressen i rovdjursförvaltningen. Rovdjursgrupperna har emellertid inte haft något mandat att besluta i frågor om förvaltningen, utan ska i första hand fungera som rådgivande organ. Flera myndighetsrepresentanter som vi har talat med har också uttryckt att diskussionerna i dessa grupper inte har fungerat på grund av starka konflikter, och vissa har sagt att de inte har förstått sin uppgift i den regionala rovdjursgruppen.

Det finns en demokratisk dimension i detta som är problematisk: å ena sidan framhålls lokalt inflytande som den mest framgångsrika vägen för rovdjursförvaltning, men vem ska å andra sidan ta hänsyn till allmänintresset om särintressen får exklusiv tillgång till ett beslutsforum (Persson et al., 2004:17)? Denna problematik uppmärksammades redan av 1999 års rovdjursutredning (SOU 1999:146:90), och den fångar en svårlöst konflikt i denna politiskt laddade fråga om rovdjurens återutbredning.

Att konflikttemat styrande-styrda är övergripande och innefattar andra dimensioner syns i nedanstående redogörelse från två deltagande observationer. I stora delar av landet inleds älgjakten den andra måndagen i oktober. Inför detta datum hade kontakt etablerats med en av medlemmarna i ett större jaktlag med arrenderad jaktmark i Dalarna, och av denne samt flera andra i jaktlaget, däribland jaktledaren, hade utredaren fått medgivande om att delta under älgjaktveckan. Vid jaktlagets morgonsamling dagen därpå informerades hela jaktlaget om inter-

vjuarens roll och uppgift. Under några dygn gavs tillfälle till deltagande observation dels under olika jaktsituationer, både i sällskap med hundförare och på pass med jägare, dels vid olika samlingar som till exempel vid fällt djur i skogen och vidare då hela jaktlaget samlades efter jakt vid slakthuset samt på kvällarna i jaktstugan.

I detta jaktlag rådde en mycket öppen och generös inställning gentemot utredaren och undersökningen. Jaktlaget är väl etablerat och består av medlemmar ur tre generationer från bygden. Man har för närvarande inga konkreta problem med rovdjur på jaktmarkerna här vilket kan vara en bidragande orsak till att samtalen kring undersökningens kärnfrågor var förhållandevis lugna och något distanserade om än initierade.

"Det är bara den här veckan det är så här"

Det är söndagskväll före den andra måndagen i oktober, det vill säga kvällen före älgjakten börjar i stora delar av landet. Jag sitter i en jaktstuga i Dalarna och här i köket finns stora delar av ett 28-manna jaktlag nu samlade. Stämningen är hög. I fäbodarna runt omkring uppe i skogen bor flera av lagets medlemmar hela veckan medan andra bor nere i byn eller kommer farande från samhällen inte långt ifrån. Många i laget har tagit semester den här veckan, andra är pensionärer. I år har laget två debutanter annars är alla ansikten bekanta, en del har varit med i jaktlaget i 20, till och med 30 år. Det finns både barn och barnbarn med i år.

Det bjuds på grillad hjort, skjuten tidigare i år av en av de yngre medlemmarna. Till det något glas rödvin, inte mer. Festa gjorde de i fredags och det ordentligt. "Så är det gjort. För i veckan blir det inget festande. Det går inte", konstaterar en av männen kring furubordet i den gamla ombyggda fäboden. Under kvällen blir stugan full och pratet går i vågor kring bordet.

De pratar om jakten, planerar veckan, berättar om tidigare års jakt. De diskuterar de olika passen, hur de ser ut i år, vilka vägar som är bäst att ta till de olika passen och vad som har skett vid de olika passen tidigare år. De drar gamla skrönor och berättelser om tidigare års jakt och de diskuterar vädret, temperatur och nederbörd ända tills en man i jaktlaget får ett mobilsamtal från en kamrat i ett av grannlagen. Då tystnar det uppsluppna och allmänna pratet och alla lyssnar på vad grannlaget hade att berätta:

"De har varg. De såg fem i går och hörde dem i fredagsnatt."

"Ställer de in, eller?"

"Nej, men de har just bestämt sig för att de ska banda hundarna i morgon. De vågar inte släppa dem nu."

"Nej, det förstår man ju."

"Ja, fy fan!"

Stämningen i stugan sjunker. Någon säger till mig att jag borde vara hos grannlaget i stället ikväll: "Du förstår vad de pratar varg nu i den stugan! Här pratar vi ju inte så mycket eftersom vi inte har några hos oss."

"Ja, så är det," säger en annan: "Där problemet *är* snackas det mest!"

"Kaffe?!" ropar någon och sätter på en kanna, muggar och en korg med färskt wienerbröd från Bollnäs marknad kommer fram på bordet och det förväntansfulla pratet om veckans jakt fortsätter.

Senare på kvällen, på väg i bil från jaktstugan till samhället, frågar jag den som skjutsar mig om han tror att jag skulle kunna hälsa på i grannlagets

jaktstuga också någon gång under älgjaksveckan, men det tror han skulle vara lönlöst:

”De skulle inte säga ett knäpp. De skulle sitta tysta i stugan som om de hade tejp över munnarna, för de skulle uppfatta dig som en myndighetsperson och från Stockholm och så... Det är ingen idé. De är för uppgjagade och förbannade nu. Det här påverkar deras jaktvecka och nu är de verkligen arga. De ville bara berätta det för oss i laget. Jag kan ju tänka mig hur snacket går i stugan, men till och med om *jag* skulle komma dit så skulle de säkert tystna också. Det är *för* känsligt och folk är *för* upprörda. Man litat inte på någon så man blir tyst i stället.”

Nästa morgon är det frost på bilen när jag kör iväg mot uppsamlingsplatsen i en vägkorsning inne på lagets jaktmarker. Fullmånen lyser upp den stjärnklara natthimlen. Dalälven ligger stilla, och ett dimtäckte svävar över vattenytan.

I vägkorsningen, i vindskyddet och kring eldstaden samlas nu hela jaktlaget och klockan 07.00 prick ställer sig jaktledaren i mitten och hälsar alla välkomna. Han berättar i vilket av de fyra såten de ska jaga idag, han fördelar passen och berättar var hundförarna ska släppa sina hundar. Han berättar att deras tilldelning är en ko, en tjur och obegränsat med kalv. Laget är noga med viltinventeringen och varje observation ska rapporteras. De har beskjutit stammen rätt hårt de senaste åren och nu måste de börja spara på korna. ”Glöm inte att vi har gott om tid på oss. Vi vill inte skjuta klart idag. Då börjar vi då!” säger jaktledaren och jaktlaget splittras snabbt när alla försvinner till fots eller i bil ut till sina pass. Jag ska följa med en av de två hundförarna och de står kvar i korsningen tills alla jägare är på pass.

Hundförarna åker till var sin sida av såten och sedan börjar jakten. Hunden får upp spår direkt och vi skyndar efter med stora steg över stock och sten, genom våtmarker som försöker behålla stövlarna, över mossbetäckta kullar, murkna trädstammar, hala stenhällar, det går uppåt och nedåt, kors och tvärs. Stora kliv, ständigt balanserande, snubblande fram genom terrängen. Det ångar om oss alla tre. Hunden stannar i steget, ner med svansen, upp med nosen, öppen mun, vädrar, känner spåret efter den älg som nyss sågs gå för långt från den jägare som sitter på passet bortom hygget. Hundföraren meddelar hundens tecken via radion, vart spåret tycks leda så att de på passen åt det hållet är beredda. Hundföraren kan marken utantill. Snart hörs ett skott i skogen. Sekunderna senare rapporteras via radion: ”En oxe skjuten. Så nu är det förbud på oxe resten av dagen!”

Jakten fortsätter. Vi följer efter hunden som spårar genom skogen. Plötsligt kommer vi fram till en glänta och hundföraren viskar: ”Titta. Älg!” Där står en stor älgko en bit bort mellan tallstammarna. Hon står stilla och tittar. Vi står stilla och tittar. Det är för långt för hundföraren att skjuta. Han viskar andlöst i radion och berättar vad han ser och var han är. Ingen av passkyttarna är i närheten. Plötsligt vänder älgen helt om och försvinner oväntat fort och tyst in i den täta skogen. Vi följer i dess spår så länge vi kan och rapporterar hela tiden via radion för att göra resten av laget beredda på var vi är och var älgen kan tänkas komma springande. Det är spännande, och att hjärtat slår så hårt beror kanske inte bara på dålig kondition.

Under förmiddagen ljuder ett skott till. Det är den andra hundföraren som har skjutit en kalv. Klockan 11.30 blåser jaktledaren av för dagen. Några hämtar älgdragaren och släpar ut de två skjutna djuren ur skogen medan resten av jaktlaget samlas vid slakthuset nere i samhället så snart de kan.

Utanför slakthuset står folk i smågrupper och pratar medan några sliter med djurkropparna som hänger på krokar. En del fruar och barn kommer också till slakthuset. De jägare som inte hann äta eller fika på sina pass gör det nu. Alla

pratar om morgonen och förmiddagen, de berättar vad de har sett och hört på sina pass. Ingen pratar om rovdjur och jag passar på att fråga varför.

”Nej. Vi har inget behov att prata om det.”

”Vi har nog pratat klart om det här. Men när vi hade mycket lo så snackade vi om hur dåligt med rådjur vi fick och vad vi hade sett och så...”

Efter de förklaringarna kommer rovdjurspratet snabbt igång ändå:

”Jag tycker att man skulle skicka vargarna till Stockholm. Då skulle det bli liv...” säger en.

”Tänk att det finns resurser till så mycket forskning om vargar och andra rovdjur! Och så *räcker* inte pengarna till en massa annat som man verkligen behöver!” lägger en annan till.

”Jaha, man undrar vilka anledningarna till att folk skjuter varg är? Jo, det kan jag berätta. Anledningen är... att man ser den!” säger en tredje och skrattet sprider sig i hela gruppen, innan han fortsätter:

”Nej, men jag tycker att en del överreagerar faktiskt... Det blir *för* hetsigt!” Han får lite mothugg från en jaktkamrat i klungan:

”Jo, men myndigheterna överreagerar ju de med. Med sina höga straff och att polisen kommer i full styrka när något kanske har hänt med något rovdjur. Det är ju överdrivet ju!”

”Ja”, säger flera i gruppen: ”Det är ju löjligt!” håller någon med och sedan berättas det flera historier om hur stora polisstyrkor har kommit för att utreda misstänkta jaktbrott på rovdjur, men hur polisen minsann annars inte kommer till brottsplatser så snabbt.

”Nej, men de lyssnar ju inte på oss. Ingen lyssnar till vad vi här på plats tycker. Den största anledningen till att folk bryter mot de här jaktlagarna är nog att de känner sig överkörda av myndigheterna och de som bestämmer i Stockholm”, sammanfattar en av medlemmarna i jaktlaget diskussionen och inställningen, och en annan lägger till:

”Ja, visst. De kör ju över oss helt.

Senare på kvällen samlas stora delar av jaktlaget igen i jaktstugans kök. Nu har de vilat och ätit och nu ska dagen diskuteras och morgondagen planeras. Flera har fått rapporter från jaktlagen runtomkring och alla är nyfikna på hur det har gått för grannlagen. Något lag har redan denna första dag skjutit hela sin tilldelning på älg men här i köket verkar alla nöjda över att laget totalt har tre vuxna älgar kvar att skjuta under jakten. Timmarna går fort och fylls av berättelser från tidigare jakter och om dråpliga händelser. Stämningen är hjärtlig och snart ligger sorlet som en ljudmatta i rummet, då och då avbruten av bullrande skrattsalvor. En av de äldre medlemmarna i jaktlaget sitter bredvid mig vid bordet. Han har, liksom jag, suttit tyst en stund och bara lyssnat. Nu knuffar han till mig med armbågen, ler stort och säger:

”Det *här* är jakten! Detta!” och nickar ut över köket: ”En del av oss ses bara den här veckan varje år, och vi andra umgås inte så här heller resten av året. Det är bara den här veckan det är så här. Unga och gamla tillsammans. Det är roligt!”

Även i trakter som för närvarande inte har mer direkta erfarenheter av varg, kan starkt kritiska röster höras om rovdjurspolitiken. Följande deltagande observation ägde rum under en helgjakt med ett mellanstort jaktlag i Södermanland i november år 2006. Detta jaktlag var även de mycket öppna och frispråkiga om sina attityder och inställningar gentemot rovdjur och rovdjursförvaltning. Även om detta jaktlag inte har erfarenhet av varg på markerna så är lo ett vanligt förekommande rov-

djur i dessa trakter, och flera av medlemmarna talade i sympatiserande ordalag om situationen för jägare i andra mer rovdjurstäta trakter.

"Det är inte rovdjuren man är förbannad på!"

Det är tidig söndagsmorgon i ett kök på en liten gård i Södermanland. Här bor Lars som är jaktledare i det 12-mannalag som arrenderar jaktmark av ett stort gods. Det är sent i november men ovanligt milt och inte alls den spårnö som några av medlemmarna i jaktlaget hade hoppats på så här års. Den här dagen blir jaktlaget halverat i styrka men snart sitter det fem herrar kring Lars köksbord, fyra av dem är i 60-årsåldern och en är en generation yngre. Nu på morgonen skulle egentligen dagens jakt planeras men det blir diskussion om rovdjur och rovdjurspolitik i stället. Här i Sörmland är det lodjuret som ställer till det rent praktiskt, men vargdebatten följs, och alla har kamrater och/eller jaktmarker i områden där både varg och björn finns. Det är främst Lars som berättar men Hans flikar också in och de andra nickar ofta i samförstånd. Laget verkar vara överens om hur det är och vad de tycker.

"Idag när man jagar rådjur med rådjurshund får man ett rådjursdrev på tio dovhjordsdrev. Förut var det ett dovhjordsdrev på 20 rådjursdrev. Sådan skillnad är det", säger Lars och jag undrar vad de gör om de ser ett lodjur i skogen när de är ute och jagar.

"Jaaa...?", säger Lars lite tvekande. "Man måste ju ta sitt ansvar. Och sedan får väl det tolkas hur som helst." Det blir tyst kring bordet en stund innan Lars fortsätter: "Det är ganska enkelt, tycker jag. Var och en får ta sitt eget ansvar för vad de gör. Och jag tar mitt."

Jag tycker mig förstå att han menar att om man får chansen att skjuta ett lodjur så gör man det även om det är olagligt, och jag frågar om det inte är riskfyllt.

"Jo visst, men vad ska man *göra*?!" utbrister Lars och börjar genast prata engagerat och upprört om beslutsfattare, myndighetspersoner, lobbyister och politiker i stället för om vad lodjur, och andra rovdjur, ställer till med i skogen.

"Det sitter så jävligt mycket okunnigt folk som pratar en massa skit!", säger Lars, innan han fortsätter, lite lugnare: "Man hoppas ju på att beslutsfattarna ska ta rätt beslut. *Gör* de inte det, då blir det civil olydnad, alltså. Det *blir* den utvecklingen. Och det kanske är dit de vill ha oss? Vill de *ha* det så att vi ska ta saken i egna händer och... vad är det man säger? Tig... Nej, gräv... Skjut, gräv och tig!"

Flera kring bordet skakar på huvudena och suckar.

"Nej", säger Hans. "Det är ju chips och skit i dem, så det är ju väldigt farligt. Skjuter man en sådan där och åker dit så får man väl aldrig jaga mer sedan." Men Lars håller inte med, utan menar på att det finns så många inom jägarkåren som skulle ställa upp för en i ett sådant läge:

"Det finns många kompisar som har en bössa. Det går att låna", säger han och berättar också om nätverk av jägare som går samman och gemensamt betalar eventuella böter för illegal jakt, så de avskräcker inte heller.

"Nej, men de borde lämna över jakten till jägarna och inte låta politikerna sköta den. Det är den enda lösning som jag kan se", säger Hans och tar åter upp tråden med jägarnas stora brist på förtroende för beslutsfattare och ansvariga inom rovdjursförvaltningen idag.

"Ja!" säger Lars engagerat: "De har inte med det här att göra. Och Naturvårdsverket! Vad fan *är* det för någonting? Förklara! Vad håller de *på* med egentligen?" Det skämtas kring köksbordet om odugliga myndighetspersoner som "flyttar kottar" och de pratar, med förakt, om "trädkramare" och deras inflytande på rovdjurspolitiken. Hans spetsar till diskussionen igen med att säga:

”Det är ju inte klokt! Jag är ju inte *för* dödsstraff, men egentligen skulle man fan i mig såga en jävla massa idioter som sitter i sådana här jävla bestämmande organ. För det är ju egentligen inte rovdjuren man är förbannad på...!”

Diskussionen kring bordet glider över på hur mycket forskning och förvaltning av rovdjuren kostar samhället, och det i tider av nedskärningar inom vård och skola. Efter några lokala exempel på budgettstramningar inom både skola och äldreomsorg avbryter Hans:

”Äsch. Det här kan ta hela dagen. Vi har inte tid.” Och Lars reser sig och säger: ”Nej, vi får fortsätta prata ute i skogen för nu är gubbarna jaktsugna!”

Ute på gårdsplanen ska det bestämmas i vilken sät jakten ska börja, vilka som står vid vilka pass och var hunden ska släppas. Männen i jaktlaget pratar om vindriktning, foderplatser och tidigare jakterfarenheter, men snart är det bestämt vilka som ska stå var, och det finns en plan som alla är överens om och jakten kan börja.

Jag följer med Kalle till ett pass på en höjd. Det brusar av bilar från E4:an och från lågtflygande plan på väg till och ifrån Skavsta, men solen skiner som vore det september i stället för sent i november. Vi tar fram medhavda mackor och kaffetermosar och pratar en stund i väntan på drevet.

Kalle har ingen egen jakthund ännu, men funderar på att snart köpa en. För honom ligger den stora behållningen med att jaga i att iakttä hunden.

”Jag ser det som att vi är på besök här i skogen och vi tar vår lillebror, hunden, till hjälp för att jaga. Hunden ser jag som en familjemedlem med mycket bättre utvecklade sinnen än vad människor har och *tillsammans* går man ut i skogen och har kul och jagar. Det är det som är det bästa med detta. Att få se hur lillebror gör, hur han spårar, får upp vittring, reagerar, börjar gläfsa och skälla. Det är en stor naturupplevelse. Det är inte alls för att få hem kött. Kött är billigare att köpa på Ica.”

Minuterna går och det är helt tyst i skogen. Varken hundskall eller kvistar som bryts när något klövdjur tar sig fram hörs. Kalle lyssnar på jaktradion men ingen i laget hör eller ser någonting. Vi tar en kopp kaffe till. ”För fem år sedan kom upptaget redan efter 10, 15 *sekunder*. Sedan var det full jakt. Nu tar det 45 minuter till en timma innan någonting händer. Och detta är ändå en av Sveriges *mest* viltrika marker. Det är lon som gör det. Enbart lon”, berättar Kalle. Jag undrar vad han skulle göra om det kom ett lodjur borta i skogsbrynet nu.

”Jag skulle aldrig skjuta! Aldrig! Tvärtom, det skulle vara hedervärt och stort att få se och uppleva det,” säger han genast, men fortsätter sedan: ”Men om det skulle hända något på jakten så håller man tyst om det. Helt klart. Man pratar med dem man litar på i laget och så löser man problemet. Jag tycker inte att det är konstigt att det händer. Alltså, lillebror kan inte försvara sig mot lo så man chansar inte.”

Till slut ger laget upp just den här delen av jaktmarken. Via radion dirigeras männen om till andra pass längre in på markerna. När alla är på pass släpper hundföraren hunden som söker igenom säten och snart ger hunden upp gälla skall någonstans långt inne bland träden. Han har fått upp ett spår och rör sig snabbt hit och dit i skogen. Kalle gör patron i och väntar uppmärksammat på att drevet ska komma fram ur skogen. Han följer drevet både via hundens skall och rapporterna över jaktradion. Vi ser hunden komma, spåra runt i skogsbrynet och sedan försvinna in bland träden igen, skallet ljuder allt längre bort.

Drevdjuret verkar bukta och hunden tycks ha tappat spåret. Jakten avbryts och alla samlas i en vägkorsning i skogen. Kaffetermosar kommer fram och olika berättelser om vad man har sett och hört hitintills i skogen byts. Hundföraren tar fram pejlen och ger sig iväg för att hämta hunden som verkar ha följt spåret lite väl långt bort på markerna. Någon säger att det kanske är ”vargen som har tagit hunden” och eftersom den risken inte är särskilt stor här

nere så det går att skämta om det. Morgonens diskussion om rovdjur och dem som fattar de politiska besluten om dem är så igång igen där vi står i ring i korsningen mellan tre grusvägar.

”Vi jägare har aldrig tyckt att rovdjuren i sig är något problem,” förklarar Lars. ”Visst, de gör lite skada men det är inte *det* detta handlar om. Det går inte ut på att vi vill *skjuta* rovdjur. Det här handlar om frustration och om ilska. De få skott som avlossas mot rovdjur är ju egentligen inte riktade mot djuren, utan mot politikerna.” Flera andra i jaktlaget nickar instämmande och Kalle fyller i:

”Det är väl alltid så här, i andra frågor också, att det är den lilla människan som känner sig överkörd och blir frustrerad över förmyndarpolitik och över att känna sig styrd och orättvist behandlad. Det är när man talar om för folk hur de ska tycka och tänka som det blir problem. Det går kanske till en viss gräns, men sedan blir det så här.”

”Ja”, instämmer Lars och berättar om den maktlöshet han känner inför situationen: ”Det går till exempel inte att hitta någon som är *personligt* ansvarig för till exempel paragraf 28. De från myndigheterna och departementen pratar alltid om ”vi”. Hur kämpar man mot ett verk? Vem pratar man med? Vem lyssnar? Ska vi bara vänta tills de pratar med oss om det här?” Han reser sig från sin lilla fällstol och går runt lite.

”Att vara jägare är ett sätt att leva”, säger Kalle. ”Och nu tar man ifrån *massor* med människor det sättet att leva. Det är klart folk blir förbannade!”, konstaterar han. Diskussionen kunde säkert ha fortsatt ett bra tag till, men hunden kommer tillbaks och laget bestämmer sig för att göra ett försök till på en helt annan del av jaktmarken. Lars och hundföraren åker tillbaka till gården för att byta hund medan de andra i laget tar sig ut till sina nya pass. Kalle är nöjd med sitt pass på en höjd nära ett foderställe mitt i ett område där det alltid brukar finnas vilt. När alla är på plats och den andra, lilla, hunden är släppt är drevet snabbt igång. Hunden far fram och tillbaka i skogen och skäller ihärdigt och gällt. Den har fått upp ett spår och följer det. Vi ser hunden men inget drevdjur och plötsligt ljuder ett skott alldeles i närheten. Hundens skall fortsätter och radiokontakten blir intensiv: ”Det är Lars” säger Kalle och gör patron ur, bryter bössan, viftar åt mig att samla ihop ryggsäck, sittunderlag och termos. ”Han är precis här bakom dungen. Kom!” Vi skyndar till platsen där Lars stod på pass och vid hans fötter ligger en dovhjort, hunden springer ivrigt runt och skäller, medan Lars berättar hur det gick till.

Laget samlas och hjälps åt att sota ur hjorten och bära den till bilarna. Sedan åker alla tillbaka till gården och samlas i slaktboden där två män väger och flår hjorten medan resten står runt omkring och pratar om dagens jakt. Stämningen är god. Det gick bra till slut i dag, och Lars bestämmer att det är Kalles tur att få kött. Snart övergår pratet till att handla om rovdjurspolitiken igen och kommentarerna är många, nu är alla med i diskussionen:

”Det lustiga är att den här debatten ens ska behöva föras.”

”Ja, att vi inte är betrodda att kunna fatta egna beslut.”

”Det är förmynderi!”

”Man känner sig helt överkörd.”

”Och inte kan de erkänna att de har fattat fel beslut heller. I stället driver de den linjen att det är vi jägare som är galna och skjuter rovdjur i blint raseri.”

”Ja, och det är inte vargen som man vill skjuta egentligen...”

”Nej, det är ju inte djuren man är arg på”.

Sammanfattning av intervjuer med intressegrupper och etnografiskt fältarbete

I våra intervjuer med jägare, lantbrukare, yrkesjägare och renskötare framkommer tre tydliga konfliktytor i frågan om rovdjurens återutbredning: hotet mot livsstilen, hotet mot näringen och relationen mellan styrande och styrda. Det sistnämnda verkar i sammanhanget vara ett sammanfattande tema där en central del är känslan av utanförskap och vanmakt. Man kan spekulera kring om inte denna relation mellan styrande och styrda utgör en sammansvetsande komponent bland de grupper som har ett egenintresse i frågan om rovdjurens återutbredning. Den kan då även ha betydelse i den illegala jakten, på så sätt att fokus flyttas från brottslighet till frågor om villkoren för att bo och verka på landsbygden i rovdjursområden. Den illegala jakten ses bland vissa grupper mer som en förståelig protest mot ett större hot (makten, myndigheterna) än som ett överskridande av rätt och normer som beslutats i demokratisk ordning.

Jägares attityder i fyra län

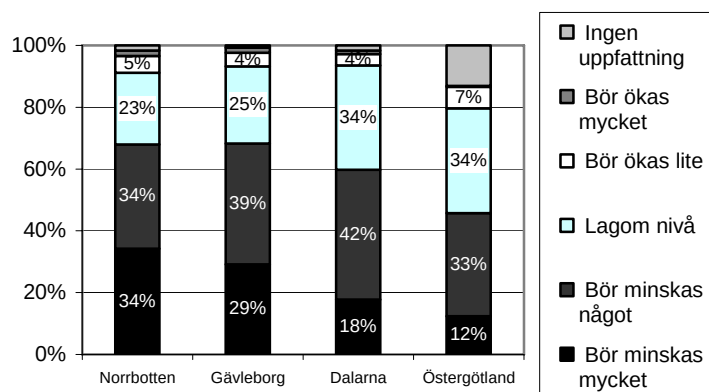
För att se om det finns regionala skillnader i attityden till stora rovdjur riktades en enkätundersökning till jägare i Norrbotten, Gävleborg, Dalarna och Östergötland.

I enkätformulärets inledning redogörs för storleken på de rovdjurspolitiska målen för de olika arternas populationer. Därefter får jägarna i de fyra länen ange vad de anser om rovdjursstammarnas storlek, en fråga för varje rovdjur. Som kommer att framgå varierar jägarnas inställning beroende på art.

Björn

För björnens del finner vi att flest jägare i Norrbotten, Gävleborg och Dalarna är kritiska till storleken på björnstammen, mellan 60 och 68 procent tycker att björnstammen bör minska. Det som skiljer dessa tre län från Östergötland är att de hyser björnpopulationer. I Östergötland finns därför också fler jägare utan åsikt, 13 procent, jämfört med de övriga länen.

Tabell 10. Åsikt om rovdjurspolitiska mål för björnstammens storlek.

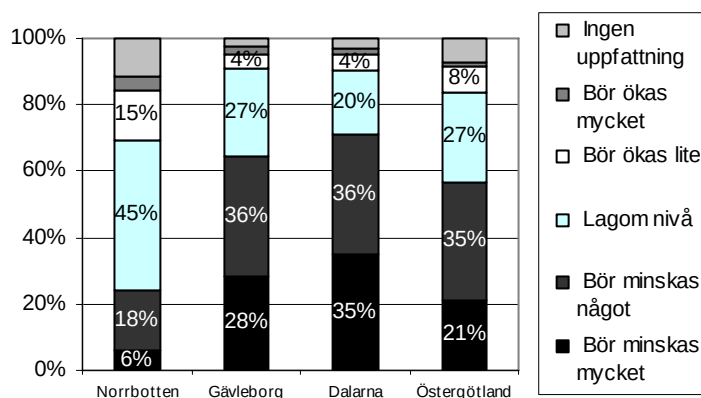

Not. Att jägarna i Östergötland är mindre kritiska till björnstammens storlek än jägarna i övriga län är statistiskt säkerställt, $p < 0.01$.

Lodjur

En majoritet av jägarna i Norrbotten, 64 procent, tycker att lodjursstammen är på en lagom nivå, eller bör öka, vilket är stor skillnad mot inställningen till björn. I de övriga länen är storleken på lodjursstammen mer kontroversiell, och endast en minoritet av jägarna, mellan 26 procent (Dalarna) och 29 procent (Östergötland), anser att lodjursstammen är på en lagom nivå eller bör öka.

Tabell 11. Åsikt om rovdjurspolitiska mål för lodjurstammens storlek.

Not. Att jägarna i Norrbotten är mindre kritiska till lodjursstammens storlek än jägarna i övriga län är statistiskt säkerställt, $p < 0.01$.

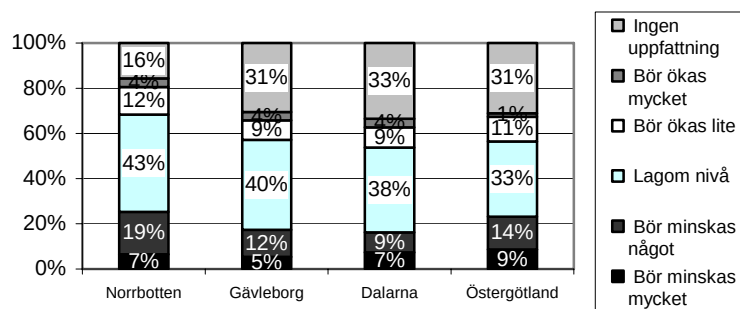
Järv

Järv finns inte i Östergötland, och den är försumbart representerad i Gävleborg och Dalarna. Detta märks också på frågan om storleken på järvpopulationen, där runt en tredjedel av de tillfrågade i dessa län inte

har någon uppfattning. Järvens predation berör främst rennäringen, och den är såvitt vi har erfart ingen stor konkurrent mot jaktbart vilt.

Eftersom endast 5 procent av dem som svarat på enkäten från Norrbotten äger renar och vi inte vet något om andelen renskötare i materialet, är det inte särskilt anmärkningsvärt att endast en minoritet tycker att järvstammen bör minska.

Tabell 12. Åsikt om rovdjurspolitiska mål för järvstammens storlek.

Åsikterna om järvstammens storlek skiljer sig något beroende på organisationstillhörighet. Tittar man närmare på sammansättningen av jägare i Östergötland, noterar man att dessa i större utsträckning än i de övriga länen i vårt urval är anslutna till Jägarnas Riksförbund. Detta förbund har en tydligare profil som kritiskt till rovdjurspolitiken än vad Svenska Jägareförbundet har.

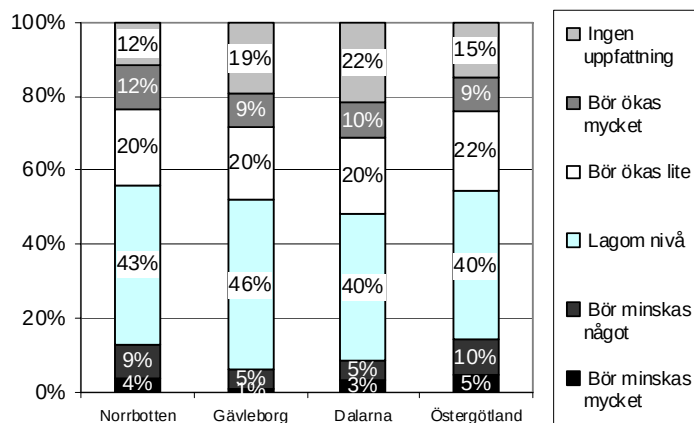
Även om jägare i Östergötland som är anslutna till Jägarnas Riksförbund är få ($n=71$) bland de jägare som har svarat på enkäten, är det statistiskt säkerställt, $p<0.05$, att de är mer kritiska till järvstammens storlek än övriga jägare i Östergötland. Denna tendens syns även bland jägarna i Dalarna och Gävleborg. Detta är intressant av den anledningen att Östergötland inte hyser järvpopulationer.

Andra undersökningar (Ericsson, 2005) har visat att attityden till rovdjuren har en koppling till ålder, på så sätt att äldre är mer kritiska än yngre. Jägarna som är anslutna till Jägarnas Riksförbund i vårt urval skiljer sig emellertid inte i fråga om ålder jämfört med övriga jägare.

Kungsörn

Kungsörn verkar vara den art inom jägarkåren vars populationsstorlek är minst kontroversiell, vilket syns på att det är få jägare som anser att stammen bör minska. I samtliga undersökta län är det 70 procent eller fler av jägarna som tycker att populationsstorleken är lagom eller att den bör öka.

Tabell 13. Åsikt om rovdjurspolitiska mål för kungsörnsstammens storlek.

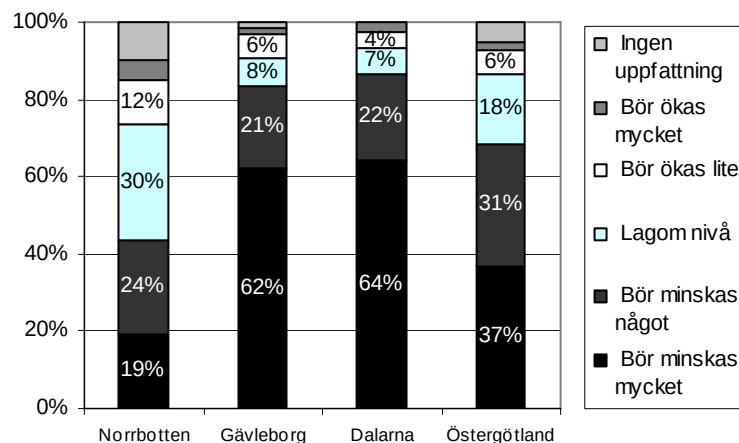

Varg

Flera andra undersökningar, och även vår, visar att varg är det rovdjur som är mest kontroversiellt. Detta syns även i åsikterna om vargstammens storlek där det i tre av de fyra länen är en majoritet av jägarna, mellan 68 procent (Östergötland) och 86 procent (Dalarna), som tycker att vargstammen bör minskas. Uppfattningen om varg hos jägarna i Dalarna och Gävleborg kan inte förklaras med vilket förbund man är ansluten till, utan här är rovdjursnärvaron förmodligen en förklarande faktor. Vi kan notera att i Dalarna och Gävleborg har i princip *alla* jägare en uppfattning om vargstammens storlek.

I Norrbotten är grupperna som tycker att vargstammens storlek är lagom/borde ökas respektive att vargstammen borde minskas, ungefär lika stora. Att vargstammen är mindre kontroversiell bland jägarna i Norrbotten är emellertid inte förvånande eftersom det inte finns fasta vargrevir.

Tabell 14. Åsikt om rovdjurspolitiska mål för vargstammens storlek.

Not. Att jägarna i Norrbotten är mindre kritiska till vargstammens storlek än jägarna i övriga län är statistiskt säkerställt, $p < 0.01$

Påståenden om rovdjuren, rovdjurspolitiken och rovdjursförvaltningen

I enkäten får jägarna uppge om de instämmer i eller tar avstånd från nio olika påståenden om rovdjuren, rovdjurspolitiken och -förvaltningen.

De nio påståendena lyder i den ordning de presenteras i enkäten:

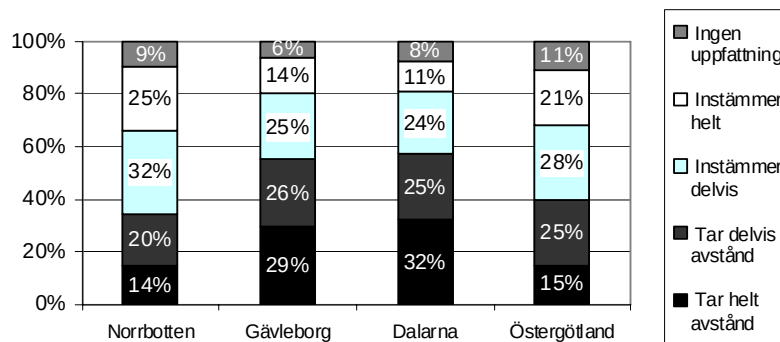
1. Det är viktigt att Sverige uppfyller internationella avtal vad gäller bevarande av stora rovdjur.
2. En djurägares rätt att döda rovdjur för att skydda sina djur bör ökas.
3. En djurägare ska få full ekonomisk ersättning för rovdjursrivna djur.
4. Det ska inte få finnas vargar där det finns renar.
5. Man ska få en belöning om man rapporterar olaga jakt på rovdjur.
6. Rodjurens förekomst i skogarna ökar livskvaliteten för mig som jägare.
7. Naturvårdsverkets funktion som beslutsfattare är viktig så länge vargen är hotad.
8. Myndigheterna har i flera år försökt att dölja att vargen är inplanterad i Sverige.
9. Det är viktigt att följa rovdjurspolitiken eftersom rovdjuren fyller en viktig funktion i ekosystemet.

Påståendena kan grupperas så att ett instämmande i påståendena 1, 5, 6, 7 och 9 indikerar en positiv inställning till påståenden om rovdjur, rovdjurspolitik och -förvaltning, medan ett instämmande i påståendena

2, 3, 4 och 8, indikerar en negativ inställning. Påståendena 1–5 återfinns i ordagrann lydelse i FjällMistras stora enkätundersökning från år 2005.

En majoritet av jägarna i Norrbotten och nästan hälften av jägarna i Östergötland instämmer i att det är viktigt att Sverige uppfyller internationella avtal för bevarande av stora rovdjur. I Dalarna och Gävleborgs län är det i stället en majoritet som inte instämmer i det påståendet.

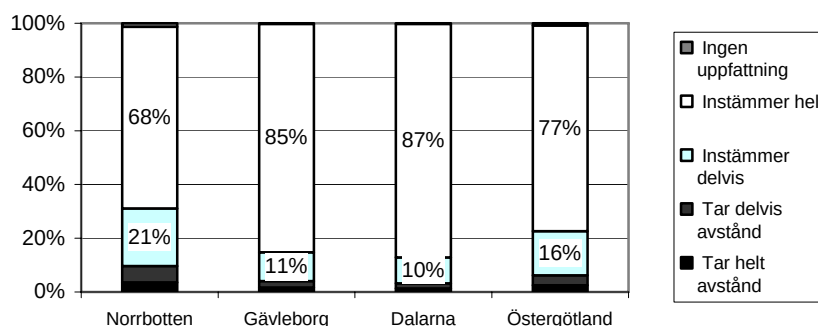
Tabell 15. Påstående: Det är viktigt att Sverige uppfyller internationella avtal vad gäller bevarande av stora rovdjur.

Not. Att jägarna i Norrbotten och Östergötland instämmer i högre utsträckning än jägarna i Dalarna och Gävleborg är statistiskt säkerställt, $p < 0.01$.

En övervägande majoritet av jägare i de fyra länen tycker att rätten att få försvara sina djur mot rovdjursangrepp borde öka.

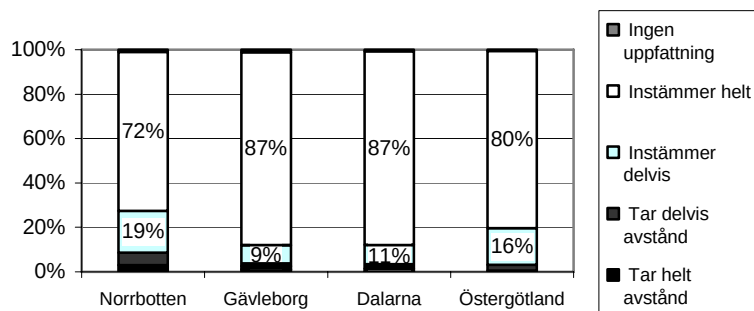
Tabell 16. Påstående: En djurägares rätt att döda rovdjur för att skydda sina djur bör ökas.

Detta är en av frågorna som jägarna verkar vara helt överens om i sin uppfattning, och i princip alla har en uppfattning i frågan. Vi har inte ställt frågan om rätten att skydda jakthunden specifikt, men denna situation inbegrips i påståendets formulering.

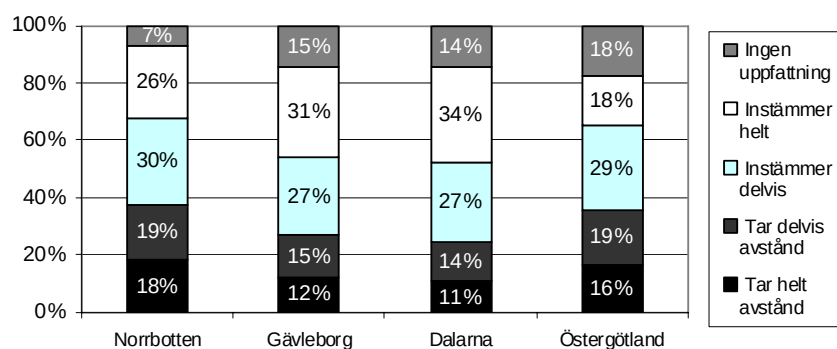
Det tredje påståendet är också jägarna närmast helt samstämmiga om. Mellan 91 och 98 procent av jägarna instämmer helt eller delvis i att djurägare ska få full ekonomisk ersättning för rovdjursrivna djur.

Tabell 17. Påstående: En djurägare ska få full ekonomisk ersättning för rovdjursrivna djur.

Det är ungefär lika många jägare i de fyra länen, mellan 50 och 60 procent, som anser att det inte ska få finnas vargar där det finns renar. Men i Norrbotten och i Östergötland är det fler jägare (omkring 35 procent), än i Dalarna och Gävleborg (omkring 25 procent), som tar avstånd från påståendet och tycker att det ska få finnas varg där det finns renar.

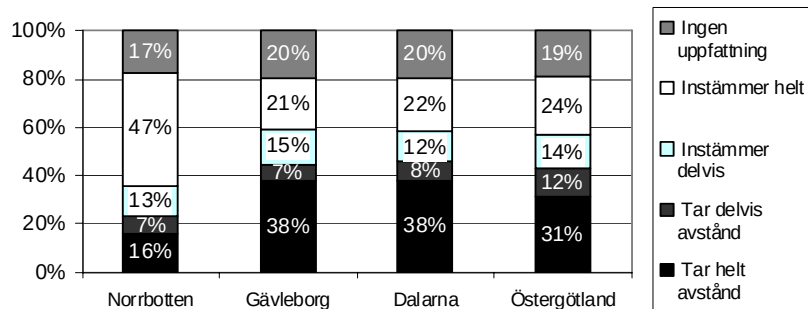
Tabell 18. Påstående: Det ska inte få finnas vargar där det finns renar.

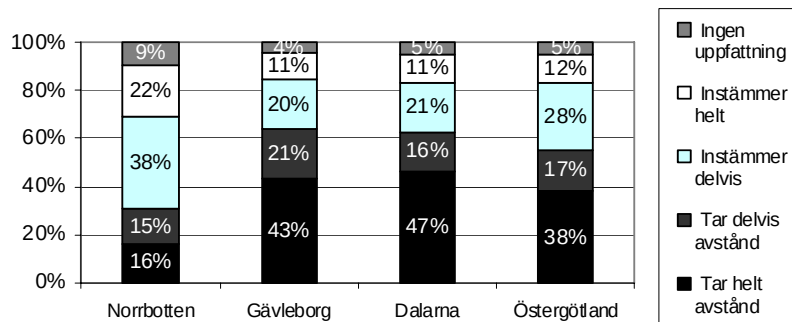
Not. Att jägarna i Norrbotten och Östergötland i större utsträckning än jägarna i Gävleborg och Dalarna tar avstånd från påståendet är statistiskt säkerställt, $p < 0.05$.

Vid två påståenden skiljer sig inställningen hos jägarna i Norrbotten från de övriga länen ($p < 0.01$): om man bör få en belöning om man anmäler illegal jakt på rovdjur samt att rovdjurens förekomst i skogarna ökar livskvaliteten för jägarna. Båda dessa påståenden kan tolkas som positiva till rovdjur, och inställningen ser ungefär likadan ut vid båda påståendena, 60 procent av jägarna i Norrbotten instämmer helt eller delvis, mot omkring 35 procent i de övriga länen.

Tabell 19. Påstående: Man ska få en belöning om man rapporterar olaga jakt på rovdjur.

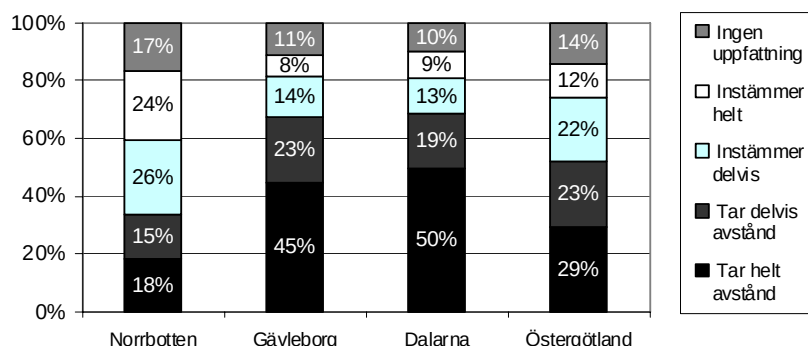

Tabell 20. Påstående: Rovdjurens förekomst i skogarna ökar livskvaliteten för mig som jägare.

I Gävleborg och Dalarna är det endast omkring 20 procent av jägarna som anser att Naturvårdsverkets funktion som beslutsfattare är viktig så länge som vargen är hotad. I Norrbotten anser 50 procent av jägarna det. Detta kan också vara en fråga om närhet till vad man uppfattar som ett problem: i Dalarna och Gävleborg har man vargrevir men inte i Norrbotten.

Tabell 21. Påstående: Naturvårdsverkets funktion som beslutsfattare är viktig så länge som vargen är hotad.

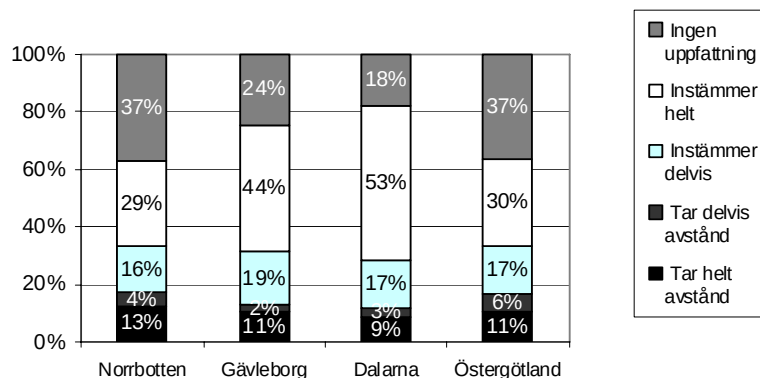
Not. Att jägarerna i Norrbotten i större utsträckning instämmer i påståendet än jägarerna i Gävleborg och Dalarna är statistiskt säkerställt, $p < 0.01$.

Frågan om lokala beslut i frågor om varg har kanske framför allt i Dalarna förts på ett lokalpolitiskt plan, varför inställningen till Naturvårdsverket inte är särskilt överraskande.

Det näst sista påståendet har en klart negativ vinkling, och resultatet är tämligen förvånande. En majoritet av jägarerna i Dalarna (70 procent) och Gävleborg (63 procent) utgår från att vargen är inplanterad och att myndigheterna har försökt dölja detta. I Norrbotten och i Östergötland instämmer omkring 45 procent i påståendet, men det är många som inte har någon uppfattning eller inte vill delge oss den. Det är inte fler än 17 procent av jägarerna i något av länen som helt eller delvis tar avstånd från påståendet.

Eftersom respondenterna har fått ta ställning till sju påståenden före detta, kan man anta att få eller ingen har missförstått påståendet för att vara en övertygad sanning som Brå vill förmedla. För informationsutbytet och dialogen mellan rovdjursförvaltande myndigheter och jägarkåren som grupp är givetvis detta resultat nedslående och misstroendet från jägarkårens sida är tydligt.

Tabell 22. Påstående: Myndigheterna har i flera år försökt att dölja att vargen är inplanterad.

Att myndigheterna skulle ha gått bakom ryggen på landsbygdens befolkning och i lönnod planterat in djur, vore givetvis ett tydligt exempel på maktmissbruk. I vårt intervjumaterial beskrivs detta av en jägare som tror att vargen är inplanterad.

Stefan: Vi hade inte haft varg på nästan 100 år men helt plötsligt dök det upp ett par exemplar inne på den norska sidan, -73 eller -76 någon gång, och det finns inte någon som tror att den har kommit dit av sig själv.

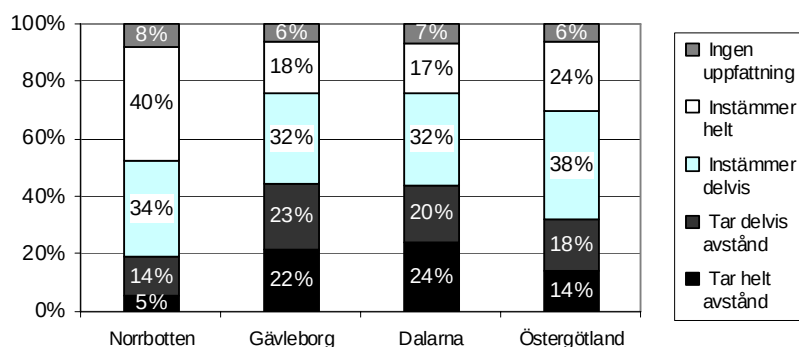
Brå: Så den var inplanterad menar du?

Stefan: Ja, det är ju det mest troliga. Myndigheterna har vetat om det, men det var på uppdrag av Naturvårdsverk och... Så det är svenskar som har varit i Norge och satt ut varg. Men det är ju ingen som vill låtsas om. Men det finns så många vittnesmål. Och det är ju hemskt att de ska behöva ljuga om det. Det vore enklare och mycket mer renhårigt... En finge förtroende för folk om de kunde säga det att: "Nu har vi satt ut varg här och det är för att vi har tagit ett beslut om att vi ska ha varg och ha de här arterna." Då hade man ju lite förtroende och lite förståelse, men som det är nu så kan man aldrig få förtroende för dem, förstår du, aldrig någonsin. Och som värmlänning får jag lov att säga att... Ja, vi är ju väldigt enkla människor som vill att allt ska vara öppet och ärligt, det ska inte vara något jädrans smussel och smyg, utan vi tycker det att – raka rör, raka puckar, det är det som vi tycker om... Vi har så pass mycket nu på fötterna, just vad det gäller detta här med utplantering av varg, så att det kommer att bli svårt för myndigheter och Naturvårdsverk och även skogsbolag som har varit involverade i detta här, att förneka i det långa loppet. Det tror jag inte att de kan göra. Men det är ju ett jävla svek, vet du. Och det är ju detta som är tråkigt, för förtroendet för politiker och myndighetspersoner i Sverige har ju varit väldigt gott, men nu har det blivit värre och värre.

Trots att många jägare tror på inplantering, är det många som ändå tycker att rovdjurspolitiken är viktig att följa eftersom rovdjuren fyller en viktig funktion i ekosystemet. Omkring 50 procent av jägarna i Dalarna och Gävleborg instämmer helt eller delvis i detta påstående, men å andra sidan är det nästan lika många som tycker motsatsen (se diagram nedan). I Norrbotten instämmer 74 procent av jägarna och i Östergötland omkring 60 procent.

Här påverkas resultatet givetvis starkt av gruppen jägare som menar att vargen är inplanterad. Av jägarna i Dalarna, som anser att vargen är inplanterad, är det omkring 40 procent som anser att rovdjurspolitiken är viktig att följa, medan 70 procent av jägare i Dalarna som inte tror på inplanteringen anser detsamma.

Tabell 23. Påstående: Det är viktigt att följa rovdjurspolitiken eftersom rovdjuren fyller en viktig funktion i ekosystemet.

Not. Att jägarna i Norrbotten i större utsträckning instämmer i påståendet än jägarna i övriga län är statistiskt säkerställt, $p < 0.01$.

Jägares förslag till brottsförebyggande åtgärder

I enkäten har vi frågat jägarna vad de tror att man kan göra för att förebygga illegal rovdjursjakt. Frågan har formulerats med ett öppet svarsalternativ, och svaren har vi kodat i 17 kategorier (se bilaga). Nedan följer några exempel på förslag som man har lämnat. Svaren kan tolkas som en önskelista på hur man vill att lagen och politiken ska förändras.

Oftast anges att 28 § JF eller någon annan föreskrift bör ändras (277 av 957 som lämnat synpunkter har angett detta).

Jägare: Gör om paragraf 28 så man kan freda sina hundar och tamdjur.

Därefter anges ökat lokalt inflytande i beslut om rovdjuren (234 av 957) och att jakträtten bör öka (212 av 957).

Jägare: Föra en rovdjurspolitik som ger jägarna en politik som överensstämmer med deras åsikter, speciellt när det gäller vargens vara eller inte. Vi har för mycket varg i dag.

Som fjärde vanligaste kategori av förslag är att man bör öka information om rovdjuren och den illegala jakten eller arbeta för att förändra attityden till rovdjuren (129 av 957).

Jägare: Att informera jägare och blivande jägare om vikten av att följa gällande lagar och förordningar.

Övriga synpunkter i enkäten

Enkäten avslutas med att jägarna får lämna synpunkter med öppet svarsalternativ. Vi har kodat svaren i 14 kategorier (se bilaga), varav den vanligaste som lämnats är kritik mot rovdjurspolitiken eller förvaltningen (213 av 678 som lämnat synpunkt har angett detta). Synpunkterna liknar ofta de förslag som lämnats angående vad man bör göra för att förebygga den illegala jakten. Nedan ges några exempel på hur dessa synpunkter ser ut.

Jägare: Om vi ska ha dom fem rovdjuren i Sverige så måste vi samarbeta och det ska få kosta... Renägarna måste kunna förlora någon ren utan att gå i konkurs, nu är det ingen större lönsamhet i den näringen och då känns varje ren. Man måste kunna leva på renskötsel utan nåt annat jobb vid sidan om, det kan man ej i dag.

Jägare: Jag tror att boskapsägare och jägare i stort tycker att rovdjurspolitiken sker över deras huvuden och att de ej har möjlighet att få förståelse för sina problem. Detta skapar en form av anarki som gör att man tar itu med problemet i det tysta – illegal jakt.

Jägare: Myndigheterna måste börja lyssna på de människor som har vistats i skog och mark under lång tid och som tvingas ge upp sina intressen (jakt, fiske, bärplockning m.m.) p.g.a. rädsla för rovdjur.

Jägare: Myndigheterna måste vara ärliga och tala om att så här ser verkligheten ut. Och då får vi anpassa jakten därefter.

Jägare: Det föreligger ”diarieförda” handlingar som visar import av varg hos en viss myndighet. Att vid sådant förhållande städse förneka inplantering av varg ger ingen trovärdighet och på så sätt kommer hela Naturvårdsverket i vanrykte och äventyrar hela rovdjurspolitiken.

Den näst vanligaste synpunkten (123 av 678) är att jaktlagstiftningen borde ändras med mer liberala regler för att få skjuta rovdjur, exempelvis för att inte djurhållare och jägare ska begå brott när de försöker skydda sina djur.

Jägare: Jag anser det vara för jävligt när tamdjursägare efter upprepade attacker mot sina djur döms till straff för att de avlivat rovdjuret.

Jägare: Att jag vid jakt får full rätt att skydda min hund vid rovdjursangrepp.

Jägare: För att få en säker och icke plågsam jakt så bör man tillåta åteljakt och förlänga jakttiderna på björn.

Jägare: Mera björn bör skjutas. Alla vargar bör skjutas. Lodjuren bör hållas på en låg nivå. Järv och kungsörn är nu på en bra nivå.

Jägare: Eftersom vargen inte på något sätt är utrotningshotad så borde det vara allmän jakt på den, det finns djurparker som den som vill se rovdjur på ett enkelt och säkert sätt kan besöka.

Sammanfattning av jägares attityder till rovdjurspolitiken i fyra län

Jägarna i Norrbotten uttrycker en relativt positiv inställning till storleken på rovdjurspopulationerna, förutom med björnstammen som en majoritet av jägarna tycker bör minska. Dessutom instämmer man ofta i Norrbotten till de rovdjurspositiva påståenden vi har formulerat.

I Dalarna respektive Gävleborg är jägarna negativa till populationsstorlekarna på varg, lodjur och björn. Dessutom tar en majoritet avstånd från påståendena att det är viktigt att Sverige uppfyller internationella avtal på det rovdjurspolitiska området, att rovdjurens förekomst ökar livskvaliteten samt att Naturvårdsverkets funktion är viktig så länge vargen är hotad.

Jägarna i Östergötland hamnar mitt emellan de övriga grupperna. Vid genomgången ovan av de östgötska jägarnas åsikter om populationsmålen finns en tendens att de som är anslutna till Jägarnas Riksförbund har en mer kritisk syn på målen för järv och kungsörn, än övriga jägare i länet. Men skillnaden är inte särskilt stor när vi jämför de östgötska jägarnas uppfattningar om de olika påståendena om rovdjurspolitiken och -förvaltningen. Jägarna i de fyra länen är helt eniga i sin inställning att rätten att döda rovdjur för att skydda sina djur bör utökas, samt att det ska utgå full ekonomisk ersättning till djurägare som fått tamdjur rivna av rovdjur. Det är mellan 89 och 97 procent som instämmer helt eller delvis i dessa påståenden. Det kan påminnas om att undersökningen är gjord i januari–februari 2007, efter att rätten att få skjuta rovdjur innanför hägn hade införts i mars 2006, men före den utökade rätten att skjuta rovdjur utanför hägn utan föregående beslut från Naturvårdsverket eller länsstyrelsen.

Andelen jägare som tror att vargen är inplanterad och att myndigheterna har försökt dölja detta, är mycket större i alla län vi har undersökt än andelen som tar avstånd från detta påstående. Vilket förbund som jägarna är anslutna till har ingen betydelse för om man tror att vargen är inplanterad eller inte.

Anmäld brottslighet och utredningsförloppet

Inledning

I detta kapitel redogörs först för en undersökning av till polisen anmälda misstankar om illegal jakt på rovdjur. Därefter följs den tidigare redovisade analysmodellens komponenter rörande gärningspersoner, motiv samt tillfälle och tillfällighetsfaktorer till brott. Denna del av redogörelsen bygger främst på intervjuer med myndighetspersoner och företrädare för intressegrupper. Vidare redogörs för några typfall av ren illegal jakt på stora rovdjur. Dessa utgörs av autentiska fall från de genomgångna förundersökningarna.

Som ett resultat av förstudien till denna utredning, infördes från och med år 2006 en egen brottskod för illegal jakt på stora rovdjur. Före denna tidpunkt samlades alla misstänkta fall av illegal jakt oavsett art under samma brottskod, varför någon tillförlitlig statistik på anmälda misstankar om illegal rovdjursjakt inte funnits. Även det nuvarande systemet har brister eftersom grovt jakthäleri inte registreras under den nyinförda brottskoden, vilket givetvis vore ett önskemål för en tillförlitlig brottsstatistik.

I förstudien beskrevs den zooekologiska forskningens bedömning av omfattningen av illegal rovdjursjakt. Vidare gjordes en grov bedömning av brottsanmälningarnas omfattning och karakteristik utifrån ett begränsat urval. Nu kan vi emellertid gå längre, dels för att forskarna har mer tillförlitliga beräkningar, dels för att vi har kunnat göra en fullständig genomgång av samtliga anmälda fall av illegal rovdjursjakt under åren 1995–2005.⁸ Vi har följt samtliga ärendens hantering från anmälan till eventuell förundersökning, åtal och dom. Vårt underlag skiljer sig därför väsentligt från förstudien i och med att vi har haft ett mycket större underlag.

De personer som åtalats eller misstänkts för illegal rovdjursjakt har kontrollerats mot belastningsregistret. Dessutom har 23 intervjuer gjorts med myndighetspersoner med erfarenhet av rovdjursförvaltning och utredningar av illegal jakt på rovdjur.

Den metod som vi använder för att granska förundersökningar, innehåller vissa osäkerhetsfaktorer. Alla anmälda brott som kodats som illegal jakt, brottskod 4011, och som har rört rovdjur har undersökts. Om det under den genomgångna tidsperioden har funnits händelser som *borde* ha kodats som jaktbrott, men av någon anledning har bedömts vara något annat, finns dessa händelser inte med i vår framtagna statistik. I vissa situationer, till exempel när en skytt har dödat ett rovdjur

⁸ I redogörelsen för anmälda fall av illegal jakt på rovdjur inkluderas även jakthäleri.

och för polisen uppgett att det var tvunget på grund av nöd, har denna situation ibland tolkats olika av polismyndigheterna. Medan många polismyndigheter rutinmässigt inlett förundersökning, eller åtminstone kopplat in åklagare, har det också funnits exempel på polismyndigheter där man i stället för att göra en brottsanmälan har registrerat ärendet i polisens A-diarium som en vanlig händelse. Det innebär att en beräkning av hur vanliga sådana situationer varit kommer att vara olika tillförlitlig i olika län, eftersom vi inte kan utgå från att vi har läst alla ärenden. Vi utgår emellertid från att mörkertalet dels är lokalt, dels relativt litet.

Det redovisade materialet från Värmland innehåller inte några anmälningar från åren 1995–1996, eftersom arkiveringen på länspolismyndigheten inte tillät en datorstödd sökning för den perioden.

Det finns fler osäkerhetsfaktorer i materialet. Illegal jakt på rovdjur kan ske med metoder som innebär att åklagare får svårt att bevisa brott i en eventuell rättegång. Användningen av fällor eller gift är sådana metoder, som ibland i polisens brottsregister kodas som andra brott än jaktbrott, till exempel miljöbrott eller förgöringsbrott. Hur vanligt detta är vet vi inte med säkerhet. Detta kan å ena sidan leda till att omfattningen av den otillåtna skyddsjakten underskattas av de brottbekämpande myndigheterna (eftersom anmälningarna inte registrerats och utretts som misstänkta brott). Å andra sidan kan det leda till att delar av den rent illegala rovdjursjakten underskattas (eftersom polismyndigheten kodat händelsen som något annat än jaktbrott). Med tanke på att registreringen av den förmodade otillåtna skyddsjakten varit ett lokalt problem, utgår vi från att om något är underskattat i vår statistik, är det de fall som rör ren illegal jakt på rovdjur.

Nedan gör vi en kort genomgång av den zooekologiska forskningens antaganden om antalet illegalt dödade djur för varje art. Även dessa uppgifter innehåller vissa osäkerheter. Dessa beror främst på två saker: 1) forskarna drar slutsatser om hela rovdjurspopulationen, till största delen utifrån material från en mindre grupp märkta individer och 2) man vet inte vad som har hänt alla märkta individer som har försvunnit. Dessa osäkerhetsfaktorer ska dock inte överdrivas, och beräkningarna torde vara de mest tillförlitliga som finns att tillgå.

Forskningen om omfattningen av illegal rovdjursjakt

Till regeringens rovdjursutredare har den zooekologiska forskningen sammanställt artrapporter som bland annat innehåller uppgifter om populationsstorlekar samt dödsorsaker hos märkta och omärkta djurindivider (så kallat fallvilt).⁹ De uppgifter om rovdjurspopulationer och beräkningar av omfattningen av illegal jakt som vi redogör för nedan är

⁹ Se www.sou.gov.se/storarovdjur/rapporter

samtliga hämtade från dessa rapporter för respektive art. För vår undersöknings del är orsakerna *konstaterad*, *sannolik* respektive *möjlig* illegal jakt av särskilt intresse.

Varannan varg som dör, dör av illegal jakt

Vid inventeringar som gjordes av vargpopulationen 2005/2006, uppskattades antalet vargindivider till 140–170 stycken. Under åren 1998–2006 dog 42 radiomärkta vargar. Av dessa har rovdjursforskarna klassat 6 individer som *konstaterat* illegalt dödade, 14 individer som *sannolikt* illegalt dödade och 4 individer *möjligen* illegalt dödade (Sand et al, 2007). Antalet illegalt dödade vargar under denna period kan därför på goda grunder antas vara mellan 20 och 24 individer. Det kan noteras att vargar som klassats som sannolikt illegalt dödade, *aldrig* har kunnat återföras till någon annan kategori, såsom trafikdödade eller strid med annan varg.¹⁰

För de omärkta vargarna är bilden under samma tidsperiod en annan. Kvoten *konstaterad* illegal jakt är för dessa endast 5 av 69 individer, och *sannolik* illegal jakt endast 1 dödad varg. Bland de omärkta vargarna blir emellertid de dödsorsaker överrepresenterade där dödsfallen vanligtvis upptäcks och rapporteras (exempelvis vid legal jakt eller trafikolyckor). Dödsfall där kropparna sällan återfinns, vilket på goda grunder kan antas gälla för den illegala jakten ("skjut, gräv och tig"), blir i stället underrepresenterade. Beräkningarna av årlig dödlighet som gjorts på de radiomärkta individerna, när hänsyn tas till såväl konstaterad som sannolik illegal jakt, överensstämmer dessutom med beräkningar gjorda med andra metoder. Den årliga genomsnittliga dödligheten för vargpopulationen uppgår enligt dessa beräkningar till ungefär 30 procent. Under 2005/2006 kan vi alltså anta att mellan 40 och 50 vargar dog under året, och att mellan 20 och 25 av dem föll offer för illegal jakt. Den mest tillförlitliga beräkningen av dödsorsaker visar således att *varannan varg som dör, dör av illegal jakt*.

Lodjur

Enligt den senaste inventeringen vintern 2006 uppgick den svenska lodjursstammen till cirka 1 450 individer. Av 245 radiomärkta lodjur i Sverige och Norge under perioden 1996–2002, blev 10 individer med säkerhet illegalt skjutna. Ytterligare 71 djur försvann, av vilka 24 bedömdes ha skjutits illegalt. Vad som hände övriga 47 djur är okänt. Årlig dödlighet för ettåriga lodjur uppgår till mellan 20 och 50 procent. Vuxendödligheten för lodjur är omkring 10–20 procent per år. Legal och illegal jakt utgör mellan 50 och 90 procent av den årliga dödligheten för lodjur från ett års ålder. Den årliga risken för ett radiomärkt lodjur att dödas illegalt varierar beroende på studieområde mellan 6 procent (Bergslagen) och 14 procent (Norrbotten). Om de radiomärkta

¹⁰ Muntlig uppgift från Håkan Sand, Grimsö forskningsstation.

lodjuren antas vara representativa för alla lodjur i Sverige bedömer forskarna att mellan 100 och 150 lodjur skulle skjutas illegalt varje år i Sverige.

Två tredjedelar av vuxna järvar som dör, dör av illegal jakt

Järvpopulationen i Sverige beräknades vintern 2006/2007 uppgå till omkring 420 individer (ett år och äldre). Av de årliga föryngringar som registrerats av järv sedan år 1996 har i genomsnitt två tredjedelar skett i Norrbotten. Den illegala jakten förekommer nästan uteslutande under snöperioden december–maj. Bekräftad illegal jakt på sändarförsedda vuxna järvar i Jokkmokksfjällen uppgår till ca 45 procent av total vuxendödlighet (10 av 22 stycken döda järvar).¹¹ Om man till beräkningen lägger fall av *sannolik* illegal jakt, utgör illegal jakt ca 65 procent av vuxendödligheten (22 av 34 stycken döda vuxna järvar). Vuxendödligheten för järvar beräknas uppgå till 18 procent av populationen, om man räknar med de fall som utgör sannolik illegal jakt. Detta innebär att det årligen dör omkring 75 järvar (ett år och äldre), och den illegala jakten dödar omkring 50 stycken av dem. Kvoten illegalt dödade järvar beräknas alltså vara ännu högre än för varg.

Björn

Björnstammen uppgår enligt senaste beräkningar till mellan 2 500 och 2 900 individer. Björn är också den av arterna som får jagas legalt i störst utsträckning; under år 2006 sköts omkring 130 björnar efter skyddsjaktsbeslut. Det finns inga aktuella beräkningar över hur många björnar som dödas illegalt. Enligt en studie från år 1999 utgjorde den illegala jakten då en åtminstone lika stor del som den legala jakten. Däremot varierade omfattningen geografiskt. Forskarna menar att den utökade jaktkvoten i söder numera har gjort att den illegala jaktens betydelse har minskat. I det norra området försvinner emellertid fortfarande radiomärkta björnar.

Kungsörn

Enligt de senaste beräkningarna uppgår antalet kungsörnar i Sverige till omkring 680 par, med tillkommande individer utan partner blir detta sammanlagt omkring 1 700 fåglar. I en studie som gjordes 1975–1980 uppskattade forskarna att 20 procent av de kontrollerade häckningsförsöken utsattes för förföljelse. Genom att kungsörnar inte radiomärks i Sverige går det inte att kvantifiera dödligheten på samma sätt som för de övriga arterna.

¹¹ I denna beräkning ingår de två radiomärkta järvar som i april 2007 hittades med uppsprättade bukar, sänkta i en vattenkraftstation utanför Jokkmokk. Dessa ingick inte i den statistik som järvprojektet publicerade åt rovdjursutredningen eftersom de inte misstänktes vara dödade förrän de påträffades på 18 meters djup av dykare vid underhållsarbete av kraftstationen.

Förföljelsen förekommer till övervägande del i fjällen och i fjällnära områden. Det finns till exempel inga uppgifter om att kungsörnarna på Gotland och i Skåne skulle vara förföljda i dag. Vi har inte heller hittat några anmälningar i dessa län om misstänkt illegal jakt mot kungsörn. Forskarna konstaterar också att den illegala jakten på kungsörn i det norrländska skogslandet har minskat i omfattning under de senaste tre decennierna.

Om vi sammanfattar den zooekologiska forskningens beräkning av omfattningen på den illegala rovdjursjakten får vi följande bild:

Art	Beräknad årlig illegal jakt (antal individer)
Varg	20–25
Lo	100–150
Björn	*
Järv	ca 50
Kungsörn	*

*Har inte kunnat kvantifieras

Anmällda misstankar om brott och väckta åtal

Vi har låtit arkivpersonal på samtliga polismyndigheter i landet gå igenom anmällda fall av illegal jakt under tidsperioden 1995–2005, totalt 5 427 stycken. Vi har bett att få läsa, antingen på plats eller genom till oss sända kopior, de fall som har rört något av de fem stora rovdjuren. Det uppgick till 350 anmälningar. Antalet unika händelser som har anmälts har emellertid uppgått till 344 stycken eftersom 6 anmälningar antingen var uppenbara dubbelanmälningar eller ärenden som flyttats till annan myndighet.

I tre av anmälningarna har misstankarna berört mer än en rovdjursart. Dessutom har 15 anmälningar bedömts gälla något av rovdjuren, utan att vi har kunnat redovisa vilket. Dessa har ändå tagits med i redogörelsen och vi har kategoriserat dem ”oidentifierat rovdjur”. Ett exempel på sådan anmälan kan se ut så här:

En person hittar i ett skogsparti en utlagd lever från ett okänt tamdjur. Köttbiten är utlagd i ett område som hyser kända rovdjursrevir. Polisen misstänker att detta är en förgiftad åtling, avsedd för lodjur eller varg, varpå levern sänds till SKL. Provtagningen ger dock inget utslag på gift.

Bland de 344 anmälningarna har polis eller åklagare i 76 fall avslutat ärendet eftersom de har konstaterat att brott inte har begåtts, eller saknar anledning att tro att brott begåtts. Sådana ärenden kan till exempel vara att jägare har blivit attackerade av björn, skjutit denna och kontaktat polis som antingen inte inlett förundersökning, eller snabbt avslutat den, eftersom skyttens berättelse har bedömts som trovärdig.

Några fall handlar om att någon har anmält myndighetspersonal för jaktbrott i samband med märkning eller spårning. När man läser dessa utredningar noggrannare kan man i något eller några fall kategorisera dem som ”okynnesanmälningar”, som har gjorts av personer som har en offentligt känd, mycket negativ hållning till rovdjur. Sådana anmälningar rör i huvudsak varg och lodjur.

Att systematiskt använda sig av polisens och åklagarens skäl till att inte inleda respektive lägga ned en förundersökning är inte utan problem. Det beror på att de angivna skälen används olika i olika regioner, och de används inte alltid som de är avsedda att användas. I materialet syns i något fall exempel på gärningar som starkt kan misstänkas vara brottsliga (exempelvis spår av skoterjakt på järv, som slutligen stuckits ihjäl), men där utredning lagts ned på grund av att beslutsfattaren uppger att det saknas anledning att tro att brott har begåtts. Det har emellertid inte varit möjligt eller lämpligt att göra en egen värdering av nedläggelseskälen. Man kan också anta att eventuella felkodningar tar ut varandra, varför en indelning i vad vi har valt att kalla konkreta anmälda misstankar ändå bedöms möjlig att göra.

Av de 344 anmälningarna har misstankarna kvarstått under utredningsstadiet i 268 fall. I denna rapport kallar vi dem för ”konkreta misstankar”. Eftersom tre av anmälningarna avser fler än en rovdjursart, summerar tabellen nedan till fler än 268.

Tabell 24. Antal anmälda fall av misstänkt illegal jakt respektive jakthäleri på olika arter av rovdjur år 1995–2005.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totalt
Varg		2	2	1	5	4	1	11	12	6	8	52
Lo	1		12	2	5	9	5	12	3	5	6	60
Björn	3	4	9	2	13	5	11	12	4	13	6	82
Järv	2	2	5	7	6	7	4	4	1	1	4	43
Kungsörn				5		3	6	3	1	3	5	26
Oidentifierat					2		3	2	1	1		9
Totalt	6	8	28	17	31	28	30	44	22	29	29	272

Vi kan notera att anmälningarna om misstänkt illegal jakt på varg och lodjur ökade år 2002, det vill säga året efter straffskärpningen för grovt jaktbrott. Med stora mörkertal är det svårt att uttala sig om vad som ligger bakom den ökade anmälningsfrekvensen. Att straffskärpningen skulle ha haft en preventiv effekt på den illegala rovdjursjakten stöds emellertid inte av dessa siffror.

De förhållandevis få anmälningarna under åren 1995–1996 beror till viss del på polismyndighetens registerförhållanden, olika principer för gallring av ärenden och överföring av ärenden till landsarkivet. Som redogjordes ovan har länspolismyndigheten i Värmland bekräftat att man inte kunde ta fram ärenden för just denna period. Även om vi i

några län har lyckats spåra ärenden i landsarkivet, är en rimlig bedömning att samtliga ärenden som rör misstankar om illegal jakt på rovdjur under denna period inte har kommit till vår kännedom.

Om vi fördelar dessa anmälningar över län och år, kan vi konstatera att tre län sticker ut med flest anmälningar under åren 1995–2005: Norrbotten (75), Dalarna (56) och Jämtland (51). Efter denna grupp av län kommer Västerbotten (27), Västernorrland (12) och Örebro (12).

Tabell 25. Anmälda konkreta misstankar om illegal jakt på rovdjur fördelade över län och år.

Län	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totalt
Stockholm				1	1					1	1	4
Uppsala					1	1		3				5
Södermanland											1	1
Östergötland							1		1			2
Kalmar						1		1				2
Västra Götaland					1			2	2			5
Värmland					2		1		2		4	9
Örebro			1	1		2		4	2	2		12
Västmanland			1					1			2	4
Dalarna	1	2	2	4	7	4	5	11	6	11	3	56
Gävleborg								2		1		3
Västernorrland			3		1			1	2	2	3	12
Jämtland	2	1	7	3	8	5	10	7	2	4	2	51
Västerbotten				2	4	5	4	4	2	2	4	27
Norrbotten	3	5	14	6	6	7	9	8	3	6	8	75
Totalt	6	8	28	17	31	25	30	44	22	29	28	268

Av de tio anmälningarna som gjordes i Jämtland år 2001, handlar sju om björnar i jaktsituationer där skytten uppgett att björnen antingen dödats i självförsvar eller att björn skjutits trots att kvoten varit fylld. Av Dalarnas 28 ärenden under åren 2002–2004, bestod sammanlagt 16 av misstänkt jakt på varg. Skälet till att det anmäldes relativt många fall av misstänkt illegal jakt på rovdjur i Norrbotten under år 1997, 14 stycken, är inte uppenbart. Men trots det relativt höga antalet anmälningar ledde ingen av dem till att någon misstänkt gärningsperson åtalades.

Vem anmäler misstänkt illegal jakt på rovdjur?

Vanligaste anmälare av misstänkt illegal rovdjursjakt är en privatperson, följt av länsstyrelsens personal. Om vi bortser från anmälningar där man redan på utredningsstadiet har kunnat konstatera att brott inte begåtts, är de här två kategorierna ungefär lika vanliga anmälare. Därefter kommer polisen och den misstänkte själv.

Anmälningarna från skytten eller någon i jaktlaget härstammar ofta från samma typ av situationer: en jägare skjuter en björn som enligt uppgift har gått till attack, alternativt en jägare som under björnjakt skjuter en björnhona med årsungar, vilka är fredade. Dessa situationer finner vi i 25 anmälningar, och det är också de som i flest antal fall har lett till åtal, 13 stycken.

Det är anmärkningsvärt att notera att de jakttillsynsmän som utses av länsstyrelsen för att öka upptäckten av jaktbrott, enligt utredningsmaterialet endast har anmält totalt fem misstänkta fall av illegal jakt på rovdjur under de 11 år vi undersökt. I två fall inleddes inte förundersökning, och de övriga tre förundersökningarna lades ned på grund av brist på spaningsuppslag. Vi har emellertid inte kunnat utröna om flera av denna kategori anmälare av försiktighetsskäl döljer sig bakom dem som registrerats som anonyma, privatpersoner eller poliser. Exakt hur många tillsynsmän som finns är heller inte kartlagt.

Tabell 26. Anmälare av konkreta misstänkta fall av illegal rovdjursjakt och utredningsstatus.

Anmälare	Beslut saknas/ ärendet öppet	FU ej inlett	FU nedlagd	Åtal	Totalt
Anmälare					
Anonym		4	16	1	21
Civil tillsynsman		2	3		5
Den misstänkte			1		1
Djurskyddsförening			1		1
Forskare	1	5	14		20
Jaktledare		1	7	3	11
Jakträttsinnehavare			2		2
Jägare		1	5	2	8
Konservator			1		1
Länsstyrelsen	4	10	45	3	62
Naturvårdsverket		1	5	1	7
Oklart			1		1
Polisen		8	21	7	36
Privatperson		19	37	4	60
Rovdjursföreningen		1	1		2
Skytten själv		2	13	13	28
SVA			1		1
Utländsk myndighet		1			1
Totalt	5	55	174	34	268

Vad händer med anmälningarna?

Större delen, omkring 90 procent, av de anmälda misstankarna om illegal jakt på rovdjur leder till att förundersökning inte inleds alternativt till att förundersökningen läggs ned.

Tabell 27. Utredningsstatus för samtliga unika misstankar.

Utredningsstatus	Antal	Procent
Beslut saknas/ärendet öppet	5	1
Förundersökning ej inledd	74	22
Förundersökning nedlagd/slutförd	231	67
Åtal väckt	34	10
Totalt	344	100

Fördelningen är i stort densamma (13 procent åtal) när vi tagit bort de anmälningar där polis eller åklagare på utredningsstadiet bedömt att ett brott inte har begåtts.

Tabell 28. Utredningsstatus för konkreta anmälningar.

Utredningsstatus	Antal	Procent
Beslut saknas/ärendet öppet	5	2
Förundersökning ej inledd	55	21
Förundersökning nedlagd/slutförd	174	65
Åtal väckt	34	13
Totalt	268	100

Skälen att inte inleda respektive lägga ned förundersökning, är oftast att man inte vet var man ska söka efter en gärningsperson (55 anmälningar) eller att utredningen inte lett någon vart (70 anmälningar) eller att bevisningen inte räcker mot en misstänkt gärningsperson (65 anmälningar) se tabell 29 nedan.

Det som försvårar en jämförelse i denna del av materialet, är att polis och åklagare använder sig av dessa skäl på olika sätt. Det framstår som att de olika skälen *Spaningsuppslag saknas*, *Ej spaningsresultat*, *Brott kan ej styrkas*, *Finns inte längre anledning att fullfölja förundersökningen* respektive *Brottet går uppenbart inte att utreda*, används olika för liknande situationer. I tabell 29 sammanställs de utredningar under år 1995–2005 som antingen inte inletts, eller som har nedlagts.

Som vi redogjorde för ovan, avslutades 76 ärenden redan av polis eller åklagare för att man inte hade skäl att anta att brott hade begåtts. I dessa ärenden har angetts något av skälen *Misstänkt oskyldig*, *Gärningen ej brott*, eller *Saknas anledning anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats*. Dessa ärenden utgör nästan var fjärde anmälan om illegal rovdjursjakt.

Tabell 29. Skäl att inte inleda, eller lägga ned förundersökning.

	Antal	Procent
Ej angett	5	2
Spaningsuppslag saknas	55	18
Ej spaningsresultat	70	23
Brott kan ej styrkas	65	21
Misstänkt oskyldig	1	
Gärningen ej brott	49	16
Brott preskriberat	3	1
Misstänkt avliden	1	
Utan åtgärd	1	
Annat	1	4
Finns inte längre anledning att fullfölja förundersökningen	17	5
Saknas numera anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats	26	8
Brottet går uppenbart inte att utreda	4	1
Totalt	310	100

Bas: Samtliga unika anmälningar som inte lett till åtal.

Anmälningarna skiljer sig något åt beroende på vilket djur det handlar om. Vi går nu närmare in på anmälningarna för respektive art.

Varg

Vi har hittat 64 anmälningar av misstänkt jaktbrott på varg under åren 1995–2005. Av dessa innehåller 52 stycken konkreta misstankar om att varg har dödats eller jagats illegalt. Vanligaste anmälare av dessa fall är namngivna privatpersoner (11 st.), anonyma (9 st.), länsstyrelsen respektive Naturvårdsverket (9 st.) och forskare (8 st.). I tre av de fall som anmälts av namngivna privatpersoner har myndigheterna eller liknande varit utpekade som gärningspersoner i sitt arbete med vargspårning.

Det kan vara intressant att titta närmare på var anmälningarna har skett. Vargstammens återutbredning började i Värmland på 1980-talet, och länet hyser omkring en femtedel av landets vargrevir. Vargrevir finns numera även i Dalarna, Örebro, Västmanland, Gävleborg samt Västra Götaland. I tabellen nedan redovisas misstänkta fall av illegal jakt på varg, resultaten är rensade från fall där brott har kunnat uteslutas redan på utredningsstadiet.

Tabell 30. Anmällda konkreta misstankar om illegal jakt på varg, fördelat över län och år.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totalt
Uppsala						1		2				3
Kalmar						1		1				2
Västra Götaland								1	1			2
Värmland					2				1		4	7
Örebro								1	2			3
Västmanland								1			1	2
Dalarna					1	2		4	6	6		19
Västernorrland					1				1		2	4
Jämtland		1	1	1					1			4
Norrbotten		1	1		1		1	1			1	6
Totalt		2	2	1	5	4	1	11	12	6	8	52

Även med beaktande av att vi inte har kunnat få fram anmälningar från Värmland gjorda under åren 1995–1996, framstår det som att Värmland trots sin relativt stora vargstam har ganska få anmällda fall av illegal jakt på varg, 7 stycken. Det kan jämföras med Norrbotten, som inte har något fast vargrevir men ändå nästan lika många anmällda misstänkta fall av illegal jakt på varg (6 stycken) som i Värmland.

Dalarnas relativt stora mängd anmälningar under åren 2002–2004, som även kommenterats ovan, beror såvitt framkommit i utredningen bland annat på att polisutredare anmält fall från tidigare år som blivit liggande på myndigheten utan att någon tidigare formell anmälan har registrerats. Om dessa hade registrerats vid tidpunkten för anmälan till polismyndigheten skulle fördelningen för Dalarnas del ha varit mer utspridda mellan åren 1998 och 2001.

Bilden av ett stort mörkertal bekräftas vid en jämförelse mellan antalet anmälningar om illegal jakt på varg och den omfattning av den illegala jakten som den zooekologiska forskningen har beräknat. I vårt material över anmällda brott under år 2005 (det senaste år som vi har undersökt) finns som jämförelse 1 anmälan om illegal jakt på varg där man har ett konstaterat dött djur, och ytterligare 7 anmälningar som handlar om spår av förföljelse av varg och liknande händelser, vilka är vagare än Skandulvs kategori ”sannolikt illegalt dödade”. Dessa 8 anmälningar kan jämföras med forskarnas beräkning om 20–25 illegalt dödade vargar samma år. Det är med andra ord åtskilliga fall av illegalt dödade vargar som aldrig blir föremål för polisanmälan.

Lodjur

Vi har funnit 76 anmälningar om misstänkt illegal jakt på lodjur. I 16 fall bedömde polis eller åklagare redan på utredningsstadiet att brott inte hade begåtts. Det återstår således 60 anmälningar med mer eller mindre konkreta misstankar om illegal jakt på lodjur.

Namngivna privatpersoner är vanligaste anmälare av illegal jakt på lodjur, i 15 av 60 fall, polisen näst vanligast (12 st.) följt av länsstyrelsen (9 st.). Flest anmälningar gjordes i Jämtland och Norrbotten (16 stycken i vardera länet).

Tabell 31. Anmällda konkreta misstankar om illegal jakt på lodjur, fördelat över län och år.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totalt
Stockholm					1							1
Uppsala					1			1				2
Södermanland											1	1
Östergötland									1			1
Västra Götaland					1							1
Värmland							1		1			2
Örebro			1	1		2		3		2		9
Västmanland			1								1	2
Dalarna								1		2	1	4
Gävleborg								1				1
Jämtland	1		4	1	1	2	1	5		1		16
Västerbotten						2		1			1	4
Norrbotten			6		1	3	3		1		2	16
Totalt	1		12	2	5	9	5	12	3	5	6	60

Mörkertalet för illegal jakt framstår som ännu större för lodjur än för varg, när man ställer 60 anmällda konkreta misstänkta fall av illegal jakt *under 11 år*, mot forskningens antagande om 100–150 stycken illegalt dödade lodjur *årligen*.

Björn

Av 118 ärenden om misstänkt illegal jakt på björn, anmäls dessa i störst utsträckning av antingen skytten själv (26 stycken), eller någon i dennes närhet: jaktledare (14 st.) eller annan jägare (6 st.). Detta kommer sig av att den misstänkta illegala jakt på björn som anmäls i relativt stor utsträckning sker i samband med antingen legal jakt på björn, där till exempel en björnhona skjuts och man i efterhand kan konstatera mjölk ur juvren (det är otillåtet att skjuta hona med diande ungar) eller annan legal jakt, till exempel älgjakt, där någon medlem i ett jaktlag påstår sig ha blivit anfallen av en björn och skjutit denna i nöd. Åberopande av nöd har gjorts i 37 av de anmällda situationerna, och björnhona eller årungar har skjutits i 12 av de anmällda fallen.

Om vi bortser från de anmälningar där polis eller åklagare redan på utredningsstadiet bedömt att brott ej förelegat återstår 82 anmällda misstankar om illegal jakt på björn. Flest anmälningar under den undersökta perioden gjordes i Dalarna (23 st.), Jämtland (22 st.) och Norrbotten (19 st.).

Tabell 32. Anmälda konkreta misstankar om illegal jakt på björn, fördelade över län och år.

Län	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totalt
Stockholm				1								1
Dalarna	1	2	2		6	2	2	3		3	2	23
Gävleborg										1		1
Västernorrland			3					1	1	2	1	8
Jämtland	1		2		4	2	8	1	1	3		22
Västerbotten				1	1		1	3	1	1		8
Norrbotten	1	2	2		2	1		4	1	3	3	19
Totalt	3	4	9	2	13	5	11	12	4	13	6	82

Järv

Vi har funnit 49 anmälningar av misstänkt illegal jakt på järv mellan åren 1995-2005, varav 6 fall har avförts som ej brott redan under utredningsstadiet. Flest anmälningar har länsstyrelsen gjort, 17 stycken, därefter polisen, 10 stycken. Detta beror med stor sannolikhet på att utbredningsområdet för järv huvudsakligen är i fjällkedjan, ett stort område där relativt få människor befinner sig. Ett flertal av anmälningarna är gjorda efter faunaövervakning med helikopter. De flesta anmälningar har skett i Norrbotten, där också huvuddelen av den svenska järvpopulationen finns.

Tabell 33. Anmälda konkreta misstankar om illegal jakt på järv, fördelade över län under åren 1995–2005.

Län	Totalt
Dalarna	2
Jämtland	2
Västerbotten	9
Norrbotten	30
	43

Även för järv syns den faktiska brottsligheten dåligt i antalet anmälningar, om man jämför 43 konkreta anmälda misstankar om brott *under 11 år* mot forskningens beräkningar om 50 illegalt dödade järvar *under det senast inventerade året*.

Kungsörn

Under den undersökta perioden anmäldes 28 misstänkta fall av illegal jakt på kungsörn, varav två fall har kunnat avföras som ej brott redan på utredningsstadiet. I 10 av anmälningarna inleddes inte förundersökning eftersom prognosen att hitta någon gärningsperson var synnerligen dålig. De flesta av anmälningarna är från personer som hittat en död kungsörn, hel eller i delar, i skogen eller liknande. Privatpersoner står

för störst andel av anmälningarna, 16 stycken, därefter länsstyrelsen, 7 stycken.

Tabell 34. Anmällda konkreta misstankar om illegal jakt på kungsörn, fördelade över län under åren 1995–2005.

	Totalt
Stockholm	2
Östergötland	1
Dalarna	7
Gävleborg	1
Jämtland	7
Västerbotten	5
Norrbotten	3
Totalt	26

Oidentifierat

I 13 anmälningar har vi inte kunnat kategorisera vilken rovdjursart anmälan avser, och det är i några fall tveksamt om ärendet avser rovdjur. Det återstår 9 anmälningar av mer konkret misstanke, om man rensar bort de fall där utredarna saknat anledning att anta att brott förövats. Fyra av anmälningarna rör olika typer av fällor, som kan antas användas för flera av rovdjursarterna.

Sällsynt med rovdjursangrepp på tamdjur i eller vid hägn

Något som kan tyckas anmärkningsvärt vid en genomgång av alla anmälningar under åren 1995–2005, är att det endast är 8 anmällda situationer där rovdjur angripit tamdjur (jakthundar undantagna) i eller vid tamdjurshägn eller i närheten av privatbostäder. Två av dessa fall rör hundar som angripits, men då inte jakthundar.

Den bild av tamdjursnäringens problem med rovdjuren som lyfts fram i vår enkätundersökning, i mediedebatten och i intervjumaterialet bland jägare och tamdjursägare, gör att vi förväntat oss fler brottsanmällda situationer där rovdjur skjutits i samband med angrepp på tamdjur som hundar, kor, får och hästar. Resultatet bekräftar den bild som 1999 års rovdjursutredning förmedlade av att konflikterna med tamdjursskötseln inte var särskilt utbredda (SOU 1999:146, s. 103). Det antogs vara en effekt av att denna grupp av drabbade kan ges konkret hjälp och i stor utsträckning även ersättning.

Att få fall har anmälts till polisen betyder förvisso inte att rovdjuren och tamdjursnäringen har ett problemfritt förhållande. Men vi hade förväntat oss att antalet anmällda fall till polisen skulle stå i paritet med den diskussion som förts om tamdjursägares behov av att skydda sina djur från rovdjursangrepp.

Som nämnts tidigare har vi sett att dessa typsituationer har handlagts olika på polismyndigheterna, vilket skulle kunna vara *en* orsak till att

det har varit så få fall, framför allt under tiden före den 1 juli 2001, då ärenden om misstänkt illegal jakt på rovdjur huvudsakligen handlades av närpolisen. Man skulle också kunna spekulera i att det finns ett stort mörkertal av ej anmälda, skjutna rovdjur i samband med tamdjursangrepp.

Det är vanligare med anmälningar där en jägare skjutit ett rovdjur och uppger att detta angrep jakthunden eller jägaren själv. Detta typfall finns i 41 av de 344 anmälningarna, och rör huvudsakligen björnangrepp.

Självanmälda brott vanliga bland åtalen

Av 344 anmälningar har 33 stycket lett till väckt åtal, och ett ärende har avslutats genom att den misstänkte har godkänt strafföreläggande som åklagarmyndigheten utfärdat. I 18 av 33 fall som prövats av domstol, har anmälan gjorts av skytten själv eller någon inom jaktlaget.

Av åtalen har lagakraftvunnen dom fallit i tingsrätt i 16 fall, i hovrätt i 14 fall och i Högsta domstolen i två fall. I 19 fällande domar har 21 personer dömts för grovt jaktbrott, grovt jakthäleri eller i något fall, jaktbrott av normalgraden.

Tabell 35. Väckta åtal samt antal fällande domar, fördelade efter det år då gärningen begicks.¹²

	Antal åtal	Fällande domar
1995	3	2
1996	1	1
1997	4	2
1998		
1999	4	3
2000	3	1
2001	5	1
2002	6	5
2003	4	3
2004	2	
2005	2	1
Totalt	34	19

¹² Tabellen innehåller ett fall som inte prövats i domstol, men där den tilltalade godkänt strafföreläggande som åklagare utfärdat. En friande dom har överklagats till Högsta domstolen. Tabellen innehåller inte uppgifter om väckta, nedlagda åtal före huvudförhandling.

Tabell 36. Anmälare till fall som lett till åtal respektive strafföreläggande.

Anmälare	
Anonym	1
Länsstyrelsen	3
Naturvårdsverket	1
Polisen	7
Privatperson	4
Skytten eller någon i jaktlaget	18
Totalt	34

Som vi konstaterade ovan förekommer situationen där tamdjurshållare dödat rovdjur för att skydda sina djur i liten utsträckning bland anmälningarna. Av de 34 anmälningar under åren 1995–2005 där åtal väcktes, rörde endast två stycken den situation som debatterats i samband med föreskrifterna för enskilds skyddsjakt i 28 § JF – rovdjur som skjutits i eller i närheten av hägn. Ytterligare två anmälningar som lett till fällande domar rörde renskötare som dödat björn eller järv för att de enligt egna uppgifter inte kunde skydda sin renhjord på annat sätt.

Åtalsfrekvens för de olika arterna

Fem anmälningar i vårt material av illegal jakt på varg har prövats i domstol och fyra ledde till fällande domar. I fyra av de fem ärendena hade skytten själv anmält händelsen och åberopat någon form av nödhandling: att man har försökt att skydda tamdjur eller sin jakthund.¹³ Vi kan konstatera att under en period av 11 år ledde endast ett fall av konstaterad *ren illegal jakt* på varg till fällande dom.

I nio ärenden av misstänkt illegal jakt på lodjur respektive grovt jakthäleri väcktes åtal, och av dem ledde sju åtal till fällande domar.

Det väcktes 17 åtal för misstänkt illegal jakt på björn respektive grovt jakthäleri och i sex fall fälldes en eller flera gärningspersoner till ansvar.

Avseende järv väcktes tre åtal och i två fall fälldes en gärningsperson. Ett av dessa fall som rörde grovt jakthäleri ingår även i redogörelsen ovan för lodjur.

Endast två åtal väcktes för grovt jaktbrott/jakthäleri rörande kungsörn. I ett fall fälldes gärningspersonen och då för att kungsörnen jagats genom oaktsamhet. Det är således *ingen* som har fällts för uppsåtlig illegal jakt på kungsörn under den undersökta perioden om 11 år.

Åtal leder inte till strängare straff än det lindrigaste i straffskalan

Under perioden 1 januari 1995–31 juni 2001 var straffskalan för grovt jaktbrott respektive jakthäleri böter eller fängelse i högst 2 år. Under år

¹³ Ytterligare ett åtal väcktes, men lades ned av åklagare innan tingsrätten hann pröva ärendet, på grund av att 28 § JF utvidgades från och med den 1 maj 2007.

2001 skärptes straffen till fängelse i *minst 6 månader* och *högst 4 år*. Lagstiftaren ville på detta sätt inskräpa betydelsen av att den illegala jakten på rovdjur begränsades, och understryka att brottet hade ett högt straffvärde.

Vid en genomgång av de fällande domar som finns i materialet, kan vi konstatera att efter straffskärpningen har ingen dömts till strängare straff än det lindrigaste i straffskalan, sex månaders fängelse. Däremot har domstolarna utdömt lägre straff än vad jaktlagen föreskriver som minimistraff för grovt jaktbrott respektive grovt jakthäleri. Man kan spekulera i om detta beror på att straffen har haft en sådan avskräckande effekt att den grövre brottsligheten har begränsats. Mot detta antagande talar bland annat forskningens bedömning av omfattningen av den illegala jakten, kanske framför allt på varg, lo och järv. Dessutom har inte vi sett någon kvalitativ skillnad på anmälningarna efter straffskärpningen.

Införandet av rekvisitet ”särskilt plågsam jaktmetod” i bedömningen om brottet ska anses som grovt, har inte heller haft någon särskild betydelse såvitt vi kan bedöma. Spår av plågsamma jaktmetoder förekommer fortfarande i polisutredningarna, men ingen gärningsperson i någon av de domar vi har granskat har fällts på denna åtalsgrund.

Sammanfattning av anmälningfrekvenser och åtal

En genomgång av den zooekologiska forskningens beräkningar av omfattningen av den illegala jakten på rovdjur, jämfört med anmälda misstankar om brott respektive väckta åtal och fällande domar, ger en bild av en mycket låg sannolikhet att fällas till ansvar för att ha begått illegal rovdjursjakt.

Tabell 37. Anmälningar, åtal respektive fällande domar uppdelat på rovdjursart, åren 1995–2005.

	Varg	Lodjur	Björn	Järv	Kungsörn
Antal anmälningar	64	76	118	49	28
Konkreta anmälningar	52	60	82	43	26
Åtal	5	9	17	3	2
Fällande dom	4	7	6	2	1
Forskningens beräkning av omfattningen av illegal jakt under senaste inventeringsåret	20–25	100–150		ca. 50	

Not. Ett åtal rörde tre rovdjursarter.

När det gäller vissa av arterna kan man sluta sig till att det i princip är riskfritt att begå illegal jakt, i varje fall på järv och kungsörn. Förmodligen beror det på att dessa arters utbredningsområden är mycket omfattande och ofta svårtillgängliga, och djurens ringa storlek gör det lättare att dölja brottet jämfört med de andra djuren, även om det är låg risk för upptäckt, åtal och fällande dom även för brott mot dem.

Om vi jämför anmälningarna under det senaste år vi har undersökt, år 2005, med forskningens beräkning av omfattningen av illegal jakt, framgår att det bara är en liten andel av den illegala jakten som anmäls.¹⁴ Till detta ska läggas antalet fällda gärningspersoner, som uppgick till totalt 21 stycken under hela vår undersökningsperiod om 11 år. Resultatet bekräftar att det är förenat med låg risk att begå illegal rovdjursjakt.

Tabell 38. Konkreta anmälningar år 2005 samt beräknad omfattning av illegal jakt för respektive art.

	Konkrete anmälningar år 2005	Beräknad omfattning av illegal jakt, antal individer
Varg	8	20–25
Lodjur	6	100–150
Björn	6	
Järv	4	cirka 50
Kungsörn	5	
Totalt	29	170–225

Gärningspersoner

Kategorisering av gärningspersonerna

I förstudien anfördes att en gemensam nämnare för gärningspersonerna som dömts för illegal rovdjursjakt, är att de i de flesta fall tillhör jägar-kollektivet (Brå, 2005:25). I 18 av de 34 fall som har lett till åtal är de misstänkta gärningspersonerna aktiva jägare, i 12 fall renskötare/ren-ägare, i 2 fall andra djurhållare och i 3 fall har de inte någon tydlig koppling till någon av dessa kategorierna.¹⁵ Materialet innehåller 19 fällande domar, i 8 av dem har gärningspersonerna koppling till rennär-ingen och i 7 fall till jägarkåren. I två massmedialt uppmärksamade fall har gärningspersonerna varit tamdjursägare som har fällts för otillå-ten skydds jakt.

Förklaringsmodellen för illegal rovdjursjakt som beskrevs i förstudi-en innehåller fyra kategorier av gärningspersoner: *livsstilare*, *djurhålla-re*, *statussökare* och *affärsmän*. Uppdelningen var ett försök att katego-risera dels dömda personer utifrån information från domsmaterialet, dels de personer som begår brott men inte döms utifrån information från intervjuade myndighetspersoner. Kategoriseringen bygger till stor del på information från personer som arbetar med rovdjursfrågor. Dessa kategorier är fortfarande tillämpliga vid vår granskning, men de kan i vissa fall flyta ihop. Det är viktigt att påminna om att vi här försöker beskriva *gärningspersoner*.

¹⁴ Det är viktigt att påminna om att den zooekologiska forskningens beräkning är baserad på en senare tidsperiod än år 2005, men skillnaden mellan år 2005 och år 2006 är antagligen inte så stor att syftet med jämförelsen blir förfelat.

¹⁵ I ett fall med fler än en gärningsperson finns det skäl att skilja på dessa. Därför summerar uppräknningen till fler än 34, som är antalet åtal.

En analys av materialet i vår undersökning ger oss anledning att nyansera den bild av gärningspersonerna som skissades i förstudien. De typfall av illegal rovdjursjakt som redogjordes för i förstudien har vi också anledning att komplettera med ytterligare några.

Livsstilarna

Livsstilarna är en grupp som kännetecknas av personer med ett stort jaktintresse, och som upplever att rovdjuren utgör en konkurrens mot deras livsstil så länge som de inte får jagas. Detta gäller framför allt dem som jagar i områden med stora rovdjurspopulationer. Kunskapen om jakt och natur är oftast stor inom gruppen, och man känner ett starkt missnöje med myndigheternas arbete med rovdjursfrågorna. Personer i den här kategorin har en privat situation som gör att jakten är ett särskilt viktigt inslag i livsföringen, till exempel på grund av arbetslöshet. I den här gruppen sker ofta den illegala rovdjursjakten i samband med legal jakt, men även ren rovdjursjakt kan förekomma. Förmågan att dölja brottet kan antas vara stor.

I förstudien beskrevs också två undergrupper till denna kategori: dels en grupp livsstilare som har en tyngre kriminell belastning och som kan vara våldsbenägna, dels en grupp som är socialt etablerade personer med stort jaktintresse och ett betydande vapeninnehav.

I domsmaterialet finns inga personer med någon tyngre kriminell belastning, däremot finns det många med ett, såvitt vi kan bedöma, stort jaktintresse. I sju fall har aktiva jägare fällts för att ha dödat rovdjur illegalt, men i de flesta fallen har man inte kunnat bevisa uppsåt. I ett par av fallen framstår motivet till brottet snarare som kopplat till ekonomiska grunder än till livsstil.

Under den undersökta perioden om 11 år har i ett fall en jägare dömts för uppsåtlig illegal jakt på rovdjur, där gärningspersonen i polisutredningen uttryckte att rovdjursarten i fråga konkurrerade om det jaktbara viltet. Bland utredande myndighetspersoner känner man också ibland en stark frustration över att man inte har lyckats bättre med att lagföra personer inom denna kategori av gärningspersoner.

Djurhållarna

En grupp av gärningspersoner bedriver tamdjursnäring, och även de upplever rovdjuren som konkurrenser. Denna grupp är emellertid kanske mindre homogen än vad som framställdes i förstudien. Förvisso beskrevs där att gruppen innehåller till exempel lantbrukare och renskötare. Men dessa båda grupper lever under olika omständigheter, och deras respektive syn på rovdjuren och förvaltande myndigheter skiljer sig något åt, enligt vad vi erfar. De lantbrukare som har skjutit rovdjur för att skydda sina inhägnade djur har fått ett stort stöd för vad de har gjort, och de har blivit symboler för en orättfärdig rovdjurspolitik. Dessutom är, vilket nämnts tidigare, djurhållare som står misstänkta för att ha skjutit en varg, björn eller ett lodjur i eller i närheten av ett hägn,

ovanligare i polisutredningarna (8 stycken) än fallen där någon namngiven inom rennärings misstänks för att ha förföljt rovdjur som sedan har dödats (16 stycken).

Rennärings problem med rovdjuren är också speciell, med tanke på att renarna normalt inte är hägnade utan vistas utomhus över stora arealer och att dessa därför inte har omfattats av 28 § JF i dess lydelse före den 1 maj 2007. Rennärings omfattas av ett särskilt ersättningssystem för att kompensera renägare för rovdjursförluster, men systemet kritiserar ofta av representanter för rennärings och ibland även av myndighetsrepresentanter.

Myndighetsperson: Det måste finnas någon form för att få rennärings att acceptera att leva med rovdjur. Och då krävs att ersättningen är riktig och den fungerar inte, åtminstone inte för björnen och örnen. Sen tror jag att det krävs att förvaltningen med skyddsaktsbeslut, inventering och allt, blir effektivare. Idag tar inventeringen mycket tid och insatser för att uppfylla alla de där kriterierna, och det är alla frustrerade över.

De fall i utredningsmaterialet där renskötare skyddar renar från rovdjur ser mer ut som reguljär jakt än skyddsakts, eftersom man oftare har jagat ikapp ett rovdjur och dödat det. Det är svårare att kategorisera dessa fall som otillåten skyddsakts.

I två domar har djurhållare, icke-renägare, fällts för otillåten skyddsakts. I fyra domar har renägare/renskötare fällts för illegal rovdjursakts där man uppsåtligt har dödat rovdjur. Någon eller flera av dessa situationer kan hänga ihop med rennärings förutsättningar, som kort beskrivits ovan.

I ytterligare tre fall har renägare/renskötare fällts för brott mot jaktlagen och då har det handlat om grovt jakthäleri eller att man inte uppfyllt någon detalj i jaktbestämmelserna.

Statussökarna

Även gruppen statussökare har vi skäl att nyansera något jämfört mot förstudiens redovisning. Denna grupp består av jägare som drivs av prestige att skjuta ett rovdjur, vilket kan ske till exempel i samband med legal jakt. Dessa jägare tar gärna troféer och lägger ned mycket pengar på utrustning, egenskaper som de förmodligen i stor utsträckning delar med livsstilarna.

En annan grupp statussökare som inte beskrivs i förstudien men väl i våra intervjuer med myndighetspersoner, är marginaliserade grupper inom vissa samebyar där rennärings bedrivs, vilket kommer att beskrivas närmare under motivbild.

Statussökarna beskrivs av myndighetspersoner som intervjuats. Vi har emellertid inte kunnat bekräfta kategorin statussökare i de domar vi har gått igenom, ej heller i intervjumaterialet från intressegrupperna, men förundersökningsmaterialet stödjer i någon mån bedömningen att

troféer tas från illegalt dödade rovdjur eftersom bestämda djurdelar saknas.

Affärsmännen

Affärsmännen är den grupp som det tillsammans med statussökarna finns minst information om. Det är en grupp som enligt förstudiens definition drivs av ekonomiska skäl, som till exempel ägnar sig åt handel med hotade djur. Inom utredande myndigheter är man inte heller överens om hur vanliga dessa är, men enligt bedömningen från flera myndighetspersoner som intervjuats har handeln med utrotningshotade djur från Sverige minskat något de senaste decennierna. Det antas bero på de regler som förbjuder handel med hotade arter (utgående från den så kallade CITES-konventionen) har fått större genomslag. Länderna i EU har ökat sina insatser för att stoppa handeln med hotade arter och det blir allt mer riskfyllt att finna avsättning för illegala jakttroféer. En annan bidragande orsak till att handeln med utrotningshotade djur från Sverige verkar ha minskat kan vara att gränserna mot Östeuropa har öppnats, och att det är lättare att få tag på rovdjur där.

Däremot bör en grupp läggas till i denna kategori, och det är gärningspersoner som bedriver yrkesmässig jakt med inbjudna, betalande jaktgäster. Dessa affärsmän har åtminstone två ekonomiska skäl till att jaga rovdjuren. Dels kan det vara ekonomiskt fördelaktigt att bjuda in jaktgäster för att skjuta exempelvis björn eller lodjur, dels kan rovdjurens ses som ett störningsmoment mot den jaktnäring som man bedriver, exempelvis på hjort och rådjur.

Affärsmännen som kategori är ovanliga i polisutredningarna, även om ett fåtal förekommer. I fyra fällande domar hittar vi gärningspersoner som vi bedömer hör till denna kategori.

Brottsbelastning

För att få en uppfattning om gärningspersonernas brottsbelastning har en undersökning gjorts med hjälp av Brå:s register över lagförda personer, som i korta drag innehåller uppgift om domar och strafförelägganden. Undersökningen avsåg både åtalade och misstänkta personer.

En brist med en undersökning om brottsbelastning är att den förutsätter att individer har kunnat identifieras eftersom personnummer är ett krav för registerkörningen. Det innebär att studien inte har kunnat omfatta de personer vilkas identitet är okänd för polisen, vilket ofta är fallet vid illegal jakt på rovdjur. Trots denna brist kan det ändå vara av visst intresse att få en bild av brottsbelastningen hos identifierade personer.

Först undersökte vi de personer som var åtalade för illegal jakt på rovdjur. Det var sammanlagt 51 personer. Det visade sig att 43 procent av de åtalade personerna var straffade för brott. Det är inte en hög siffra eftersom 37 procent av alla män förr eller senare i livet straffas för brott

(Brå 2000:3).¹⁶ I den förstudie som Brå tidigare genomfört framgick att de personer som var dömda för otillåten skydds jakt till och med hade en synnerligen låg brottsbelastning.

Nästa steg var att undersöka de personer som enbart kunde kategoriseras som misstänkta för illegal jakt. Det visade sig att denna grupp var något mer brottsbelastad än de som hade åtalats för illegal jakt på rovdjur. 48 procent av de misstänkta personerna hade straffats för brott. Inte heller gruppen misstänkta personer avviker särskilt mycket från vad som gäller för svenska män. Slutsatsen är därför att identifierade personer som är åtalade eller misstänkta för illegal jakt inte nämnvärt skiljer sig från normalbefolkningen om vi enbart ser till andelen straffade personer.

Går vi djupare i materialet och tittar på vilken brottsbelastning det är fråga om, finns både likheter och skillnader jämfört med en normalbefolkning. Likheter är att olika trafikbrott är ett vanligt inslag i brottsbelastningen. Med tanke på att de undersökta personerna tillhör gruppen jägare, lantbrukare eller renskötare, är det inte heller förvånande att det också förekommer en ”yrkesrelaterad” brottslighet med koppling till vapen och jakt samt till de näringar som bedrivs.

Vad som bör uppmärksammas är att bland de undersökta personerna finns vissa brott som tyder på att det kan finnas några individer med en kriminell livsstil (Brå 2000:3). Det gäller brott som tillgrepp av fortskaffningsmedel och stöld. Vidare finns också ett inslag av ekonomisk brottslighet, med brottsbelastning för skattebrott, bokföringsbrott, bedrägeri och urkundsförfalskning. Det finns också ett inslag av våldsbrott med misshandel, våld mot tjänsteman, vållande till kroppsskada och olaga hot. Men materialet är dels litet, dels förmodligen snedfördelat eftersom de flesta gärningspersoner inte blir föremål för brottsutredningar. Därför är det svårt att uttala sig om hur representativt detta är för de olika kretsar av personer som begår jaktbrott.

Registerundersökning av jaktkortsinnehav

Från de undersökta förundersökningarna har personnummer antecknats på de personer som åtalats, misstänkts eller omtalats. Dessa personer har sedan kontrollerats mot Naturvårdsverkets jaktkortsregister. Om en person i förundersökningen har eller har haft jaktkort är det en indikation på att denne bedriver legal jakt.

Sammanlagt har personnummer antecknats för 131 personer. Som tidigare nämnts förekommer också situationer där inte någon person har kunnat identifieras och följaktligen finns inte heller personnummer i dessa ärenden. Av de 131 personerna har 93 löst jaktkort för jaktåret 2006/2007. Går vi tillbaka i tiden är det 105 personer som någon gång haft jaktkort. Slutsatsen är därför att de personer som är involverade i illegal jakt i allt väsentligt också bedriver legal jakt och följaktligen är

¹⁶ I denna procentsats ingår också vanliga brott såsom trafikbrott.

registrerade som jägare. Denna slutsats bygger givetvis på antagandet att de personer som figurerar i förundersökningarna inte avviker alltför mycket från gruppen samtliga gärningspersoner. Som tidigare beskrivits är det enbart en minoritet av gärningspersonerna som förekommer i förundersökningar och ännu färre som identifierats i tillräckligt hög grad att personnummer kunnat tas fram.

Skälet till att inte samtliga 131 personer har eller har haft jaktkort kan vara att förundersökningarna även omfattar brott där vapen inte finns med i bilden. Personnummer har antecknats även för dem som enbart omtalas i förundersökningarna, och det kan vara personer som inte varit skyttar. Särskilt bland de personer som enbart är omtalade i förundersökningarna kan det givetvis finnas en och annan som inte har något alls med jakt att göra, vara sig legal eller illegal.

Sammanfattning av gärningspersoner

Ser man till antal fällande domar är gruppen djurhållare störst med nio domar. Om man delar djurhållarna i dels tamdjursägare med djur inom hägn för vilka 28 § JF var tillämplig, dels djurhållare inom rennäringen, syns rennäringen i sju fällande domar och övriga djurhållare i endast två. Aktiva jägare, som vi eventuellt kan kategorisera som livsstilare, syns i sju fällande domar. Majoriteten av de åtalade och misstänkta personerna är innehavare av jaktkort, vilket innebär att de tillhör jägar-kåren. Gärningspersoner med andra affärsmässiga motiv än djurhållning är svåra att med enkelhet kategorisera ur utredningsmaterialet och syns i princip bara i fyra domar som vi har granskat. I något fall förekommer flera kategorier gärningspersoner i samma dom.

Gärningspersonerna, inklusive misstänkta, har en brottsbelastning som i stora drag ligger i nivå med normalbefolkningens.

Motiv

I förstudien redovisades de motiv för illegal rovdjursjakt som kommit fram i domar, förundersökningar och intervjuer. Vi ska här redovisa dem, och också komplettera med resultat från vår enkätundersökning. I denna ställdes frågor till jägare i fyra olika län, om vad de tror är orsakerna till den illegala jakten på de olika rovdjuren. Dessutom får vi anledning att komplettera förstudiens motivbeskrivning med vad som kommit fram i vårt intervjumaterial med myndighetsrepresentanter och i något fall även gärningspersoner.

I förstudien skiljdes mellan livsstilsinriktade ekonomiska motiv och subjektiva motiv. De ekonomiska motiven kan exempelvis vara att rovdjuren orsakar tamdjurshållare kostnader i form av djurförluster, eller att rovdjuren riskerar att minska utbytet av yrkesmässig jakt. I fallet med djurhållarna är motiven säkerligen starka eftersom de är kopplade till livsstil. De subjektiva motiven som nämns i forskningen är spänning, frustration mot samhället, troféjakt och status (Eliason, 2004; Forsyth

och Marckese, 1993). Även frustration mot samhället kan vara kopplat till livsstil och etnicitet, vilket gör detta till ett potentiellt mycket starkt motiv till illegal rovdjursjakt.

Denna uppräkningslista är emellertid schematisk. Det finns troligen inte bara ett motiv bakom ett fall av illegal rovdjursjakt, utan flera motiv ligger samtidigt bakom en gärning. Dessutom är det inte säkert att en gärningsperson kan uppge sina motiv, eller har intresse av att delge dessa.

Livsstilsinriktade ekonomiska motiv

Skydda tamboskap och renar

Rovdjuren lever på att äta andra djur, och människor har sedan urminnes tider hållit sig med tamdjur. Här har vi förmodligen den mest grundläggande konflikten som måste hanteras om människan ska förvalta rovdjurspopulationer. Rovdjurspolitiken kretsar inte bara kring storleken på rovdjurspopulationerna eller utformningen av skyddsjakten, utan även kring hur skador som rovdjuren orsakar ska ersättas. Det finns två typer av ersättningssystem: ett för rennäringen och ett för den övriga tamdjursnäringen. Rennäringen får ersättning baserat på antalet föryngringar av varg, lo och järv som har kunnat konstateras vid senaste inventeringen. För björn och kungsörn fördelas ersättningen i stället baserat på respektive samebys barmarksareal. Det är dock inte nödvändigt att konstatera att rovdjuren har dödat renar. Pengarna lämnar staten till Sametinget att fördela mellan de berörda samebyarna.

Övrig tamdjursnäring får ersättning för konstaterade skador, men även bidrag för till exempel elstängsel som ska hålla rovdjuren utanför hägnen.

En av de livligast diskuterade detaljerna kring rovdjurspolitiken utöver ersättningen för rovdjursrivna djur, är rätten att döda rovdjur för att skydda sina tamdjur. Ett par av de mest uppmärksammade rättsfallen har också handlat om tamdjursägare som skjutit rovdjur i eller i närheten av hägn, för vilket gärningspersonerna fällts i domstol. Lagrummet som reglerar denna situation har förändrats ett par gånger under de senaste tio åren. Som beskrivits tidigare har den sittande regeringen under en försöksperiod från 1 maj 2007–31 april 2009, utvidgat rätten att skjuta rovdjur för att skydda tamdjur. Som nämnts ovan är dock tamdjursägarna ovanliga i polisutredningarna, färre än ett anmält fall per år, och långt färre dömda. Men de har ett stort symbolvärde och den upplevda orättfärdigheten i att döma dessa tamdjursägare kan ha stor betydelse för dem som av andra skäl tycker att rovdjurspolitiken är felaktig.

Även för rennäringen är givetvis frågan om att själv få döda rovdjuren principiellt viktig, och i brottsförebyggande syfte kanske viktigare att lösa med tanke på att renägarna oftare figurerar i förundersökningarna än övriga djurhållare. Argument som ofta anförs är att Naturvårdsverket eller länsstyrelsen inte snabbt nog agerar när en varg eller björn närmar sig en renhjord när det är kalvningstider. Förhållandet

mellan hur det lokala samhället representerat av renskötande samer, ska bestämma över sin tillvaro, och hur mycket centralmakten, staten, ska styra är förstås en mycket komplicerad fråga. Inom antropologisk forskning har detta förhållande beskrivits som hårt styrt av centralmaktens intressen (Nilsson-Dahlström, 2003:487), och renskötseln har anklagats för att exempelvis slita ned miljön i renskötselområdena och för att jaga rovdjur illegalt. Som redogjordes för i attitydkapitlet visar samma studie på den ömsesidiga misstro som finns i dessa frågor mellan staten och de renskötande samerna (Nilsson-Dahlström, 2003:489f). Misstron mellan renskötande samer och myndigheterna är också mycket tydlig i vårt intervjumaterial, vilket redogjorts för ovan i kapitlet om attityder.

Många jägare i de fyra län som svarat på vår enkät anger som orsak till illegal jakt att rovdjuren hotar tamdjursnäringen. Detta gäller framför allt arterna varg, björn och järv. För vargens del är detta vad man anger som främsta orsak till illegal jakt, tillsammans med att vargen river jakthundar.

Tabell 39. Procentuell andel jägare som instämmer i påstådd orsak till illegal jakt: Rovdjuren skadar tamdjurs-/rennäringen.

Varg	Björn	Järv	Lodjur	Kungsörn	
80	59	80	49	41	Norrbottnen
83	59	51	45	10	Dalarna
86	53	56	44	14	Gävleborg
89	50	56	42	18	Östergötland

Konkurrens om viltet och risk för jakthundar

Som visats i vårt intervjumaterial finns inom jägarkåren uppfattningen att rovdjurens återutbredning leder till en kraftigt minskad jakt på grund av att rovdjuren äter övriga jaktbara viltstammar, som älg och rådjur. I de fyra län vi har undersökt gäller detta framförallt varg och lodjur.

Tabell 40. Procentuell andel jägare som instämmer i påstådd orsak till illegal jakt: Rovdjuren tar det jaktbara viltet.

Varg	Lodjur	Björn	Järv	Kungsörn	
43	29	41	20	25	Norrbottnen
79	65	47	23	17	Dalarna
83	72	53	27	20	Gävleborg
77	72	47	30	28	Östergötland

Som vi beskrev ovan, har i vårt material endast i ett fall en jägare dömts för att ha dödat ett rovdjur, där jägaren i polisutredningen också klart uttryckte som orsak att rovdjuret tog annat jaktbart vilt. Däremot framstår bilden av rovdjuren som en konkurrent tydligt i intervjuer med jä-

gare. Detta motiv påtalas även av flera myndighetsrepresentanter. I citatet nedan är det exempelvis lodjur som beskrivs.

Myndighetsperson: Det är jägarna som är problemet, som ser ”sina” rådjur försvinna. I övrigt är det få angrepp på tamdjur, de flesta varken hör eller ser ett lodjur någonsin. Rådjursstammen har sjunkit, men med hur mycket vet man inte. Många jägare är fly förbannade på de här katterna, och varför de ska få finnas. [Den legala] jakten på dem sker i så väldigt begränsad omfattning, och det tycker de är ett hån, det gör nästan att de blir ännu mer förbannade. De hade naturligtvis trott att när jakten [på lodjur] återupptogs, att den skulle bli märkbar för lodjurens del.

De jägare som jagar med drivande hund upplever också rovdjurens återutbredning som en bortträngning, vilket vårt intervjumaterial och etnografiska material tydligt bekräftar. Den skandinaviska traditionen att jaga med lös drivande hund, vilken har utvecklats under tider med få rovdjur, är ett tydligt konfliktområde inom rovdjurspolitiken, vilket också syns i vår enkätundersökning, framför allt avseende varg.

Tabell 41. Procentuell andel jägare som instämmer i påstådd orsak till illegal jakt: Rovdjuren river jakthundar.

Varg	Kungsörn	Björn	
71	44	20	Norrbotten
90	28	32	Dalarna
91	31	27	Gävleborg
89	37	31	Östergötland

Not: Alternativen att lodjur respektive järv river jakthundar fanns inte i enkätformuläret.

Kriminell egenförvaltning

Ett ekonomiskt motiv som kommit fram i undersökningen kan kallas kriminell egenförvaltning, det vill säga privatsanktionerade ersättnings-system för att döda rovdjur illegalt. Vi kan förmoda att detta sker i relativt liten omfattning, och det syns inte i polisens utredningsmaterial. Men flera oberoende myndighetspersoner har uppgett att de hört rykten eller haft annan kännedom om, att det inom vissa kretsar finns betalningssystem om man dödar rovdjur illegalt. Det kan vara en av orsakerna till att man i ett flertal ärenden i vårt material har skurit av kroppsdelar från de dödade djuren – för att kunna få betalt.

Myndighetsperson: Man har ju hört om stora markägare som utfäster stora belöningar, 20 000 kr till dem som knäpper en varg.

Myndighetsperson: Vi fick ett seriöst tips från en jägare i ett jaktlag som berättade om belöningar [om man dödar ett rovdjur], han berättade för att han hade fått dåligt samvete.

Myndighetsperson: För någon som håller på att starta upp ett renskötsel­företag, är det [att döda rovdjur] ett enkelt sätt att få fler renar [genom samebyns försorg]. Inte så att det är *enkelt* att döda rovdjuren, men han tar chansen.

Myndighetsperson: Belöningen för att döda rovdjur är att man får ett antal omärkta renkalvar, flest för varg.

Det måste här återigen påpekas att vi inte avser att utmåla hela grupper som gärningspersoner, och den bild som återges av kriminell egenförvaltning inom rennäringen är givetvis inte avsedd att stigmatisera alla renskötande samebyar, vilket nedanstående citat också understryker.

Intervjuperson: Det är stor skillnad mellan samebyarna i synen på rovdjursförvaltningen. I vissa byar samarbetar man mycket med myndigheterna, och väljer att hålla sina djur från kända rovdjursplatser. Men vissa byar, beroende på tradition och olika individers inflytande, bedriver egenförvaltning av rovdjuren. Så det blir inte rättvist att generalisera.

Övriga motiv

Troféjakt och status

Det finns vissa indikationer i utredningsmaterialet på att troféer tas av rovdjuren. Som beskrevs ovan har i ett flertal fall döda rovdjur hittats där djuren har flåtts eller huvuden, öron, svansar, klor och liknande har skurits av. Vi vet inte om det beror på att man vill kunna visa upp att man har dödat rovdjur för att få betalt eller om det handlar om man vill ta en trofé.

Flera intervjupersoner i vår studie tar emellertid avstånd från tanken på att ta troféer från rovdjuren, och de påtalar i stället risken med att skapa bevismaterial. Men någon intervjuperson pekar ut andra jägare som trofétagare och antyder att de utgör en grupp för sig och upplevs som hotfulla och mer kriminella även av andra gärningspersoner. Det skulle således finnas olika skikt av tjuvjägare, vilket också beskrivs i förstudien genom uppdelningen i tillfällstagare och tillfällessökare.

Renskötare: Nej, som det är nu, med tystnaden kring allt detta, är det ju ingen mening att jaga troféer. Själva meningen med en trofé är ju att man ska kunna skryta om den, visa upp den och så – men det är det ingen som vågar göra nu!

Jägare: Nej, det är inte *det* det handlar om... Det finns ingen marknad för sådant. Det är totalt ointressant. Vissa jaktlag har det. Det finns ett gäng, du kanske har hört talas om det när du var däruppe [...]. De samlar på troféerna i sin jaktkoja. Men de slår ihjäl mig om jag tar dit dig. Men de samlar det i jaktstugan så där hänger det skinn och sådant. [---] Men en lodjurspäls... Ja visst, den är jättefin, men inte sjutton kan jag ha den liggande framme. Det är ju självklart att någon kommer och funderar på var den kommer från. Nej, man samlar inte på troféer. Det är löjligt. Nej, herregud, det gäller ju att bli *av* med så mycket som möjligt för då finns det så lite som möjligt kvar av bevisen... Men sändare vet jag att de har tagit rätt på... men de har de hängt på långtradare som har försvunnit utomlands!

Jägarna som svarat på vår enkät anger inte heller i någon större utsträckning troféer som en vanlig orsak till illegal jakt.

Någon myndighetsperson beskriver förhållanden i vissa renskötande samebyar, där det kan finnas drivkrafter att höja sin status genom att döda rovdjur.

Myndighetsperson: Har man låg status i en sameby, är man beredd att göra nästan vad som helst för att komma upp sig. Och hög status kan man få på två sätt: antingen genom att äga många renar, eller genom att vara en bra jägare. Så de som dödar de här djuren, de tillhör ofta ytterkretsen i en sameby. De är inte de etablerade, välrespekterade medlemmarna, utan "svansen". Samtidigt betalas det ordentligt med skottpengar inom samebyarna längs med fjällkedjan, framför allt för varg.

I litteraturen finns exempel på empiriska undersökningar från USA, där status och spänning anges som motiv till illegal jakt (Forsyth och Marckese, 1993; Eliason, 2004). De gärningspersoner som vi har intervjuat har emellertid inte betonat dessa motiv. Det bör ändå påpekas att det finns annat intervjumaterial som pekar ut dessa motiv. I en artikel i Norrbottenskuriren intervjuas jägare anonymt som anger spänning, nöje och trofétagande som motiv till illegal rovdjursjakt.¹⁷ Särskilt med tanke på den låga sannolikheten att fällas till ansvar för illegal rovdjursjakt, är det inte uteslutet att dessa motiv finns i större utsträckning än vi har kunnat utreda.

Rovdjurshat

Som beskrevs i inledningen kännetecknas hatbrott av stor grymhet mot brottsoffret, men också av att brottet är ämnat att skicka en signal till någon annan än offret (Perry, 2003:19). Redan i förra rovdjursutredningen (SOU 1999:146, s. 246) diskuterades rovdjurshat som en orsak till den illegala jakten på de fredade rovdjuren, och flera myndighetspersoner hävdar också detta.¹⁸ Vi ska också säga att det är flera myndighetspersoner som hävdar att det inte är rovdjurshat som driver den illegala jakten.

När det gäller illegal jakt på rovdjur framkommer i det undersökta materialet att man i vissa fall har jagat rovdjur med grymma metoder som utsätter djuren för stora plågor. Det bör skiljas från de fall när jakten har bedrivits med likgiltighet för rovdjurets lidande, något som säkerligen härstammar från en äldre syn på rovdjuren som särskilt grymma. Men som vi har visat tidigare finns det en grogrund till hatbrottsliknande gärningar i det starka missnöje som finns med rovdjurspolitiken och den vanmakt som uttrycks inom delar av jägarkåren och rennäringen. Flera som vi har intervjuat förnekar att deras inställning till

¹⁷ Norrbottenskuriren den 5 juni 2006, "Alla vet – men alla tiger".

¹⁸ I Rovdjursutredningen uttrycktes detta som att en orsak till illegal jakt är att "vissa människor tycks starkt ogilla stora rovdjur utan att det finns någon synbar anledning till detta".

varg skulle bero på hat, eller att man tror att hat skulle ligga bakom brottsligheten. Men vissa, både bland myndighetspersoner och bland jägare, bekräftar att det finns ett hat mot rovdjuren, främst kanske varg.

Hur ser då illegal rovdjursjakt ut, som gör att vi kan kategorisera den som hatbrottsliknande? Det är vanskligt att genom att läsa förundersökningarna dra slutsatser om hur vanligt detta motiv är. Men ibland är det mindre svårt. I det genomgångna materialet finns en del fall där man hittat djurkroppar som dödats och stympats på olika sätt. Ibland har sändarhalsband eller delar av rovdjur (bland annat tassar) skickats till Naturvårdsverket eller länsstyrelsen, antagligen för att visa ett förakt för myndigheterna och rovdjurspolitiken.

Följande beskrivning bygger på ett anmält fall från Mellansverige som lagts ned på grund av bristande bevisning, där motivet framstår som grundat i hat.

En bilförare anmäler till polisen att han intill en riksväg sett någonting märkligt. I dikeskanten vid en trädunge ligger ett huvudlöst lodjur. Platsen där lodjurskroppen hittas är arrangerad ungefär som en begravningsplats. Den huvudlösa djurkroppen ligger upplagd på en plywoodskiva och har täckts med ett tygstycke. I ett träd alldeles intill har någon spikat upp ett träkors, med inskriptionen: "Här vilar lokatten Nitro Älskad Hatad Dödad av vännerna". Statens Veterinärmedicinska Anstalt kan inte konstatera dödsorsak, och polis och åklagare har inga spaningsuppslag varpå ärendet läggs ned.

Avgörande för att vi klassificerat detta fall som liknande hatbrott är den tydliga signalen till myndigheterna: det är uppenbart att detta lodjur lagts ut för att det skulle hittas, och det döda lodjuret får ett överfört värde som symbol för gärningspersonens hat.

Illegal jakt som protest

I frågor om rovdjurens återutbredning möts kolliderande ekonomiska intressen, värderingar och olika synsätt på människans roll i naturen. Man jämför ibland kostnaden för rovdjursförvaltningen med hur lite resurser som läggs på olika sociala servicefunktioner. Flera informanter har uppgett för oss att man upplever att det finns ett stort avstånd mellan livsvillkoren i glesbygden respektive i maktens centrum. Som visats i våra undersökningar om attityder och värderingar finns en utbredd, stark misstro till beslutsfattare, förvaltande myndigheter och den förda rovdjurspolitiken.

Jägare: Vi har en liten byskola med 80 ungar och de får inga som helst medel för att åka in till badhuset som ligger 9 kilometer härifrån. Det finns inga pengar för det. Det är en kostnad på 1 500 spänn. Så sitter man och tittar på alla dessa miljoner! Jag såg själv uppgifter på hur mycket de plöjde ner i vargforskning! Och då helt plötsligt är vargarna och lodjuren och björnarna mer värda än mina söner. Det satsas mer på dem än på barnen i deras lilla skola! Då blir man förbannad. Heligt förbannad. Man får den känslan att det tydligen är viktigare med rovdjursstam än med sunda barn. Och sedan likadant med den här lilla

hunden som jag har... Han är en fullt tränad ståhund som jag *måste* ha... som det är lag på att jag måste ha när jag bedriver jakt! Och han har väl kostat i inköp 8 000... och blod, svett och tårar att få honom till det jag ska använda honom till. Och som det är lag på att jag måste ha. Och den där lilla vispen, den klämmer ju en lo i en munbit! Ja, det är många saker på en gång, humör, olika händelser, politik... Det är komplext. Och varje jägare har nog sin anledning. Så upplever jag att det är och jag är inte rädd för att säga det heller. Detta står jag för. [---] Ja, man är inträngd i ett hörn helt enkelt. Och det har gjort att man har tagit saken i egna händer. Det är det som har blivit. Och det finns ingen anledning att prata högt om det... "Nu fixar vi det här själva!" Det blir ju så. Och det är rätt så kusligt att det satsas så mycket pengar på det. [...] Vet du hur mycket Örebro län ger till de hemlösa? 4,2 miljoner på en tioårsperiod. Och då är det *människor* som har det svårt. Och rovdjuren får kosta precis hur mycket som helst.

[Men varför skjuts det rovdjur?] Jägare: Jag menar att... det är ju frustration. Jag kan inte se det på *något* annat sätt. Det är ingen elakhet i det, utan *bara* frustration... över att *ingen* jävel tar folk så pass mycket på allvar utan *bara* kör över dem av politiska orsaker och tar hänsyn till saker och ting som egentligen inte borde *finnas*... Trädkramare och sådant där. [---] Jag har ju vänner i de flesta av de län där man har de här problemen... Och de är förbannade överallt där. Inte så mycket på rovdjuren, tror jag, utan på *nonchalansen* som visas. Det tas sådan *jävla* hänsyn till... "kramarna".

En annan grogrund till den här typen av brottslighet kan också sägas vara den uppfattning som finns framför allt kring vargen, att den skulle vara inplanterad. Vad man med säkerhet vet är att det på sjuttioalet inom Naturskyddsföreningen diskuterades om och hur inplantering av varg i den svenska faunan kunde göras, för att återinföra varg i Sverige. Detta resonemang publicerades i en skrift 1976: "Projekt Varg". Förslagen drevs emellertid enligt föreningens uppgifter aldrig igenom.¹⁹ Men uppfattningen om inplantering är i dag högst levande, det skrivs böcker om den och det görs tv-program. Enligt ett norskt tv-program, "Ulve-mysteriet", har Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Borås djurpark och Statens Veterinärmedicinska anstalt, på ett eller annat sätt varit inblandade i att i hemlighet inplantera varg i Sverige under 1970- och 1980-talet.²⁰

Som framgick ovan av redovisningen av attityder, är också berättelser om inplantering av varg högst levande bland många jägare i Norrbotten, Östergötland, Dalarna och Gävleborg, framför allt i de två sistnämnda länen. Även inom rennäringsen är berättelser om inplantering av varg, och även järv, levande.²¹ I februari 2007 motionerade till exempel en medlem av Samelandspartiet för att frågan om myndigheternas hemliga varginplantering skulle utredas ordentligt.²²

¹⁹ Detta beskrivs på Naturskyddsföreningens hemsida: www.snf.se/verksamhet/djur-natur/rovdjur-snf-projektvarg.htm

²⁰ Programmet sändes i norsk tv 2, den 22 september 2003.

²¹ Muntlig information från Malin Brännström vid Svenska Samernas Riksförbund.

²² Uppgift från Sami Radios hemsida, www.samiradio.org, hämtad den 19 juni 2007.

Frågan om inplantering diskuteras av folklivsforskaren Bengt af Klintberg i en av hans böcker om moderna myter (Klintberg, 1994). Han har försökt hitta grunden till berättelserna, men inte lyckats finna några empiriska bevis på att inplanteringen verkligen har ägt rum. Han refererar däremot till att det i Nya Wermlands-tidningen i mitten på 1980-talet annonserades efter personer med förstahandsinformation om varginplanteringen, men inga sådana hörde av sig. Slutsatsen som af Klintberg drar är att berättelserna är starkt förknippade med ett misstroende mot myndigheterna, och att de fyller en legitimerande funktion för motståndet mot vargens återutbredning.

Man kan undra varför det är så viktigt för vargmotståndarna att hävda att vargarna är utplanterade av myndigheterna? Obehaget av att ha vargar inpå knutarna blir ju inte mindre om vargarna är vilda. Svaret är att deras motstånd får en helt annan legitimitet om det kan visas att vargarna utgör ett onaturligt inslag i faunan. Utplanteringen blir i det perspektivet ett utslag av maktmissbruk från myndigheternas sida, baserat på en romantisk syn på rovdjuren som stadsborna kan kosta på sig men som drabbar glesbygdens folk. (af Klintberg, s. 223).

I det här sammanhanget kan man tillägga att berättelserna om inplantering av varg med stor sannolikhet även har en neutraliserande funktion för dem som begår illegal jakt på varg. Om vargen är ett onaturligt inslag i vår fauna, skulle man kunna hävda att ingen skada på vår natur har skett om man dödar en varg. Snarare skulle naturen befrias från ett onaturligt inslag.

Förmodligen är misstro mot myndigheter och missnöje med rovdjurspolitiken ett nyckelmotiv till den illegala rovdjursjakten eftersom det svetsar samman gärningspersonerna med den mycket större grupp av jägare, renskötare, lantbrukare och andra som aldrig begår illegal jakt på rovdjur, men som visar en förståelse för gärningspersonernas bevekelsegrunder. Berättelser om inplantering kan antas vara både ett utslag av detta missnöje och en faktor som späder på detsamma.

Rädsla

Av de fem rovdjursarterna är det främst björnen och vargen som kan vara farliga för människor. Senaste kända fallet då varg dödade en människa i Sverige inträffade år 1821, då en domesticerad, frisläppt varg, på grund av förmodad födobrist vände tillbaka till byn som släppt den fri och där dödade och åt av ett stort antal människor, främst barn (Linell & Bjerke, 2002:30). Däremot har det inträffat ett antal dödsfall i andra europeiska länder, främst beroende på rabies (Linell & Bjerke, 2002:4).

Björnstammen har vuxit på senare år, och utbredningsområdet har ökat. Även om det är långt ifrån vanligt att ett rovdjur dödar någon i vårt land, inträffade ett dödsfall år 2004, då en jägare i Jokkmokk blev dödad av en björn som hans hund hade stött ur idet. För att hitta föregående dödsfall får vi gå tillbaka till år 1902. I Finland inträffade en

incident år 1998, då en joggare blev dödad när han överraskade en björnhona med ungar på en skogsväg. I materialet med anmälda misstänkta jaktbrott har vi hittat åtminstone två fall då jägare i jaktsituationer har blivit skadade av björnar.

Vi har emellertid inte av utredningsmaterialet kunnat utläsa något fall av illegal jakt på grund av rädsla för rovdjuren. Däremot påtalas i vårt intervjumaterial bland jägare, renskötare och lantbrukare att det finns en rädsla bland kvinnor och barn ute i bygderna på grund av rovdjurens återutbredning.

Tillfälle och tillfällighetsfaktorer

Idealtyper av rovdjursbrott

En av slutsatserna i Brå:s förstudie var att det finns anledning att skilja på otillåten skyddsjakt och illegal jakt. I och med att vi har kunnat gå igenom alla anmälda brott under den valda tidsperioden, kan vi också sätta siffror på hur vanlig den ena anmälda företeelsen är jämfört med den andra. En stor brasklapp måste givetvis läggas in, eftersom vi här endast analyserar anmäld misstänkt brottslighet. Allt som anmäls visar sig inte vara brottsliga gärningar, och det finns också ett förmodat stort mörkertal bestående av den brottslighet som begås men som aldrig anmäls. Det är rimligt att anta att den rent illegala jakten inte anmäls lika ofta som den otillåtna skyddsjakten, då en anmälan behövs för att få ersättning för skadade eller dödade tamdjur. Därför kan denna statistik ändå säga oss något intressant, eftersom ett första antagande när man tittar på det insamlade materialet är att den otillåtna skyddsjakten är ganska ovanlig.

Om vi nu ska skilja på otillåten skyddsjakt och ”ren” illegal jakt på rovdjur, hur ser då brotten ut? Nedan beskrivs några exempel på hur utredningsmaterialet kring misstänkt illegal rovdjursjakt kan se ut. Av de 344 anmälningarna om misstänkt illegal rovdjursjakt, innehåller 72 stycken starka misstankar eller konstateranden om att rovdjur har döts, men ingen gärningsperson kan knytas till brottet. Detta kan jämföras med de idealtypiska situationerna att en björn skjutits under jakten och detta anmäls av skytten eller någon inom jaktlaget: antingen en hona med årsungar eller en årsunge som har fällts (fredade även vid skyddsjakt) eller björn som skjutits i vad som uppgetts vara en nödsituation. Denna typ av situation har föranlett 52 anmälningar.

Men mest intressant är den rent illegala jakten, där någon gett sig ut för att uppsåtligen döda ett rovdjur, eller gjort det vid ett uppkommet tillfälle. Därför följer nedan en beskrivning av några typer av utredningar, där man på goda grunder kan förmoda att brott ligger bakom, men där någon gärningsperson mycket sällan faller till ansvar.

Typfall: Den överkörda järven

Länsstyrelsens naturbevakare upptäcker järvspår i snön nära fjällområde, och det ser ut som att järven springer fort. Vid spårning bakåt i järvens gångriktning, syns på ett ställe ett skoterspår som korsar järvens spår. Naturbevakaren blir misstänksam, vänder om och följer järvspåret i framriktningen och efter någon kilometer korsar skoterspåret igen. Efter ytterligare någon mil av spårning möter skoterspåret järvens spår, som leder in i en grandunge, men här börjar spåren bli svåra att tyda, eftersom det är skoterspår kors och tvärs. Det verkar som att skoterföraren har försökt att köra sönder järvspåren, så att det ska vara svårt att se vad som har hänt. Naturbevakaren hittar längre fram en blodig järvkropp nedpressad i skoterspåret, förmodligen överkörd. Man kan konstatera att järven har blivit beskjuten och att huvudet har huggits av. Skoterspåren leder ut från platsen och vidare ut på en skoterled, där det inte längre är möjligt att följa dem.

Järv är ett uthålligt djur som kan springa länge om snöförhållandena är de rätta. Men den kan givetvis inte springa ifrån en snöskoter. Detta typfall visar hur den illegala jakten på järv kan gå till. Den illegala jakten på järv som syns i anmälningarna har såvitt framgår av utredningsmaterialet nästan uteslutande koppling till renskötseln. Anmälningarna innehåller även ett flertal fall där man har konstaterat spår av skoterjakt på järv, men där järven har kommit undan. Som nämnts ovan uppgår i materialet antalet anmälningar av spår efter illegal jakt på järv till 38 stycken. Sammanlagt antal anmälda misstankar om illegal jakt, där anmälaren upptäckt skoterspår i snö efter järv, lodjur, varg eller björn, uppgår till 65 stycken.

Myndighetsperson: De som är proffsen på att jaga rovdjur, de spårar inte intill rovdjursspåren. I stället kan de med sin lokalkännedom räkna ut hur djuret går, och vart det är på väg. Då kör man en bit ifrån djurspåret, korsar det bara ibland för att hålla koll på djuret. Sedan genskjuter man det vid en lämplig plats där man kan döda det. För ett otränat öga ser man inte att det har pågått rovdjursjakt, för skoterspåren är långt ifrån djurspåret. Men vi vet ju.

Typfall: Lodjurssändaren som hamnade i en å

I samband med pejling av lodjur, uppmärksammar forskarna att pulsen från sändaren på ett djur stiger, och man misstänker att något har hänt. Man åker till platsen för pejlingssignalen, som visar sig komma från ett vattendrag. Den här gången lyckas forskarna utan dykares hjälp få tag på sändaren, vars halsband är avskuret, men sändaren avger fortfarande signaler. Forskarna anmäler detta som grovt jaktbrott till polisen. Närpolisen beslutar några månader senare att lägga ned ärendet på grund av brist på spaningsresultat.

I 24 anmälningar har en sändare tystnat. I 19 av dem hittas inget kadaver men ändå starka indikationer på illegal jakt. I ett flertal av dessa fall har sändarna likt typfallet ovan hittats avskurna i botten på sjöar och i åar, eller på olika ställen i skogen. I något fall har sändare rengjorts av gärningspersonerna (får man anta) och skickats till Naturvårdsverket.

Typfall: En sändarförsedd varg på strövtåg tystnar

En ung sändarförsedd varghane beger sig på vandring från sitt familjerevir i Värmland. Under tidiga våren hinner den gå genom Örebro län, vidare österut mot Flen och Södertälje, för att under sommaren stanna till i Nyköping och Trosa. Under hösten börjar den gå igenom Östergötland, Kalmar, Blekinge, ända ned till Båstad på skånska västkusten. Där vänder den tillbaka mot Blekinge och den har under vintern hunnit till trakterna kring Kalmar län, en sammanlagd sträcka på 110 mil under året och genom relativt tätbebodda trakter. Efter nyåret noterar forskarna att varghanen ligger stilla på samma punkt. Man beger sig därför ut i markerna för att leta reda på vargen. Till slut hittas den i januarimörkret, liggande i en större glänta, snötäckt, på marken med tassarna under sig som om den vore nerkommenderad "Ligg!". Inledningsvis tror man att den kan ha dött av skador från en rapporterad trafikolycka, men obduktionsresultatet som anländer efter någon vecka visar att den har dött av en skottskada från ett klass 1 vapen genom levern. En sådan skada innebär att vargen dör snabbt av blodförlusten, och den kan knappast ha hunnit förflytta sig mer än ett par hundra meter efter träffögonblicket. Platsen där vargen har skjutits är en mindre, öppen yta inne i en skog, och utredarna noterar att det är gott om jaktorn runt omkring platsen.

Hittade vargkadaver är relativt sällsynta i materialet, vilket inte är särskilt anmärkningsvärt: "Skjut, gräv och tig" (ibland även "bränn") är en princip som ska säkerställa att den illegala jakten inte upptäcks. Därför är det något fler fall, åtta stycken, där en sändare har tystnat utan att någon varg hittats. Varför den här vargen upptäcktes är svårt att säga, förutsättningarna att dölja brottet framstod såvitt kan bedömas som goda.

Om man lägger samman de fall där man har hittat vargkadaver som dödats av okända gärningspersoner, där sändare har tystnat i områden kända för sin vargfientlighet och där man har sett tydliga spår av jakt på varg (exempelvis skoterspår efter blödande vargspår) utan att hitta någon kropp, är dessa inte fler än 20 stycken av totalt 46 anmälningar med mer konkreta misstankar.

Typfall: Lodjuret med det kapade bakbenet

Under inventering av lodjur upptäcker en naturbevakare att ett lodjur i en familjegrupp lämnar blod i spåren från höger bakben. Därefter har familjegruppen och lodjuret gått skilda vägar. Naturbevakaren bedömer att höger bakben är av eftersom lodjuret endast lämnar ett spetsigt hål i snön efter benet. Men trots att naturbevakaren ägnar flera dagar åt att försöka skida ikapp lodjuret, kommer han inte ikapp. Han kommer till en plats där spåren säger honom att lodjuret har försökt fälla ett rådjur, men inte lyckats. En bit bort har lodjuret hittat ett äldre rådjurskadaver som det har ätit rent. Naturbevakaren begär nu att få tillstånd av polisen att använda skoter för att kunna hitta och avliva lodjuret, som på grund av sitt handikapp inte kan fälla bytesdjur, eller fly upp i träd vid fara. Efter en sträckas förföljelse hinns lodjuret ikapp och avlivas. Vid obduktion av djuret konstateras att skadan i benet är flera veckor gammal och läkt, men statsveterinären kan inte säga med säkerhet att skadan är orsakad av fälla. Åklagaren lägger därför ned ärendet.

En slagfällas kanter har jämna ytor till skillnad från äldre saxar, och den kapar normalt inte djurets ben. Men när lodjuret har fastnat i fäl-

lan, stryps blodtillförseln och efter en stund tappar djuret känslan. Då kan lodjuret bita av tasserna för att komma ifrån platsen.

I materialet finns 17 fall där man endast har ett lodjurskadaver, eller synliga spår av jakt på lodjur, utan att utredningen leder mot någon misstänkt person.

Metoder och utrustning

I ett flertal anmälningar har det syntts någon form av spår, oftast skoter-spår, efter illegal jakt på rovdjur. Flera myndighetspersoner som vi har intervjuat ger bilden av att det i viss utsträckning sker en form av illegal jakt där grupper ger sig ut med mer eller mindre tydliga uppgifter: någon förföljer djuret, några skär av djurets flyktvägar, någon kör sönder djurspåret så att jakten ska kunna döljas, och eventuellt ytterligare några bevakar så att inga råkar bli vittnen till dessa aktiviteter. Denna typ av illegal jakt omnämns främst i fjällänen. Jämför följande citat från två tjänstemän från olika myndigheter, i olika län.

Myndighetsperson: Tidigare har man kanske inte brytt sig om att dölja vad man har gjort. Numera åker man ut i ett gäng för att ta ihjäl [rovdjuret]. En tar upp kampen med rovdjuret, de andra kör sönder skoter- och rovdjurspår så att man inte vet vad de har gjort. Sedan kör man kringelikrokar och till sist ut på en skoterled, och man är försvunnen. [...] Och nu har de börjat skjuta med helmantlad ammunition i magen på björnen och sånt, för att den ska hinna en bit och dö långt bort från brottsplatsen.

Myndighetsperson: I de där områdena har vår personal eller andra anmält händelser som är *organiserad jakt*, allt tyder på att det är organiserad jakt [på varg]. Det har varit bilar från [olika orter] inblandade, man har sett att de har framspårat vargarna, de har haft bössor med sig. De har haft en skoter [...] i skogen, och de har ställt ut passkyttar. Så de har folk som framspårar, folk som står på pass, och någon skoter som ringar in flyktvägarna. Detta har ju hänt ett par gånger. Vid ett tillfälle så kom ju folk som har jobbat tillfälligt åt oss precis vid en sådan här uppställning, när det var på gång, och [myndighetspersonalen] kom in i området så löste sig sällskapet upp för vinden, de avbröt ju.

I någon enstaka anmälan finns misstankar om användning av illegala vapen, vilket annars främst omnämns av myndighetspersoner i intervjuer.

Myndighetsperson: Vi ser ju att det finns gott om svarta vapen, alltså enhandsvapen, automatvapen. Men jag har aldrig sett det i vanliga jaktsammanhang, för då har du en jaktledare som står som ansvarig. Däremot i fjällkedjan, där kontrollen inte är lika stor.

Dessutom framgår av ett flertal anmälningar att man misstänker att den illegala rovdjursjakten har skett i samband med legal jakt.

I förstudien redogjordes för den kriminologiska forskningens uppdelning av gärningspersoner i tillfällessökare och tillfälllestagare (Brå, 2005:22, med hänvisning till Weisburd & Waring (2001)). Tillfällesta-

garna skulle i den illegala rovdjursjakten utgöras av dem som skjuter rovdjur om tillfälle ges, vilket man kan förmoda då och då händer under legal jakt. Detta beskrivs av en jägare som vi har intervjuat, och som enligt egen uppgift har dödat rovdjur illegalt, men inte varit föremål för brottsutredning.

Jägare: [...] Man ska göra sig av med kroppen. Den ska bort därifrån fort som ögat utan att någon annan ser det.

Brå: Är man själv då eller?

Jägare: Det beror på. Men ta till exempel det laget [...] som jag är med i. [...] Om det är under en organiserad jakthelg när vi egentligen är ute och jagar älg... Och skjuts det då någonting... Det smäller. Ja, grannlagen runt omkring har ju hört att det smäller och då kan man säga att: "Jag sköt bom!" eller "Jag sköt en räv." Sedan ringer man upp de andra på telefon och säger att: "Det är ett Gråben som ligger där." eller att "Det är ett lo som ligger där." "Ja, ja, men då kommer jag bort dit" säger den då. Och jägarkåren i Sverige är världsmästare på att hålla käften.

Brå: Är det så? Vilken tillit man har till varann!

Jägare: Ja, det blir ungefär som att man har någon slags hållhake på varandra, i och med att *alla* är inblandade. Till exempel om man tjuvskjuter en älg, då blandar man medvetet in någon annan som får vara med och dela på köttet och sedan är han medskyldig och då håller han nog käft. Då är ju allihop medskyldiga. Och den sista, han som egentligen har det största juridiska ansvaret, det är ju jaktledaren. Så för att skydda honom håller man käften. Han får kanske reda på det, men för att skydda honom så håller man käften också. Och är jaktledaren snäll och håller käft så håller jag käft.

Brå: Jaha, ja... Hållhakar...

Jägare: Ja, det är så man får göra. Det gäller att hålla sams...

Brå: Ja, och det över tid också...

Jägare: Ja, det skapar ju också... Det blir ju, kan man säga, någonting gott och någonting ont... Det blir en väldigt ödmjuk stämning i jaktlaget. Man litar på varandra och man tar hänsyn till varandra, man vill inte stöta sig... Man blir väldigt ödmjuk mot varandra och hjälper varann. Och det är ofta så att de man jagar med umgås man inte annars med. Så det blir en speciell... Ja, man har ingenting mer gemensamt än just jakten.

Att som intervjupersonen anger iaktta tystnad över kommunikationsradion, som kan avlyssnas av andra, är en metodik som anges även av andra. Jämför följande berättelser från två personer på olika myndigheter i olika län:

Myndighetsperson: [I] de här trakterna finns det sådana här överenskommelser om vad man talar om på kommunikationsradion, och vad man inte talar om på kommunikationsradion. Och fredat vilt, rapporterar man inte över kommunikationsradion. Fredat vilt kan ju då vara en vuxen älg om den kvoten är fylld. Har man skjutit en vuxen älg om den kvoten är fylld, och man får bara skjuta kalv, då säger man på kommunikationsradion: "Jag har skjutit en älg". Då har de någon gång råkat ut för dumhuvudet som har frågat: "Men vad var det då, var det ko eller kalv, eller?" "Jag har skjutit älg!". Man frågar inte så dumt om kvoten är fylld. Det gäller också varg.

Myndighetsperson: Jag jagar ju faktiskt älg [...] i [ett län i Mellansverige], och har varit hundförare i alla år, men vi har haft sådan tur att det har varit varg runt om, och det är ju vargtelefonens förtjänst. Man har ju haft sådana överenskommelser så att om man har exempelvis en jämthund ska man ha ett rött skynke eller så, så att man inte förväxlar den med en varg. Och likadant har en del jaktlag bestämt så att smäller det ett skott någonstans så ska inte alla i jaktlaget ropa på radion vad "Pelle" sköt på. Utan det är tyst till han har sagt vad han har skjutit på. Säger han inget då har det inte smällt heller. Det är det där "skjut, gräv och tig". Det tror jag fullt och fast att det försvinner varg på det viset.

Som påtalats tidigare har vi systematiskt gått igenom endast de fall av illegal rovdjursjakt där gärningen av utrednings- och bevistekniska skäl har kodats som illegal jakt. Men genom intervjuer med myndighetspersoner med erfarenhet av rovdjursutredningar har vi ändå fått information om de fall där man har använt metoder som åklagare finner för svåra att bevisa att de utgjort ett led i illegal rovdjursjakt. De metoder som använts består huvudsakligen av olika fällor eller av gift.

Fällor

I materialet finns ett flertal fall där lodjur har fångats i en så kallad värmländsk tunnelfälla. Fällan är byggd som en kortare lådformad tunnel med klafförsedda kortsidor. När fällan är apterad står kortsidans klaffar öppna så att ett djur kan gå in i fällan. Mitt i fällan ligger någon form av bete, alternativt attraktiva doftämnen, för att locka in djuret, som fastnar i fällan när klaffarna slår igen. Denna typ av fälla är godkänd för jakt på bland annat räv, men är ofta gott och väl stor nog att rymma ett eller flera lodjur. Reglerna för användandet av fällan stipulerar bland annat att dess innerväggar måste vara släta, att fällan ska vara märkt med dess ägares namn, kontaktuppgifter och fällans identitetsnummer från Naturvårdsverket, samt att den ska vittjas varje dag om den är apterad. Vid obduktioner tittar SVA rutinmässigt om lodjuret har träffis i magen. Sådant maginnehåll indikerar att djuret har fångats i en fälla, och att det har försökt att äta sig ut ur den.

En fördel med att bedriva illegal jakt med en tunnelfälla är enligt de myndighetspersoner som vi har intervjuat, att den till att börja med är lätt att placera där man vet att lodjuren går. Dessutom arbetar fällan i det tysta, det är enkelt och diskret att agna fällan med kött under någon tid utan att aptera den, för att lära djuren att gå dit. Sedan kan fällan apteras nattetid och vittjas tidiga morgnar, vilket minimerar risken för att någon utomstående ska upptäcka om ett lodjur befinner sig i fällan. Slutligen kan det vara svårt att bevisa att det är fällans ägare som har ställt upp fällans klaffar. Samma tillvägagångssätt anges även för saxar.

Myndighetsperson: Man spårar lodjuret tills det tagit en ren, sedan väntar man till det blir natt, då man lägger ut saxen. Sedan hämtar man den igen på morgonen, om det är milt. På så sätt syns inte saxen dagtid, men den är verksam på natten när lodjuren jagar.

Här måste vi vara tydliga med att den som vill jaga räv betar sig ungefär likadant, och har säkerligen i de allra flesta fall inget uppsåt att fånga lodjur i sin fälla. I och med att förberedelse respektive försök till illegal jakt på rovdjur inte är kriminaliserat, är användandet av fällor fördelaktigt från ett gärningsmannaperspektiv. Det är denna situation som gör att åklagare sällan driver den här typen av ärende som fall av misstänkt illegal jakt. Däremot kanske man kontrollerar att alla bestämmelser kring hanteringen av fällan har uppfyllts, såsom att fällan är märkt, att man har använt rätt sorts agn och liknande.

En annan fördel med användningen av fällor för den som vill ta bort lodjur är att eftersom det är liten risk att fällas för illegal jakt på rovdjur vid användandet av fälla, riskerar man inte heller att få sina jaktvapen förverkade, vilket annars är en stor och säkerligen kännbar risk för dem som illegalt skjuter ett rovdjur.

I materialet har identifierats åtta anmälningar av misstänkt illegal jakt på lodjur som har innefattat bruk av tunnelfälla. De åtta fallen kan inte förmodas ge en rättvis bild av användningen av tunnelfällor för illegal jakt, eftersom användningen förmodligen oftare kan antas ha kategoriserats som brott mot Naturvårdsverkets föreskrifter, brott mot lagen om provtagning av djur etc., och anmälningar i dessa kategorier har vi inte undersökt i vår studie.

Myndighetsperson: Många jägare känner indignation, och förstår att lojakt är inget de kommer att få hålla på med på många år. Att skjuta ett och annat lodjur är ju inget, då är det lättare att ställa ut en fälla, den står ju där den står, tyst och lugnt och inget väsen. Och de står ju oftast där man vet att lodjur finns. Och lägger du ned lite tid och spårar på vintern, och lär dig lite, då vet du ju var lodjuren finns. Tar du då honan i en fälla, ja, då har du ju löst problemet för ett tag. Man suddar ut gränsen för vad man får göra och inte göra. Man skiter i var det där fåret kommer ifrån, man får inte lägga in det i fällan men vad gör det? Vem ska upptäcka det? Det är bara otur om någon nitisk länsstyrelseperson ska upptäcka det. Här kan man i en schysst förklädning ägna sig åt rovdjursjakt på ett ganska snyggt sätt, inga skott hörs. Alla är inte så noga med att djuren ska lida, man har ju sett skräckexempel på ihopsvetsade grejor och sådär. Vi har antytt lite sådär att vi ska kolla märkningen på fällor lite mer, och det är klart att det mottas *oerhört* negativt, då är vi ute och snokar.

Fler intervjupersoner hävdar också att bruket av tunnelfällor har blivit vanligare och att detta skulle bero på den låga risken för upptäckt och bestraffning. Men om fällorna har blivit fler kan detta givetvis också bero på att räven är vanligare i dag än för ett tiotal år sedan.

Myndighetsperson: [D]et som framför allt ökar [i lodjursjakt], efter att ha pratat med kollegor runt om i landet, är fällfångsten. Du tar ju inte samma risker som jägare. [...] Det är ypperligt att man har fått med verket på att godkänna så här pass stora fällor.

Det finns också uppgifter på andra typer av fällor för björn, kungsörn och järv, men dessa är ovanligare än tunnelfällorna i polismaterialet.

Myndighetsperson: Sen har vi hittat fällor för kungsörn, några kvadratmeter omgärdat av ett högt staket, nere på marken ligger ett kadaver. Så flyger örnen ned och äter, blir tung och kan inte flyga över. Och vad man då gör med örnen det vet inte jag, förmodligen för att ta reda på den på något sätt. Vi har inte hittat någon fågel, men kadaver och fjädrar.

Gift

Flera myndighetspersoner uppger att förgiftning av rovdjur sker, men att det är svårt att uttala sig om omfattningen. Vi har endast hittat två fall av misstänkt förgiftning bland anmälningar som registrerats som misstänkt illegal jakt, och de rörde kungsörn respektive järv. Däremot har det till vår kännedom kommit fall av djurkadaver eller köttbitar som legat i skogen och som preparerats med glykol, råttgift eller i något fall cyanid. Även om det är svårt att bevisa att det skulle vara utlagt i syfte att döda rovdjur, utgör det antingen miljöbrott (det är förbjudet att hälla ut glykol i naturen), eller så kallat förgöringsbrott enligt 13 kap. 8 § brottsbalken, som vid grovt brott leder till fängelse i minst 6 månader upp till 6 år. Med tanke på hur relativt enkelt det är att lägga ut gift i skogen, och den förhållandevis lilla risk som man tar att bli upptäckt, kan vi bara anta att mörkertalet är stort. Det är också givetvis en nackdel att dessa brott inte registreras i särskild ordning.

En risk som man emellertid tar med att lägga ut gift i naturen i varg- eller lodjursrevir, är att andra djur som äter av det också dör. I sådana fall riskerar man även livet på korpar, kråkor, rävar, hundar och katter. Därför hävdas bland våra intervjupersoner att det utanför fjällen inte blir "säsong" för utläggande av gift förrän efter den 1 mars, då det råder generellt förbud mot lösa hundar i skogen. Och om det är ett starkt gift riskerar man att röja åtelplatsen, eftersom djur som äter av åteln dör nära den. I så fall behöver man hålla rent från spår på platsen.

Myndighetsperson: Det är ju en risk att lägga ut [gift], just för att det dör andra djur, och det går att analysera och ... det är också en intressant iakttagelse vid den här tiden för [gift]historien, att det var väldigt aktivitet på skogsbilvägarna i det här området. Och folk som är ute *jättetidigt* på morgonen. Och på några ställen var det folk som hade *gått*, gått ut och in på vändplaner och kollat, och på ställen där det inte gick att komma fram med bil, och varför går man och söker igenom ett område så målmedvetet och regelbundet? Jag tror i efterhand att man har gjort det för att hitta de där döda rävarna, eller [det] döda [rovdjuret]. Det var också en reflexion som de som jobbade ute i skogen i det området gjorde, att det var väldigt lite räv.

Andra metoder

Även andra metoder har beskrivits för oss, som varken är att hänföra till fällor eller gift, där det förmodligen skulle vara mycket svårt att bevisa uppsåt att döda rovdjur. Vi har valt att inte redovisa dem dels eftersom vi endast har fått informationen från få källor men inte sett prov på metoderna i anmälningsmaterialet, men framför allt för att vi har bedömt att utrednings- och bevissituationen skulle vara ytterst svår för

polis och åklagare om metoderna spred sig. Enkelheten i denna typ av brottsutövning i kombination med den försumbara risken att brottet skulle uppstå innebär att vi vill undvika att lära intresserade individer hur man lätt begår brott.

Kontrollsituation

Vår undersökning bekräftar förstudiens slutsats att kontrollsituationen avseende illegal jakt på rovdjur är exceptionellt svår. De områden som ska bevakas är mycket stora och svårtillgängliga. Det finns en generell sett låg motivation att anmäla den här typen av brott, eller att vittna mot någon misstänkt gärningsperson. Som beskrivits borde mörkertalen vara stora med tanke på den stora skillnaden i den zooekologiska forskningens beräkningar och anmälningsfrekvensen av illegal jakt. Det kan exemplifieras med ett citat från en intervju med en person verksam inom rennäringen:

Brå: Hur gick snacket då [...] ? Då var det ju en varg som sköts här.

Intervjuperson: Nej, det var ju fem stycken vargar.

Brå: Fem!? Jag trodde det var en.

Intervjuperson: De fick ju valpar... Men det var ju bara en som de hittade...

Brå: Men hur går snacket i byn efter något sådant?

Intervjuperson: Ja, det blir ju en rädsla... att de ska komma in och terrorisera.

Det är ju ingen hejd på det nu heller. De vet ju inte ens hur många rovdjur det är. Och vi har inga maktmedel att ta till heller. Och de som bestämmer det här sitter ju någon annanstans... Och så har de väl folk som jobbar åt sig, men det tar sån tid för dem att ändra sig.

Som också beskrevs i förstudien, finns det uppenbara sociala risker med att anmäla illegal rovdjursjakt, eller att vittna i domstol mot någon misstänkt gärningsperson. Riskerna är social utfrysning, hämndåtgärder och liknande. De myndighetspersoner som vi har intervjuat är samstämmiga i denna bedömning. Det berättas om hur tipsare inte vågar berätta för mycket, på grund av de stora riskerna om det kommer fram vem som har tjallat.

Myndighetsperson: En [person] ringde och fnös, att "Ni kan vara rädda för att få däcken skurna, men jag som bor här, jag får ju huset nedbränt om jag säger någonting!"

Även en jägare som vi har intervjuat beskriver vissa grupperingar som beskrivs som särskilt hotfulla.

Jägare: Jag vågar inte visa någon till just dem [ett särskilt jaktlag] för jag har sådan otroligt respekt för det där gänget. Och under jakten förekommer det ju vådaskott. Det är många uppgörelser som har gjorts upp med vådaskott. Det är märkligt. Det har nästan blivit någon slags maffia... På vissa ställen, inte överallt, men det finns alltså sådana ställen som är lite typ "Jägarna", filmen. Brå: Men det kanske kan bli så efter ett tag med de där hållhakarna på varann...?

Jägare: Ja, eftersom man inte pratar om det sedan... Det är bara gjort. Och så hjälps man åt att få det ur världen och det pratas inte mer om det.

Brå: Men det du nyss beskrev, i det gänget, har ju gått längre...

Jägare: Jo visst. Det blir ju också en sådan sammanhållning. En sammanhållning och en speciell ödmjukhet mot varandra. Men man pratar inte mer om det. Det är ingenting man går omkring och ältar. Det bara är där. Det har hänt och det är borta.

Brå: Men som de med troféerna... de kanske pratar om det just i stugan?

Jägare: Ja, de kanske gör det i stugan. Det kan jag tänka mig. Men vi i vårt gäng, //pratar inte om det. Det är gjort, vi ser till att det försvinner och sedan är det bra.

Myndighetspersoner som vi har talat med beskriver också hur anonyma anmälare efterforskas med olika raffinerade sätt för att ringa in vem som har haft skäl att befinna sig ute på fjället eller i skogen, exempelvis har man efterforskat vem som har köpt fiskekort vid tidpunkter då rovdjur har dödats.

Men den låga motivationen att anmäla respektive vittna kan givetvis också bero på att flera i rovdjurstäta områden inte anser att rovdjurspolitiken är rimlig, eller i vart fall att man har en misstro till myndigheter i allmänhet. I flera polisutredningar som vi har gått igenom är personer som polisen talat med öppna med sin motvilja att lämna uppgifter som kan leda utredningen framåt.

Polis: Brotten är svårutredda för när man åker ut på bygden så är det ingen som snackar. Med älg är det mycket enklare, för där är de målsägare allihop.

Polis: Det är svårt att knacka på ute i byarna, så säger folk att de inte har sett något, och om vi frågar: 'Men om du hade sett något hade du talat om det?', då säger de 'Näe'. Det kan vara ett *kompakt* motstånd. Det är klart, vår roll är ju att sätta dit folk. Jag bor ju på landet, men tycker att rovdjuren ska få finnas. Motståndet är absolut hårdast bland jägarna, inte bland tamboskapsägarna. [---] Fårägarna får ju bidrag till stängsel och hjälp med att sätta upp dem, och många har tyckt att det är rätt ok. Och när de har fått den hjälpen så har ju angreppen upphört.

I flera fall uttrycker man från utredande myndigheter svårigheter med att hitta någon misstänkt gärningsperson för den rena illegala jakten, och man visar en frustration över att fällande domar oftast sker i den otillåtna skyddsjakten.

Myndighetsperson: Man hittar ingen misstänkt. Jag har haft ärenden där vi har haft misstänkta... men då har det varit gamla ärenden, långt tillbaka i tiden, [men det] finns ingen vittnesbevisning. Då har vi haft någon kula som man har provat mot deras vapen, och sedan har man inte kunnat säga att kulan har kommit från det vapen, då har man fått lägga ned. Finns det ingen kringbevisning, då... Men oftast är det att man inte har någon misstänkt helt enkelt. Och det är ju det som är så tråkigt, då blir det ju de här paragraf 28-fallen, för där har man ju en misstänkt. Och det är ju dem det blir åtal i, och det

är kanske inte dem man helst vill åt, utan det är ju den här illegala, *riktigt* illegala jakten. Men där är det tyst.

Som ofta påpekats i den här rapporten finns ett utbrett misstroende mot förvaltande myndigheter bland de intressegrupper som berörs av rovdjurspolitiken. Vid intervjuer med myndighetspersoner som har erfarenhet av utredningar av illegal rovdjursjakt kommer många berättelser fram om otillåten påverkan på anställda, framför allt hos länsstyrelsen. Det berättas om exempelvis muntliga hot, aggressiva telefonsamtal, skadegörelse på bilar och annan egendom och hotfulla gester med vapen. Nedan citeras två myndighetspersoner från olika län, men det finns flera sådana berättelser från de län som hyser rovdjurspopulationer.

Myndighetsperson: Jadå, det händer väl [att man blir hotad] efter varje gång [man anmäler misstanke om jaktbrott]. Men jag har aldrig brytt mig något vidare om det där. Om det bara drabbar mig är en sak, men om de ringer hem och frugan svarar, eller barnen, då är det en annan sak...[...] Det kan ju vara trist att komma hem en natt, eller sent på kvällen och behöva väcka frun i huset och säga till henne att nu får inte ungarna svara om du inte kan se vem som ringer. Det är ju inte de som har gjort det som ringer och hotar, utan det är ju folk runt omkring, från något helt annat ställe. [...] På släpvagnen har jag fått [hjulbultarna] avskruvade, men aldrig på bilen.

Myndighetsperson: Vi har alltid mycket sabotage och hotelser, myndighetspersoner är lite lovligt byte för såna som vill gå lite över gränsen. Men ibland är jag rädd att de ska gå lite för mycket över gränsen. Just nu så lossar man hjulbultar på bilarna, klipper av vajrar till båtmotorer, man håller saker i bensintankarna, stoppar saker i låsen och så. Det går lite i vågor och just nu är vi inne i en sådan våg.

Dessa arbetsförhållanden är givetvis svåra att hantera. Åklagare och poliser vi har talat med berättar om att myndighetsrepresentanter inte vill stå som anmälare till polisärenden och att man inte vill bli kallad som vittnen i domstol, utan hellre sakkunniga, vilket är en liten, men betydelsefull skillnad.

Flera polisutredare som vi har pratat med beskriver arbetssituationen som konfliktfylld även inom poliskåren. Man upplever att vissa kollegor som har ett stort jaktintresse, inte alltid tycker att illegal rovdjursjakt är något som ska utredas. I vissa fall är man väldigt öppen med den åsikten, vilket framgick av förstudien till denna utredning (Brå 2005, s. 44).

Polis: Det är knepigt att utreda jaktbrotten, för vi får höra från arbetskamrater som är jägare, som lägger sig i vad vi gör, som inte tycker om det, speciellt om man utreder någons vän.

I 1999 års rovdjursutredning lämnades förslag för att minska eventuella lojalitetskonflikter som bland annat poliser som utreder illegal rovdjursjakt kan ställas inför (SOU 1999:146, s. 258f). Som framgår av förundersökningsmaterialet är det ibland stora regionala skillnader på de

insatser som görs för att utreda anmälda misstankar. Detta bekräftas av vårt intervjumaterial och är givetvis besvärande för brottsbekämpningen inom ett rättsområde som kämpar med stora mörkertal och starka konflikter mellan intressegrupper.

Myndighetsperson: Det är också speciellt för de här ärendena, att man kan inte ha vilken polis som helst. Man måste veta vilken polis man har att göra med, så *är* det ju. Det blir ett jäkla liv på dem när man säger det, för de känner sig misstänkliggjorda [...]

Polis: Jag går [...] till Länskommunikationscentralen [...] och talar om för vakthavande befäl, att vi tar det här ärendet [om en skjuten björn]. Då sitter en polisinspektör på en stol bredvid, som biträdande vakthavande. [...] Han sitter och lyssnar med ett öra. Och så säger jag åt vakthavande att jag åker ut, jag hämtar upp åklagaren och åker ut på platsen och gör det som ska göras. ”Jaja, va bra”, säger vakthavande [befäl]. Då reser sig [biträdande vakthavande befäl] upp, och kommer emot mig, alldeles röd från halsen och ända upp, och så skriker han, jag minns inte ordagrant, men ungefär: ”Det är ju *för jävligt*, när vi ringer upp till er om ett mord, då kan ni fan inte åka ut era jävlar, men nu är det en skjuten björn, då åker du och åklagaren ut! *Fy fan!*” [...] Och där sitter civilanställda larmoperatörer och får höra när han häver ur sig.

Ibland visar även poliser ett tydligt misstroende mot de myndigheter som är satta att förvalta rovdjurspolitiken, genom en övertygelse att dessa myndigheter har fört allmänheten och jägarna bakom ljuset genom att inplantera varg.

Polis: [V]i har alltså kollegor i länet som fullt ut tror [på inplantering av varg], och som säger till mig [...]: ’Du din *jävla* miljöpolis, du ska *fan* inte utreda grova jaktbrott, du ska tamejfan utreda vem det är som har *planterat in* de här vargarna, det är *du* som ska utreda det! ’*Det* är miljöbrott’, det hade de ’minsann läst’, att man ’inte fick plantera in främmande fauna i vår natur’.

Men vi ska också tillägga att vissa åklagare och poliser som vi har talat med ändå vill framhålla att situationen har blivit bättre med den förändring som skedde med den nya rovdjurspolitiken, när det i många län sattes särskilda miljöpoliser och –åklagare att utreda den illegala rovdjursjakten.

Särskilt om bevis- respektive lagtekniska frågor

I vår undersökning har främst två synpunkter framkommit från utredande poliser och åklagare som visar svårigheten med att fälla någon till ansvar för illegal jakt. Den ena, som redogjorts för ovan, rör svårigheten att hitta någon misstänkt gärningsperson och att få någon att vittna mot en misstänkt. Den andra rör svårigheten för åklagarna, och givetvis även för jägare och djurhållare, att veta gränserna för vad som är kriminaliserat. Det rör inte bara gränserna för skyddsjakten, utan även förhållandet mellan jaktlagens hänvisningar och Naturvårdsverkets bestämmelser.

Åklagare: Ska vi överhuvudtaget ha en strafflagstiftning så ska det kunna utläsas innan man går ut i skogen [vad som är tillåtet respektive förbjudet], det ska inte vara så här som det är nu att vi sitter och knäcker på den här lagstiftningen så att man håller på att bli tokig. Och så ringer man en annan miljöåklagare, och så säger den: men har du tänkt på det här? [Angående paragrafernas hänvisning till Naturvårdsverkets föreskrifter] Varför ändrar man inte straffparagraferna när det är så mycket tjafs kring dem? Hur ska vi väcka åtal på det här? Ringer man runt till åklagarna så har vi inte samma uppfattning. Man framstår som en idiot som trakasserar folk när man väcker åtal.

Det berättas också att bestämmelserna kring användningen av olika typer av fällor orsakar en osäkerhet om vad som är tillåtet respektive förbjudet.

I ett rättsfall har det prövats huruvida det kan anses kriminaliserat att jaga björn vid åtel, det vill säga en matplats avsedd att locka djuren till sig. Detta är en teknik som inte längre tillåts enligt Naturvårdsverkets beslut om skyddsjakt av björn. I ärendet misstänktes jägare ha använt sig av en åtelplats för att skjuta en björn, vilket de under utredningen förnekade. Jägarna fälldes i tingsrätten, som ansåg att de överbevisats om att åtelplats hade använts. Men i hovrätten prövade domstolen efter yrkande från de tilltalade först om detta över huvud taget utgjorde ett brott. Enligt hovrättens tolkning av straffbestämmelserna i 43 § JL var det inte klart och entydigt att detta utgjorde en gärning som kunde bestraffas. I 43 § JL står inte att läsa något om att jakt vid åtel skulle vara belagt med straff. Eftersom det varken i lagen eller i förarbetena till lagstiftningen uttryckligen sägs att ett beslut om skyddsjakt förenat med villkoret att skyddsjakten inte sker vid åtel, är straffbelagt, kan detta inte anses klart och entydigt reglerat i 3 § respektive 43 § JL. Det tolkningsutrymme som finns ska enligt legalitetsprincipen inte läggas de tilltalade till last, enligt hovrättens tolkning.

Hovrättens dom har överklagats till Högsta domstolen som i skrivande stund ännu inte prövat ärendet. Domen visar emellertid att det inte bara är utrednings- och bevis tekniska frågor som är svåra när det gäller illegal jakt på rovdjur, utan även frågor om lagens tillämpning.

Från ett brottsbekämpande perspektiv är det otillfredsställande att förberedelse respektive försök till illegal jakt på rovdjur inte är kriminaliserat. Detta gör det förhållandevis enkelt för gärningspersoner att dölja illegal jakt, eftersom utrustning och tillvägagångssätt till relativt stor del är samma som vid legal jakt. Dessutom innebär detta att en gärningsperson i ett mycket sent skede av en gärning kan avbryta och gå fri från ansvar eftersom brottet inte är fullbordat. Sammantaget bidrar det till den låga risken med att begå illegal jakt på rovdjur.

Myndighetsperson: Jag har frågat [polisen], hur ska vi göra om man ser dem stå vid [varg]lyan, ska vi låta dem skjuta en valp innan vi går fram?

Mediabilder av rovdjur

Inledning

Medier spelar en viktig roll i hur samhällets medborgare formar sina attityder till och värderingar av omvärlden. Mediernas sätt att välja ut delar av verkligheten och framställa ett utvalt fenomen har stor betydelse för medborgarnas sätt att förstå det. Den stora allmänheten får förmodligen information om rovdjur från medier som dagspress, tv, radio och Internet medan de som är mer intresserade av natur, jakt, rovdjur och friluftsliv sannolikt också får information från specialtidskrifter och direkt från andra människor med liknande intressen.

Eftersom det övergripande syftet med föreliggande studie är att föreslå brottsförebyggande åtgärder för att förhindra illegal jakt på rovdjur, har det bland annat varit av vikt att utreda vilka framställningar av rovdjur som förmedlas av medierna, då dessa med största sannolikhet påverkar människors inställning till och uppfattning om rovdjur. Det finns till exempel en lång tradition av att framställa vargen som ett ont och mytomspunnet djur.

Vår utgångspunkt är att mediernas sätt att framställa rovdjur har betydelse för synen på illegal jakt. En fråga som studien också ämnar undersöka är huruvida personer som dödar rovdjur illegalt, kan finna neutraliserande argument till sitt handlande genom att läsa dagspress och jakttidskrifter.²³ Som tidigare redovisats krävs både motiverade gärningspersoner, tillfälle till att begå brott och neutraliseringar för att ett brott ska komma till stånd. För många brott formuleras sällan neutraliseringar, och i viss mån motiv, av gärningspersonen själv utan återfinns ofta ”färdiga” i en samtdiskultur. Därför spelar medier en viktig roll för att förmedla neutraliserande argument. Detta innebär inte att medier på något sätt skulle kunna beskyllas för att gå brottslighetens ärenden. Det är i stället medias roll som förmedlare av föreställningar av rovdjur – som i sin tur kan leda till neutraliseringar – som är intressant.

För att undersöka hur rovdjur framställs i medierna har vi gjort en analys av artiklar som handlar om rovdjur publicerade i dagstidningar respektive i jakttidskrifter.

Mediastudiens övergripande frågeställningar är:

- Hur framställs rovdjur i de utvalda medierna?
- Vilka likheter respektive skillnader finns mellan hur olika dagstidningar presenterar material om rovdjur?

²³ Det bör påpekas att vi inte har undersökt innehållet i de miljöinriktade medier som kan antas ha en positiv inställning till rovdjur och rovdjurspolitiken. Skälet är att fokus i denna studie är den illegala jakten och de neutraliserande argumenten som kan legitimera brotten.

- Vilka likheter respektive skillnader finns mellan hur olika jakt-tidskrifter presenterar material om rovdjur?
- Ger medierna utrymme för neutraliseringar (motivdrivande ursäkter) för illegal jakt?

Det är viktigt att understryka att syftet inte på något sätt är att ”hindra” dagspress och jakttidskrifter från att ha synpunkter på den svenska lagstiftningen och rovdjurspolitiken eller att tysta kritiska personer, vilket bland annat de tidskrifter som ingår i studien påstod i samband med att förstudien till denna rapport publicerades (Jakt & Jägare, nr 12, 2005 och Svensk Jakt, nr 11, 2005).

Teoretiska utgångspunkter

Medieteorier

Enligt journalistikprofessor Håkan Hvitfelt (1989) är det en utopi att tro att medierna speglar verkligheten på ett absolut och objektivt sätt. Hvitfelt pekar ut åtta olika faktorer som har betydelse i nyhetsurvalet och som i sin tur är beroende av varandra (Hvitfelt, 1985). Dessa faktorer är nyhetskällorna, de ekonomiska villkoren, tidningsorganisationen, publiken, politiska organisationer och intresseorganisationer, samhällssystemet, journalisterna och verkligheten. Nyhetskällornas trovärdighet och lättillgänglighet är viktiga, eftersom källornas värderingar kan ligga dolda i materialet. En tidnings- eller tidskriftsredaktions ekonomiska villkor är begränsade, vilket innebär att nyheter ska publiceras till minsta möjliga kostnad. Detta har betydelse för vilka ämnesområden som väljs samt hur stort utrymme respektive text får. Tidnings- och tidskriftsorganisationen kan påverka då ägare kan ha synpunkter på vilka nyheter som ska publiceras. Redaktionens arbetssätt och policy samt de tekniska förutsättningarna är också delar av tidnings- och tidskriftsorganisationen som har en inverkan på vilka nyheter som publiceras och på vilket sätt. Publiken påverkar också nyhetsurvalet, eftersom journalister självfallet strävar efter att göra en för läsarna läsvärd tidning. Vidare kan även samhällets politiska föreningar och andra intresseorganisationer påverka nyhetsurvalet till exempel genom att tidningen har en viss politisk hållning. Men även samhället i stort, med dess ideologier och politiska och ekonomiska system, kan ha betydelse för vilka nyheter som publiceras. Journalisten har också en roll i nyhetsvärderingsprocessen, även om Hvitfelt påpekar att det oftare är kollektivet på en tidningsredaktion snarare än en enskild journalist som värderar nyheten. Slutligen borde verkligheten ses som den mest betydelsefulla faktorn i nyhetsurvalet då det är verkligheten som nyhetsförmedlingen antas spegla. Till detta kommer att mediernas konkurrens om mediekonsumenternas begränsade tid leder till ett ökat dramatiserande och en förenklaad journalistik.

Nyhetsurvalet och värderingen är alltså en produkt av en komplicerad struktur där de ovannämnda faktorerna har stor betydelse.

Medieteknikens utveckling och globaliseringen har också, tillsammans med bland annat brottsutvecklingen i västvärlden och det post-moderna samhällets "besatthet av brott" både som nyhet och som underhållning (Pollack, 2001; Hagberg, 2006), haft en stor inverkan på relationen mellan medier och brott. Hvitfelt (2005) pekar bland annat på att inriktningen på brott i den svenska televisionen har ökat markant under 1990-talet samtidigt som någon dramatiskt höjning av brottsligheten inte går att återfinna i verkligheten. De brittiska forskarna David Kidd-Hewitt och Richard Osborne (1995) konstaterade för drygt tio år sedan att det inte längre är möjligt att skilja mellan medier och brott, det vill säga diskuterar man brottslighet måste man även diskutera medierna och vice versa.

I mediestudier kan det vara intressant att se om eller hur ofta det analyserade fenomenet hamnar på första sidan av de studerade medierna. Enligt Hvitfelt (1985) är följande faktorer avgörande för huruvida en nyhet får utrymme på första sidan. Ämnet ska vara politik, ekonomi, brott eller olyckor, gärna med negativa inslag. Tid och rum har betydelse, vilket innebär att händelsen bör ske under en kort tidsperiod samt att avståndet mellan läsaren och ämnet för artikeln, både kulturellt och geografiskt, bör vara kort. Ämnet bör vara sensationellt eller överraskande, handla om en elitperson och gärna ha personen i fråga som källa. Ämnet ska vara enkelt att förmedla och förstå, samtidigt som det ska vara viktigt och relevant för läsarna. Det för denna studie relevanta ämnet rovdjur innehåller alla de ovannämnda faktorerna och har dessutom ofta negativa inslag. Detta gör att vi kan förmoda att rovdjursrelaterat material kommer att finnas på ett flertal första sidor.

Enligt Lippmann (1922) borde innehållet i medier väcka känslor och ge läsaren en möjlighet till identifikation. Detta kan ha ett förklaringsvärde för variationer i antalet artiklar som handlar om ett visst ämne, och innehållet i dem, mellan olika tidningar men också olika medier. Med andra ord har personer som bor i en del av landet som har etablerade rovdjursstammar sannolikt lättare att identifiera sig med en artikel som handlar om rovdjur än någon som bor i en storstad; artikeln har större nyhetsvärde lokalt och regionalt för en viss målgrupp.

Kommunikationsforskaren Henk Prakke argumenterar starkt för att nyhetsvärdet står i direkt relation till faktorerna tid, rum och kultur (Hadenius och Weibull, 2003). Det har naturligtvis konsekvenser för nyhetsvärdet i artiklar som handlar om rovdjur. Nyhetsvärdet stiger om artikeln handlar om något som nyligen inträffat eller är aktuellt på annat sätt och artiklar om rovdjur borde främst uppträda där det finns rovdjurspopulationer och där de är en integrerad del av kulturen och samhällslivet. Detta ger en fingervisning om att det borde förekomma fler artiklar om rovdjur i lokala och regionala medier än i rikstäckande medier och att det borde förekomma fler artiklar om rovdjur i tidskrif-

ter som har en målgrupp som är intresserade av natur, jakt, rovdjur och viltvård etc. än i tidskrifter med andra målgrupper.

Det bör påpekas att tid, rum och kulturella faktorer är viktiga också för förståelsen av en text (Esiasson m.fl. 2003). Att vara införstådd i problematiken kring rovdjuren gör att identifikationsvärdet ökar vilket i sin tur har betydelse för intressenivån. Enligt Hadenius och Weibull (2005) påverkas tidningsredaktören av de intressen och förväntningar som han eller hon tror finns hos dem som materialet förmedlas till.

Nedan redovisar vi de bakomliggande teorier som har legat till grund för våra analyser av de aktuella texterna.

Dagordningsprincipen

Enligt dagordningsprincipen finns det ett samband mellan den vikt medierna lägger vid olika frågor och den vikt dessa frågor får för samhället i stort. Medierna ger oss dagordningen. Det innebär att medierna kanske inte alltid är framgångsrika när det gäller att påverka medborgarnas uppfattning i en specifik fråga, men i stället är mycket framgångsrika när det gäller att påverka vad medborgarna ska fundera över, det vill säga vad som anses vara viktigt i samhället vid en viss tidpunkt (McCombs och Shaw, 1972; McCombs, 2006).

Uses and gratification

Inom medieforskningen finns en inriktning som talar om "uses and gratification" (Blumler och Katz, 1974). Teorin innebär att det inte är medierna som påverkar människorna, utan att det mer är enskilda människor som väljer att ta del av ett visst utbud på grund av att det tillfredsställer dem. Människor söker upp den information eller de medier som bäst uppfyller deras behov, det vill säga teorin ser människorna som högst aktiva och selektiva i sitt förhållande till medierna (McQuail, 1994).

Kultivationsteorin

Enligt kultivationsteorin formar medierna människors bild av verkligheten (Gerbner, 1988). Denna bild av verkligheten är inte alltid den sanna utan medierna kan i stället ge en felaktig bild av till exempel vilka risker som finns i samhället och brottsutvecklingen. Ju högre mediekonsumtion människor har, desto mer stämmer deras uppfattningar överens med mediernas (van-) föreställningar (DeFleur och Ball-Rokeach, 1989; McQuail, 1994).

Teorin har kritiserats eftersom man anser att det finns många fler aspekter som påverkar individers uppfattningar om saker och ting. Men som medieforskaren Ester Pollack (2001) nämner i sin avhandling är det ändå inte möjligt att utesluta teorin då den har en stark position i forskningsfältet medier och brott. I vår studie, som handlar om mediernas indirekta inverkan på jaktbrott, kan kultivationsteorin vara ett underlag att föra en diskussion utifrån.

Moralpanik

Enligt Stanley Cohen (2002) inträffar situationer av moralpanik²⁴ i tider som är förknippade med oro på grund av till exempel social förändring, då samhällets moraliska normer och gränsdragningar framstår som oklara. I dessa tider är det vanligt att någon eller några grupper identifieras som ansvariga för det upplevda hotet och ett ”vi- och domperspektiv” etableras, vilket har varit tydligt i våra intervjuer med jägare, renskötare och tamdjursägare. Moralpanik resulterar inte nödvändigtvis i några kortsiktiga förändringar, men kan innebära bestående sådana, som till exempel ändringar i lagstiftningen (Cohen, 2002). Som vi kommer att se finns exempel på detta i denna studie, där till exempel många debattörer kräver en ytterligare förändring av 28 § JF.

Kriminologisk teori

Neutraliseringstekniker

Sykes och Matzas (1957) teori om neutraliseringstekniker handlar om hur individer som har starka band till samhället kan begå brott. Teorin förklarar hur personer eller grupper, som delar de värderingar och moraliska principer som råder kan motivera kriminella handlingar. De menar att gärningspersoner eller individer som inte ännu är gärningspersoner, använder sig av tekniker för att rationalisera, legitimera eller rättfärdiga beteenden som i normala fall skulle anses vara felaktiga. Neutraliseringar behövs eftersom de möjliggör att gärningspersonen kan bryta mot regler och ändå behålla självbilden av en respektabel medborgare samtidigt som neutraliseringarna är ett sätt att dämpa skuld- och skamkänslor (Coleman, 2002).

Enligt teorin finns det fem neutraliseringstekniker: förnekande av ansvar, förnekande av skada, förnekande av offer, fördömande av dem som fördömer och högre lojaliteter.

Förnekande av ansvar kan innebära dels att individen avfärdar handlingen som en olyckshändelse, dels att han eller hon skyller ifrån sig på någon annan person eller orsak till exempel uppväxt, grupptryck eller okunskap.

Förnekande av skada är en kategori som kan användas på flera sätt. Individen kanske anser att den utförda handlingen inte drabbat någon alls eller att den inte orsakat någon omfattande eller betydande skada, alternativt att den orsakat skada men att handlingen inte nämnvärt utgör något problem för den som drabbats.

Förnekande av offer innebär att en person som begått en brottslig handling är fullt medveten om att han eller hon är ansvarig för detta, men skjuter över skulden på offret. Brottet uttrycks ofta i termer av att

²⁴Ibland används uttrycket mediepanik, men det menar vi hör mer ihop med fenomen som har med medierna själva att göra (se Drotner, 1999). Uttrycket ”mediepanik” har dock utvecklats över tid och används i dag ofta som synonym till moralpanik (se Pollack, 2001).

offret förtjänade det. Handlingen ses då snarare som ett straff eller hämnd.

Fördömande av dem som fördömer sker då den som är ansvarig för brottet förskjuter fokus från sig själv till dem som fördömer beteendet och anklagar dem för att vara till exempel oärliga, dumma, rasistiska eller korrumperade (Sarnecki, 2003). Anklagelserna kan till exempel riktas mot regeringen, politiker, lagstiftare och rättsväsendet.

I fråga om högre lojaliteter känner individen som begått brott en skyldighet att sätta den egna grupptillhörigheten före de i samhället rådande lagarna. Individen prioriterar då att solidarisera sig med till exempel familj, vänner, arbetskamrater, intressegrupper eller organisationer och de uppfattningar som personerna som ingår i dessa grupper har gemensamt.

Mediernas möjliga neutraliseringseffekter

Enligt Pollack (2001) kan man se på mediernas framställningar av brottslig aktivitet som en källa till förklaringsmodeller för ett specifikt beteende. Utifrån Sykes och Matzas (1957) teori om neutraliseringstekniker menar Pollack att medierna kan fungera som förmedlare av ideologiska ramverk. Förenklat innebär detta att lagöverträdelser sätts i ett större sammanhang, vilket kan neutralisera själva handlingen och göra att den accepteras. Medierna kan framställa avvikande beteenden som så vanliga att de kan komma att uppfattas som normala (Pollack, 2001). På motsvarande sätt skulle man även kunna argumentera för att mediernas framställningar av rovdjur också kan utgöra underlag för neutraliseringar om medierna normaliserar negativa föreställningar om rovdjur.

Bilder

Bilder påverkar och förstärker upplevelsen av artiklars framställningar. Därför är det intressant att även inkludera dem i analysen. Bilder skapar olika grad av förtroende, fotografier skapar till exempel högt förtroende då de upplevs skildra verkligheten. Bilder används i nyhetsartiklar främst för att fånga uppmärksamhet och framkalla intresse för innehållet (Pettersson, 2001). De kan också vara ett komplement för att öka nyhetsvärdet. Nyhetsbilder kommunicerar ett budskap till mottagaren, och för att denna kommunikation ska vara god krävs att innehållet i text och bild stämmer överens. Bilden och texten ska komplettera och förstärka varandra.

Nyhetsbilder kan ha olika funktioner beroende på vilken roll de intar i förhållande till artikelinnehållet. Informationsfunktionen och den konativa funktionen är två av dem. Informationsfunktionen innebär att bilden i första hand har i uppgift att spegla ett sakförhållande och ge information. Konativa bilder förekommer vanligen i nyhetssammanhang som är mera sensationsinriktade och används för att väcka en reaktion

eller en känsla hos mottagaren, påverka mottagarens attityd eller få denne att inse något.

En bilds innebörd, även om den har ett mycket konkret innehåll, tolkas olika beroende på vem som ser den. Även sändare uppfattar bilder på olika sätt (Pettersson, 2001). För att en bild ska vara övertygande bör den *uppfattas* som trovärdig, något som påverkas av en mängd faktorer, bland annat hur lätt bilden är att förstå och tolka, storleken på bilden i förhållande till texten samt om mottagaren kan relatera eller identifiera sig med innehållet. Den faktiska trovärdigheten behöver med andra ord inte ha något med den upplevda trovärdigheten att göra. Då bilder antas påverka individens uppfattning om omvärlden är det därför viktigt att hålla i åtanke att uppfattningen eller föreställningen inte alltid avspeglar ett faktiskt förhållande. Bildens kraft att övertyga beror också på hur trovärdig avsändaren är, alltså hur stort förtroende mottagaren har för avsändaren. Detta kan bidra till att bilder i lokala eller regionala medier upplevs som trovärdiga då dessa medier har ett mycket högt förtroende bland befolkningen i stort. Även tidskrifter som riktar sig till en begränsad målgrupp anses ha hög trovärdighet.

Metod

En central metod inom journalistikforskningen är innehållsanalysen. Denna studies metodansats bygger på en kombination av en kvantitativ och en kvalitativ innehållsanalys. Det har gjort det möjligt att kvantitativt undersöka vilket utrymme artiklar om rovdjur får i de utvalda medierna, vilket rovdjur som oftast förekommer, vilket ämne som får störst fokus på mediernas agenda och ett antal andra variabler. I den kvalitativa textanalysen ligger fokus på att analysera vilka föreställningar om rovdjur och vilka rovdjursrelaterade problem som förmedlas av medierna samt vilka neutraliserande argument som kommer fram.²⁵

Material och urval

Avgränsningar

För att komma åt alla artiklar som handlar om rovdjur har vi valt att analysera alla artiklar som innehåller något eller några av orden, varg, björn, lodjur, järv, kungsörn eller rovdjur. Undantag har gjorts då något av orden endast nämnts, och artikeln handlar om något annat eller då ordet syftar på något annat, till exempel då ordet björn har syftat på ett namn.

²⁵ För kodschema och kodinstruktioner se bilaga 4–7.

Dagspress

De lokala/regionala dagstidningarnas utbredning och förtroende

Dagstidningarna fyller en mycket viktig funktion i samhället och är ”av avgörande betydelse för att medborgare ska kunna hålla sig informerade om omvärlden och delta i diskussionen kring frågor av betydelse för samhällslivet” (prop. 2005/06:201). Lokala morgontidningar har, förutom ovanstående, även uppgiften att agera som forum för den lokala debatten och ge samhällsorienterade frågor lokal anknytning och identitet (Hadenius och Weibull, 2005). I lokala och regionala dagstidningar ges alltså utrymme för fler att yttra sig än i rikstäckande medier.

Internationellt sett har Sverige en mycket hög andel läsare av dagstidningar, ungefär 81 procent av befolkningen läser dagligen någon dagstidning, och det finns ett förhållandevis stort antal tidningar (prop. 2005/06:201). Nästan 90 procent av alla läsare av lokala morgontidningar uppger sig läsa nästan hela eller en ganska stor andel av det totala innehållet (Samhälle, Opinion och Massmedia Institutets hemsida). Sett ur ett 25-årigt perspektiv har dagstidningsläsningen varit anmärkningsvärt stabil och dagstidningarna, framför allt de lokala morgontidningarna, förväntas fortsätta vara det största nyhetsmediet i Sverige (Hadenius och Weibull, 2005).

Förtroendet för lokalpressen är mycket högt (Weibull, 2002). Jämförelser mellan olika medier visar att 66 procent av allmänheten har ett mycket eller ganska högt förtroende för lokala morgontidningar. Troligen beror lokalpressens höga förtroendestöd på att människor känner sig berörda av innehållet som speglar både lokala och allmänna frågor.

Val av dagspress

När det gäller studien av dagspressen föll valet på några lokala och regionala dagstidningar vilkas utgivningsområde sammanfaller med geografiska områden där det i dag finns etablerade rovdjursstammar, nämligen Dalarna, Gävleborg och Norrbotten. Dalarna och Gävleborg är valda för att det finns intressanta likheter och skillnader länen emellan. Båda länen har som nämnts etablerade rovdjursstammar och även vargrevir som länen delar. Det finns dock indikationer på att de rovdjursrelaterade konflikterna i Dalarna är avsevärt större än i Gävleborg. Med detta i åtanke är det intressant att jämföra hur lokalpressen skildrar rovdjursfrågorna i respektive län. Norrbotten har valts då rennäringen i större utsträckning finns representerad där, vilket tros kunna ge underlag för en annan typ av debattklimat och andra rovdjursfrågor. Ett rikstäckande medium i form av *Dagens Nyheter*, har valts som komplement för att ge en bild av hur rovdjursfrågor porträtteras i landet som helhet. De dagstidningar vilkas innehåll har analyserats är följande; *Dagens Nyheter*, *Gefle Dagblad*, *Arbetsbladet*, *Hälsinge Kuriren*, *Falu Kuriren*, *Dala-Demokraten*, *Dalabygden*, *Norrbottens-Kuriren*, *Norrländska Socialdemokraten* och *Piteå-Tidningen* (för en närmare beskrivning av tidningarna se bilaga 8). Som nämnts ovan har lokala medier

valts då de har stor spridning, högt förtroende bland läsare och ger utrymme för den lokala opinionen att vädras.

Motivering och beskrivning av valda perioder

Tidsbegränsning gjorde att perioder valdes då något särskilt inträffat som berörde rovdjur. Vi antog att en sådan händelse skulle föregås eller följas av en debatt i dagspressen där olika parter gavs utrymme att ventiler sina åsikter om rovdjur. Med detta i åtanke har tre perioder om en vecka vardera valts ut för att fånga upp debattförloppet under flera dagar.

Händelserna har valts ut strategiskt för att ge ett så stort material som möjligt, men också för att ge ett underlag som skildrar debatten som finns i de specifika geografiska områdena. En händelse, nämligen lagändringen av 28 § JF, har valts då den är relevant för hela landet. Detta för att kunna göra en jämförelse och eventuellt kunna belysa likheter och skillnader mellan regionerna. Därefter har två händelser mera områdesspecifika valts ut för att fånga debattklimatet i respektive område. Dessa händelser är bojkotten av eftersök av trafikskadat vilt som genomfördes i Dalarna och även var aktuell i Gävleborg, samt händelserna kring Laponiavargens invandring som uppmärksammades stort i Norrbotten. Tilläggas kan att andra potentiella urvalsperioder har undersökts. Dessa perioder har dock inte genererat ett lika stort antal artiklar och har därför valts bort till förmån för de tre utvalda perioderna som beskrivs mera ingående nedan.

Ändringen av 28 § jaktförordningen

En händelse som haft betydelse för rovdjursfrågan är lagändringen av 28 § JF (Regeringens hemsida). Beslutet togs den 19 januari 2006 och lagändringen trädde i kraft den 1 mars 2006. Ändringen innebar att det blev möjligt att skjuta rovdjur inom ett inhägnat område om man befarrar att det kommer att angripa de djur som finns där. Detta får endast ske om skrämselförsök misslyckats. Debatten kring detta har varit intensiv och många berörda parter har yttrat sig i frågan.

Bojkotten av eftersök på trafikskadat vilt

Bojkotten av eftersök på trafikskadat vilt initierades av medlemmarna i det så kallade Dalaupproret som en del i kampen om ändrade villkor för främst tamdjursägare och jägare. Den genomfördes från den 1 februari 2004. Tre krav ställdes till Naturvårdsverket och länsstyrelsen: att 28 § JF och § 23 JL skulle ändras, att djurägare som drabbats av rovdjur skulle få full ersättning samt att jakt på varg skulle tillåtas (Svenska Jägareförbundets hemsida). Bojkotten avbröts efter ageranden från Dalarnas landshövding Ingrid Dahlberg.

Laponiavargen

Laponiavargen, eller vargen John som han också kallades, sågs för första gången i början av år 2002 innanför renskötselområdet. Han sändarförseddes tidigt och man konstaterade att han invandrat från Finland. Därför fanns det förhoppningar om att han skulle vandra söderut i landet för att ge nytt blod till den allt mer av inavel drabbade svenska vargstammen (Sveriges Televisions hemsida). I stället stannade han kvar och orsakade skador för renskötseln. Naturvårdsverket avslog ansökningarna om skyddsjakt och ansåg inte heller att vargen skulle flyttas. I olika medier kunde man läsa om samer som hotade att ta lagen i egna händer och meningsskiljaktigheterna mellan samerna och beslutsfattarna blev mycket tydliga. Den 8 maj anhölls två renskötare för att ha förföljt vargen med skoter vilket ledde till demonstrationer där bland annat representanter för olika samebyar närvarade. Renskötarna släpptes sedan och förundersökningen lades ner i brist på bevis. Laponiavargen blev kvar inom renskötselområdet och bevakades för att förebygga tjuvjakt och skador på ren, men den 7 april 2003 tystnade hans sändare och man har inte kunnat utreda vad som hänt honom (Viklund, 2003). Det finns många teorier, kanske har han drunknat, sändaren kan ha gått sönder, han kan ha tjuvskjutits eller vandrat tillbaka till Finland.

Materialet, sammanfattningsvis

Tabellen nedan ger en överblick av de valda regionerna och tidningarna samt antalet nummer av varje tidning som analyserats.

Tabell 42. Överblick av valda tidningar uppdelade efter region samt antalet analyserade nummer av varje tidning.

Region	Tidning	Antal analyserade nummer
Dalarna	Falu Kuriren	18
	Dala-Demokraten	18
	Dalabygden	2
Gävleborg	Gefle Dagblad	21
	Arbetsblad	21
	Hälsinge Kuriren	18
Norrbotten	Norrbottens-Kuriren	18
	Norrländska Socialdemokraten	18
	Piteå-Tidningen	18
Rikstäckande	Dagens Nyheter	21
Totalt:	10	173

De tre veckoperioder som valts är följande:

- Måndagen den 16 till söndagen den 22 januari 2006 – veckan kring beslutet om ändring av 28 § JF som togs den 19 januari 2006.
- Torsdagen den 29 januari till onsdagen den 4 februari 2004 – veckan kring bojkotten av eftersök av trafikskadat vilt som inleddes den 1 februari 2004.
- Torsdagen den 8 maj till onsdagen den 15 maj 2002 – veckan efter att de två renskötarna anhölls misstänkta för grovt jaktbrott för att ha följt efter Laponiavargen med skoter.

Det bör poängteras att perioderna är valda för att generera ett så stort artikelunderlag som möjligt och att det därför är rimligt att anta att rapporteringen i normalfall är mindre omfattande än vad som framkommer i det undersökta materialet. Jämförelser kan dock göras mellan tidningarna då det är rimligt att anta att de tidningar som skriver mycket om rovdjursfrågor gör det kontinuerligt och vice versa.

Man bör beakta att skillnader mellan regionerna när det gäller rapporteringen som berör två av de tre utvalda perioderna (bojkotten och Laponiavargen) endast med försiktighet kan jämföras då de två perioderna är specifika för ett av områdena. Detta är dock en skillnad som är intressant att lyfta fram. Ändringen av 28 § JF är en bra referenspunkt för jämförelser då lagstiftningen gäller hela landet och berör alla som är bosatta i områden där det finns rovdjursstammar. Jämförelser kan också göras mellan tidningarna från samma geografiska område.

Det är troligt att de grupper som uttalar sig i respektive region under de aktuella perioderna också är de som brukar uttrycka sig vid andra tidpunkter och att de argument och åsikter som kommer fram om rovdjuren är bestående över tid.

Tidskrifter

I förstudien framkom det att det inte är möjligt att koppla den illegala jakten till någon viss samhällsgrupp, utan den enda kopplingen som kan göras är att de personer som är inblandade i illegal rovdjursjakt har tillgång till jaktvapen. Vi har antagit att dessa personer är intresserade av jakt och har av den anledningen valt att analysera vilka framställningar av rovdjur som förmedlas i jakttidskrifter. Eftersom det i denna studie på grund av begränsade resurser inte är möjligt att inkludera alla jakttidskrifter som publiceras i Sverige valde vi att avgränsa oss till de två jägarförbundens (Jägarnas Riksförbund och Svenska Jägarförbundet) respektive tidskrifter, *Jakt & Jägare*, *Svensk Jakt* och *Svensk Jakt Nyheter* (som samdistribueras med *Svensk Jakt*). Ytterligare en anledning till att vi väljer de två jägarförbundens tidskrifter är för att jämföra hur de två förbunden, genom sina tidskrifter, framställer rovdjur och rovdjursproblematiken. Både Svenska Jägarförbundet och Jägarnas

Riksförbund arbetar för att påverka den svenska rovdjurspolitiken men har haft delvis skilda uppfattningar om den och om förvaltningen av de fem stora rovdjursarterna.

Svenska Jägarförbundet, som bildades 1930, har sedan 1938 riksdagens uppdrag att svara bland annat för det praktiska viltvårdsarbetet. Svenska Jägarförbundet har 195 000 medlemmar. Förbundet ger ut *Svensk Jakt* och *Svensk Jakt Nyheter*. *Svensk Jakt* är en jakttidskrift vars redaktionella innehåll omfattar jakt, viltvård, natur, skytte, vapen, fritidsutrustning, viltet efter skottet, recept, hundar och hundhållning. Målgruppen är främst jägare med intresse för viltvård, vapen, hundar, natur och friluftsliv och denna målgrupp når man enligt Sverigestidskrifters hemsida. Antal utgåvor per år är elva stycken. Det totala antalet sålda exemplar per nummer för år 2006 var 154 800, vilket var en ökning med 0,7 procent jämfört med föregående år. I antalet exemplar ingår såväl medlemsnummer som lösnummer och tillfälliga prenumeranter. Tidskriften finansieras genom medlemsavgifter och annonser.

Svensk Jakt Nyheter har ett lokalt och regionalt nyhetsfokus på jakt, natur, skytte och viltvård. Den omfattas av åtta editioner från norr till söder i Sverige (*Svensk Jakt*, nr 11, 2005). Även om fokus ligger på lokala och regionala nyheter stämmer det redaktionella innehållet i stort sett med det i *Svensk Jakt*, och målgruppen är densamma enligt Sverigestidskrifters hemsida. Tidningen skrivs till stor del av förbundets medlemmar och förtroendevalda. *Svensk Jakt Nyheter* liknar mer en dagstidning än en tidskrift och utkommer i tabloidformat elva gånger per år (växelvís med *Svensk Jakt*) endast till medlemmar, vilket betyder att tidskriften inte går att köpa i handeln. Det totala antalet sålda exemplar per nummer för 2006 var 153 000, vilket var en minskning från föregående år med 0,1 procent. Tidskriften finansieras genom medlemsavgifter och annonser.

Jägarnas Riksförbund bildades 1938 och har cirka 27 000 medlemmar, enligt Jakt & Jägarers hemsida. Förbundets tidskrift, *Jakt & Jägarer*, har ett redaktionellt innehåll som omfattar jakt, viltvård, natur, skytte, vapen, fritidsutrustning, recept, fiske, hundar och hundhållning. Målgruppen är främst jägare med intresse för viltvård, vapen, hundar, natur och friluftsliv. Denna målgrupp når man, enligt tidskriftens chefredaktör och ansvariga utgivare. *Jakt & Jägarer* ges ut tio gånger per år. Det totala antalet sålda exemplar per nummer för år 2006 var 24 300, vilket var en ökning från föregående år med 11,5 procent. I antalet exemplar ingår såväl medlemsnummer som lösnummer och tillfälliga prenumeranter. Tidskriften finansieras genom medlemsavgifter och annonser.

Med tanke på att rovdjursdiskussionen i en tidskrift som främst handlar om jakt med största sannolikhet påverkas av vilken tid på året numret utkommer (då jakten varierar beroende på årstid), har vi valt att undersöka ett helt års utgivning, juli 2005 till juni 2006. Det brutna kalenderåret beror på en önskan om att få med den förmodade diskussionen om ändringen av 28 § JF.

Resultat

Resultaten från analyserna av dagspressen och tidskrifterna redovisas nedan. Då syftet är att analysera mediernas framställningar av rovdjur och rovdjursrelaterade frågor analyserade vi främst innehållet i artiklarna. Utöver den rent innehållsliga rapporteringen finns dock även andra faktorer som samverkar för att skapa det intryck man får av rapporteringen. Av den anledningen omfattas analysen även av en kvantitativ beskrivning av materialet samt en analys av ett urval bilder som publicerats i aktuella artiklar.

Även om det övergripande syftet är detsamma för de båda studierna skiljer sig resultatredovisningen för dagspressen och tidskrifterna i viss utsträckning. Detta därför att det i dagspresstudien varit av intresse att göra en regional jämförelse medan det i tidskriftsstudien varit intressant att göra en jämförelse mellan tidskrifterna. Resultaten i dagspresstudien är därför uppdelade i en generell beskrivning och en beskrivning av regionerna för sig. De teman som varit särskilt viktiga eller betydelsefulla för en viss region har valts ut och beskrivits.

De tidskriftsartiklar som valts ut för analys har också delats in i olika teman. Många gånger föreligger en konflikt som orsak till att ett tema resulterat i en artikel. Totalt identifierades 26 teman.²⁶ Då flera av dessa berör samma ämne har det varit möjligt att slå ihop dem, vilket har gjort antalet teman något färre. På grund av faktorer som tid, ekonomiska resurser och rapportutrymme har slutligen tolv teman analyserats. De tolv teman som presenteras nedan är de teman som är vanligast förekommande, som har givits störst utrymme i tidskriftsmaterialet eller som är resultat av en konflikt (undantaget ett tema som finns med för att visa på en positiv artikel och ett annat tema om kungsörnsattacker som visar att rovdjursattacker skildras på olika sätt i materialet).

Efter resultatredovisningen görs en kort jämförelse mellan medierna. I resultatavsnittets sista del beskrivs sedan ett antal uttalanden från både medier som kan användas som neutraliserande argument, vilket följs av en avslutande sammanfattning och jämförelse.

Resultat – dagspress

Totalt fanns det 160 artiklar som innehöll någon eller flera av orden rovdjur, varg, lodjur, björn, järv eller kungsörn i det undersökta dagspressmaterialet. Antalet artiklar varierade från 0 till 7 stycken mellan olika nummer av tidningarna, fördelningen var således ojämn. Artiklar som behandlade rovdjur var främst nyhets- och debattartiklar (54 respektive 33 procent).

Rapporteringen om de olika rovdjuren var mycket snedfördelad. I tabellen nedan presenteras procentsatser över hur ofta respektive rov-

²⁶För en översikt över identifierade teman, se bilaga "Kodschema tidskrifter".

djur nämns i artiklarna. Varg nämndes betydligt oftare än de andra djuren medan kungsörn endast nämndes ett fåtal gånger. Man bör skilja på när djuret nämnts och när artikeln faktiskt handlar om djuret. Till exempel fanns inte en enda artikel som handlade enbart om kungsörn och bara två som gällde järv.

Tabell 43. Andel artiklar i procent som nämner respektive rovdjur.

Djurart	Andel i procent av alla artiklar
Varg	67
Björn	35
Lo	14
Järv	9
Kungsörn	4

Not. Tabellen summerar över 100 procent då flera djurarter kan ha nämnts i en och samma artikel.

Ordet rovdjur förekom i 45 procent av artiklarna, och då det förekom ett klagande syftade ordet ofta på varg, björn, lodjur och järv. Kungsörn nämndes inte alls lika ofta. Eftersom majoriteten av artiklarna gav ett negativt intryck av rovdjuren ger mediernas bild av kungsörn uppfattningen att den inte ses som ett lika stort problem som de andra arterna.

Om man ser till rovdjurens utbredning och antal borde rapporteringen om björn, men även lodjur, vara mest omfattande men så är inte fallet. Att så många artiklar handlar om eller nämner varg trots att antalet vargar är förhållandevis litet är därför ett tydligt tecken på att varg är det djur som har högst nyhetsvärde och att den är det djur som aktualiserar flest konflikter.

Det är på förstasidan som de nyheter hamnar som redaktionerna anser har högst nyhetsvärde (Ghersetti, 2000). Det är även där som puffarna finns för att göra reklam för det övriga innehållet. I materialet var det vanligt med puffar. I 24 procent av tidningarna fanns en puff för en artikel som handlar om rovdjur.

Artiklarnas placering i tidningen ger också en beskrivning av hur högt prioriterade de är och det är därför intressant att 40 procent av alla artiklar som handlade om rovdjur eller något av rovdjuren fanns på sidorna två till fem i dagstidningarna. Detta bör tolkas som att rovdjur är ett högprioriterat ämne i den lokala och regionala dagspressen i områden där det finns rovdjursstammar.

Tabell 44. Ett snitt över artikelutrymme och bildutrymme mätt i cm² per nummer samt antalet bilder på varg uppdelat på tidning och region.

Tidning	Totalt artikelutrymme (cm ²)	Artikelutrymme exklusive den periodspecifika rapporteringen (cm ²)	Bildutrymme i rovdjursartiklarna (cm ²)
Falu Kuriren	594	462	180
Dala-Demokraten	552	412	261
Dalabygden	668	317	140
Snitt för Dalatidningarna	605	397	194
Gefle Dagblad	65	42	13
Arbetsbladet	24	1	0
Hälsinge Kuriren	55	19	7
Snitt för Gävleborgstidningarna	48	21	7
Norrbottnens-Kuriren	293	142	109
Norrländska			
Socialdemokraten	222	46	63
Piteå-Tidningen	55	32	12
Snitt för Norrbottenstidningarna	190	73	61
Dagens Nyheter	26	2	1

Skillnaderna mellan de olika tidningarna och regionerna var mycket stora. Regionalt sett är det tydligt att rovdjuren ges mer utrymme i vissa delar av landet än andra. Skillnaderna kan ge en uppfattning om hur högt prioriterade rovdjursfrågorna anses vara i just det geografiska området, men ger även ett intryck av att medierna lägger olika stor vikt vid att ta med artiklar som handlar om rovdjur. Tidningarna i Dalarna hade många fler artiklar om rovdjur än vad både Norrbottenstidningarna och Gävleborgstidningarna hade. Skillnaderna i antalet artiklar mellan tidningarna bör ses som ett tecken på att det finns skillnader i debattklimatet mellan regioner och mellan tidningar. Det är svårt att föreställa sig att skillnaderna endast skulle bero på att rovdjursstammarnas storlekar skiljer sig. Som nämnts tidigare i rapporten har Dalarna och Gävleborg samma typer av rovdjur i nästan lika stora populationer och liknande typer av rovdjursrelaterade problem. Ändå skrivs det mycket mera om rovdjur i Dalatidningarna. Det är till och med så att Gävleborgstidningarna i snitt inte ligger mycket över *Dagens Nyheter* i antalet artiklar per nummer, detta alltså trots att Gävleborg har etablerade rovdjursstammar.

Man kan argumentera för att skillnaderna i antalet artiklar från respektive region under de perioder som valts är beroende av att perioderna har störst relevans för just Dalarna. För att bevisa att skillnaden i artiklar även beror på att debatten och medieframställningen i sig skiljer sig mellan regionerna, det vill säga att tidningarna i Dalarna har en högre rapportering om rovdjuren, har antalet artiklar som passar urvalskriterierna men inte handlar om just de händelser som föranlett periodvalet räknats. Det visar sig att även när man exkluderar de artiklar

som handlar om ändringen av 28 § JF, bojkotten eller Laponiavargen, har Dalatidningarna fortfarande en utbredd rapportering.

Tabell 45. Antal artiklar totalt samt exklusive den periodspecifika rapporteringen uppdelat på geografiskt område.

Region	Antal artiklar totalt	Antal artiklar exklusive den periodspecifika rapporteringen
Dalarna	86	59
Gävleborg	21	11
Norrbottnen	46	22
Rikstäckande	5	1
Totalt	160	93

Det finns alltså stora skillnader i rapporteringen mellan regionerna som pekar på att Dalatidningarna har den högsta rapporteringen och Gävleborgstidningarna har den lägsta medan Norrbottenstidningarna hamnar mitt emellan.

Tolv artiklar förekommer fler än en gång i tidningarna. De utgör en annan bra referenspunkt för att kunna analysera skillnader mellan tidningarna som inte bara går att hänföra till att periodvalet varit geografiskt beroende. Innan artiklar publiceras förbehåller sig redaktionen alltid rätten att själv bestämma rubrik och redigera innehållet i artiklar som skrivits av utomstående personer. Det är tydligt att tidningar som har fler artiklar med rovdjurskritiskt innehåll väljer rubriker som speglar detta.

Ett mycket talande exempel är en debattartikel som publicerades i *Arbetsbladet*, *Hälsinge Kuriren* och *Dala-Demokraten* och som handlade om ändringen av 28 § JF. Innehållet var huvudsakligen detsamma i artiklarna men skiljde sig i utformningen. I *Arbetsbladet* var artikeln 208 cm² med rubriken, "Nu tar vi ett första steg i rovdjurspolitiken", i *Hälsinge Kuriren* var artikeln 338 cm² med rubriken, "Ändringar i jaktförordningen" och i *Dala-Demokraten* var artikeln 348 cm² med en tillhörande 88 cm² stor bild på en varg. Rubriken löd, "En seger för jägarna" (*Arbetsbladet* den 20 januari 2006, *Hälsinge Kuriren* den 21 januari 2006 samt *Dala-Demokraten* den 20 januari 2006). I den sistnämnda artikeln är det anmärkningsvärt dels att det finns en bild på en varg trots att lagändringen gäller alla rovdjur, dels det faktum att rubriken antyder att jägarna skulle ha nytta av att få skjuta rovdjur som attackerar tamdjur inom hägn. En annan intressant upptäckt är att de tre författare som undertecknat artikeln (trots i stort sett likadant innehåll i alla tre artiklarna), skiljer sig mellan tidningarna. Ett av de tre författarnamn har bytts ut i de olika upplagorna och har "ersatts" av olika lokalpolitikernamn. Detta visar att det finns en strävan efter att rovdjurspolitiken ska vara lokalt förankrad, vilket man hoppas kunna uppnå med att ge sken av att lokala röster gör sig hörda. Artikelns innehåll ger därmed ett högre identifikationsvärde.

Bilder

I materialet fanns sammanlagt 114 bilder fördelade på 73 artiklar. Bildutrymmet varierar mellan de olika tidningarna och regionerna. I *Hälsinge Kuriren* förekom inte någon bild under de tre veckor som undersöktes, medan det i *Dala-Demokraten* fanns 45 bilder, som sammanlagt upptog ett utrymme om 4 700 cm². Siffrorna är talande för hur tidningarna med en mer intensiv rapportering och en tydligare negativ rovdjursprofil även rent kvantitativt intar en särställning när det gäller bilder. De tre Dalatidningarna hade klart mest bildutrymme, medan Gävleborgstidningarna hade minst och Norrbottenstidningarna hamnade mitt emellan.

Bilderna som förekom var nästan uteslutande fotografier, de var med andra ord av det slag som är bland de mest förtroendeingivande. Det vanligaste bildmotivet var porträttbilder på personer vilkas åsikter vädrades i artiklarna. Det fanns sammanlagt 58 porträttbilder, vilket motsvarar drygt hälften av alla bilder. Det näst vanligaste motivet var bilder på varg som avbildades mycket oftare än något av de andra rovdjuren. Av alla bilder föreställde 17 procent en eller flera vargar. Björn avbildas på åtta procent av bilderna. Lodjur, järv och kungsörn förekom inte på bild. Detta kan inte bara förklaras av att en majoritet av artiklarna handlade om varg då bilder på varg även användes i vissa fall när artiklarna tog sikte på rovdjurspolitiken i sin helhet eller handlade om alla rovdjur. Ett exempel är en artikel i *Dala-Demokraten* från den 21 januari 2006. Artikeln handlar om ändringen av 28 § JF. Trots att alla rovdjursarter berörs av lagen finns en bild på en varg som täcker nästan en tredjedel av artikeln. I detta fall skulle en bild på vilket av de stora rovdjuren som helst passat innehållet. Ännu en gång är vargen överrepresenterad och framträder som en symbol för alla rovdjur och problematiken kring dem.

Bilderna på rovdjur som förekommer i tidningarna har en potentiell roll i att stärka det negativa budskap som artiklarna ofta förmedlar då de anspelar på känslomässiga faktorer. Det kan också vara fråga om en strategisk användning för att locka läsare. Bilderna är av det konativa slaget, det vill säga, i kontrast till informativa bilder som förklarar eller tydliggör innehållet i artiklar, bidrar i stället en stor del av alla bilder i lokala medier till att framkalla känslor hos läsaren. En bild på en varg ger exempelvis inget tillskott i information till någon som redan vet hur en varg ser ut, dock kan den väcka känslor förknippade med den åsikt man har om varg och rovdjur i allmänhet. Har en person en stark åsikt om varg ligger det helt i linje med "uses and gratification"-teorin att om en bild på en varg förekommer, så känner personen ett intresse för att läsa artikeln. Därigenom får personen sina åsikter bekräftade och förstärkta eller får tvärtom ytterligare underlag för att döma ut andras åsikter som anses som felaktiga. Detta gäller även bilder på rivna djur (detta motiv förekom fem gånger), där man kan argumentera för att den

känslomässiga reaktionen överträffar det informationstillskott som kommer av att se en bild på ett kadaver.

Dagspressen ger ett negativt intryck

Texten som skrivits av journalister i artiklarna är saklig och beskrivande. Trots detta får man ett negativt intryck när man läser om rovdjuren i den regionala dagspressen. Hur förmedlas detta intryck? En närmare analys visar att detta sker genom att man intervjuar och citerar personer som är övervägande negativa. Således förmedlas en negativ bild av rovdjur medan man behåller den författade textens neutralitet. Bland citaten förekommer känslomässiga uttalanden som ger ett sensationsvärde i stället för att röra sakförhållanden i relation till den nyhet som förmedlas. Det kan diskuteras om användningen av dessa källor är ett strategiskt sätt att få fram ett negativt budskap om rovdjur utan att journalisterna själva ska behöva ta ställning eller om det beror på en brist på källor som har positiva saker att säga om rovdjur.

Gemensamt för hela materialet är att privatpersoner ofta används som källor i nyhetsartiklarna. I den verklighetsskapande process som medierna deltar i bör man ifrågasätta att subjektiva åsikter och uppfattningar från privatpersoner utgör grunden i den bild av verkligheten som medierna ger. Mycket sällan förekommer uttalanden om rovdjur och rovdjursfrågor från experter eller personer som kan anses vara representanter för någon grupp. Källorna är alltså inte sakkunniga, och majoriteten av de uttalanden som artiklarna innehåller är negativa eller kritiska mot rovdjur. Detta gör att rapporteringen ger ett mycket ensidigt intryck.

Det förekommer också spelgestaltande rubriker (rubriker som beskriver ämnet som ett spel eller en strategi och där spel- och krigsmetaforer är vanliga). "Samerna på krigsstigen" (*Norrländska Socialdemokraten* 14 maj 2002), "Samerna vinner striden" (*Norrländska Socialdemokraten* 10 maj 2002) och rubriken från det ovanstående exemplet, "En seger för jägarna" (*Dala-Demokraten* 20 januari 2006) är exempel på sådana. Att man talar om rovdjursfrågor i krigstermer säger mycket om hur stämningssläget är i debatten och om den inställning till rovdjur som förmedlas.

En annan faktor som pekar på debattens känsliga natur och på hur överrepresenterad den negativa förmedlingen är, är det faktum att personer som är positiva till rovdjur i mindre utsträckning än de som är negativa undertecknar sina debattinlägg med sina faktiska namn. Då brottsliga handlingar förekommit mot dem som uttryckligen är positiva till rovdjur är detta förståeligt. Det är även förståeligt att personer som upplever att de talar för en stor grupp personer också vågar underteckna sina debattinlägg när de omtalar rovdjur på ett negativt sätt.

Nedan presenteras resultaten av den kvalitativa analysen uppdelade efter de tre regionerna som studerats. Som beskrivits ovan har materialet delats upp efter de rovdjursrelaterade teman som förekommer i tid-

ningarna i respektive region. Ett stort antal teman har identifierats; nedan presenteras dock de oftast förekommande och de som är intressanta för att påvisa skillnader som finns mellan regionerna. Fokus ligger alltså på att dels ge en allmän beskrivning av innehållet, dels belysa de skillnader som finns.

Dalarna

Lagstiftningen

Ett tema som förekommer är rovdjurslagstiftningen; i materialet kretsar diskussionen främst kring ändringen av 28 § JF. Skrivningarna i medierna bestod dels av en kort, saklig förklaring av ändringens betydelse, dels av en mer eller mindre omfattande framställning av alla parter åsikter som kunde tänkas beröras av ändringen – jägare, tamdjursägare, renägare, representanter för olika rovdjursgrupper (både positivt och negativt inställda till rovdjur) och politiker på kommunnivå och nationell nivå.

Åsikterna som vädrades var spridda men övervägande negativa. Många parter menade att ändringen varit betydelselös för deras del. Jägarna och tamdjursägarna var kritiska mot att ändringen inte berörde jakthundar och fåboddjur. De ansåg att "för de flesta jägarna innebär den förändringen ingenting annat än ett slag i luften" (*Falu Kuriren* den 20 januari 2006) och man skrev i *Dala-Demokraten* den 21 januari 2006 att det var "som att äta soppa med gaffel". De positiva kommentarerna var försiktigare. I *Dala-Demokraten* från den 21 januari 2006 säger kommunalrådet i Rättvik, att ändringen var "ett steg i rätt riktning" och ordförande i Sveriges samarbetsforum i rovdjursfrågor (en förening som är kritisk till den förda rovdjurspolitiken) tyckte att "det gläntade på dörren". Båda ansåg dock att ändringen var otillräcklig och utelämnade vissa grupper vilkas omständigheter också borde ha beaktats i beslutet.

I Dalatidningarna kopplades ämnet även till de fall där personer dömts för otillåten skyddsjakt och det krävdes att lagen omedelbart skulle ändras. "...så länge paragrafen finns kvar i sin nuvarande oklara utformning kommer ansvarsfulla djurägare att fortsätta att dömas till fängelse. Detta är skandalöst" skrivs det i en insändare i *Dala-Demokraten* den 16 januari, 2006.

Myndigheterna

Kategorin "myndigheter" är en hopslagning av flera olika teman som berör instanser som har en roll i att bestämma, upprätthålla och införliva den rovdjurspolitik som finns i Sverige idag. De är Europeiska Unionen (EU), regeringen, kommunerna, Naturvårdsverket och länsstyrelsen. I kategorin ingår också rovdjursforskningen då instanserna är beroende av uppgifter om till exempel rovdjurspopulationernas storlekar och enskilda individers genetiska sammansättning för att ta beslut. Kritiken

som vänder sig mot dessa instanser uttrycks ofta i form av ett allmänt missnöje med och misstroende mot myndigheter i största allmänhet utan att man närmare preciserar vilken av dem man syftar på. Även detta tema präglas alltså av en mycket negativ ton.

Kritiken mot EU är inte vanligt förekommande i materialet i någon av regionerna men där det förekommer är budskapet tydligt: Sveriges rovdjurspolitik bör inte utformas eller påverkas av andra länder då problematiken i högsta grad är en nationell fråga "Det är viktigt att vi kan nationellt frigöra oss från EU i sådana här frågor", menar en jaktvårdskonsulent i *Dala-Demokraten* den 14 maj 2002. Desto fler uttalanden riktas mot regeringen och myndigheterna som sammantaget anses vara passiva, oförstående och ovilliga att lyssna på dem som anser sig förbisedda i den nuvarande rovdjurspolitiken. Kravet på att omfördela beslutsmakten är ständigt återkommande och grundar sig i motsättningar mellan stad och land. Man tycker att alltför få beslut tas lokalt och är mycket positiv till att det regionala inflytandet föreslås öka "lokalt och regionalt inflytande är oerhört viktigt", menar en politiker i *Dala-Demokraten* den 20 januari 2006. Jägare står för några av de kritiska kommentarerna "Vi tycker inte att myndigheterna tar tillräcklig hänsyn till rovdjurens grannar", skriver representanter för Jägareförbundet.

Regeringens beslutanderätt gör att den också tillskrivs ansvaret för lagstiftningens utformning. "...regeringen borde också ta ansvar för sin försummelse och bevilja nåd" skriver en debattör i *Dala-Demokraten* den 16 januari 2006 och argumenterar för att en tamdjursägare fälld för att ha dödat en varg, skulle benådas i samband med att diskussionen om ändringen av 28 § JF blev allt intensivare. Ansvaret för upprätthållandet av lagstiftningen läggs över på andra aktörer: en debattör i *Falu Kuriren* från den 2 februari 2004 skriver att "Naturvårdsverket är orubbligt och fortsätter sin rabiata inställning" och menar därför att Dalajägarnas bojkott av eftersök på trafikskadat vilt är befogad.

Ifrågasättandet av forskningen grundar sig främst i en diskussion om resursfördelning. Man anser att landsbygden prioriteras bort i förhållande till större städer och att det därför är ett hån att så mycket pengar läggs på rovdjuren – pengar som kunde ha fördelats på annat sätt. Man menar i Dalarna att samtidigt som skolor läggs ner så "slänger staten ut miljoner på forskare som mer eller mindre leker med våra rovdjur". "...kasta inte pengarna i sjön!" uppmanar ordförande i Hansjö viltvårdsområde i en artikel i *Dalabygden* den 30 januari 2004. Här görs en tydlig koppling mellan rovdjurspolitiken och glesbygdspolitiken, vilket visar att rovdjurspolitiken är intressant även i ett större politiskt sammanhang. Det visar på en större konflikt mellan stad och landsbygd där man anser att "vi" glesbygdsbor prioriteras bort av "dom" som är makthavare.

Rovdjursobservationer

Beskrivningen i medierna av de fall då privatpersoner sett rovdjur är mycket saklig. Man beskriver vilket rovdjur som sågs och var, och artiklarna får ganska lite utrymme i tidningarna. I en majoritet av artiklarna uttalar sig personen som sett rovdjuret positivt om händelsen vilket gör att det saknas ett konfliktperspektiv och det är troligen på grund av detta som artikelutrymmet blir mindre än vid andra händelser. I de uttalanden som görs poängteras att rovdjuren trots allt är mycket sällsynta och att upplevelsen är mycket ovanlig "att se en livs levande vild varg var verkligen något mycket speciellt... .. en stark och spännande upplevelse", säger en privatperson i *Falu Kuriren* den 10 maj 2002. Man omtalar dessa händelser i termer av vilken tur man haft som fått se rovdjuret.

I anslutning till detta uttalar man sig även om huruvida man är rädd för rovdjuren eller inte, ett tema som återkommer i Dalatidningarna. De som tycker att upplevelsen är positiv menar att man inte behöver vara rädd: "Vargiakttagelser i byn [är] inget som skrämmer. Tvärtom. Så länge den inte angriper människor är det inget att vara rädd för" (*Dala-Demokraten* den 11 maj 2002). På frågan: är du rädd? svarar en privatperson i *Falu Kuriren* den 20 januari 2006: "Nej, de är ju skygga djur. Det är nog farligare att gå på Faluns gator än ute i skogen."

Den negativa rapportering som förekommer vid rovdjursobservationer är mera sensationsinriktad. Här ges större utrymme i tidningarna och händelserna beskrivs mer dramatiskt. I en artikel som handlar om ett möte som hållits för att björnar börjat bli för närgångna beskrivs hur en kvinna haft ett "skräckmöte med björnen" som stått i hennes hästhage (*Dala-Demokraten* den 14 maj 2002). Intressant i detta sammanhang är att de som uttalar sig i dessa artiklar sällan själva angett att de varit rädda utan hänvisat till tredje person, det vill säga "andras", "folks" eller "invånarnas" rädsla. "Mina barn vågar knappt åka till skolan", säger kvinnan som haft skräckmötet, medan en man säger "Nu vågar folk inte släppa ut katten." (*Dala-Demokraten* den 8 maj 2002). Hänvisningen till andras rädsla är ett argument som används mot rovdjuren av personer som är negativt inställda till dem trots att de inte själva känner sig rädda.

Rovdjurens förekomst och reglering

Rovdjurens vara eller icke vara diskuteras ofta i samband med indirekta rovdjursobservationer, det vill säga att rovdjuret inte skådats, men lämnat spår efter sig i form av välta soptunnor eller rivna djur. Rädslan som diskuteras är då inte en reaktion på en rovdjurskonfrontation utan snarare på förställningen att "man vet att dom finns där". Till skillnad från de reaktioner som presenterats i föregående avsnitt där man oftast inte är rädd, är reaktionerna här negativa då man sett skadorna som rovdjuren kan orsaka. Det är i samband med detta som man ifrågasätter rovdjurens antal, utbredningsområde eller existens. I samband med sådana

upplevelser skrivs det också om att "folk" är rädda och att enskilda individer anpassar sig efter rovdjurens närvaro genom att inte låta hunden springa lös i skogen där man vet att det finns varg eller att inte våga plocka svamp där man vet att andra hittat spår efter björn. Dessa inskränkningar tillsammans med rovdjurens skador används sedan som argument i frågan om rovdjurens vara eller icke vara.

Man talar även om att sällsynta händelser då exempelvis varg eller björn vistats nära bebyggelse är tecken på att vargstammen eller björnstammen ökar oroväckande och att åtgärder krävs för att förhindra detta. Även här görs återkopplingar till övriga politiska frågor där man menar att rovdjurspolitiken är ännu ett exempel på att man inte tar tillräcklig hänsyn till befolkningen på landsbygden.

Andra sammanhang då man argumenterar för att begränsa främst vargens antal och utbredning är i de återkommande ansökningarna om skyddsjakt som lämnats in och nämns i artiklarna. "...nationellt har målet om att det ska finnas 200 vargar i Sverige visserligen inte nåtts ännu. Men så länge vill inte Rättviks kommun vänta." Man menar att "det gäller att förebygga problemen och hålla ner den växande vargstammen" (*Dala-Demokraten* den 19 januari 2006 respektive *Falu Kuriren* den 20 januari 2006). Intrycket man får är här att ärendet med den växande vargstammen är så brådskande att man inte vill "vänta ikapp" lagstiftningen så att det enligt gällande regler på laglig väg går att skjuta vargar, utan att någonting måste göras direkt. När uttalandet dessutom görs av en lokalpolitiker som kan tänkas ha större inflytande över åsiktsbildningen än andra personer kan man förmoda att ett sådant påstående kan ha betydelse för läsarnas inställning till rovdjur. Skyddsjakt på varg, men även björn, är en mycket vanligt förekommande diskussion. Man anser bland annat att vargarna är koncentrerade över ett litet geografiskt område och att stammen därför måste börja förvaltas.

Det finns också fall där man argumenterar för att varg, som än en gång pekas ut bland övriga rovdjur, inte borde finnas i Sverige. En person menar att den "inte på minsta sätt är utrotningshotad som vissa påstår i Sverige. Den finns i överflöd i Spanien, Kanada..." (*Dala-Demokraten* den 14 maj 2002). Man menar alltså att bördan av att ha varg inte behöver läggas på Sverige då arten finns i andra länder.

De positiva kommentarer som finns bottnar i att vargen har en självklar plats i Sverige och att andra metoder än skyddsjakt finns för att minimera de skador som rovdjuren kan orsaka. En person skriver: "Vi kan lära oss leva med dem." (*Dala-Demokraten* den 15 maj 2002).

Bojkotten av eftersök på trafikskadat vilt

Debatten kring bojkotten är tvådelad i dagspressen i Dalarna. Dels är det Dalajägarna som genomför bojkotten och vissa privatpersoner som försvarar den med motiveringen att man ser den som det enda sättet att få uppmärksamhet i frågor som berör jägarna, dels är det privatpersoner och bland annat jägare i Gävleborg som tycker att bojkotten är mo-

raliskt och etiskt fel. Även bland Dalajägarna hoppas vissa att bojkotten inte ska behöva genomföras förutsatt att man får gehör för sina ståndpunkter. Men man menar fortfarande att det hänger på en aktivitet hos andra i form av en initiering till samarbete (till exempel från landshövdingen) och inte på jägarna om bojkotten genomförs. "...landshövdingens initiativ skulle rent av betyda att det inte blir någon jägarbojkott mot eftersök av trafikskadat vilt. En sådan utveckling skulle applåderas. Både av jägare och en bred allmänhet.", menar en skribent i *Falu Kuriren* den 30 januari 2004. I motsats till detta menar en jaktvårdskonsult i *Dala-Demokraten* den 3 februari 2004 att jägarna måste skilja på vargkonflikten och ansvarsområden, "inga djur ska behöva lida på grund av vargkonflikten". Bojkotten väckte också starka känslor hos dem som är positiva till rovdjuren. I en insändare tar man helt avstånd från bojkotten och även de jägare som genomför den "Ni borde skämmas över erat agerande! Det brukar ju heta, med rätta i de flesta fall, att man kan vara djurvän fast man är jägare, men i det här fallet är inte det relevant, då skadade djur ligger och pinas till döds." (*Falu Kuriren* den 3 februari 2004).

Rovdjursförespråkare och -motståndare

Som beskrivits ovan finns det uttalanden både för och emot rovdjur i materialet och ofta hör de som uttalar sig till en viss grupp. Det finns även många uttalanden om de grupper som uttalar sig, ett fenomen som främst förekommer i Dalatidningarna. I debattartiklarna får dessa grupper utrymme för att uttrycka sina åsikter, vilket resulterar i ett meningsutbyte där "rovdjurskramare" kritiserar "rovdjurshatare" och tvärtom.

En inte helt obetydlig del av kritiken riktas i Dalatidningarna mot jägarna och grundar sig i att de blivit allt mer egoistiska och inte längre värnar om naturen. Rovdjursfrågan har överskuggat det som det egentligen innebär att vara jägare till den punkt att "det enda som räknas är att fylla frysboxen" och att man på grund av detta "inte [längre kan] kalla dom jägare" (*Falu Kuriren* den 16 januari 2006 respektive den 29 januari 2004). I andra inlägg omtalas jägarkåren i termer av att vara maffialiknande och att den "låter sig ledas av rättshaverister". Medierna anklagas också för att genom omfattande porträttering förstärka rovdjursdebatten och möjliggöra för rovdjurshatare att "sprida sitt rovdjurshat i varenda tidning" och därigenom delta "i mediernas dokusåpa" (*Falu Kuriren* den 30 respektive 29 januari 2004). Det finns en konsensus bland debattörerna som ger positiva kommentarer om rovdjuren där man stödjer varandras åsikter och inlägg. Följande är ett svar på en tidigare insändare i *Falu Kuriren* den 30 januari 2004; "en eloge för att de rakryggade träder fram i den infekterade vargdebatten med nyanseerade synpunkter och framhåller att vi självklart ska ha varg i kommunen nu när den finns här". I kontrast till ovanstående menar andra att "rovdjursvänner" överreagerar och inte har förståelse för de problem som varg och andra rovdjur skapar. I en debattartikel hänförs argument

till en "vargglad redaktör" och i ett annat inlägg menar man att oförståndet bidrar till att "vargvännerna nästan [blir] hysteriska när det talas om att någon riktig farlig varg bör skjutas. För att freda folk och få" (*Falu Kuriren* den 4 februari 2002 och *Dala-Demokraten* den 14 maj 2002).

Inplantering

I Dalatidningarna nämns frågan om inplantering endast en gång i *Falu Kuriren*, den 3 februari 2004 i samband med att ett jaktmöte ägt rum. Där utbyts meningar om att en person som jobbat på Frösö Zoo hävdade att en tjänsteman på Naturvårdsverket varit inblandad i att djurparks-vargar utplanterats i Sverige. Detta ska ha framgått i en film som norsk tv gjort och i artikeln framgår att, "flera av de jägare som såg filmen är övertygade om att tjänstemannen ljugar" när han själv nekar till anklagelserna. Ordförande i Svenska jakt- och fritidsgruppen uppger sig också ha flera bevis på att varg inplanterats.

Gävleborg

I Gävleborgstidningarna är stämningen betydligt lugnare än i Dalatidningarna, och kritiken är inte lika omfattande. Detta får till följd att konfliktperspektivet minimeras och att det finns många färre artiklar om rovdjur. Som nämnts ovan är Gävleborgstidningarna inte långt från *Dagens Nyheter* när det gäller rovdjursrelaterade artiklar per nummer, något som också avspeglas i att ett färre antal teman förekommer, till exempel förekommer ingen diskussion om ersättning, inplantering eller forskning. Rapporteringen om ändringen av 28 § JF är sparsam och saklig, liksom den om Laponiavargen, där ämnet i likhet med i Dalatidningarna endast förekommer i samband med diskussionen om vargens eventuella flyttande söderut. I samtliga Gävleborgstidningar finns också en liten artikel från TT som berör det stormöte som samerna höll efter att de anhållna släpptes och som nämner den diskriminering som samerna känner sig utsatta för, något som är ett ständigt återkommande tema i Norrbottenstidningarna (se nedan).

Utöver att vara mindre kritisk tar man också avstånd från vissa argument och skeenden från annat håll. I en debattartikel tar man upp "myten om vargen som hunddödare". Artikelförfattaren ställer den retoriska frågan "Det kan väl ändå inte vara så illa att dessa jägare själva gått på den medvetet odlade myten om vargen som en notorisk hunddödare?" (*Arbetsbladet* den 2 februari 2004, *Gefle Dagblad* den 29 januari 2002). Artikeln tar inte bara avstånd från sådana påståenden utan bekräftar även att vissa jägare anser att det är på detta sätt.

En stor del av rapporteringen i Gävleborgstidningarna berör rovdjursobservationer. De personer som fått uppleva möten med rovdjuren är mycket positiva, det var "en upplevelse få förunnad", "fy tusan vad läckert", säger en person i *Gefle Dagblad* den 3 februari 2004 efter att ha sett en varg bland husen i området där han bor. Alltså talar man

även här i termer av att man haft tur som fått se ett rovdjur. I Gävleborgstidningarna skrivs inget om eventuell rädsla för rovdjur till skillnad från i Dalatidningarna, där det används som argument i många rovdjurskritiska diskussioner. Det finns inga artiklar som handlar om möten med rovdjur som uppfattats negativt och ingen diskussion förekommer om rivna djur.

Den skeptiska hållningen till vargar som hunddödare exemplifierar innehållet i en stor del av de insändare som förekommer. Dessa är av mera kritisk karaktär och riktas till största delen mot delar av jägarkåren och bojkotten på eftersök av trafikskadat vilt, som många i Gävleborg tog avstånd från "Det känns bra att Dalajägarnas tossigheter inte spridit sig till vårt län", går att läsa i en insändare i Arbetarbladet den 26 februari 2004, "Äntligen gick man ut och fördömde det, ur alla avseenden olustiga beslut som den relativt sett stora gruppen av jägare i Dalarna tagit". Flera artiklar innehåller åsikter om att bojkotten strider mot jaktetiska principer. Detta är ett viktigt avståndstagande där man klargör att man inte vill förknippas med den "maffia" som Dalajägarna anses ha blivit. Andra jägarkritiker menar också att jägarna i egenskap av "stora, starka män i gröna kläder med fyrhjulsdrivna bilar och grovkalibriga vapen får något dunkelt i blicken när rovdjuren kommer på tal" (*Gefle Dagblad* den 19 januari 2006). Man kritiserar alltså jägarna för att de är negativt inställda till rovdjur och tar avstånd från Dalajägarnas sätt att genom en bojkott få uppmärksamhet i vargfrågor.

I övrigt består rapporteringen i Gävleborgstidningarna av mindre artiklar som följer läget i Dalarna, bland annat ansökningar om skyddsjakt på varg och förhoppningar om att få börja reglera vargstammen. Anledningen till att detta får en plats i Gävleborgstidningarna har troligen att göra med att Dalarna och Gävleborg delar på vissa vargrevir och en eventuell tillåtelse av skyddsjakt skulle kunna ha betydelse även där. Det är viktigt att påpeka att argumenten som framförs i stort är desamma som i Dalatidningarna, men att rapporteringen och debattklimatet är mindre omfattande och hätskt.

Norrbotten

En stor del av den kritik som förekommer i Norrbottenstidningarna ges av samerna och riktas främst mot myndigheterna. Sameperspektivet medför att de teman som förekommer är inriktade på den problematik som samerna upplever. Dalajägarnas bojkott och ändringen av 28 § JF fick inget, respektive mycket litet, utrymme i tidningarna och materialet består därför till största delen av artiklar från den veckan då rensköterna anhölls.

Det bör poängteras att *Piteå-Tidningen* intar en särställning när det gäller rovdjursrapporteringen. Likt Gävleborgstidningarna är artiklarna relativt sett få, tar mindre utrymme och bilder förekommer sällan. Citaten som förekommer i analysen nedan kommer därför nästan uteslutande från *Norrländska Socialdemokraten* och *Norrbottens-Kuriren*.

Diskriminering av samer

Grunden till en stor del av de uttalanden som förekommer är att samerna anser sig vara utsatta för diskriminering. Deras livsstil respekteras inte, vilket får till följd att de känner sig illa behandlade av bland annat naturbevakare, myndigheter och av samhället i övrigt, "...samhället terroriserar och förföljer samerna. Man följer majoritetens lagar och minoritetsfolket förtrycks", går att läsa i *Norrländska Socialdemokraten* den 10 maj 2002. Regeringen anklagas för att inte ta tillräcklig hänsyn till de särskilda förhållanden som råder för samerna och då särskilt de renskötande samerna, och för att rovdjurspolitiken och övrig lagstiftning som berör samerna, är utformad på så sätt att de förtrycks. I samband med anhängandet av renskötarna uttrycktes tydligt att man ansåg att även detta var ett uttryck för etnisk diskriminering. Man menar att det "är inget annat än rena rasförföljelsen" som utförs av "fanatiska naturbevakare som numera betraktar oss samer som odjur som man ska spärra in" (*Norrbottens-Kuriren* den 10 maj 2002). De samer som uttalade sig under demonstrationerna mot anhängandena menade att motivet bakom händelsen var en form av rasism vilket visade sig på plakaten de hade med sig där det bland annat stod "Samer tystnar, rasismen talar". Själva ansåg samerepresentanterna att renskötarna bara gjort sitt jobb genom att skydda renarna från varg. Paralleller dras även med situationen i Sydafrika under andra halvan av 1900-talet då man menar att behandlingen av samerna kan jämföras med apartheid. Denna parallell är ett tecken på hur hätsk debatten om rovdjur är bland renskötande samer i Norrbotten.

I en artikel menar en same att medierna också bidrar till att skapa en felaktig bild av att samerna, då främst de renskötande samerna, begår jaktbrott. Ett tv-reportage skulle enligt honom ha låtit påskina att samer bland annat jagat järv från helikopter (*Norrländska Socialdemokraten* den 13 maj 2002).

Ståndpunkten om att samerna diskrimineras utgör ett argument i många av de konflikter som samerna tar upp och utgör bakgrunden för att "nu planera ytterligare åtgärder för att markera missnöjet med det översitteri den svenska staten anklagas för" (*Norrbottens-Kuriren* den 10 maj 2002). Den upplevda bristen på förståelse från de instanser som ska upprätthålla rovdjurspolitiken leder också till att en del av kritiken riktas mot Naturvårdsverket och länsstyrelserna. "Naturvårdsverket är den största bluff som finns", säger en same i *Norrländska Socialdemokraten* den 11 maj 2002 i samband med att en ansökan om skyddsjakt lämnats in på en björn som dödat över trettio renkalvar.

De enda positiva kommentarerna om myndigheterna och politikens upprätthållande skrivs av landshövdingen i en debattartikel. Han menar att man bör ha förståelse för svårigheterna som är förknippade med att många parter är inblandade i konflikterna kring rovdjuren och att länsstyrelsen trots allt gör ett bra jobb med att försöka tillgodose så många av dessa viljor som möjligt. Som svar på att samerna krävde att man

skulle avskeda de naturbevakare som anmält de två anhängna som förföljt Laponiavargen med snöskoter, skriver han ”Jag har fullt förtroende för de naturbevakare och den personal inom fältverksamheten som har ett ansvar för tillsyn”... ”de har ett svårt uppdrag” (*Norrbottnens-Kuriren* den 15 maj 2002). Sådant beröm förekommer dock bara en gång.

Lagstiftning

Som nämnts var rapporteringen om ändringen av 28 § JF sparsam. Det konstaterades att ändringen inte hade någon inverkan för renskötarna då renar inte hålls inom hägn, vilket ansågs vara ”ett slag i luften för rennäringens del. Vi har fortfarande inget som helst skydd för vår egendom”, menar en representant för samerna i *Norrbottnens-Kuriren* den 20 januari 2006. Ändringen har ingen betydelse mer än att utgöra ytterligare ett exempel på att renskötarna förbises av rovdjurspolitiken.

Rovdjurens förekomst i allmänhet

Artiklar om rovdjursobservationer förekommer inte i Norrbottenstidningarna, däremot aktualiseras diskussionen om rovdjurens vara eller icke vara i samband med att man hittar rivna renar. Vissa anser att det inte borde finnas varg eller andra rovdjur inne i renbetesland med motiveringen att rovdjuren inte är förenliga med rennäringen (*Norrbottnens-Kuriren* den 10 maj 2002). Vid ansökningar om skydds jakt som oftast gäller enstaka individer som orsakat skador för rennäringen argumenteras det för att antalet rovdjur borde begränsas. Kopplat till detta är inställningen till de ersättningsnivåer som staten ger för rivna djur en diskussion som förekommer i störst utsträckning i Norrbottenstidningarna och där meningarna går isär. Vissa menar att rovdjuren inte bör ses som ett så stort problem då samerna ”får en stor ekonomisk kompensation av staten” och att kostnaden för rovdjuren därmed inte ligger på enskilda personer (*Norrbottnens-Kuriren* den 11 maj 2002). Andra menar att ersättningen är orimlig och att ingen hänsyn tas till de extrakostnader som kommer av att rovdjuren bland annat skingrar renhjordarna. ”...tydligt ska samerna utfordra våra vargar helt gratis för full ersättning utgår ju inte när till exempel en honren dödas”, skriver en debattör i *Norrbottnens-Kuriren* den 11 maj 2002).

Kritiska kommentarer vägs mot ett fåtal positiva uttalande. En renskötare skriver ”vi måste låta alla djuren få plats som hör till vår fauna” (*Norrländska Socialdemokraten* den 13 maj 2002). Han menar också att ”de som förföljer och skadar eller dödar [rovdjuren] borde få ett extra straff: betala in pengar till en fond som stöder bevakningen och skyddandet av djuren”. Liksom i Dalatidningarna där jägarna anklagas för att vara negativa till rovdjuren anklagas också den nya generationens samer för att vara hatiska mot rovdjuren i en artikel (*Norrbottnens-Kuriren*, den 11 maj 2002).

Inplantering

Diskussionen kring huruvida vargen är inplanterad eller inte är ett av de teman där framställningen i dagspressen skiljer sig markant mellan de olika geografiska områdena. I Gävleborgstidningarna nämns inte inplantering och i Dalatidningarna nämns den endast en gång. I Norrbottenstidningarna framträder dock en helt annan syn, där det framstår som att en betydande del av befolkningen anser att vargen är inplanterad, något som också framkommit i enkätundersökningen. Diskussionen uppkommer i samband med Laponiavargens ankomst till Norrbotten. I motsats till vad forskarna kommit fram till efter att ha tagit DNA-prover från vargen som bevisar att den invandrat från Finland, så citeras flera källor som menar att vargen har inplanterats från ett annat land alternativt släppts ut från en djurpark. Man skriver i *Norrländska Socialdemokraten* den 13 maj 2002 att "det finns starka misstankar om att Laponiavargen John är fraktad hit till Norrbotten och inplanterad i renskötselområdet" och i en annan artikel i samma tidning att det "uttalades misstankar om att John kommer från en djurpark". Tittar man på alla de uttalanden som gjorts i tidningarna är det tydligt att det råder konsensus om inplanteringen. Ett krav som framfördes vid ett stormöte var: "Till att börja med måste man få stopp på de olagliga utsläppen av varg" (*Norrländska Socialdemokraten* den 10 maj 2002) och att en åtgärd skulle vara "en registrering av rovdjur i landets djurparker [som] ska garantera att inga rovdjur utplanteras, vilket stormötet är övertygad om har skett" (*Norrbottens-Kuriren* den 13 maj 2002). Förslaget är alltså att ett register ska upprättas där man redogör för de rovdjur som finns i djurparkerna och för att lättare kunna se vart dessa tar vägen och upptäcka misstänkta fall av utplantering. Den allmänna misstänksamheten mot varg får även betydelse för synen på forskningen som bedrivs om rovdjur. Samerna kräver "att rovdjursforskarna ska redovisa vem som finansierar dem och hur mycket verksamheten kostar samhället" (*Piteå-Tidningen* den 13 maj 2002).

Det förekommer endast ett uttalande där inplantering inte tas för given. Debattören skriver att, "om vår nye främling, vargen John, skulle vara 'inplanterad' i Gällivare Fjällvärld, så ska han omgående flyttas... om inte, skall länsstyrelsen inte falla för en massa gaphalsar som uttalar förtäckta hot". Det framkommer av artikeln att personen är positivt inställd till varg och övriga rovdjur. Uttalandet illustrerar att åsikter om varg, och oftast också övriga rovdjur, verkar ha betydelse för om man tror att vargarna är inplanterade eller inte. De som är kritiskt inställda använder inplanteringsargumentet som ett motiv mot varg för att få skyddsjakt beviljad eller se till att man gör en förflyttning som i fallet med Laponiavargen. De som är positiva argumenterar tvärtom för att vargen har en naturlig plats i faunan och därför bör få vara kvar.

Dagens Nyheter

Materialet från de tre veckor som undersöktes bestod i *Dagens Nyheter* av endast fem artiklar. Det är troligt att rovdjursrelaterade frågor inte står högt på dagordningen för vare sig utgivarna eller läsarna då en majoritet av läsarna bor där det inte finns rovdjur och där åsikterna om dem inte är så starka. Det bör än en gång poängteras att värdet av en nyhet är avhängig faktorerna tid, rum och kultur och i detta fall är avståndet mellan dessa och rovdjur långt för den genomsnittliga läsaren.

Rapporteringen i *Dagens Nyheter* består huvudsakligen av beskrivningar samt ett återberättande av reaktionerna från berörda parter kring både ändringen av 28 § JF och händelserna i Norrbotten. En kritisk artikel förekommer och den är skriven av politiker och jägare som menar att "Sveriges rovdjurspolitik är orimlig" (*Dagens Nyheter* den 17 januari 2006). I artikeln sammanfattas de argument som förs mot rovdjurspolitiken: att lagstiftningen inte fungerar och att det lokala inflytandet bör öka genom att makten omfördelas från nationell och europeisk till regional nivå. Det framstår som nödvändigt att argumenten presenteras på ett överskådligt sätt för de läsare som inte är insatta och att politiker på riksnivå uttalar sig och förhåller sig till politiken på ett nationellt plan (här genom diskussionen om EU) för att utrymme ska ges åt rovdjursfrågor i en rikstäckande tidning.

Jaktbrottens framställning i dagspressen

Då tidsperioderna är selektivt utvalda går det inte att uttala sig om hur omfattande den genomsnittliga medierapporteringen är om jaktbrott. Däremot kan man konstatera att misstanke om illegal jakt på rovdjur ges stora utrymmen i materialet. Detta har troligen både att göra med att ovanliga brott blir större nyheter än vanliga brott men också med att nyhetsvärdet ökar när händelsen sker lokalt och gäller ett ämne som berör och engagerar. Ett exempel på det engagemang som jaktbrotten genererar är då renskötarna, misstänkta för grovt jaktbrott för att ha förföljt Laponiavargen med snöskoter, anhölls. Inledningsvis hölls demonstrationer eftersom man ansåg att renskötarna var oskyldiga, och sedan tvingades häktningsförhandlingarna hållas bakom lykta dörrar då alla som ville lyssna inte fick plats i tingsrätten och stämningen var stökig. I *Norrländska Socialdemokraten* från den 11 maj 2002 stod det i samband med att beslutet om frigivning meddelades att "jubel och applåder bröt ut i Tingsrätten".

Några fall av jaktbrott alternativt misstänkt jaktbrott nämns i tidningarna. Alla rör rovdjur. Den händelse som av förklarliga skäl, då vi valt att titta på just detta, fått störst utrymme är ovannämnda fall då två renskötare anhölls. Ett annat exempel på jaktbrott (otillåten skyddsjakt) förekommit är fallet med Gräsövargen där skytten fälldes för grovt jaktbrott efter att ha skjutit en varg. Det är det enda fallet av otillåten skyddsjakt i materialet, dock nämns det vid fler än ett tillfälle. Björnen Untorparn har också nämnts i samband med att målet överklagats till

Högsta domstolen. Ett fjärde fall som uppmärksammats var den husvagn som hittades och som misstänktes innehålla en bomb och även troddes ha använts av en grupp jägare för att bedriva åteljakt på varg (*Falu Kuriren* respektive *Dala-Demokraten* den 4 februari 2002).

Debatten kring den illegala jakten kan grovt delas in i tre delar. Majoriteten av de uttalanden som finns handlar om att lagstiftningen är orättfärdig, vilket får till följd att personer döms som egentligen inte anses ha begått något brott. Den andra delen av rapporteringen består av ett fåtal uttalanden från jägare och samer som menar att ingen skulle begå jaktbrott för att strafftiden är så lång. Den tredje delen består av personer som pekar ut jägare och samer som gärningspersoner.

Gemensamt för en stor del av rapporteringen om jaktbrott är alltså att man anser att individer döms eller anhålls trots att de är oskyldiga (eller borde anses oskyldiga), detta främst vid fall av otillåten skyddsjakt, men även i samband med de andra förekommande jaktbrotten. Ytterst handlar det om en konflikt med lagstiftningen, som inte har stöd bland lokalbefolkningen. Ett exempel som används på att lagstiftningen är för restriktiv är att "straffet kan bli hårdare för den som vill skydda sina tamdjur mot en anfallande varg än för den som utövar våld mot sina medmänniskor" (*Dagens Nyheter* den 17 januari 2006). Personer som är misstänka eller dömda ses i dessa fall inte alls som brottslingar utan tvärtom som offer för en orättfärdig lagstiftning. I *Norrländska Socialdemokraten* från den 10 maj 2002 går att läsa "det här har gått till överdrift, det är inget brottsligt som har hänt... .. det är en same som har värnat om sina rättigheter, då ska han ha stöd". Ett liknande uttalande finns i *Dala-Demokraten* från den 16 januari 2006 "en enskild lantbrukare som i en trängd situation agerar för att skydda sin egendom" "för detta har han dömts till sex månaders fängelse. Det är orimligt". Detta förstående och förlåtande förhållningssätt kan ha betydelse för vilken inställning man har gentemot jaktbrottsliga gärningar.

Samtidigt med dessa uttalanden förekommer också påståenden att man inte skulle begå jaktbrott för att strafftiderna är mycket långa och att man därför, även om man tycker att lagstiftningen är felaktig, inte skulle handla i en situation där man fått chansen att skjuta rovdjur. "Ingen av oss skulle skjuta en varg. Straffen är så höga att ingen skulle ta den risken". "Att skjuta en varg ger tre fyra års fängelse så när det kommer till kritan är det ingen som vågar.", säger en jägare i *Falu Kuriren* den 4 februari 2002.

I motsats till ovanstående uttalanden från olika jägare och samer står uttalanden från naturvårdare och personer som identifierar sig som djurvänner eller är allmänt positiva till rovdjur. De menar att jägare och samer visst begår illegal jakt. I en debattartikel i *Falu Kuriren* den 3 februari 2004 undertecknad "djurvän" går att läsa "Det är illa nog redan nu, med tjuvskytte och förgiftade åtlar som förekommit. Jaktbrott är nästan omöjliga att utreda, och gäller det rovdjur törs eller vill ingen anmäla. I stället hyllas vederbörande i dessa frågor. Ingen tvivel om att

ni jägare binder ris åt egen rygg med ert agerande". Även i argumentationen om Laponiavargens eventuella flytt påpekades att "djurets liv är i fara då olovlig jakt på den inte kan uteslutas" (*Dala-Demokraten* den 10 maj 2002). Detta kan uppfattas som att det finns renskötare som utgör ett hot mot vargen då de begår jaktbrott. En annan debattör skriver om de två som anhölls "Förhoppningsvis räcker bevisen till att få dem fällda så att de får maximalt straff och mycket höga böter." (*Norrbottens-Kuriren* den 11 maj 2002). Uttalandena i artiklarna stödjer att jaktbrott begås i mer eller mindre omfattning "Vi måste få regler och paragrafer som folk accepterar, annars kommer 'skjut, gräv, och tig'-syndromet att fortsätta", menar en debattör i *Falu Kuriren* den 14 maj 2002 och använder därigenom "skjut, gräv och tig"-principen som ett vedertaget begrepp.

De uttalanden som finns visar inte bara på spridda åsikter beroende av vilken inställning man har till rovdjur och vilken grupp man anser sig tillhöra eller förknippar sig med men också på den stämning som finns i debattklimatet som byggs upp av att anklagelser riktas åt olika håll. Gemensamt för båda sidor är att generaliseringar görs och slutsatser dras om hela grupper (jägare, samer, rovdjursvänner etc.) på ett onyanserat sätt. Genom att alla "dras över en kam" ges en bild av gärningspersonerna som kanske inte stämmer väl överens med hur det ser ut i verkligheten.

Sammanfattning – dagspressen

De uttalanden som görs i tidningarna, oavsett region, indikerar att de rovdjursrelaterade konflikterna är många och att stämningen i debatten ofta är hätsk. Större delen av artiklarna i materialet bör närmast ses som kritiska inlägg i rovdjursdebatten oavsett tidning och genre. Även över tid verkar argumenten bestå. Flera argument återfinns i artiklarna från både år 2002 och 2006.

Skillnaderna utgörs av att innehållet i tidningarna från respektive region främst skildrar den problematik som finns lokalt. Med detta menas till exempel att problemet att varg ibland attackerar jakthundar förekommer i Dalarna där jägarnas intressen framhålls, medan det i Norrbottenstidningarna läggs mera fokus på frågor som är relevanta för samerna och renskötseln, till exempel ersättningsnivåer.

Variationer finns mellan de geografiska områdena och tidningarna när det gäller rovdjursrapporteringen. Dalatidningarna och Norrbottenstidningarna (med undantag för *Piteå-Tidningen*) utgör en grupp med hög grad av rapportering om rovdjur medan, Gävleborgstidningarna och *Dagens Nyheter* har en lägre grad av rapportering. Skillnaderna tros bero på var rovdjur finns geografiskt och att tidningar i områden med rovdjursstammar skriver om och problematiserar rovdjuren i större utsträckning. Detta förklarar dock inte skillnaderna mellan dagspressen i Dalarna och Gävleborg då alla rovdjur finns representerade i båda länen (om än i något olika utsträckning) och intressegrupperna i rov-

djursfrågorna är desamma. Det är svårt att tro att skillnader i rovdjursstammarnas storlekar ensamt skulle kunna utgöra grunden för variationerna i rapporteringens omfattning. Dessutom har enkätresultaten visat att Dalajägarna och Gävleborgsjägarna har liknande åsikter. Skillnaden kanske består i att den övriga befolkningen i dessa delar är mer negativ i Dalarna än i Gävleborg.

Det är här lämpligt att återknyta till de teorier som använts då det är troligt att rapporteringen påverkas av en växelverkan mellan dagordningsprincipen där tidningarna skriver om rovdjur på ett sätt som de tror att läsarna vill och "uses and gratification"-teorin där bosatta i de valda områdena väljer att läsa om rovdjur och då helst negativa saker som bekräftar deras egna åsikter. Man kan också tänka sig att en del av dessa åsikter bildats genom att ta del av medierapporteringen, och på detta sätt sluts cirkeln. Oavsett omfattningen av rapporteringen kan man dra slutsatsen att framställningen av rovdjur i den lokala och regionala dagspressen är negativ och att en stor del av de argument som förekommer också har förts fram av intervjupersoner och av dem som har besvarat enkäten.

Onekligen bygger medierna upp ett stämningsläge genom en hög grad av negativ rapportering om rovdjur och en frånvaro av argument som är mera positiva till rovdjur. Denna snedfördelning är något som bör uppmärksammas, särskilt då det i debattartiklar kommer fram att en andel läsare är positiva till rovdjur och rovdjurspolitiken/-förvaltningen. Bilden som ges är onyanserad och i samband med den ökande medialiseringen finns en möjlighet att påverka både opinionsbildningen och läsarnas verklighetsuppfattning.

Resultat – tidskrifter

I det analyserade tidskriftsmaterialet ingår totalt 471 artiklar. *Jakt & Jägare* innehåller flest artiklar, 202 stycken, som handlar om rovdjur och rovdjursproblematiken medan *Svensk Jakt Nyheter* är den tidskrift som avsätter störst utrymme åt rovdjursartiklar, då 26 procent av det redaktionella utrymmet utgörs av rovdjursartiklar.

Tabell 46. Det analyserade tidskriftsmaterialet.

Jakttidskrift	Antal rovdjursartiklar	Rovdjursartiklar i (%) av det redaktionella utrymmet	Totalt antal nr under perioden (juli 2005–juni 2006)
Jakt & Jägare	202	14 %	10 nr
Svensk Jakt Nyheter	172	26 %	11 nr
Svensk Jakt	97	9 %	11 nr
Totalt	471		32 nr

Majoriteten av de tidskriftsartiklar som handlar om rovdjur tillhör nyhetsgenren, oavsett tidskrift. Gemensamt för de tre tidskrifterna är att deras respektive förbund ofta kritiserar den svenska regeringen och rov-

djurspolitiken. En påtaglig skillnad är dock att *Jakt och Jägare* vid flera tillfällen även kritiserar Svenska Jägarförbundet för dess ageranden i rovdjursfrågor (*Jakt & Jägare* nr 1/2, 3, 4 2006). Motsvarande kritik förekommer inte i *Svensk Jakt* eller *Svensk Jakt Nyheter*.

Tidskrifternas förstasidor innehåller sällan bilder på rovdjur, däremot innehåller majoriteten av tidskrifternas första sidor rovdjursartiklar eller puffar för rovdjursartiklar.

Tabell 47. Antal första sidor med rovdjursartiklar eller med puffar för rovdjursartiklar. Tabellen visar också vilket tema som oftast förekommer på första sidan av respektive tidskrift.

Jakttidskrift	Antal förstasidor med rovdjursartiklar eller puffar för rovdjursartiklar	Rovdjurstema som oftast förekommer på första sidan	Totalt antal nr under perioden (juli 2005–juni 2006)
Svensk Jakt Nyheter	10	Rovdjursartiklar i allmänhet	11 nr
Svensk Jakt	6	Varg	11 nr
Jakt & Jägare	5	Björn	10 nr
Totalt	21		32 nr

Det stämmer överens med den hypotes som presenterades under avsnittet teoretiska utgångspunkter, om att rovdjursrelevant material borde finnas på ett flertal första sidor eftersom det innehåller alla nödvändiga faktorer för att hamna på första sidan.

Regeringen och rovdjurspolitiken

Många artiklar riktar mycket skarp kritik mot den svenska rovdjurspolitiken. Rovdjurspolitiken kritiseras bland annat i samband med en diskussion om Naturvårdsverkets tilldelning av antalet björnar som ska få skjutas under björnjakten (*Svensk Jakt*, nr 8, 2005). En riks jaktvårds-konsulent ser positivt på att tilldelningen har ökat, men säger samtidigt att ökningen inte är tillräcklig i förhållande till björnstammens storlek: "Det är positivt med en ökning men den är snål i förhållande till rapporterna om björnstammens storlek och vårt förslag." En talesman för Svenska Jägarförbundet är kritisk mot rovdjurspolitiken och säger: "Det tycks inte spela någon roll vad vi säger och att rovdjurspolitiken har havererat är jag den förste att skriva under på."

Svensk Jakt innehåller flera artiklar som skarpt kritiserar regeringen och den förda rovdjurspolitiken. I en artikel (nr 8, 2005), under vinjetten "Från Jägarförbundet" uppmanar Svenska Jägarförbundets ordförande regeringen att omedelbart utvärdera den förda rovdjurspolitiken. Detta är något som förbundets ordförande återkommer till även i andra nummer (nr 10, 2005; nr 4, 2006). Rovdjurspolitiken kritiseras bland annat med orden "Rovdjurspolitikens väg mot haveri fortsätter till exempel, utan åtgärd från regeringen". Förbundets ordförande menar att rovdjuren är skevt fördelade i Sverige, på cirka en tredjedel av landets

yta, och att detta har inneburit att människor som bor i detta område har fått lov att ändra sina liv från grunden. Förbundsordföranden påpekar också att rovdjurens närvaro har inneburit att jaktförutsättningarna har försvunnit i stora områden och att landet på grund av detta är på väg mot ett folkligt uppror i det aktuella området. Det bör påpekas att en helsidesartikel (nr, 10, 2005) som kritiserar rovdjurspolitiken inleds med följande kommentar från Svenska Jägareförbundets ordförande "Låt mig först slå fast, rovdjuren har en naturlig plats i den svenska naturen. Men antalet björnar är två till tre gånger fler än den miniminivå om cirka 1 000 djur som är fastställt av riksdagen." Efter denna kommentar följer tre spalter med kritik av rovdjurspolitiken. En karikatyrbild har lagts till artikeln och den föreställer en pojke och en flicka på en bänk vid en busshållsplats som förskräckt tittar på två björnar, en hona och en unge, som i sin tur intresserat studerar dem. Pojken säger till flickan: "Har du nån prickig korv? Jag har bara messmör..."

Även *Jakt & Jägare* riktar skarp kritik mot regeringen och rovdjurspolitiken i flera artiklar. I en artikel (nr 7/8, 2005) med rubriken "Regeringen driver fram en nollvision för varg" menar man att om inte regeringen tar initiativ till en helt ny rovdjurspolitik kommer det snart krav på nollvision för varg. I en annan artikel (nr 5, 2006) kritiserar socialdemokraterna för deras avtal med vänsterpartiet och miljöpartiet. I och med detta avtal stoppades möjligheterna för jägare att få skydda sina jakthundar mot varg. I artikeln menar man att de som styr rovdjurspolitiken är jaktfientliga: "I praktiken är det alltså nu mer eller mindre jaktfientliga företrädare i de två samarbetspartierna som har kontroll över rovdjurspolitiken." Ytterligare en annan artikel, (ibid) kritiserar regeringen. Rubriken är "Sveket mot landsbygden" och här menar tidskriftens chefredaktör att regeringen svikit landsbygden genom att sälja ut jakt- och rovdjursfrågorna till de två stödpartierna som anses vara såväl jaktfientliga som rovdjursvänliga. Avtalet med vänsterpartiet och miljöpartiet "...grusar alla förhoppningar om att s-regeringen ska lyckas med en vettig desarmering av den tickande rovdjursbomben".

Också i *Svensk Jakt Nyheter* kritiserar den förda rovdjurspolitiken. Här lägger man fokus på förbundets egna insatser för att påverka till en förbättrad rovdjurspolitik. Både rovdjursmanifestationen i Falun och budkavlen har arrangerats för just detta syfte (13 december 2005; 17 maj 2006). Men regeringens olika ställningstaganden och åtgärder diskuteras naturligtvis också, som till exempel vänsterpartiets och miljöpartiets ultimatum, vilket hindrade att jägare ska kunna skydda sina jakthundar mot varg (12 april 2006) och moderaternas förslag till ändring av rovdjurspolitiken (13 december 2005).

Skyddsjakt

En uppfattning som återkommer i tidskrifterna är att om inte skyddsjakten på rovdjur, och då speciellt på varg, blir mer omfattande kommer det att skapas en allmän acceptans för illegal jakt på rovdjur. "Om inte

länsstyrelsen beviljar skydds jakt på varg, befarar vi att den illegala jakten på sikt kommer att anses legal”, säger en person till Borlänge Tidning. Detta uttalande publiceras i en artikel som diskuterar Jägarnas Riksförbunds krav på folkomröstning om rovdjursfrågan (*Jakt & Jägare*, nr 10 2005). I en artikel i *Svensk Jakt* (nr 11, 2005) berättas att Naturvårdsverket säger nej till skydds jakt på varg i Ovanåkers kommun eftersom de anser att det inte går att avgöra vilken varg som attackerat får i området, och det är möjligt att förhindra ytterligare attacker genom förebyggande åtgärder som till exempel att sätta upp rovdjurssäkra stängsel. En representant för Svenska Jägarförbundet, i det aktuella området, kommenterar saken på följande sätt, ”Det rör sig ju inte om någon hotad art och acceptansen för varg hade ökat om vi fått tagit bort en individ. Rovdjurshatet är redan utbrett i Ovanåkers kommun och i och med Naturvårdsverkets beslut kommer det att öka ännu mer”.

Skyddsjakten på vargparet i Svartboreviret har återgivits i alla tre tidskrifterna. I *Jakt & Jägare* (nr 5, 2006) och *Svensk Jakt Nyheter* (12 april 2006) får händelsen nästan exakt lika stort utrymme och har placerats på ungefär samma plats i tidskriften (ungefär i mitten på den högra sidan), med normal rubrikstorlek, men medan *Svensk Jakt Nyheter* har en bild på de skjutna vargarna har *Jakt & Jägare* i stället valt att beskriva skyddsjakten mer i detalj. Båda tidskrifterna använder sig av citerade källor, som är jägare som deltagit i jakten. *Jakt & Jägare* har dessutom låtit avdelningschefen för natur och kultur vid länsstyrelsen i Gävleborgs län göra sin röst hörd. Ingen av dessa två tidskrifter har händelsen som en puff på första sidan. Dessa skildringar av skyddsjakten på Svartborevirets vargpar skiljer sig markant från den i *Svensk Jakt* (nr 6, 2006). Redan på tidskriftens första sida puffas det för händelsen med texten ”Historisk jakt på varg”. Artikelrubrik är samma som puffen men i artikeln är ”Historisk jakt på” skrivet i grönt och ”Varg” är skrivet med versaler och svart text. Artikeln är tre sidor lång (att jämföras med de två andra tidskrifternas artiklar som är kortare än en sida) och innehåller fyra bilder (bland annat samma bild som publicerats i *Svensk Jakt Nyheter*) och två faktarutor. Händelsen är ännu mer detaljerat återgiven än i *Jakt & Jägare*, och de citerade källor som får komma till tals är, precis som i ovannämnda tidskrift, jägare som deltagit i skyddsjakten. Den ena faktarutan ger bakgrundsinformation till varför Naturvårdsverket beviljat skydds jakt och den andra faktarutan innehåller en årsberättelse ur *Svensk Jakt* från 1926 som beskriver hur en varg i Hälsingland jagats och till slut skjutits. Detta är ett exempel på hur olika en och samma händelse kan återges i de tre tidskrifterna.

Men det kanske mest intressanta med skyddsjakten på Svartborevirets vargpar är referensen till källorna. Alla jägarna som deltagit i skyddsjakten refereras anonymt och i både *Jakt & Jägare* och *Svensk Jakt* kommenteras anonymiteten. I *Svensk Jakts* artikel är en fotnot inkluderad som säger ”Länsstyrelsen har sekretessbelagt namnen på både vargskyttarna och jaktledaren”. Om detta jämförs med en artikel

om skydds jakt på björn blir det mycket uppenbart att vargen är det mest kontroversiella rovdjuret i Sverige i dag. I samma nummer av *Svensk Jakt* får en artikel om skydds jakt på björn marginellt utrymme, högst upp i en högerspalt på höger sida av tidskriften. Tilläggas ska också att den artikel som får mest utrymme på samma sida handlar om att Svenska Jägareförbundet söker pengar till nya projekt och en bild på en varg får symbolisera detta. Skyddsjakten på björnen beskrivs och även om inte några källor är citerade så publiceras namnen på den person som sköt björnen. Även namnet på skyttens far, som vaktade på björnen tillsammans med skytten, är publicerat. Detta visar hur laddad diskussionen är kring just vargfrågan.

Rovdjursobservationer

En artikel i *Jakt & Jägare* (nr 11, 2005) ger en positiv bild av ett björnmöte. En fotograf har givit sig ut på fjället och upptäcker en björn som han närmar sig och som han till slut lyckas ta fina bilder av. Fotografen/skribenten beskriver mötet med björnen som en fantastisk naturupplevelse som avslutas med att han även får syn på en kungsörn, en fjällvråk och en sparvhök. För att skapa spänning har artikeln givits rubriken "Björnen tittar upp och kommer med nedsänkt huvud rakt emot mig", men det finns ingenting negativt om björnen i artikeln. Denna och liknande artiklar väger upp de många gånger kritiska artiklarna om rovdjuren.

Stamstorlekar

Rovdjurstammarna är det tema som förekommer i flest artiklar i de tre tidskrifterna. Av de 132 artiklar som handlar om rovdjurstammar återfinns 59 artiklar (29 procent av det totala antalet analyserade artiklar i tidskriften) i *Jakt & Jägare* medan det i *Svensk Jakt Nyheter* finns 49 artiklar (28 procent) med ämnet som huvudtema och i *Svensk Jakt* innehåller totalt 24 artiklar (25 procent) temat rovdjurstammar.

En artikel i *Jakt & Jägare* (nr 3, 2006) har rubriken "Vargrika Värmland allt fattigare på älghundar", vilket får läsaren att tro att det finns färre älghundar i Värmland på grund av att de hundar som finns blir tagna av varg. Läser man artikeln framkommer det dock att statistiken visar att färre nya hundar har registrerats i området. Det finns ingen undersökning som visar vad som ligger bakom detta, men för att bygga upp trovärdigheten för att vargarna påverkar antalet nyinförskaffade hundar i Värmland har man frågat vice ordförande i Värmlands kennelklubb samt en Jämthundsuppfödare om vad de tror är orsaken till att färre hundar registreras i området. Båda menar att det beror på att hundägarna är rädda för att hunden ska bli tagen av varg.

I *Svensk Jakt Nyheter* (17 maj 2006) förekommer en artikel om vargstammen och dess bytesdjur med rubriken "Konkurrerar vargen ut jägarna?" Ingressen inleds med information om att över landet som helhet är vargarna inte någon stor konkurrent till jägarna, men avslutas

med information om att lokalt finns det stora risker att vargar inte lämnar något till jägarna att jaga. Med hjälp av ny teknik kan forskarna avgöra hur många älgar som tas av vargflockar varje år samt vilket det vanligaste bytesdjuret är. Forskarna tror sig ha kommit fram till något som borde anses som mycket intressant, nämligen: "Däremot verkar det inte ha någon betydelse om det är tre eller fler djur i en flock. Det som händer när det blir fler vargar i en flock är att vargarna utnyttjar mer av bytesdjuren, alltså äter mer rent." Om detta stämmer är det högst relevant i rovdjursdebatten, eftersom det betyder att även om en vargflock växer dröjer det innan antalet bytesdjur ökar, men artikelförfattaren väljer att inte alls kommentera saken.

Forskning

Inte sällan får rovdjursrelaterad forskning kritik. I en artikel i *Jakt & Jägare* (nr 1/2, 2006) står det i ingressen att forskarna vid Grimsö forskningsstation driver en tes om att det är jakthundarnas eget fel att de blir attackerade av varg och att elstötar använts för att få hundar att inte följa vargspår. I en annan artikel i samma nummer av *Jakt & Jägare* görs det återigen mer eller mindre narr av forskningen vid Grimsö forskningsstation. I ingressen hävdas att *Jakt & Jägare* kan avslöja att de metoder som man på Grimsö forskningsstation menar har fungerat framgångsrikt i Ryssland inte alls har fungerat i Ryssland eller över huvud taget inte har använts. Den metod som *Jakt och Jägare* menar inte har använts i Ryssland är användandet av bjällror på jakthundar för att skydda dem från vargangrepp. Som stöd har man talat med den operativa chefen för hela den ryska vilt- och rovdjursförvaltningen. Hans kommentar är: "Så vitt vi vet finns ingen användning av bjällror på hundar i Ryssland. Vargar tar hundar oavsett om de har bjällror eller inte. Vargar är för kloka för att det skulle fungera." I Ryssland använder man i stället andra typer av halsband. "Vi använder ett speciellt hundhalsband med vassa metallspetsar för att skydda halsen på hunden", säger chefen för den ryska vilt- och rovdjursförvaltningen till *Jakt & Jägare*. Direkt efter detta uttalande kommer följande stycke. "Tilläggas kan att ryssarna redan betraktar svenskar som mindre begåvade, eftersom riksdagen beslutat att vi ska ha en stor vargstam i Sverige."

Den andra metoden som Grimsö forskningsstation menar har fungerat effektivt i Ryssland är ett så kallade lapptyg. Lapptygen består av en lina med röda tygbitar på. Dessa lapptyg ska hindra vargarna från att gå in i boskapshägn. *Jakt & Jägare* bekräftar att denna metod används i Ryssland, men då endast under jakt på varg för att ringa in den. Metoden är bara effektiv en kort tid, så fort vargen har vågat sig under lapptyget fungerar det inte längre, då vet vargen att det är fritt fram att passera. Även forskarna är medvetna om att metoden har sina begränsningar och menar därför att den kan kombineras med elband som gör att vargen får en stöt när den går emot lapptyget och elbandet. Artikeln avslutas med att informera om att Svenska Jägareförbundet har stöttat

vargforskningen vid Grimsö forskningsstation, vilket i sammanhanget kan tolkas som kritik mot Svenska Jägareförbundet.

Ämnet i den förstnämnda artikeln, under temarubriken "forskning", diskuteras återigen i följande nummer av *Jakt & Jägare* (nr 3, 2006). Här får forskarna möjlighet att kommentera innehållet i artikeln. De anser att artikeln givit en orättvis bild av forskningen och här framkommer det att det inte alls drivs någon tes om att det är hundarnas eget fel om en varg angriper. Man menar i stället att man är medveten om att hundar ibland kan börja följa vargspår och att det då finns en risk att de blir attackerade. Forskarna dementerar också att några tester med elstötar har använts, "...förnekar att Grimsö-folket använt elstötar för att få hundar att undvika varg. – Det var en idé som diskuterades men aldrig blev praktiserad, säger han [forskaren] till Jakt & Jägare." Ordet "förnekar" tillsammans med meningen om att forskarna diskuterat användningen av elstötar riskerar att ge läsaren en känsla av att det är lite osäkert om elstötar verkligen inte har använts ändå. Hade till exempel ordet "berättar" använts i stället för "förnekar" hade man kunnat undvika denna tolkning.

Trots denna konkreta kritik mot forskningen återfinns också ett stöd för och en uppmaning om att värna om forskarna, detta till och med i samma nummer (nr 3, 2006) av *Jakt & Jägare* som två av artiklarna ovan. I en helsideskrönika med rubriken "Var rädd om de svenska vargforskarna" argumenterar journalisten för att de svenska forskarna verkligen gör ett bra jobb som gagnar dem som är kritiska mot rovdjur, eftersom det enda som kan hjälpa dem är fakta och det är precis vad forskarna kan erbjuda. Artikeln avslutas med meningen "Så var rädd om forskarna".

Björnjakt

I ett nummer av *Jakt och Jägare* (nr 11, 2005) är fyra artiklar publicerade som alla handlar om björnjakt, men med lite olika vinklingar. Den första artikeln handlar om hur jägare från Vilhelmina åker till Norge för att anlagstesta hundar för att se om de passar för björnjakt. Det visar sig vara mycket få hundar som blir godkända, men flera har goda utsikter att genom utbildning bli bra björnhundar. Den andra artikeln handlar om att jägare i Vilhelmina utbildar sig i eftersök på björn och att detta är mycket viktigt, eftersom eftersök på björn inte kan jämföras med eftersök på annat vilt.

Efter dessa två artiklar kommer sedan en artikel som handlar om hur en jägare på eget bevåg ger sig ut för att skjuta en björn som förstör bikupor och stjälar honung. För läsarens kännedom kan tilläggas att skyddsjakt på björn beviljats av länsstyrelsen, eftersom ett flertal björnar blivit alltför närgångna. I artikeln beskrivs målande de olika strapatserna under jakten. Så småningom träffas björnen men dör inte utan försvinner från skottplatsen. Jaktlaget får i uppgift att genomföra eftersöket. Jägarna ger sig iväg med två hundar som aldrig tidigare deltagit i

björnjakt. En av dem släpps fri medan den andra får gå i spårlina. Jaktledaren beskriver terrängen: "Det var som en djungel där vi spårade, en vägg av sly". Jaktlaget lyckas med sin uppgift och björnen skjuts. I artikeln framstår jägaren som skadesköt björnen som en hjälte och historien som sensationell. På flera bilder får jägaren visa hur han gick tillväga när han närmade sig och sedan sköt björnen. Denna artikel är mycket motsägelsefull om man ser till de två tidigare artiklarna som hävdar vikten av att använda sig av en björnhund vid eftersök samt att det även för jägaren är skillnad på eftersök av björn och eftersök på annat vilt. Har man otur kan en otränad hund bli rädd och vända hem med björnen i hasorna. Är björnen dessutom skadeskjuten kan det bli mycket farligt för jägarna. I artikeln framgår det inte heller om någon av jägarerna hade utbildning i eftersök av björn.

Ytterligare en artikel i detta nummer handlar om björnjakt. En av jägarna som deltar har året innan blivit biten i benet av en björn och detta framstår nästan som heroiskt. Visst är det intressant och spännande att läsa om hur jägare skjuter björn, men utifrån de två första artiklarna framstår i alla fall den första jakten på björn (tredje artikeln) som mycket farlig. I den sista artikeln som handlar om björnjakt har man åtminstone hjälp av hundar som tränats i björnjakt i Kanada. Men björnjakten året innan har uppenbarligen inte varit lika lyckad, eftersom jägaren fortfarande lider av skadorna från den björn som attackerade honom då.

De två sista artiklarna uppfyller medielogiken, det vill säga att dramatiska händelser som går att personifiera får stort utrymme och förmodligen publiceras av den anledningen, trots att de är motsägelsefulla till de två tidigare artiklarna. Artikeln om den skadeskjutna björnen är mycket kortfattad och utan bilder hade den rymts på drygt en sida men med alla bilder, som är mycket lika, publiceras artikeln på fyra sidor.

Illegal jakt

Illegal jakt nämns sällan i tidskrifterna. När det nämns är det ofta i samband med att viltforskare kommenterar att den illegala jakten hittills inte har påverkat vargstammens utveckling även om den anses vara den främsta dödsorsaken för vargar (*Jakt & Jägare*, nr 12, 2005, nr 1/2, nr 4 2006; *Svensk Jakt*, nr 4, 2006). Illegal jakt nämns även i samband med andra rovdjursstammars utveckling (*Jakt & Jägare*, nr 1/2, 2006) eller när det handlar om att kritisera rovdjurspolitiken, som när Svenska Jägareförbundets ordförande uttalar sig under rovdjursmanifestationen i Falun: "Det största hotet i dag, mot varg, lodjur och björn är inte, som ofta påstås, illegal jakt, inte heller genetisk utarmning. Det är den förda rovdjurspolitiken" (*Svensk Jakt Nyheter*, 13 december 2005).

Vid ett flertal tillfällen har rovdjur jagats med snöskoter och antingen körts ihjäl eller skjutits. *Svensk Jakt Nyheter* skriver om tre olika tillfällen då skoter använts för att jaga rovdjur. I det ena fallet handlar det om att två lodjur jagats i flera mil och sedan körts över av skotrar,

det ena lodjuret har jagats i två dagar (12 april 2006). I ett annat fall har en ung hanbjörn skjutits efter att ha jagats med skoter. I det här fallet är det en naturbevakare som funnit björnen (14 juni 2006). I det tredje fallet har en järv dödats efter att ha förföljts av två skotrar. Hur järven har dödats eller om det finns några misstänkta för brottet vill inte polisen uppge, rapporterar *Svensk Jakt Nyheter* (ibid). *Jakt & Jägare* (nr 9, 2005) rapporterar om att polisen hoppas att DNA-teknik ska lösa ett fall med tjuvjakt på järv. Fyra personer på skoter har förföljt en järv enligt spår som påträffats. Någon död järv har inte hittats och ingen person är misstänkt för brottet, men förhoppningen är att DNA-spår från jakten ska kunna ge svar. Dessa fyra händelser bekräftar dels att jakttidsskrifter gärna skriver om illegal jakt, dels att uppgifter om illegal jakt är mycket känsliga och därför svåra för medierna att få tag på.

Rovdjursattacker

Nedan följer exempel på hur varg-, björn-, lodjurs- och kungsörnsattacker skildras i de tre analyserade tidskrifterna. Då antalet rapporterade järvattacker är mycket få, kortfattade och inte innehåller någon konflikt eller liknande har det heller inte varit intressant att diskutera dem i denna analys.

Vargattacker

En artikel i *Svensk Jakt* (nr 9, 2005) har rubriken "Vargflock anföll 14 människor". Detta är en saklig beskrivning av en händelse, där människor jagats av vargar. Läsaren delges dock inte omständigheterna kring händelsen, och eftersom händelsen inträffade i Ukraina kan man fundera på syftet med att publicera den. Varför tycker redaktionen att denna artikel är av intresse för läsarna och varför väljer man att inte redan i rubriken tala om var händelsen inträffat med tanke på att det är en sensationell händelse? I dag finns inga rapporterade tillfällen där människor i modern tid har dödats av varg i Sverige. Artikeln blir än mer intressant när hänsyn tas till omgivande artiklar på samma sida. Artikeln ovan har rubriken "Vargar härjar i Bångbro" och artikeln under har följande rubrik "Björn angrep getter i Jämtland". För båda dessa artiklar är man plötsligt noga med att redan i rubriken placera händelsen geografiskt. Enligt medielogiken (som diskuterats ovan) får dramatiska händelser som går att personifiera och kortfattat beskriva större utrymme, eller utrymme över huvud taget, i jämförelse med händelser som inte innehåller sådana komponenter, och utgår man från det, så är det naturligt att artikeln har fått utrymme. Det är förmodligen också därför som händelsens geografiska placering har utelämnats i rubriken. Hade det redan i rubriken kommit fram att händelsen inträffat i Ukraina hade den sensationella effekten varit avsevärt lägre.

Svensk Jakt Nyheter (17 maj 2006) innehåller en liknande artikel där man kan fundera på syftet utifrån det faktum att händelsen inträffat i Kanada. Skillnaden här är att det redan i rubriken kommer fram att

händelsen inträffat i Kanada. En annan skillnad mellan artiklarna är att händelsen i Kanada beskrivs i ett sammanhang, och här ges även bakgrundsinformation om att det är den första människa som dödas av varg i Nordamerika på hundra år. Genom denna information blir händelsen än mer sensationell, men samtidigt visar det också på hur ovanligt det är att människor attackeras av vargar. Båda dessa artiklar är placerade på högra sidan av tidskrifterna, högt upp i högerspalt. Det är också intressant att utifrån dagordningsprincipen fundera över varför dessa artiklar har publicerats. Genom att publicera artiklar om händelser som inte geografiskt ligger nära läsaren blir det uppenbara syftet något annat. Generellt innehåller tidskrifterna artiklar som är av relevans för personer som har ett allmänt intresse av jakt och eller som jagar i Sverige. De aktuella händelserna har ingen direkt påverkan på den här gruppen, och syftet med artiklarna måste då bli att man vill uppmärksamma läsaren på att det faktiskt finns tillfällen då vargar har jagat människor. Frågan är då varför man vill göra läsarna uppmärksamma på det? I *Svensk Jakt Nyheter* (13 september 2006) återfinns en liknande artikel men inte med samma sensationella innehåll. Denna händelse har inträffat i Sverige och har rubriken "Flicka skrämd varg med grimas". Det närmaste man kommer till en attack här är att vargen morrade åt flickan. Flickan grimaserade mot vargen för att skrämma den, men då det inte hjälpte stampade hon i marken, vilket fick vargen att ge sig av. Även här sätts händelsen i sitt sammanhang. Flickan var på väg hem från en kompis när hon stötte på vargen. För att underbygga sannolikheten att det verkligen var en varg som flickan såg refererar artikeln till att länsstyrelsens rovdjurspårare konstaterar att det med största sannolikhet varit en varg som flickan sett.

Det finns artiklar som behandlar rovdjuren på en mer balanserad och neutral nivå. Ett exempel är en artikel som handlar om att allt fler hundar i Dalarna blir offer för vargattacker. I artikeln återges ett uttalande från en av länsstyrelsens besiktningsmän som mycket väl skulle ha kunnat besvaras med en skarp replik. Länsstyrelsens besiktningsman konstaterar "...att vargangreppen på jakthundar kommer att fortsätta öka i takt med att vargstammen ökar". Ett sådant uttalande väcker förmodligen starka känslor men lämnas utan kommentar, vilket måste anses som en mycket neutral återgivning av situationen. Sett i sitt sammanhang ger dock inte artikeln en neutral bild. Artikel är nämligen placerad längst ned i vänster spalt på tidskriftens högra sida där den högra halvan av sidan består av reklam för skinnkläder medan den vänstra till cirka fyra femtedelar (ovanför den diskuterade artikeln) består av en artikel som kritiserar forskarna vid Grimsö forskningsstation för att driva en tes om att det är hundarnas eget fel att de blir attackerade av varg (*Jakt & Jägare* nr 1/2, 2006).

Björnattacker

Endast nio artiklar i det analyserade materialet handlar om björnattacker, och av dessa har bara sex artiklar björnattacken som huvudämne. Artiklar om detta ämne får förhållandevis litet utrymme. I en artikel i *Svensk Jakt* (nr 9, 2005), beskrivs hur en björn under en veckas tid har angripit och dödat en get och två killingar och skadat en get på en fåbod i Jämtland. Efter första attacken begärde djurens ägare att björnen skulle avlivas men fick då, enligt artikeln, svar från länsstyrelsen att de skulle avvakta och i stället mötas för att diskutera fram en lösning. Artikeln innehåller ingen uttalad kritik mot myndigheter, men genom att återge händelsen på följande sätt kritiserar myndigheten på ett dolt sätt: ”Därefter kom björnen tillbaka och slog en killing. Ägarna till djuren begärde avlivning av björnen redan vid första attacken, men fick svar från länsstyrelsen att de skulle avvakta. Länsstyrelsen ska träffa djurägarna och diskutera fram en lösning.”

Lodjursattacker

Av de totalt 15 artiklar som handlar om lodjursattacker handlar två artiklar om samma händelse, då lodjur har tagit sig in i ett hjorthägn och dödat 17 av totalt 40 hjortar (*Jakt & Jägare*, nr 5, 2006 och *Svensk Jakt Nyheter*, 12 april, 2006). I *Jakt & Jägare* får händelsen marginellt utrymme, under vinjetten nyheter meddelas att skydds jakt har tillåtits efter det inträffade. I *Svensk Jakt Nyheter* däremot har händelsen fått stor uppmärksamhet. På halva höger sida (högst upp) har bild och text fått ungefär lika stort utrymme. Överskriften är dramatisk: ”Blodig massaker i hjorthägn”. I ingressen får läsaren veta att hjortar inte räknas som tamdjur, och ägarna får därmed inte skydda sina djur mot lodjuren. Brödtexten informerar om att ägarna, trots att hjortarna inte räknas som tamdjur, ändå har ansökt om skydds jakt och ett par källor används för att stödja argumenten för att alla djur inom hägn ska omfattas av skydds jaks bestämmelserna. Lodjuren framställs som omöjliga att stoppa och som ”nöjesmördare”: ”Vi vet ju att kattdjur uppför sig på detta sätt och bara nöjesmördar”, säger Svenska Jägarförbundets rovdjursansvarige i länet. Bilden visar flera av de slagna hjortarna. Det finns personer med på bilden som upplevs granska det inträffade. På bilden syns det tydligt att man vill att händelsen ska väcka uppmärksamhet. Någon har nämligen satt upp ett stort plakat med texten ”Dödade av lodjur” (i versaler) vid sidan av de slagna hjortarna.

En annan artikel i *Jakt & Jägare* (nr 6, 2006) skildrar lodjurets ankomst till en by. Rubriken har en orangebrun färg som påminner om lodjurets päls och lyder: ”När lo kom till byn”. Artikeln fyller vänster sida i tidskriften, och en bild på en bondgård har placerats högst upp till vänster. Ovanför träden, i vänster kant, har ett lodjurshuvud fällts in, och den konnotation som aktualiseras här är den av lodjuret som en överhet som kommer och tar över byn. Ingressen inleds med att säga att före den ”olycksaliga hösten” då lodjuren kom till området hade det

funnits gott om rådjur i trakterna. Ingressen avslutas med meningen "Sedan hände någonting dramatiskt – lodjuren kom till byn". I brödtex-ten framkommer det att författaren för flera år sedan ansåg sig själv vara en "lodjurskramare", då han inte hade något emot att dela rådjur med lodjuren. Längre in i berättelsen ändrar författaren uppfattning eftersom han anser att fördelningen av rådjur inte blir rättvis, lodjuren tar de flesta och det blir inte många kvar att jaga. De rådjur som trots allt går att jaga har ändrat sitt beteende på ett sådant sätt att det blir svårt för "långsamt drivande taxar" att följa efter. "De få rådjur som det trots allt blir drev på, de buktar nästan inte alls. I stället skenar de rakt över åkrar och sjöar, vägar de aldrig tidigare valde..." Artikeln framställer lodjuret som att det förstör inte bara för människan utan även för andra djur. Alla blir tvungna att ändra sina vanor eller beteden på grund av lodjuret, människorna tvingas att sluta jaga rådjur då det inte längre finns tillräckligt många, och rådjuren tvingas ändra sitt beteende för att försöka skydda sig mot lodjuren. "Det var sorgligt att lära känna människor som brunnit för rådjursjakt, men som för länge sedan slutat med denna jaktform. Finns det inget att jaga, så är det ingen mening att jaga, tycker de."

Kungsörnsattacker

Det analyserade materialet innehåller mycket få artiklar som handlar om kungsörnsattacker och dessa artiklar får förhållandevis lite uppmärksamhet i tidskrifterna. I *Jakt & Jägare* får de till exempel litet utrymme och ofta längst ned på sidan i ett hörn (*Jakt & Jägare* nr 10, 2005 och nr 3, 2006). En artikel i *Jakt & Jägare* innehåller en sensationell händelse, men får trots det marginellt utrymme. Artikeln handlar om en jägare som under björnjakt blir attackerad av kungsörn och då han försvarar sig dödar han kungsörnen av misstag. Vid attacken får jägaren nämligen tag på kungsörnens klor och drar i dem, vilket gör att kungsörnen slår i backen och dör.

En annan artikel, i samma tidskrift som ovan, beskriver hur en kungsörn attackerat och dödat en tax. Artikeln är neutral; kort och koncist återges endast fakta om händelsen. Artikeln är intressant, eftersom framställningen skiljer sig så från de artiklar som handlar om vargattacker. Den här artikeln har placerats längst ned i höger hörn och innehåller exempelvis inte någon bild på vad som är kvar av taxen efter attacken, vilket man hade kunnat förvänta sig om upplägget varit detsamma som vid en vargattack (*Jakt & Jägare* nr 3, 2006). Samma händelse återges även i *Svensk Jakt Nyheter* (10 januari 2006), men får här större utrymme. En bild på den dödade taxen har också lagts till artikeln. I den här artikeln får en besiktningsman komma till tals. Han beskriver hur man kan avgöra att det är en örn som dödat hunden, och med denna beskrivning förefaller det naturligt att bilden av taxen är inkluderad, eftersom läsaren då kan se vad besiktningsmannen beskrivit. Artikeln måste också anses vara neutral, även om bilden av den dödade

taxen kan förmodas väcka starka känslor (*Svensk Jakt Nyheter*, nr 1, 2006). Det framgår inte varför *Jakt & Jägare* valt att inte ha med bilden, då det uppenbarligen fanns en bild tillgänglig och man annars gärna bifogar bilder på rovdjursdödade hundar.

Stad-/landsbygdskonflikten

Alla tre tidskrifter återkommer ofta till stad-landsbygdskonflikten.

”Att försöka lura landsbygdens folk, tamdjursägare och jägare med något kosmetiskt dravel finns det inte utrymme för.” Här syftar förbundsordföranden för Jägarnas Riksförbund på att det måste ligga både ord och handling bakom en utredning om en ny rovdjurspolitik. Politikerna kan inte luras genom tomt prat och skenbara åtgärder, menar han (*Jakt & Jägare* nr 3 2006).

”Som en vargdrabbad dalkarl sa på telefon för inte så länge sedan:
– Det går väl an att sitta i Stockholm och tycka att vi i Sverige ska ha råd att hålla några vargar. Men dom i Stockholm betalar ju inget själva för att få ha vargarna, det är vi i glesbygden som får betala.” (*Svensk Jakt*, nr 10, 2005).

I en insändare i *Svensk Jakt Nyheter* (12 april 2006) återfinns den enda omvända kritiken när det gäller stad-landsbygdskonflikten. Insändaren kritiserar en jägare från Dalarna som i ett tv-inslag under lodjursjakten sagt att ”lodjuren är en ohyra som inte bör få finnas”. Insändaren menar att en jägare med sådana åsikter inte borde få vara delaktig i ansvaret att förvalta landets rika fauna. Insändaren avslutar med att säga att hans uppfattning om jägare i vissa områden förstärkts av tv-inslaget: ”En samling gapiga, intoleranta och köttsgugna glesbygdsbor som tyvärr också är en stor politisk maktfaktor. Deras röster är vissa partier mycket måna om, tyvärr.” Artikeln är placerad på den övre delen, på mitten av sidan som har vinjetten ”Åsikter”. Till artikeln finns en karikatyrbild som visar en hög med skjutna lodjur, som ligger bakom en jägare med gevär i handen, bredvid honom står en jakthund med en tankebubbla ”Inte för att jag gillar katter men va’ fan...”

Bilder

I flera fall har bilderna i artiklarna redan diskuterats ovan. Avsikten med detta avsnitt är att ge en generell beskrivning av bilderna och att jämföra hur bilderna framställer rovdjuren. Det är bland annat intressant att se om bilderna skiljer sig beroende på vilket rovdjur som är fotograferat eller avbildat och om det finns skillnader mellan hur tidskrifterna framställer rovdjur beroende på vilka bilder de väljer.

Totalt 327 bilder finns med i de 471 artiklar som analysmaterialet består av. *Jakt & Jägare* ger störst utrymme åt bilder då 28 procent av det analyserade artikelutrymmet består av bilder, medan till exempel 19 procent av artikelutrymmet i *Svensk Jakt Nyheter* utgörs av bilder.

Tabell 48. Bildutrymme i förhållande till det totala artikelutrymmet.

Tidskrift	Andel (%) av det totala artikelutrymmet som består av bilder
Jakt & Jägare	28
Svensk Jakt	26
Svensk Jakt Nyheter	19

Av Sveriges fem största rovdjur är varg det rovdjur som oftast förekommer på bild i de tre tidskrifterna, se tabellen nedan. Av de 327 bilderna föreställer 24 procent varg eller något som kan relateras till varg, 18 procent föreställer björn eller något som kan relateras till björn. Lodjur förekommer på åtta procent av bilderna, medan bilder på järv och kungsörn sällan förekommer. Knappt en procent av bilderna kan relateras till järv och lika få till kungsörn.

Tabell 49. Rovdjurens förekomst på bild.

Art	Andel (%) av bilderna som föreställer varje djurart
Varg	24
Björn	18
Lodjur	8
Järv	1
Kungsörn	1

Orsaken till att skillnaden mellan bilder på varg och björn inte är så stor även om bilder på varg förekommer i fler artiklar, är att det vid tillfällena då en artikel handlar om björn ofta finns fler än en bild (*Jakt & Jägare*, nr 11, 2005; *Svensk Jakt*, nr 8, 2005). Även om den procentuella skillnaden mellan omfattningen av bilder på varg och björn inte är så stor får vargen oftast symbolisera alla rovdjur och andra jaktrelaterade ämnen. Ett exempel där varg får symbolisera alla rovdjur är i en artikel i *Svensk Jakt* (nr 6, 2006) som handlar om att Svenska Jägarförbundet har sökt pengar från Naturvårdsverket till nya projekt. Totalt har man ansökt om pengar till sex projekt varav fyra handlar om rovdjur. En bild på en varg gående i snö mot fotografen är inkluderad. Vargen har ena ögat lite stängt och det gör att den kan uppfattas som lömsk. Bilden är tagen lite underifrån vilket framställer vargen som stor och hotfull. Omgivningen är skarp och på grund av det upplevs vargen befinna sig nära i rumsligt perspektiv. Bildtexten lyder "Förbundet söker drygt 1,3 miljoner kronor till projekt om rovdjur." Varken brödtexten eller bildtexten handlar specifikt om varg. Sista stycket i brödtexten beskriver ett planerat projekt som handlar om att utbilda jaktledare i att möta björn, vilket betyder att det i det här fallet kanske borde ha varit mer naturligt att välja en bild på en björn.

Ett annat exempel är den rovdjursenkät som medföljer *Jakt & Jägar* juninummer (nr 5, 2006). Här finns alla de stora rovdjuren, undan-

taget kungsörn, på varsin bild i själva enkäten, men det är endast en varg som avbildats på framsidan.

Men det finns också undantag där andra rovdjur får representera alla rovdjur. Ett exempel är i en artikel i *Svensk Jakt* (nr 10, 2005), där björnen får symbolisera alla rovdjur. Artikeln handlar om den svenska rovdjurspolitiken. Björnen är placerad i mitten på bilden och ser ut att vara på väg ut ur bilden åt höger sida. Omgivningen är suddig, vilket gör att åskådaren upplever att björnen befinner sig långt borta. Bildtexten lyder "Jägareförbundet vill ha tillbaka förvaltningen av rovdjur". Genom att björnen är fotograferad så att den ser ut att vara på väg ut ur bilden mot sidan förmedlar inte bilden någon hotfull känsla utan snarare att björnen är ett skyggt och relativt ofarligt djur.

Det är också intressant att jämföra bilderna av de olika rovdjuren. Som nämnts visas varg ofta framifrån. Den upplevs komma mot kameran och bilden ger ett underifrånperspektiv, vilket gör att vargen kan upplevas som stor och hotfull (*Svensk Jakt*, nr 5 och nr 6, 2006; *Svensk Jakt Nyheter*, 12 april 2006). I två olika artiklar i *Jakt & Jägare* (nr 12, 2005 och nr 4, 2006) har, med största sannolikhet, samma fotografi publicerats som dock visar vargen ovanifrån. Det enda som skiljer bilderna är att de är spegelvända samt att den ena har lite mindre av omgivande natur med i bilden. Detta gör att vargen i den här bilden upplevs befinna sig närmare. Trots fågelperspektivet kan även dessa bilder förmedla en känsla av vargen som skrämmande, eftersom den på bilderna (bilden) ser ut att smyga genom slyn på något potentiellt byte och fotografen upplevs sitta i ett träd för att möjligtvis befinna sig på tryggt avstånd. I det analyserade materialet finns också bilder på vargar som inte upplevs som skrämmande, även om dessa är markant färre. Ett exempel är en bild i *Svensk Jakt* (nr 2/3, 2006). Bilden är relativt mörk och visar två vargar som ser ut att röra sig ut ur bilden från vänster till höger. Denna bild ger inte samma intryck av vargar som hotfulla och skrämmande som majoriteten av bilderna av varg gör.

I de fall då björnen ser in i kameran upplevs den ofta stå still. I *Jakt & Jägare* (nr 9, 2005) är en bild på en björn inlagd ovanför själva artikeln. Bildtexten lyder "Björnarna blir allt fler". "Här är en björn som i slutet av maj befann sig i närheten av en slagen älg utanför byn Fullsjön i östra Jämtland. Björnen uppehöll sig vid bytet i flera veckor." Björnen står på bakbenen och lutar de främre ramarna mot en trädgren medan den upplevs se in i kameran. På det sätt som björnen är fotograferad verkar den stå stilla. Bakgrunden är suddig vilket ger uppfattningen om att björnen befinner sig långt borta. Det finns också flera fotografier på skjutna björnar (*Jakt & Jägare* nr 4, 2006 och *Svensk Jakt* nr 8, 2005). Om man bortser från bilderna som visar skjutna björnar så förmedlar fotografierna på björn inga hotfulla känslor, utan snarare upplevs björnen som lite nyfiken, men skygg och fundersam (*Jakt & Jägare* nr, 10, 11, 2005 och nr 1/2, 2006). I *Svensk Jakt* (nr 7, 2005 och nr 4, 2006) finns två undantag från majoriteten av fotografierna av björn. På det

första fotografiet visas en bild på en björn rakt framifrån som upplevs vara på väg rakt fram. På den andra bilden är björnen fotograferad rakt framifrån, och eftersom björnen är suddig men bakgrunden i fokus kan man lätt få känslan av att den är på väg i full fart mot fotografen.

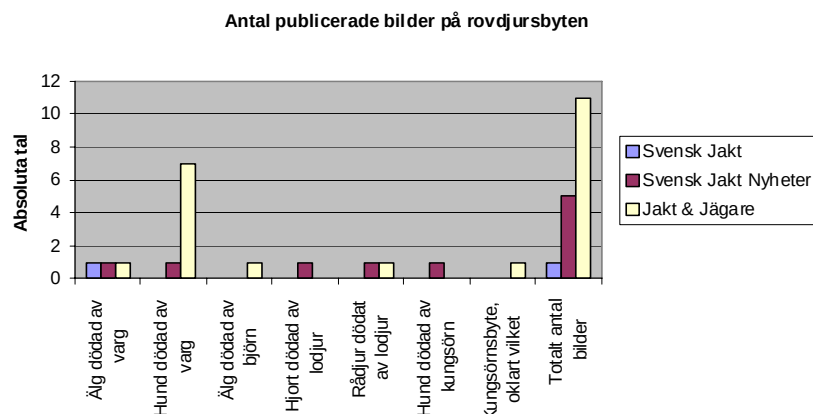
Lodjuren är ofta fotograferade liggande eller sittande med blicken på något utanför bilden (*Svensk Jakt*, nr 4, 2006 och *Jakt & Jägare* nr 1/2, 2006) eller när de skjutits (*Jakt & Jägare*, nr 4, 2006, *Svensk Jakt Nyheter*, 15 mars, 2006). Dessa bilder framställer lodjuret som ofarligt.

Bilderna på järv ger ingen känsla av ett hotfullt djur. Ett fotografi (*Jakt & Jägare*, nr 12, 2005) är en närbild av en järv som ser ut att nyfiket studera fotografen. På ett annat fotografi (*Jakt & Jägare*, nr 3, 2006) är järven placerad i centrum och fyller i princip hela bilden. Den har blicken vänd till höger i bild och ser även ut att vara på väg åt det hållet.

Det finns mycket få bilder på kungsörn eller på sådant som kan symbolisera detta rovdjur. På de bilder som finns är antingen endast kungsörnarnas bytesdjur fotograferat (*Svensk Jakt Nyheter*, 10 januari 2006) eller också har kungsörnen fotograferats tillsammans med sitt byte (*Jakt & Jägare*, nr 11, 2005).

Det som markant skiljer sig åt vad gäller tidskrifternas bilder är att *Jakt & Jägare* i mycket större utsträckning än *Svensk Jakt* och *Svensk Jakt Nyheter* publicerar bilder på rovdjurens byten. Bilder på rovdjurens byten förekommer en gång i *Svensk Jakt*, 14 gånger i *Jakt & Jägare* och fyra gånger i *Svensk Jakt Nyheter*. Bilderna tyder på att dessa är viktiga för läsaren att uppmärksamma. Enligt dagordningsprincipen är det ingen tvekan om att *Jakt & Jägare*, mer än någon av de andra tidskrifterna, önskar uppmärksamma sina läsare på rovdjurens byten och då speciellt de tillfällen när hundar utsatts för vargattacker. Samtidigt är det intressant att se på skillnaden i publicering av bilder på slagna djur utifrån kultivationsteorins perspektiv. Genom sina val av känslomässiga och ofta förekommande bilder kan tidskrifterna riskera att delta i skapandet av en tendentiös verklighetsbild och understryka ett upplevt hot.

Tabell 50. Antal publicerade bilder på rovdjursattackerade djur fördelat på respektive tidskrift.

Sammanfattning – tidskrifter

Sammantaget ger tidskrifterna i analysmaterialet en negativ bild av rovdjur. Men det finns också artiklar som ger en neutral eller positiv bild. *Svensk Jakt* är den tidskrift som har flest artiklar som är positivt inställda till rovdjur även om dessa artiklar är relativt få även här. Endast fyra procent av tidskriftens artiklar har en klart positiv inställning till rovdjur. En artikel som handlar om att skribenten och fotografen stött på en björn är ett exempel. Artiklar som diskuterar regeringen och rovdjurspolitiken ger däremot ofta en negativ bild av rovdjur, och det är också detta tema som ligger bakom majoriteten av konflikterna i tidskrifterna. I flera artiklar kallas områden där det finns rovdjur för "rovdjurland" och man återkommer ofta till konflikten stad-landsbygd, det vill säga vi-mot-dom som beskrivs i begreppet "moralpanik" i teoriavsnittet. En artikel om den budkavle som Svenska Jägareförbundet startat för en bättre rovdjurspolitik kommenterar temat: "Den står för delaktighet i rovdjurspolitiken i stället för det utanförskap som människor i rovdjurland nu upplever" (*Svensk Jakt* nr 6, 2006).

Vid en jämförelse av artiklarna i de tre tidskrifterna framkommer det att artiklarna i *Jakt & Jägare* har en mer narrativ stil, det vill säga artiklarna är ofta uppbyggda som en berättelse, även om de är placerade under vinjetten nyheter (nr 9 och 12, 2005; nr 3, 2006) och innehåller ironi och värdeladdade ord och uttryck i större utsträckning än de övriga tidskrifterna (nr 1/2, 5, 2006). En artikel som tillhör nyhetsgenren har till exempel rubriken "Vargpropaganda i skolorna" och handlar om att skolelever i Dalarna ska få information om varg (nr 6, 2006). På samma sida finns ytterligare en artikel som har en liknande inställning till rovdjursfrågan. Artikeln har rubriken "Ministern tror på pinglor" och handlar om att jordbruksministern anser att halsband med pinglor kan skydda hundar mot vargangrepp. Artikeln avslutas med ett stycke som skulle kunna anses som ett håll mot regeringens politik: "Jakt & Jägare har tidigare skrivit om hur bland annat den ryska viltförvalt-

ningsmyndigheten bara skrattar och skakar på huvudet apropå det svenska pingelprojektet”. Den här typen av artiklar, som ger en till synes neutral bild av rovdjursfrågan men vid en närmare analys visar sig vara negativt inställda genom flera värdeladdade ord och uttryck, återfinns i flera nummer av *Jakt & Jägare*.

Analysen visar att rovdjursbilderna framställer varg som det mest hotfulla rovdjuret medan till exempel fotografier av björn många gånger förmedlar bilden av ett ofarligare och skyggare djur. Tidskrifterna använder samma typer av bilder på rovdjur, vilket betyder att intrycket är detsamma i alla tidskrifter. Skillnaden är att *Jakt & Jägare* i mycket större utsträckning än övriga tidskrifter vill uppmärksamma sina läsare på de tillfällen då djur attackerats och dödats av något av de fem stora rovdjuren och specifikt på de tillfällen då varg attackerat och dödat hund.

Skillnader och likheter mellan dagspressen och tidskrifterna

De huvudsakliga anledningarna till såväl de kvantitativa som de kvalitativa skillnaderna är att medierna skiljer sig åt på grund av att de är olika typer av medier och därför innehåller olika genrer, har olika framställningssätt och utgivningsfrekvens. Målgrupperna skiljer sig också; jakt-tidskrifterna vänder sig till en specifik målgrupp medan den undersökta dagspressen vänder sig till allmänheten, om än på en lokal och regional nivå. Även valet av tidsperiod har påverkat vilka teman som finns med i respektive material. Urvalet från jakttidskrifterna spänner över ett helt år för att inkludera alla jaktsäsonger, medan urvalet från dagspressen har mer begränsade nedslag i tiden då urvalet består av tre specifika perioder.

En avgörande faktor som förklarar de största skillnaderna är att de teman som förekommer präglas av ett målgruppstänkande. Därför blir det naturliga skillnader genom att jakttidskrifterna fokuserar på för jägarna relevanta ämnen, till exempel när jakthundar blir attackerade och dödade av rovdjur, när rovdjuren konkurrerar om viltet och vid önskingar om att tillåta utökad skyddsjakt. I dagspressen får rovdjuren mycket lite utrymme när det inte handlar om någon konflikt. Detta påverkar även framställningsformerna. Informerande, instruktiva artiklar och temaartiklar som handlar om rovdjur förekommer i tidskrifterna men inte i dagspressen. Där förekommer i stället teman som har större identifikations- och nyhetsvärde för en bredare läskrets, dels finns ett fokus kring konflikterna i ett bredare perspektiv och fler parter får yttra sig, dels finns artiklar om rovdjursobservationer som kan vara mer spännande för personer som inte har för avsikt eller möjlighet att träffa rovdjur (jämfört med jägare som är ute och jagar).

När det gäller källor är de som uttalar sig i dagspressen ofta privatpersoner eller representanter för privatpersoner som framför sina åsikter medan det i jakttidskrifterna oftare förekommer uttalanden från jakt-

vårdskonsulenter eller personer med relevant kunskap i frågorna vilket ger en högre legitimitet åt de uttalanden som görs.

Trots ovanstående skillnader är den övergripande framställningen av rovdjur och rovdjursfrågan densamma i det analyserade dagspress- och jakttidskriftsmaterialet. Majoriteten av artiklarna som handlar om rovdjur tillhör nyhetsgenren. Rapporteringen är övervägande negativ och vargen, som är det djur som skapar flest konflikter, får ett symbolvärde och representerar därför ofta rovdjuren både i text och i bild. I övrigt återfinns i båda medierna de mest centrala konflikterna, till exempel huruvida 28 § JF bör ändras och om rovdjurspolitiken ska beslutas på en mera regional nivå eller inte. Kritiken som riktas mot myndigheterna är också tämligen omfattande. Argumenten som återkommer i både dagspress och tidskrifter är i stort desamma.

Förekomsten av neutraliserande argument

Gränsen mellan motiv och neutralisering kan vara svår att dra. Svårigheterna ligger framför allt i att något som är ett motiv för en person kan vara en neutralisering för en annan och för en tredje är det varken eller. Detta är ingen ny problematik utan har diskuterats i tidigare studier om neutraliseringar vid jaktbrott (Eliason, 2004). Ett motiv utgör den huvudsakliga anledningen eller det primära incitamentet till att, i det här fallet, begå ett jaktbrott. Neutraliseringar är däremot bortförklaringar man ger, medvetet eller omedvetet, för att inte uppge den egentliga anledningen till att en handling utförts. Neutraliseringar fungerar inte endast för att legitimera redan utförda brottsliga handlingar utan kan även användas av personer för att mildra det brottsliga i den planerade handlingen och blir därmed en del av motivet (Sykes och Matza, 1957; Coleman, 2002).

Vi argumenterar för att utrymmet för neutraliseringar kopplade till brottsliga handlingar hör tätt ihop med om det finns en konsensus kring vad som är rätt/lagligt eller fel/olagligt. Som diskuterats tidigare är det vid andra typer av brottslighet, exempelvis mord, svårt att neutralisera brottet. Eftersom medborgare i dagens västerländska samhälle länge varit införstådda med att det är olagligt och moraliskt fel att döda (det finns dock undantag vid exempelvis krig och självförsvar) finns litet utrymme för att exempelvis beskylla lagstiftningen för att vara orättfärdig eller rättsväsendet för att vara diskriminerande (*fördömande av dem som fördömer*). Det är också svårt att motivera gärningen med att andra tycker att det är acceptabelt (*högre lojaliteter*) eller att ingen skada uppkommit (*förnekande av skada*).

När det gäller den jaktbrottsliga regleringen har lagstiftningen genomgått stora förändringar över en relativt sett kort period. Många, däribland jägare och renskötande samer, har släkt som var, eller var även själva, aktiva då det var skottpengar på varg och upplever vargar-nas fridlysning som något främmande. Det finns liknande exempel i

andra länder där tidigare laglig jakt blivit illegal vilket medfört att lagstiftningen blivit svår att acceptera av de grupper vilkas jakttraditioner påverkats (Eliason, 2004; Forsyth och Marckese, 1993). Svårigheter med att acceptera lagarnas nuvarande utformning ger upphov till ett stort utrymme för neutraliseringar i stil med att jakt på rovdjur egentligen inte borde ses som ett brott. Det kan även ge en uppfattning om att politikerna är påverkbara och att lagstiftningen är förhandlingsbar.

Man måste ha i åtanke att resonemanget ovanför inte skuldbelägger alla som är kritiska till ändringarna som skett i lagstiftningen eller alla som håller med om den kritik som ger underlag till neutraliseringar och motiv, öppna och dolda budskap. Det behövs mer än att man är medveten om argumenten för att man ska kunna tillgodogöra sig dem i form av neutraliseringar. För att omsätta neutraliseringar i praktiken krävs att man är mottaglig för dem, vilket till stor del är beroende av vilken värdegrund man redan har. För att sedan begå brott krävs dessutom både motiv och tillfälle.

Nedan följer en redovisning av några av de neutraliseringar som förekommer i dagspressen och tidskrifterna. Det finns flera exempel som kan hänföras till varje neutraliseringsteknik i vårt material, nedan har dock endast några representativa citat valts ut och de redovisas under rubriken för den neutraliseringsteknik som citatet tillhör.

Förnekande av ansvar

Med utgångspunkt i de teman som identifierats i analysmaterialet kan argument som verkar ansvarsbefriande hittas i kritiken av rovdjurspolitiken, lagstiftningen och myndigheterna samt i samband med diskussioner om rivna djur och rädsla för rovdjur. I de första fallen kan man tala om en ansvarsförskjutning från gärningspersonen till dem som är ansvariga för lagstiftningens utformning och de politiker som (inte) lyssnar på kritiken. Konstateranden om att "lagstiftningen är otydlig och orimligt restriktiv" och att "renägarna ändå inte [får] gehör hos regeringen" och "Jag tycker inte att jag har gjort något fel. Felet ligger hos politikerna som ansvarar för en oklar lag och domstolarna som inte klarar av att hantera oklarheten" kan ge upphov till neutraliseringar (*Dagens nyheter* den 17 januari 2006; *Norrbottnens-Kuriren* den 20 januari 2006; *Jakt & Jägare*, nr 3, 2006). Ett annat tankesätt kan vara att man anser att vargjakt bör vara legalt, och under de förutsättningarna är det inte möjligt att tala om något ansvar för illegala handlingar över huvud taget.

När det gäller rivna djur och rädsla för rovdjur kan ansvar förnekas genom att hänvisa till olika former av självförsvarsargument. "Jag har dömts för att jag har gjort vad varje ansvarsfull djurägare skulle ha gjort i motsvarande situation" (*Jakt & Jägare*, nr 3, 2006). Andra argument är att "Varg och renskötsel går inte ihop" och att vissa rovdjur "mer eller mindre specialiserat sig på att ta hundar" (*Norrländska Socialdemokraten* den 10 maj 2002; *Dala-Demokraten* den 2 februari 2004). Citatet "förföljelse och jakt och annan negativ uppmärksamhet är det

enda sättet att få djuren att skygga” (*Falu Kuriren* den 11 maj 2002) ger upphov till argument för att legitimera dödandet av rovdjur och avsäga sig ansvar. Man kan hänvisa till att handlingen är ”nödvändig” för att minska det hot som rovdjuren anses utgöra.

Som nämnts utgör också påståenden om myndigheternas inplantering av varg neutraliseringar i form av *förnekande av ansvar* i den mening att om varg inte har en naturlig plats i faunan så finns det heller inget individuellt ansvar för att se till att den ska finnas kvar i Sverige. Uppfattningen om att varg inplanterats är kanske det bästa exemplet på hur neutraliseringar utvecklas. Det är fullt möjligt att argumenten om inplantering grundar sig i behovet av att ha ursäkter för att jaga varg, vare sig det är legalt eller illegalt.

Förnekande av skada

Det kan vara svårt att hänvisa till att man inte skadat ett enskilt djur vid jaktbrott, dock kan man tala om neutraliseringar i termer av *förnekande av skada* på rovdjursstammen i sin helhet. Det finns delade meningar om hur stora stammarna egentligen är och såväl i tidskrifterna som i dagspressen finns flera insändare eller uttalanden om att ”vare sig varg, björn, järv eller lo hota[s] av utrotning” (*Falu Kuriren* den 4 februari 2004), detta trots att överlevnaden för varg och järv enligt Naturvårdsverket inte är säkrad på lång sikt i Sverige (Naturvårdsverkets hemsida). I samband med en diskussion om att vargstammens utveckling påverkas av inavel nämns även att den illegala jakten påverkar vargstammen men att dess inverkan är marginell. Den största dödsorsaken bland vargar är just illegal jakt men ”Något hot mot vargstammen utgör dock inte den illegala jakten ännu eftersom vargarna är väldigt produktiva” (*Svensk Jakt*, nr 4, 2006). I en annan artikel i *Falu Kuriren* den 14 maj 2002, hävdar man att det är ”rena anhopningar av björn” vilket också kan ge upphov till neutraliseringar i linje med att om man skjuter några björnar så gör det ingen skillnad. Det är också möjligt att man vill att det ska göra skillnad för att man anser att det finns alldeles för många rovdjur men ett sådant resonemang skulle utgöra ett motiv och ingen neutralisering.

Förnekande av offer

Det framkommer i flera artiklar att de som är kritiska till rovdjur har en inställning som underlättar för att man vid jaktbrott skulle kunna ha en omvänd syn på offerskap och gärningsmannaskap. Det förekommer att rovdjuren porträtteras som ”skadedjur” som ”dräper renar och sprider skräck” och ”förstör jakten för jägarna” (*Dala-Demokraten* den 14 maj 2002, *Norrländska Socialdemokraten* den 10 maj 2002, *Dala-Demokraten* den 11 maj 2002) och att rovdjuren får skylla sig själva om de blir skjutna: ”Med årets tilldelning kommer björnstammen fortsätta att öka och som jag ser det är det björnen som i slutändan förlorar på det. Den riskerar bli ett väldigt impopulärt vilt.” Detta i kombination med att

man anser sig själv vara offer för en orättvis rovdjurspolitik där man är rädd och tvingas göra inskränkningar i sitt liv bidrar till att rovdjuren ses som de riktiga förövarna. I fall där djur rivits av exempelvis varg är vargen rent faktiskt förövaren och djuret offret, och detta bidrar till att förstärka bilden av rovdjur som onda när de river djur för föda.

Fördömande av dem som fördömer

I det analyserade materialet förekommer argument som kan hänföras till fördömande av dem som fördömer. De riktar sig ofta mot olika myndigheter, politiker, lagstiftningen, stadsbor, "vargkramare" och andra som anses stödja den förda rovdjurspolitiken. "Det kvittar om vi är positiva eller negativa till vargen, myndigheterna upplevs som en byråkratisk betongkloss nedgrävd i jorden och givetvis omöjlig att påverka. Det är just bristen på lyhördhet som späder på varghatet och bidrar till den illegala jakten" (*Svensk Jakt* nr 2/3, 2006). Som nämnts tidigare beskrivs Naturvårdsverket som orubbliga och rabiata, "fanatiska naturbevakare", regeringen anklagas för "översitteri" och "överhöghet" och länsstyrelsen sägs "uppträd[a] som en allsmäktig gud som alltid får sista ordet". I ett fall pekas en forskare ut, vars åsikter anses "typisk[a] för storsvensken som inte begriper något" (*Norrbottens-Kuriren* den 10 maj 2002, *Norrbottens-Kuriren* den 10 maj 2002, *Dala-Demokraten* den 31 januari 2004, *Norrländska Socialdemokraten* den 13 maj 2002, *Norrländska Socialdemokraten* den 11 maj 2002). Samernas uttalanden om diskriminering och rasism från makthavarnas håll ingår också i denna kategori av neutraliseringar.

I tidskrifterna är det oftast rovdjurspolitiken och politikerna bakom den som fördöms: "De bestämmande sitter i Stockholm och tar beslut trots att det är tveksamt om de begriper vad de egentligen beslutar om".

Uttalanden som ovan skulle kunna användas som neutraliserande argument vid illegal jakt eftersom de ger sken av att de som stiftar lagar inte förstår vad de egentligen gör.

Högre lojaliteter

Bland diskussioner om jaktbrott och förekomsten av eller inställningen till rovdjur i allmänhet förekommer argument som kan utgöra neutraliseringar i form av *högre lojaliteter*. Vid ett misstänkt jaktbrott skriver man: "Det är inget brottsligt som har hänt" och det förekommer uttalanden om att man bör stödja personer som fällts för jaktbrott, alltså visar man solidaritet med dem (*Norrländska Socialdemokraten* den 10 maj 2002). När man pratar om rovdjuren i allmänhet är det tydligt att det bland personer som är kritiska till rovdjur finns en konsensus kring att det finns för många rovdjur: "Det var sorgligt att lära känna människor som brunnit för rådjursjakt, men som för länge sedan slutat med denna jaktform. Finns det inget att jaga, så är det ingen mening att jaga, tycker de." (*Jakt & Jägare* nr 6, 2006). I en annan artikel i *Svensk Jakt* (nr 8, 2005) sägs att "Livsstilen för de människor som bor i dessa områden

påverkas i grunden. Jaktförutsättningarna har i stora områden försvunnit på grund av rovdjurens uttag av älg, rådjur med mera.” Uttalanden som dessa skulle kunna användas för att legitimera den illegala jakten.

En artikel i *Svensk Jakt Nyheter* (15 februari 2006) rapporterar om en hund som attackerats av varg på en gård. Hundägaren är kritisk till vargsituationen i området och säger: ”Här går vargarna som hundar och katter inne i byarna och de vet att de inte behöver vara rädda för människor. Folk vågar inte låta sina barn gå ensamma till skolbussen längre, det är äckligt och väldigt olustigt.” I Östgötadistriktet tar Jägarnas Riksförbund strid mot länsstyrelsen och rovdjursföreningen som bland annat vill ha 25 respektive 50 lodjur i området medan förbundet inte önskar att ha några rovdjur alls i området: ”Vår inställning är att det egentligen inte ska finnas några rovdjur alls i Östergötland” (*Jakt & Jägare*, nr 7/8 2005). Detta citat skulle kunna fungera som en bekräftelse på att genom att skjuta rovdjur tillfredsställs även andras önskemål.

Kritiken mot antalet rovdjur kan också kopplas till att man inte vill offra tid eller pengar på deras bevarande: ”Jag som skattebetalare vill inte betala för en varg som jag och många med mig inte vill ha” går att läsa i en insändare i *Norrbottnens-Kuriren* den 11 maj 2002.

Det är viktigt att poängtera att det inte bara har konsekvenser på individnivå om en person upplever att det finns en konsensus i en fråga som gör att han eller hon kan uttala sig å en större grupps vägnar och få stöd i sina åsikter. Om det de facto finns en grupp individer som har gemensamma värderingar och betraktar lagen som sekundär jämfört med de egna åsikterna och omsätter dem i praktiken så kan brottsligheten som följer bli mycket svårhanterlig.

Neutraliseringarna – skillnader och likheter mellan dagspress och tidskrifter

Eftersom det övergripande intrycket som ges är likvärdigt i de båda mediastudierna och sakframställningen i stort sett densamma när det gäller vilka problem och konflikter som framhålls är underlaget för neutraliseringar mycket lika i de lokala och regionala dagstidningarna och jakttidskrifterna som ingått i analysen. Formuleringar och citat som kan härledas till alla de fem neutraliseringsteknikerna finns således representerade i de båda materialen, dock i något olika utsträckning.

Den stora skillnaden mellan de två mediastudierna är att det finns fler exempel på citat som kan härledas till tekniken *högre lojaliteter* i jakttidskrifterna än i dagspressen. Detta är en logisk följd av att tidskrifterna har en specifik målgrupp med gemensamma intressen. Det förekommer därför fler uttalanden om jägarna som kollektiv genomgående i tidskrifterna. Man uttalar sig i egenskap av gruppen, ”vi” jägare. Detta kan jämföras med att läsarna av dagspressen är en jämförelsevis heterogen grupp. I de uttalanden som görs som refererar till tekniken *högre lojaliteter* i dagspressen utgör i stället gruppen ”vi” invånare i en viss region, personer som är uttalat negativa till rovdjuren, jägare etc.

Det bör diskuteras vad variationerna i förekomsten av neutraliserande argument beror på. Det är möjligt att variationerna indirekt beskriver rovdjursproblematiken och att de ger en fingervisning om vari problemen ligger när det gäller rovdjursrelaterade frågor. Tekniken *fördömande av dem som fördömer* förekommer ofta. Att det finns många citat som tillhör denna kategori kan ses som ett tecken på att en betydande del av problematiken när det gäller rovdjuren ligger i att förtroendet för myndigheterna är mycket lågt, vilket har bekräftats i tidigare avsnitt. Ifrågasättandet av myndigheternas beslut och verksamhet och omfattningen på kritiken ger upphov till ett stort antal uttalanden som kan hänföras till den specifika tekniken.

Argument som skulle inordnas under *förnekande av ansvar* förekommer också väldigt ofta. Som nämnts förskjuts ansvaret ofta från gärningspersonen till beslutsfattare, och kritiken av lagstiftningen är omfattande, vilket bidrar till att uttalanden förekommer som försvarar individer vid misstänkta eller genomförda jaktbrott. Även detta belyser en viktig del av problematiken, nämligen att lagstiftningen inte uppfattas som legitim av en del individer, något som vi i tidigare kapitel har visat är avgörande för om lagar och regelverk efterföljs. Det säger sig självt att om en del av befolkningen inte anser att en av förutsättningarna för att man ska kunna dömas för ett brott är uppfyllt, nämligen att man är ansvarig för den brottsliga gärningen, så kan detta ha allvarliga konsekvenser för denna typ av brottslighet.

Det kan också vara intressant att reflektera över huruvida de neutraliseringar som förekommer i det analyserade mediematerialet är representativa för de neutraliseringar som förekommer i samhället i övrigt. Det är mycket möjligt att fördelningen av neutraliserande argument ser annorlunda ut hos delar av befolkningen eller grupper som upplever andra problem än de som medierna skriver om.

Sammanfattning och slutsatser

Såväl dagspress som tidskrifter ger en övervägande negativ bild av rovdjur. Detta görs bland annat genom att omfattande kritik riktas mot den politik som förs beträffande rovdjuren och att det därmed uppstår konflikter främst mellan makthavare och olika grupper av befolkningen som vill ta tillvara sina intressen, ett ”vi och dom” skapas. Många olika rovdjursrelaterade frågor diskuteras, bland de oftast förekommande argumenten återfinns krav på att ändra lagstiftningen och öka det regionala inflytandet över rovdjurspolitiken.

I den lokala och regionala dagspressen återfinns skillnaderna mellan regionerna snarare än mellan tidningarna beträffande porträtteringens omfattning samt vilka ämnen som tas upp som rör rovdjuren. Dalatidningarna har den mest omfattande porträtteringen, följt av Norrbottens-tidningarna. Gävleborgstidningarna utgör ett undantag då antalet artiklar snarare kan jämföras med det i *Dagens Nyheter*.

Innehållet i artiklarna speglar det faktum att olika grupper får olika stort utrymme beroende på geografiskt område. Samerna tillägnas större utrymme i Norrbottenstidningarna medan jägarna oftare yttrar sig i Dalatidningarna och Gävleborgstidningarna. En följd av detta är att specifika frågor om till exempel rovdjurens påverkan på rennäringen eller hotet som rovdjuren utgör mot jakthundar inte förekommer i alla tidningar. Den generella bilden och grunden för kritiken är dock densamma i de olika dagstidningarna.

De tre tidskrifterna ger alla stort utrymme åt rovdjursrelaterade artiklar. Majoriteten av dessa artiklar återfinns under nyhetsgenren. Beträffande själva framställningsformen har *Svensk Jakt* också många instruktiva artiklar och temaartiklar, medan *Jakt och Jägare* har en mer narrativ framställningsform även om här också förekommer flera temaartiklar. Då *Svensk Jakt Nyheter* mer påminner om en dagstidning förekommer i princip endast nyhetsartiklar. Även om *Svensk Jakt Nyheter* är den tidskrift som ger störst utrymme (26 procent) åt rovdjur mätt i redaktionellt utrymme är det *Jakt & Jägare* som publicerar flest artiklar om rovdjur. Detta beror bland annat på att *Jakt & Jägare* publicerar fler korta nyhetsartiklar än övriga tidskrifter. *Jakt & Jägare* är också den tidskrift som publicerar flest bilder på rovdjursattackerade tamdjur och då speciellt på hundar som attackerats av rovdjur.

Då en stor del av underlaget är konfliktbaserat och porträtteringen av rovdjuren i så hög grad är negativ är det föga förvånande att neutraliserande argument återfinns i materialet. Problematiseringarna i dagspressen och tidskrifterna är mycket lika och argument som kan härledas till alla de olika neutraliseringsteknikerna förekommer i alla material, om än i något olika utsträckning.

Att argument som hör till *fördömande av dem som fördömer* och *högre lojaliteter* är vanligare än övriga argument kan vara ett tecken på att en stor del av problematiken på området grundar sig i att förtroendet för myndigheterna är lågt och att lagstiftningen anses oklar och saknar legitimitet. Detta stämmer också väl överens med teorin om moralpanik eftersom det, enligt tesen om moralpanik, i tider då till exempel samhällets normer och gränsdragningar framstår som oklara finns risk för att ett "vi och dom"-perspektiv skapas och därmed även legitimitet för neutraliseringstekniken *högre lojaliteter*.

Resultaten från denna studie visar att mediernas framställning av rovdjur är negativ och för den som är mottaglig kan detta påverka både attityder till rovdjur och till illegal jakt. Det förekommer argument som utgör motivationsdrivande ursäkter som kan användas för att neutralisera och legitimera jaktbrottsliga handlingar och som tillsammans med faktorerna *motiv* och *tillfälle* gör att jaktbrott kan begås. Att varken dagspressen eller tidskrifterna i studien ger en nyanserad bild av rovdjuren och att de dessutom utgör källor till neutraliserande argument visar att man bör ha mediernas roll i åtanke när man diskuterar illegal jakt på rovdjur.

Förslag till brottsförebyggande och brottsbekämpande åtgärder

Illegal jakt – en brottslighet med politiska förtecken

I detta avslutande avsnitt redovisas förslag till brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier och åtgärder för att minska den illegala jakten på rovdjur. Förslagen bygger på resultaten av de genomförda undersökningarna, som beskrivits i de tidigare kapitlen.

Brå har en lång erfarenhet av att formulera brottsförebyggande och brottsbekämpande insatser för de mest skiftande former av kriminalitet. Regelmässigt brukar sådana förslag vara direkt inriktade mot att påverka de faktiska möjligheterna att begå brott. Skälet är att en sådan praktisk orientering brukar ha förutsättningar att kunna åstadkomma snabba och positiva förändringar. Vanligen gäller det att med olika åtgärder försöka försvåra de motiverade gärningspersonernas möjligheter att begå brott eller på något annat sätt se till att prislappen blir för hög för att välja den brottsliga vägen. Således brukar Brå sällan föreslå mer genomgripande förändringar som riktar in sig på att i grunden påverka människors attityder och värderingar. Skälet är att en sådan inriktning som regel är mycket resurs- och tidskrävande samtidigt som resultatet många gånger är osäkert.

Efter en genomgång av resultatet från undersökningarna som ligger till grund för denna rapport har vi kommit till insikt om att det är svårt att göra som vanligt och inrikta sig på att formulera tämligen handfasta pragmatiska åtgärder. Orsaken är att den illegala jakten på rovdjur skiljer sig från annan brottslighet. Skillnaden är att den illegala jaktens gärningspersoner får anses ha stöd hos olika intressegrupper eller åtminstone få förståelse för de drivkrafter och motiv som ligger bakom de grova jaktbrotten. Troligen är det en helt unik situation i Sveriges moderna historia att det finns en sådan uppbackning för brott där minimistrammet trots allt är sex månaders fängelse. Det är samma minimistram som för exempelvis grov stöld, grovt bedrägeri och grovt häleri, allvarlig brottslighet som helt saknar spår av samma förankring i samhället som de grova jaktbrotten.

Av både intervjuer, enkäter och den studie av medier som genomförts liksom av tidigare forskning framgår tydligt att det finns en utbredd misstro mot rovdjurspolitiken inom vissa intressegrupper. Denna brist på förtroende framgick också tydligt vid det seminarium som forskargruppen höll med företrädare för organisationer för jägare och renskötare. Dessa grupper, liksom lantbrukare i rovdjurstäta områden, drabbas av skador som rovdjuren orsakar, och det finns en klar uppfattning att statsmakterna inte tar ett tillräckligt ansvar för politikens negativa sidor. Man anser att besluten tas långt från de platser där problemen sedan uppstår. Rovdjurskonflikten är därför en politisk fråga,

och är egentligen inte något för oss brottsforskare om det inte vore så att den illegala jakten kan betraktas som en kriminalitet med politiska inslag. Det är brott som riktar sig mot rovdjurspolitiken och som också kan vara en uttrycklig protest mot denna politik. I vissa fall tar sig protesten extrema former och kan liknas vid hatbrott, där djuren skändas och visas upp för att signalera ett kraftigt avståndstagande från rovdjurspolitiken och dess sympatisörer. Som framgått finns några tydliga tecken på hatbrottsliknande gärningar i förundersökningsmaterialet.

Även om antalet gärningspersoner är mycket få, finns ändå hos relativt många människor i olika intressegrupper en förståelse för att personer tar lagen i egna händer, vilket som nämnts är mycket ovanligt för brott där minimistraflet är sex månaders fängelse. Det är rimligt att anta att åtskilliga människor – som finns runt omkring de gärningspersoner som faktiskt begår de grova jaktbrotten – betraktar illegal jakt på rovdjur med en lika försonande inställning som vissa människor har till exempelvis svart arbete inom måttliga gränser eller varför inte en ansvarfullt bedriven småskalig hembränning eller alkoholsmuggling (jfr RRV 1998:29). Det finns också personer som själva inte begår de grova jaktbrotten men som på ett aktivt sätt går gärningspersonerna till mötes genom aggressiva insändare samt genom att trakassera poliser och tjänstemän inom länsstyrelsen som utreder illegal jakt. Inte minst den av oss undersökta bilden i medierna innebär att den illegala jaktens gärningspersoner rimligtvis känner stöd och lokal uppbackning.

Från ett brottsförebyggande perspektiv är problemet det stämningsläge som uppstår genom den massiva och oförsonliga kritik som riktas mot rovdjurspolitiken och som förmedlas av mediernas rapportering av rovdjursfrågan. Det är givetvis inte på det sättet att organisationer eller medier på något vis skulle uppmuntra eller ännu mindre uppvigla till brott. I själva verket tar de organisationer som företräder jägare, renskötare och lantbrukare avstånd från den illegala jakten, men vi ställer frågan om denna hållning kan tränga igenom den kompakta och ständigt återkommande kritiken mot rovdjurspolitiken. Det vi vill säga är att de personer som väljer de grova jaktbrottens väg knappast känner sig ensamma och isolerade i sin inställning till rovdjur och rovdjurspolitik. Det är på dessa punkter som den illegala jakten hänger ihop med motståndet mot rovdjurspolitiken, som hela tiden förmedlas i jägarnas tidskrifter och i lokalpressen i rovdjurstäta områden.

Mot denna bakgrund framstår det som utsiktslöst att tro att den illegala jakten nämnvärt kan begränsas genom straffskärpningar, ökad övervakning och fler poliser. I stället krävs mer genomgripande åtgärder som påverkar attityder och värderingar. Vi övergår nu till att diskutera varför denna brottslighet med politiska förtecken måste motverkas med bland annat politiska medel.

Laglöst land?

Om vi utgår från den zooekologiska forskningen dog 40–50 vargar under inventeringsåret 2005/2006 och ungefär hälften av dessa föll offer för den illegala jakten. Tittar vi på järv är det en ännu större andel som dör till följd av illegal jakt. Detta är anmärkningsvärda tal. Från ett statsmaktsperspektiv, där demokratiskt fattade beslut självfallet ska genomdrivas, är den ”civila olydnaden” av närmast sensationell omfattning. Återigen handlar det inte om lindriga överträdelser utan om brott där minimistrafvet är sex månaders fängelse.

Ser vi till hur många som blir dömda för illegal jakt är siffrorna besvärande låga. Sammanlagt under åren 1995–2005 har totalt 21 personer dömts för illegal jakt på rovdjur respektive jakthäleri. Det är inte ens en procent av gärningspersonerna som blir dömda utan man måste räkna i promillen. Talar vi om illegal jakt på rovdjur kan det närmast uppfattas som att vi lever i ett laglöst land.

Även antalet polisanmälningar är få, år 2005 anmäldes 28 fall av mer konkreta misstankar om illegal jakt vilket kan jämföras med forskningens beräkningar om omkring 200 illegalt dödade stora rovdjur samma år (och detta exklusive skattningar för björn och kungsörn). Det är således enbart ett fåtal av de illegalt dödade djuren som kommer till polisens kännedom genom brottsanmälningar. Då ska vi också ha i åtanke att rovdjurens rörelser övervakas av länsstyrelsen och viltforskningen.

Som nyss framgått är det ytterst få av polisanmälningarna som utreds och leder till fällande dom i domstol. De som döms för illegal jakt på exempelvis varg har i fyra fall av fem själva anmält sig till polisen. Slutsatsen är således att enbart en bråkdel av gärningspersonerna blir anmälda och ännu färre dömda. De som hamnar inför tingsrätten är sannolikt de mest laglydiga gärningspersonerna eftersom flertalet själva kontaktat polisen. I stor utsträckning dömer domstolarna ”fel” personer i den meningen att de dömda personerna knappast utgör ett hot mot rovdjursstammarna, låt vara att de överträtt reglerna. Domstolarna håller också en låg profil och har inte i något fall efter 2001 års straffskärpning, valt någon annan påföljd än den lindrigaste i straffskalan. Däremot har domstolarna gått under miniminivån i några fall.

Det går att dra några centrala slutsatser av dessa uppgifter. Det mest uppenbara är att polis och åklagare måste arbeta på ett annat sätt för att kunna gripa och straffa de ”riktiga” tjuvskyttarna, något som kommer att utvecklas nedan. Det framstår emellertid som uteslutet att även den mest kraftfulla polisiära satsning kommer att väsentligt kunna minska de grova jaktbrotten. Skälet är för det första att den illegala jakten ofta kan bedrivas i områden som är svårbevakade.

För det andra, och detta är ännu mer centralt: det finns ett indirekt stöd för den illegala jakten eftersom rovdjurspolitiken är ifrågasatt. Det tar sig inte minst uttryck i att få anmälningar kommer in till polisen, och om någon har sett eller hört något håller denne ofta tyst. Intervjuer

med poliser visar att när de försöker utreda jaktbrott möter de en närmast kompakt tystnad. Polisen har därför inte något att gå på, vilket är en viktig förklaring till att ytterst få personer döms för grova jaktbrott.

Slutsatsen är att en väsentligt större acceptans måste skapas för rovdjurspolitiken. I annat fall kommer den illegala jakten bara att fortsätta. Vi kan inte ha en politik där hälften av dödligheten bland rovdjur kan förklaras genom grova brott. Om vi kan uppnå en större uppslutning kring rovdjurspolitiken och få tillbaka ett förtroende mellan människor i rovdjurstäta områden – inte minst bland jägare och renskötare – och myndigheterna, kommer det inte enbart att finnas färre motiverade gärningspersoner utan de som även i fortsättningen kommer att begå brott får ett allt mindre stöd av omgivningen. Den mur av tystnad som omger jaktbrotten och som praktiskt taget omöjliggör brottsutredningar kommer inte längre att vara lika ogenomtränglig som i dag.

Dialog om en ny rovdjurspolitik

Vi saknar både kompetens och mandat att lägga förslag på hur en ny rovdjurspolitik ska utformas. För att minska den omfattande illegala jakten är det emellertid angeläget att politiker och myndigheter inleder en dialog med människor i rovdjurstäta områden för att formulera mål för rovdjurspolitiken som kan möta en större acceptans än vad som nu är fallet. Inslag i denna politik kan vara en ökad regional bestämmanderätt och att rovdjuren förvaltas av jägare, samebyar och markägare under myndigheternas överinseende. Om förvaltningen kunde vara en fråga för människorna lokalt borde förutsättningarna öka för att rovdjurspolitiken också blir ett ansvar för dem.

Det går naturligtvis att kritisera tanken om förändringar av rovdjurspolitiken. Argumentet skulle vara att en minoritet – till och med en liten minoritet – inte ska få diktera villkoren för vad en majoritet beslutat. Det kan hävdas att statsmakterna inte ska visa undfallenhet mot denna minoritets diktat. Mot detta kan anföras att rovdjurspolitiken – hur demokratiskt fattade besluten än varit – uppenbarligen inte fungerar. De siffror som redovisats om den illegala jaktens stora omfattning, det begränsade antalet polisanmälningar och den närmast försvinnande mängden domar talar sitt tydliga språk. Dessa siffror är enbart de yttre symptomen på ett politiskt motstånd. Vi har även argumenterat för att rovdjurspolitiken inte heller kan komma att fungera eftersom laglydnaden är ytterst svår att kontrollera. För att den illegala jakten ska minska i omfattning måste samhället ha med sig ett väsentligt större antal personer i de rovdjurstäta områdena än vad som nu är fallet.

Med tanke på Sveriges internationella åtaganden och en växande ekologisk medvetenhet, borde det finnas förutsättningar att finna former för en politik som tillgodoser alla parter. Rovdjursmotståndarna måste inse att vi lever i en ny tid och att rovdjuren har sin plats i naturen. Det går inte att backa bandet och tro att det kan bli som förr. Det gäller därför att hitta former som kan accepteras av breda grupper.

Inplanteringen av rovdjur

När mer än hälften av jägarkåren i områden med vargrevir enligt vår enkät tror att rovdjur har inplanterats i lönnedom spelar det ingen roll om inplanteringen skulle vara en myt, en klintbergare likt råttan i pizzen. Den breda uppfattningen om inplanteringen och myndigheternas svek underlättar den illegala jakten för gärningspersoner som kan motivera och neutralisera sina gärningar med att ta bort något främmande som inte hör hemma i den svenska faunan. Denna misstänksamhet mot myndigheternas agerande blir dessutom en faktor som gör att den illegala jakten vinner ett folkligt stöd. Återigen bekräftas misstron genom det låga antalet polisanmälningar och att polisen inte får några vittnesuppgifter.

Till detta kommer att frågan om inplantering ligger som en våt filt över rovdjursförvaltningen. Knappast någon vågar idag föra fram tanken om inplantering för att öka tillväxten av rovdjursstammarna. Inplantering har blivit tabu.

Ett viktigt steg för att minska den illegala jakten borde därför vara att utreda påståendena om inplantering. Misstänksamhet måste vändas till förtroende. Hur detta ska gå till och på vilket sätt frågan om inplantering kan läggas bakom oss är en fråga som bör diskuteras med de organisationer som företräder jägare, renskötare och markägare. Ett sätt kan vara att sammanställa och bedöma det material som finns och som pekar i den ena eller andra riktningen. Mot en inplantering talar de genetiska data som finns om rovdjuren och som gör det möjligt att spåra deras härkomst.

Jägare, renskötare och markägare måste också ta ett ansvar

När vi genomfört undersökningarna har kritik ofta riktats mot oss att vi pekar ut och svärta ned jägarkåren. Vi har hela tiden varit mycket noga med att betona att gärningspersonerna består av en mycket liten grupp. Våra kritiker borde i stället ta till sig att denna lilla grupp finns inom de egna leden. Det är inte några utomstående personer som ägnar sig åt illegal jakt. Ser vi till de meddelade domarna, oavsett om de är fällande eller friande, är gärningspersonerna jägare, markägare eller renskötare. Majoriteten av de personer som figurerat i förundersökningarna har löst jaktkort.

Det tål att upprepas, genom lagakraftvunna domar, med de höga beviskrav som domstolar prövar ansvarsfrågan i brottmål, har jägare, markägare eller renskötare fällts till ansvar för grova jaktbrott på rovdjur. De genomgångna förundersökningarna, som uppgår till 344 stycken, motsäger inte en verklighet där personer på lokalorten begår brott och att de går att söka i samma led som de som hamnat inför domstol, det vill säga jägare, markägare eller renskötare. Den illegala jakten är därför en fråga och ett ansvar för jägarna, renskötarna och markägarna som kollektiv, inte minst för deras organisationer.

Ska den illegala jakten minska och ska diskussionsklimatet sansas, måste de etablerade jägarna, renskötarna och markägarna ta sin del av ansvaret och både centralt och lokalt isolera dem som begår brott. Med en förändrad rovdjurspolitik där statsmakterna går dessa grupper till mötes bör det vara fullt möjligt att få organisationerna att bli aktiva brottsförebyggare. Hur jägarorganisationerna väljer att skildra rovdjursfrågan har också betydelse för den illegala jakten.

Jakten på tjänstemännen

Politiker anklagas för att lättvindigt ha åsikter om rovdjursförvaltningen när de själva inte behöver ha rovdjuren inpå knuten och få sina tamdjur rivna och se sina jaktmarker tömmas på jaktbart vilt. På liknande sätt är det bekvämt för dem som är oresonliga motståndare till rovdjurspolitiken att ge sig på de länsstyrelsetjänstemän, poliser och åklagare som i lokalsamhället övervakar rovdjursförvaltningen och utreder de grova jaktbrotten. Det är knappast politiker på nationell och europeisk nivå som får sina bildäck sönderskurna eller blir trakasserade med anonyma telefonsamtal.

Den otillåtna påverkan som sker mot tjänstemännen är ytterligare en bekräftelse på den oförsonlighet som finns kring rovdjurspolitiken och där anställda på myndigheterna görs till måltavlor för den frustration som finns mot politiken. Det är åtskilliga tjänstemän som utsätts för otillåten påverkan och det gäller inte enbart dem som arbetar mot den illegala jakten, även om de är särskilt drabbade (jfr Brå 2005:18; Brå, 2007). Det är ytterst en demokratifråga att myndigheternas arbete inte hindras genom att tjänstemän utsätts för otillåten påverkan.

Lika lite som organisationer, intressegrupper och medier har ett intresse att uppmuntra illegal jakt har de för avsikt att underblåsa de strömningar som leder till att tjänstemän utsätts för trakasserier, skadegörelse och hot. Men det hätska tonläge som präglar debatten medför ändå att gärningspersonerna bakom den otillåtna påverkan rimligtvis upplever att de enbart tar några ytterligare steg på en redan upptrampad stig av obalanserad kritik och politikerförakt.

Om en dialog kommer till stånd om rovdjurspolitiken och de olika parternas intressen och ansvar i rovdjursfrågan blir resultatet rimligtvis att den otillåtna påverkan minskar, även om det alltid kommer att finnas personer som fanatiskt driver sin fråga med vilka medel som helst. Dessa personer, liksom de som kommer att fortsätta den illegala jakten trots breda uppgörelser måste bekämpas med kraftfulla polisiära metoder.

Från skog och fjäll till fängelse

Den bristande folkliga förankringen för rovdjurspolitiken skymtar också fram inom polisen, där vi ibland har sett samma prov på lojalitetskonflikter som omnämndes redan i den förra rovdjursutredningen (SOU 1999:146, s. 260). Som påpekats flera gånger handlar det numera om

en brottslighet med lägst sex månaders fängelse i straffskalan och ett stort engagemang krävs när sådan allvarlig brottslighet begås. Det är angeläget för poliskåren att verka för att lagstiftningen genomdrivs och att inte några ovidkommande hänsyn tas.

Hittills har vi inte gett några förslag på hårda åtgärder, utan fokuserat på de mjuka, förtroendebyggande delar som vi bedömer måste tillstånd om syftet är att förebygga illegal jakt på stora rovdjur. Som tydligt framgått är det enbart promillen av den illegala jaktens gärningspersoner som intar de tilltalades plats i tingsrätten. Polisen möter också stora svårigheter med att utreda brott som kännetecknas av att inte någon är villig att berätta och där spår snabbt förgås i väder och vind. Åtskilliga personer som hamnat i domstol har anmält sig själva. Brottsbekämpningen måste därför flytta fram positionerna och se till att fler personer grips och döms för illegal jakt. Mycket görs också inom myndigheterna, till exempel helikopterövervakning och upparbetade metoder för brottsplatsunderökningar, men det är uppenbart att det krävs ytterligare kraftfulla satsningar för att komma någon vart och förvandla promillen till procent dömda gärningspersoner. Ett steg mot denna riktning borde vara att man inom polisen verkar för att utjämna de regionala skillnader i arbetsmetoder som syns i förundersökningsmaterialet och som bekräftas av intervjuer med myndighetspersoner.

Stora resurser för brottsbekämpning kommer även att vara nödvändiga i det ovan beskrivna läget där rovdjurspolitiken ses över, dialogen öppnar nya dörrar och frågan om inplantering tas upp. Det kommer emellertid alltid att finnas gärningspersoner som för en politisk agenda om nolltolerans mot rovdjur. I en situation där rovdjurspolitiken får en allt större acceptans finns en risk att dessa personer blir alltmer isolerade och därmed kan några bli än mer fanatiska i sitt motstånd. Mot dessa nolltoleransens gärningspersoner måste samhället visa samma nolltolerans genom att gripa och döma dem för brott samt förverka deras vapen. Ett sätt att identifiera dessa personer bör vara polisens underrättelsearbete och att långsiktigt arbeta med informatörer och tips. Med tanke på de politiska inslag som finns i brottsligheten är det troligt att Säkerhetspolisens särskilda kompetens kan kopplas in.

Förberedelse och försök till brott

Polisens och åklagarnas arbete med att bekämpa den illegala jakten skulle underlättas genom att kriminalisera förberedelse respektive försök till illegal jakt. Denna fråga prövades inte när den nya rovdjurspolitiken infördes med hänvisning till en allmän översyn över förberedelsebrottet (prop. 2000/01:57, s. 52), och regeringen avsåg att återkomma till riksdagen i frågan vid senare tillfälle. Översynen över förberedelsebrotten färdigställdes kort efter införandet av den nya rovdjurspolitiken (prop. 2000/01:85, Förberedelse till brott m.m.) och tiden borde nu vara mogen för ett nytt övervägande.

En kriminalisering av förberedelse respektive försök till illegal jakt kan förmodas öka riskerna med exempelvis användningen av otillåtna fällor och gift, vilket vore en positiv utveckling, eftersom riskerna med att använda dessa i dag är mycket små. Detta är såvitt vi kan bedöma, av särskild vikt när varje dödat djur av hotade arter innebär ett steg från möjligheten att uppfylla internationella och nationella förpliktelser på det rovdjurspolitiska området.

Som tidigare nämnts finns en särskild brottskod för misstänkta grova jaktbrott som avser rovdjur. Det innebär att den officiella kriminalstatistiken kan ta fram sådana uppgifter, vilket ökar kunskapen om den illegala jakten. Även grovt jakthäleri som avser rovdjur bör registreras under samma kod.

Otillåten skyddsjakt

I den förstudie som Brå publicerade år 2005 gjordes en uppdelning av de grova jaktbrotten i otillåten skyddsjakt och regelrätt illegal jakt. Med otillåten skyddsjakt avsågs fall där typiskt sett småbrukare försvarade sina djur från rovdjursangrepp, men där förhållandena var sådana att kriterierna för skyddsjakt inte uppnåddes. Följaktligen var det fråga om grovt jaktbrott med ett minimistraff på sex månaders fängelse. Dessa fall av otillåten skyddsjakt skiljer sig väsentligt från den regelrätta illegala jakten där syftet enbart är att döda rovdjur.

Några fall av otillåten skyddsjakt har fått mycket stor uppmärksamhet och visar tydligt hur nära frågan om illegal jakt ligger rovdjurspolitiken. Det är ingen överdrift att påstå att många har reagerat starkt mot dessa fällande domar för grova jaktbrott och fallen har använts i den politiska debatten. Det är rimligt att påstå att en påföljd på sex månaders fängelse för otillåten skyddsjakt knappast har stöd i det allmänna rättsmedvetandet och uppfattas närmast som ett slag i ansiktet på de människor som har synpunkter på rovdjurspolitiken. De hårda straffen för otillåten skyddsjakt spär således på rovdjurskonflikten ytterligare.

Även om 28 § JF liberaliserats i två omgångar bör det ändå kunna finnas situationer där otillåten skyddsjakt förekommer, och vad som bör övervägas är att införa ett särskilt stadgande för detta brott med en lindrigare straffskala. Detta skulle öka acceptansen för lagstiftningen, och de kännbara straffen riktas sedan mot de personer som bedriver regelrätt illegal jakt.

Mjuka och hårda nypor

Brå har lagt ned stora resurser för att komma den illegala jakten på spåren och funnit ett av de mest komplicerade samhällsfenomenen i Sverige. Skälet är brottens koppling till en rovdjurspolitik som möter stort motstånd. För att komma till rätta med den illegala jakten krävs därför ett omfattande arbete där både mjuka och hårda åtgärder krävs, något som vi redogjort för ovan. En nyckel till att minska den illegala jakten är att få till stånd en rovdjurspolitik och förvaltning som får stöd

av jägarnas, renskötarnas och markägarnas organisationer. Men detta kräver även att förnekelsen av den illegala jaktens natur och omfattning upphör, och ersätts med ett arbete mot att förtjäna förtroendet att i framtiden vara mer delaktig i rovdjursstammarnas förvaltning.

Referenser

- Agar, M. (1996) *The professional stranger: an informal introduction to ethnography*. San Diego: Academic Press.
- Agar, M. och MacDonald, J. (1995) Focus groups and ethnography. *Human Organization* 54:78-86.
- Asp, K., (1986) *Mäktiga Massmedier. Studier i opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Asp, K., (1990) Medierna och valrörelsen. I: Gilljam, M., & Holmberg, S., (red.) *Rött Blått Grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*. Stockholm: Bonniers.
- Bal, M. (1997) *Narratology: introduction to the theory of narrative*. Toronto: University of Toronto Press.
- Bjerke, T., et al. (2002) Delprojekt 2: Vad påverkar människors rädsla för vargen? I: Linell, John, och Bjerke, Tore. (2002) *Rädsla för vargen: en tvärvetenskaplig utredning*. Stiftelsen för Naturforskning og Kulturminne och viltskadescenter.
- Blumler, J., G., och Katz, E (1974) *The uses of mass communications: current perspectives on gratifications research*. Beverly Hills: Sage
- Brå (2005) *Illegal jakt på rovdjur. En förstudie*. Webb-publikation. www.bra.se. Brottsförebyggande rådet
- Cinque, S. (2003) *Vargens utbredning och lokalisering: en orientering*, Göteborgs universitet, CEFOS, arbetsrapport nr. 30.
- Cohen, S., (2002) *Folk devils and moral panics: the creation of the mods and rockers*. New York: Routledge.
- Coleman, J., W., (2002) *The Criminal Elite. Understanding White-Collar Crime*. New York: Worth Publishers.
- Davies, C. (1999) *Reflexive Ethnography: a guide to researching selves and others*. London: Routhledge.
- DeFleur, M., L., och Ball-Rokeach, S., (1989) *Theories of mass communication*. New York: Longman.
- Drotner, K. (1999) *Unge, medier, modernitet: Pejlinger i et foranderligt landskab*. Köpenhamn: Borgen.
- Eliason, S.L. (2004) Accounts of wildlife law violators: motivations and rationalizations. I: *Human dimensions of wildlife* 9, 119–131.
- Ericsson, G. och Heberlein, T.A. (2002) *Attityder till varg och vargjakt i Sverige*. SLU, Uppsala.
- Ericsson, G. och Sandström, C. (2005) Delrapport om svenskars inställning till rovdjurspolitik och -förvaltning, FjällMistrarapport nr. 10.
- Esiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., och Wängnerud, L., (2003) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2:a upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Fascione, N. och Kendrot, S. R. (2001) Facilitating citizen participation in Adirondack Wolf Recovery, I: Sharpe, V. A., Norton, B. och Don-

- nelley S. (2001) *Wolves and human communities: biology, politics and ethics*. Island press.
- Forsyth, C. J. och Marckese, T. A. (1993a) Thrills and skills: a sociological analysis of poaching. I: *Deviant Behavior* 14:157–172.
- Forsyth, C. J. och Marckese, T.A., (1993b). Folk outlaws: vocabularies of motives. I: *International review of modern sociology*, 23:17–31.
- Garsten, C. (2004) Etnografi i Gustavsson, B. (red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.
- Geertz, C. (1973) *Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture, The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Geertz, C. (1984) From the native's point of view: On the Nature of Anthropological Understanding. In R. Shweder and R. LeVine (eds), *Culture Theory: Essays on Mind, Self, and Emotion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gerbner, G., (1988) *Violence and terror in the mass media*. Paris: UNESCO.
- Ghersetti, M., (2000). *Sensationella berättelser. En studie av nyheter från Angola 1987 och om prinsessan Dianas död 1997 i dagstidningar, radio och TV*. Avhandling från Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Hadenius, S. och Weibull, L., (2003). *Massmedier. En bok om press, radio & TV*. Falun: Albert Bonniers Förlag.
- Hagberg, M. (2006). *Släpp fångarna loss: ett reportage om brott, straff och trygghet*. Göteborg: Atlas.
- Hannerz, U. (2003) Being there...and there...and there! Reflections on multi-site ethnography. I: *Ethnography*, Vol 4(2):201-216.
- Hirschi, T. (1969) *Causes of delinquency*. Berkeley, University of California Press.
- Hvitfelt, H., (1985) *På första sidan: en studie i nyhetsvärdering*. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- Hvitfelt, H., (1989) *Nyheterna och verkligheten: byggstenar till en teori*. Göteborg: Göteborgs universitet, Journalisthögskolan.
- Hvitfelt, H., (2005) Förändringens vindar – om mediernas utveckling, journalistik och demokrati. I: Hvitfelt, H., och Nygren, G., (red). *På väg mot medievärlden 2020. Journalistik, teknik, marknad*. Lund: Studentlitteratur.
- Hylland Eriksen, T. (1995) *Small places, large issues. An introduction to social and cultural anthropology*. London: Pluto Press.
- Johansson, C. (1999) *Narrativ forskning: biografiskt perspektiv på berättelser*. Sociologi I Linköping 1999:2.
- Karlsson, J. och Backeryd, J. (2006) Hur många vargar skulle skjutas i samband med angrepp på hund efter en förändring av Jaktförordningen § 28 i Sverige och Jaktloven § 11 i Norge?. *Faktablad från Viltskadecenter* [www.viltskadecenter.se].

- Karlsson, J., Bjärvall, A. och Lundvall, A. (1999) *Svenskarnas inställning till varg – En intervjuundersökning*. Rapport 4933, Naturvårdsverket, Stockholm.
- Kidd-Hewitt, D., och Osborne, R., (red.) (1995) *Crime and the media: the post-modern spectacle*. London : Pluto, cop.
- af Klintberg, B. (1994) *Den stulna njuren – sägner och rykten i vår tid*. Stockholm: Norstedts.
- Korsell, L. E. och Nilsson, M. (2003) *Att förebygga fel och fusk. Metoder för reglering och kontroll*. Stockholm: Norstedts.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Liberg, O. och Andrén, H. (2006) *Lodjuret – Artfakta*.
[[www.sou.gov.se/storarovdjur/Artbeskrivning lodjur slutversion v.2.pdf](http://www.sou.gov.se/storarovdjur/Artbeskrivning%20lodjur%20slutversion%20v.2.pdf)].
- Linell, J. och Bjerke, T. (2002) *Rädslan för vargen – en tvärvetenskaplig studie*. Stiftelsen for naturforskning og kulturminne, Norge och Viltskadecenter, Grimsö.
- Lippmann, W., (1922). *Public Opinion*. New York; Free press Paperbacks, 1997.
- McCombs, M., E., (2006) *Makten över dagordningen. Om medierna, politiken och opinionsbildningen*. Stockholm: SNS Förlag.
- McCombs, M., E. och Shaw, D., L., (1972) The agenda-setting function of mass media. I: *Public Opinion Quarterly*, Vol.36, Issue 2 (p.176-187).
- McQuail, D., (1994) *Mass Communication Theory. An introduction*. (Third edition) London: SAGE Publications Ltd.
- Nie, M.A. (2003) *Beyond wolves: The politics of wolf recovery and management*, University of Minnesota Press.
- Nilsson-Dahlström, Å. (2003) *Negotiating Wilderness in a Cultural Landscape*, diss. Linköpings universitet.
- Perry, B. (2003) Where do we go from here? Researching hate crime. *Internet Journal of Criminology*.
- Persson, Jens, Zachrisson, Anna, Sandström, Camilla och Ericsson, Göran (2004) *Lokal förvaltning av stora rovdjur – en kunskapssammanställning*. Rapport nr. 3, FjällMistra, Umeå.
- Persson, Jens (2006) *Järvens status och ekologi i Sverige*.
[[www.sou.gov.se/storarovdjur/Artbeskrivning järv v.5.pdf](http://www.sou.gov.se/storarovdjur/Artbeskrivning%20järv%20v.5.pdf)].
- Pettersson, R., (2001) *Trovärdiga bilder*. Styrelsen för psykologiskt försvar: Rapport nr. 180.
- Phillips, L., och Winther, M., (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Pollack, Ester (2001) *en studie i... MEDIER OCH BROTT*. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK).
- Prop. 2000/01:57 *Sammanhållen rovdjurspolitik*. Stockholm, Fritzes.

- Prop. 2005/06:201 *Morgondagens Nyheter – nya villkor för drigftstödet till dagstidningar*. Stockholm: Fritzes.
- Ryen, A. (2004) *Kvalitativ intervju*. Malmö: Liber.
- Sahlén, V., Swenson, J., Brunberg, S. och Kindberg, J. (2006) *Björnen i Sverige – En rapport från Skandinaviska Björnprojektet till den svenska Rovdjursutredningen*.
[www.sou.gov.se/storarovdjur/Björnen_i_Sverige_slutversion.pdf].
- Sand, H. m.fl., (2007) *Vargen – Artfakta*.
[www.sou.gov.se/storarovdjur/Artbeskrivning_varg_slutversion.pdf].
- Sarnecki, J., (2003) *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Seale, C. (1999) *The Quality of Qualitative Research*. London: Sage.
- Sharpe, V.A., Norton B. och Donnelley S. (2001) *Wolves and human communities: biology, politics and ethics*. Island Press.
- Sjölander-Lindqvist, A., (2006) *Den är ju inte i fårhangen på studiebesök – om lokala perspektiv och uppfattningar om varg och svensk rovdjurspolitik*. Göteborgs universitet, rapport nr. 1.
- SOU 1999:50. *Skydds jakt på varg, Betänkande från Rovdjursutredningen*. Stockholm, Fritzes.
- SOU 1999:146. *Rovdjursutredningen – Slutbetänkande om en sammanhållen rovdjurspolitik*. Stockholm, Fritzes.
- Svenska Naturskyddsföreningen, (1976) *Rapport från projekt VARG: Om vargens situation och framtid i Sverige*. Utgiven av Svenska Naturskyddsföreningen.
- Sikku, Olav och Torp, Eivind. (2004) *Vargen är värst: Traditionell samisk kunskap om rovdjur*. Jamtli förlag/Jämtlands läns museum.
- Svanberg, I. och Tunón, H. (red.) (2000) *Samisk etnobiologi: Människor, djur och växter i norr*. Bokförlaget Nya Doxa.
- Sykes G. och Matza, D., (1957) Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. I: *American Sociology Review*. Vol.22, Nr 6, sidorna 664–670.
- Tjernberg, M. (2006) *Kungsörnens status och ekologi 2006 samt tänkbara prognoser för artens utveckling*.
[www.sou.gov.se/storarovdjur/Artbeskrivning_kungsörn_slutversion.pdf].
- Torp, E. (2000) *Rovdjur och renskötsel i svensk miljödebatt*, I: Svanberg, I., Tunón, H., (2000) *Samisk etnobiologi: Människor, djur och växter i norr*. Bokförlaget Nya Doxa.
- Treves, A. och Karanth, U. K. (2003) Human-Carnivore Conflict and Perspectives on Carnivore management worldwide. I: *Conservation Biology*, 17:6, 1491–1499.
- Tyler, Tom R., (1990) *Why people obey the law*. Yale University Press.
- Weibull, L., (2002). *Förtroende för medier*. PM från Dagspresskollegiet, nr 38. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet. Dagspresskollegiets hemsida.

- Weisburd, D. och Waring, E. (2001) *White-Collar Crime and Criminal Careers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Westerståhl, J., (1972) *Objektiv nyhetsförmedling*. Stockholm. Scandinavian University Books.
- Winter, S.C. och May, P.J. (2001) Motivation för Compliance with Environmental Regulations, *Journal of Policy Analysis and Management*, vol. 20 nr 4, 675–698.

Elektroniska källor till medieanalysen

- Dagens Nyheters hemsida,
www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=602
Hämtat 4 januari 2007.
- Dagspress hemsida,
www.dagspress.se/uploaded/document/2006/3/8/TS_upplagor_2005.pdf
Hämtat 4 januari 2007.
- Dala-Demokraten hemsida,
www.dalademokraten.se/service/page/?pageID=70
Hämtat 4 januari 2007.
- Dalarnas tidningars hemsida,
www.daltid.se/default2.asp?url=om_tidningarna
Hämtat 4 januari 2007.
- Jakt & Jägares hemsida, www.jaktojagare.se Hämtat 28 februari 2007.
- Jägareförbundets hemsida, *Minnesanteckningar förda vid stormötet om varg på folkparken Skeer i Orsa tisdagen den 20/1 –04.*
www.jagareforbundet.se/dalarna/tunabygden/arkivet/dalaupproret2004.PDF
Hämtat 11 januari 2007.
- Mittmedia koncernens hemsida,
www.mittmedia.se/koncernen.php
Hämtat 4 januari 2007.
- Naturvårdsverkets hemsida, www.naturvardsverket.se/
Hämtat 12 mars 2007.
- Norrländska Socialdemokratens hemsida,
www.nsd.se/omnsd.aspx?page=tidningsfakta
Hämtat 5 januari 2007.
- Nyheter i norrs hemsida, www.nyheterinorr.se/nin_about.html
Hämtat 8 januari 2007.
- Piteå-Tidningens hemsida,
www.pitea-tidningen.se/ompt.aspx?page=tidningsfakta
Hämtat 5 januari 2007.
- Regeringens hemsida, *Ändringar i Jaktförordningen (1987:905).*
Promemoria, 2005-10-03.
www.regeringen.se/content/1/c6/05/10/02/3d43ebc1.pdf
Hämtat 11 januari 2007.

- Samhälle, Opinion och Massmedia Insitutets hemsida, *Svenska trender 1986–2005*. SOM Institutet, Göteborgs Universitet.
www.som.gu.se/publikationer/svenska_trender/Trends.05.svensk.pdf
Hämtat 15 januari 2007.
- Svea gruppens hemsida, www.sveagruppen.se/
Hämtat 4 januari 2007.
- Svenska Jägareförbundets hemsida, www.jagareforbundet.se/
Hämtat den 28 februari 2007.
- Sveriges tidskrifters hemsida, www.sverigestidskrifter.se/
- Sveriges televisions hemsida,
www.svt.se/svt/articles/38800-38899/38830/
Publicerad den 29 oktober 2002. Hämtat 1 februari 2007.
- Tidningsstatistik ABs hemsida,
www.ts.se/Public/CirculationNumbers/TsTidskrifter.aspx Hämtat 28 februari 2007.
- Viklund, C., (2003) *Laponiavargen fortfarande försvunnen*, Artikel ur *Norrländska Socialdemokraten*. Publicerat den 16 april 2003. Rovdjurscentret, De 5 storas hemsida,
www.de5store.com/besokarnasforum/debatt/detalj.asp?id=576&katID=1
Hämtat 1 februari 2007.

Bilagor

Bilaga 1. Enkätföljebrev samt enkätformulär

Kinnmark

Stockholm 2007-01-16

Hej,

Du är en av 3 200 jägare i Dalarna, Gävleborg, Norrbotten och Östergötland som slumpvis valts ut för att delta i en undersökning om svensk rovdjurspolitik och om illegal jakt på rovdjur. Urvalet har dragits ur jaktkortsregistret, som har försett oss med ditt namn och din adress.

Deltagandet är givetvis frivilligt, men vi vill ge dig chansen att medverka för att vi anser att din erfarenhet som jägare och dina åsikter är oerhört viktiga för forskningen i dessa frågor.

Vi har valt dessa län för att rovdjursituationen och debatten kring denna ser annorlunda ut i respektive län. Syftet är att undersöka hur jägare i dessa fyra län upplever rovdjursituationen, -förvaltningen samt den illegala rovdjursjakten.

Förekomsten av stora rovdjur i svenska skogar är en kontroversiell fråga som har skapat stora konflikter i olika delar av landet. Enligt tidigare utredningar är också illegal jakt en vanlig dödsorsak bland de stora rovdjuret. Vi vill därför be dig svara på hur du upplever situationen i ditt län.

Undersökningen genomförs av Brottsförebyggande rådet (Brå) och resultaten kommer att publiceras i en rapport under sommaren 2007. Slutsatserna som dras kommer att ligga till grund för en beskrivning av hur jägare upplever bl.a. rovdjurens närvaro och den illegala jakten på dessa.

För att garantera dig **fullständig anonymitet** distribueras enkätundersökningen av Kinnmark Information AB. Varken Brå eller någon annan myndighet kan således spåra ditt svar till din person. Koden på formulärets baksida är endast till för att vi skall kunna läsa av att ditt formulär har kommit in och på så sätt inte skicka ut påminnelser i onödan. Frågor eller funderingar kring enkäten besvaras av Magnus Kinnmark på tel. 031-831015 under kontorstid. Du hittar mer information om projektet på Brå:s hemsida, www.bra.se.

Vänligen skicka in det ifyllda frågeformuläret i det förfrankade svarskuvertet. Vi är tacksamma om vi kan ha ditt svar **inom en vecka**.

Tack på förhand för din medverkan!

Med vänliga hälsningar

Magnus Kinnmark
Kinnmark Information AB

Kinnmark Information AB, Dalhemsgatan 13, 431 67 Mölndal

Inledningsvis är vi intresserade av din bakgrund																																											
1. Hur gammal är du? _____ år 2. Är du... ☐ Man ☐ Kvinna 3. Äger du tamdjur? ☐ Ren ☐ Får ☐ Annat, _____ ☐ Äger inga tamdjur 4. Jagar du med löshund? ☐ Ja ☐ Nej	5. Hur länge har du jagat? _____ år 6. Är du, eller har du varit jaktledare? ☐ Ja ☐ Nej 7. Vilket län jagar du huvudsakligen i? _____ 8. Är du medlem i någon jägarorganisation? ☐ Svenska Jägareförbundet ☐ Jägarnas Riksförbund ☐ Är inte medlem i någon jägarorganisation																																										
Här vill vi att du tar ställning till hur Sverige ska förvalta de stora rovdjuren																																											
Våren 2001 bestämdes demokratiskt i riksdagen olika mål för rovdjursstammarnas storlekar. Miniminivån är för: - Björn 100 föryngringar, vilket motsvarar ca 1000 individer. - Lodjur 300 föryngringar, vilket motsvarar ca 1500 individer. - Kungsörn 600 häckande par. Etappmålen är för: - Järv 90 föryngringar, vilket motsvarar ca 400 individer. - Varg 20 föryngringar, vilket motsvarar ca 200 individer.																																											
9. Vad anser du om de politiska målen? Ange för varje djur den nivå som överensstämmer med din åsikt om förhållandena idag <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th></th> <th style="text-align: center;">Bör minskas mycket</th> <th style="text-align: center;">Bör minskas något</th> <th style="text-align: center;">Lagom nivå</th> <th style="text-align: center;">Bör ökas lite</th> <th style="text-align: center;">Bör ökas mycket</th> <th style="text-align: center;">Ingen upplåtning</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Björn</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Lo</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Kungsörn</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Järv</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Varg</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> </tbody> </table>			Bör minskas mycket	Bör minskas något	Lagom nivå	Bör ökas lite	Bör ökas mycket	Ingen upplåtning	Björn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lo	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kungsörn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Järv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Varg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Bör minskas mycket	Bör minskas något	Lagom nivå	Bör ökas lite	Bör ökas mycket	Ingen upplåtning																																					
Björn	☐	☐	☐	☐	☐	☐																																					
Lo	☐	☐	☐	☐	☐	☐																																					
Kungsörn	☐	☐	☐	☐	☐	☐																																					
Järv	☐	☐	☐	☐	☐	☐																																					
Varg	☐	☐	☐	☐	☐	☐																																					
10. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden? <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th></th> <th style="text-align: center;">Tar helt avstånd</th> <th style="text-align: center;">Tar delvis avstånd</th> <th style="text-align: center;">Instämmer delvis</th> <th style="text-align: center;">Instämmer helt</th> <th style="text-align: center;">Ingen upplåtning</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Det är viktigt att Sverige uppfyller internationella avtal vad gäller bevarandet av stora rovdjur</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>En djurägares rätt att döda rovdjur för att skydda sina djur ska ökas</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>En djurägare ska få full ekonomisk ersättning för rovdjursrivna djur</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Det ska inte få finnas vargar där det finns renar</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Man ska få en belöning om man rapporterar olaga jakt på rovdjur</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> </tbody> </table>			Tar helt avstånd	Tar delvis avstånd	Instämmer delvis	Instämmer helt	Ingen upplåtning	Det är viktigt att Sverige uppfyller internationella avtal vad gäller bevarandet av stora rovdjur	☐	☐	☐	☐	☐	En djurägares rätt att döda rovdjur för att skydda sina djur ska ökas	☐	☐	☐	☐	☐	En djurägare ska få full ekonomisk ersättning för rovdjursrivna djur	☐	☐	☐	☐	☐	Det ska inte få finnas vargar där det finns renar	☐	☐	☐	☐	☐	Man ska få en belöning om man rapporterar olaga jakt på rovdjur	☐	☐	☐	☐	☐						
	Tar helt avstånd	Tar delvis avstånd	Instämmer delvis	Instämmer helt	Ingen upplåtning																																						
Det är viktigt att Sverige uppfyller internationella avtal vad gäller bevarandet av stora rovdjur	☐	☐	☐	☐	☐																																						
En djurägares rätt att döda rovdjur för att skydda sina djur ska ökas	☐	☐	☐	☐	☐																																						
En djurägare ska få full ekonomisk ersättning för rovdjursrivna djur	☐	☐	☐	☐	☐																																						
Det ska inte få finnas vargar där det finns renar	☐	☐	☐	☐	☐																																						
Man ska få en belöning om man rapporterar olaga jakt på rovdjur	☐	☐	☐	☐	☐																																						

Forts. fråga 10

10. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?

	Tar helt avstånd	Tar delvis avstånd	Instämmer delvis	Instämmer helt	Ingen uppfattning
Rovdjurens förekomst i skogarna ökar livskvaliteten för mig som jägare	☐	☐	☐	☐	☐
Naturvårdsverkets funktion som beslutsfattare är viktig så länge vargen är hotad	☐	☐	☐	☐	☐
Myndigheterna har i flera år försökt att dölja att vargen är inplanterad i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Det är viktigt att följa rovdjurspolitiken eftersom rovdjuren fyller en viktig funktion i ekosystemet	☐	☐	☐	☐	☐

Vi är intresserade av att veta hur rovdjurssituationen ser ut i ditt län och om du upplever att storleken på rovdjurspopulationerna innebär något hot där du jagar respektive bor.

11. Upplever du att något av rovdjuren utgör ett hot mot **jakthundarna** i bygden där du jagar?

	Nej, inte allt	Nej, ganska lite	Ja, ganska mycket	Ja, väldigt mycket	Ingen uppfattning
Björn	☐	☐	☐	☐	☐
Lodjur	☐	☐	☐	☐	☐
Kungsörn	☐	☐	☐	☐	☐
Järv	☐	☐	☐	☐	☐
Varg	☐	☐	☐	☐	☐

12. Upplever du att något av rovdjuren utgör ett hot mot **det jaktbara viltet** där du jagar?

	Nej, inte allt	Nej, ganska lite	Ja, ganska mycket	Ja, väldigt mycket	Ingen uppfattning
Björn	☐	☐	☐	☐	☐
Lodjur	☐	☐	☐	☐	☐
Kungsörn	☐	☐	☐	☐	☐
Järv	☐	☐	☐	☐	☐
Varg	☐	☐	☐	☐	☐

13. Upplever du att något av rovdjuren utgör ett hot mot **tamdjursnäringen** (t.ex. får, ren) i bygden där du bor?

	Nej, inte allt	Nej, ganska lite	Ja, ganska mycket	Ja, väldigt mycket	Ingen uppfattning
Björn	☐	☐	☐	☐	☐
Lodjur	☐	☐	☐	☐	☐
Kungsörn	☐	☐	☐	☐	☐
Järv	☐	☐	☐	☐	☐
Varg	☐	☐	☐	☐	☐

14. Upplever du att något av rovdjuren utgör ett hot mot **invånarnas säkerhet** i bygden där du bor?

	Nej, inte allt	Nej, ganska lite	Ja, ganska mycket	Ja, väldigt mycket	Ingen uppfattning
Björn	☐	☐	☐	☐	☐
Lodjur	☐	☐	☐	☐	☐
Kungsörn	☐	☐	☐	☐	☐
Järv	☐	☐	☐	☐	☐
Varg	☐	☐	☐	☐	☐

Det spekuleras ofta kring vad som är orsakerna bakom den illegala jakten på rovdjur (orsakerna behöver inte vara desamma för de olika arterna). Vi utgår från att du som jägare får höra olika argument för och emot jakt på rovdjur.

15. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?

Orsaken till illegal jakt på björn är:	Tar helt avstånd	Tar delvis avstånd	Instämmer delvis	Instämmer helt	Ingen uppfattning
Att björnen är farlig för människor	☐	☐	☐	☐	☐
Att man vill samla troféer	☐	☐	☐	☐	☐
Att man gör uppror mot rovdjurspolitiken	☐	☐	☐	☐	☐
Att björnen skadar tamdjursnäringen	☐	☐	☐	☐	☐
Att björnen tar det jaktbara viltet	☐	☐	☐	☐	☐
Att björnen river jakthundar	☐	☐	☐	☐	☐
Att kunna sälja köttet och skinnat,	☐	☐	☐	☐	☐
Att reglerna kring skyddsjakten är för restriktiva	☐	☐	☐	☐	☐
Annan orsak	☐	☐	☐	☐	☐

16. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?

Orsaken till illegal jakt på lodjur är:	Tar helt avstånd	Tar delvis avstånd	Instämmer delvis	Instämmer helt	Ingen uppfattning
Att lodjuret är farlig för människor	☐	☐	☐	☐	☐
Att man vill samla troféer	☐	☐	☐	☐	☐
Att man gör uppror mot rovdjurspolitiken	☐	☐	☐	☐	☐
Att lodjuret skadar tamdjursnäringen	☐	☐	☐	☐	☐
Att lodjuret tar det jaktbara viltet	☐	☐	☐	☐	☐
Att kunna sälja skinnat,	☐	☐	☐	☐	☐
Att reglerna kring skyddsjakten är för restriktiva	☐	☐	☐	☐	☐
Annan orsak	☐	☐	☐	☐	☐

17. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?

Orsaken till illegal jakt på kungsörn är:	Tar helt avstånd	Tar delvis avstånd	Instämmer delvis	Instämmer helt	Ingen uppfattning
Att man vill samla troféer	☐	☐	☐	☐	☐
Att man gör uppror mot rovdjurspolitiken	☐	☐	☐	☐	☐
Att kungsörnen skadar tamdjursnäringen	☐	☐	☐	☐	☐
Att kungsörnen tar det jaktbara viltet	☐	☐	☐	☐	☐
Att kungsörnen river jakthundar	☐	☐	☐	☐	☐
Att kunna sälja örnen för montering,	☐	☐	☐	☐	☐
Att reglerna kring skyddsjakten är för restriktiva	☐	☐	☐	☐	☐
Annan orsak	☐	☐	☐	☐	☐

18. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?

Orsaken till illegal jakt på järven är:	Tar helt avstånd	Tar delvis avstånd	Instämmer delvis	Instämmer helt	Ingen uppfattning
Att man vill samla troféer	☐	☐	☐	☐	☐
Att man gör uppror mot rovdjurspolitiken	☐	☐	☐	☐	☐
Att järven skadar rennäringen,	☐	☐	☐	☐	☐
Att järven tar det jaktbara viltet	☐	☐	☐	☐	☐
Att reglerna kring skyddsjakten är för restriktiva	☐	☐	☐	☐	☐
Annan orsak	☐	☐	☐	☐	☐

19. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?

Orsaken till illegal jakt på varg är:	Tar helt avstånd	Tar delvis avstånd	Instämmer delvis	Instämmer helt	Ingen uppfattning
Att vargen är farlig för människor	☐	☐	☐	☐	☐
Att man vill samla troféer	☐	☐	☐	☐	☐
Att man gör uppror mot rovdjurspolitiken,	☐	☐	☐	☐	☐
Att vargen skadar tamdjursnäringen,	☐	☐	☐	☐	☐
Att vargen tar det jaktbara villet	☐	☐	☐	☐	☐
Att vargen river jakthundar,	☐	☐	☐	☐	☐
Att kunna sälja skinnnet,	☐	☐	☐	☐	☐
Att reglema kring skyddsjakten är för restriktiva	☐	☐	☐	☐	☐
Annan orsak	☐	☐	☐	☐	☐

Omfattningen av illegal jakt på rovdjur är svår att bestämma. Vi är intresserade av din uppfattning om omfattningen av dessa jaktbrott under år 2006. Avslutningsvis är vi också intresserade av vilka brottsförebyggande insatser du anser att man kan göra för att minska den illegala jakten på rovdjur.

20. Hur omfattande var den illegala jakten på rovdjur i ditt län under 2006?, Ange det alternativ som du anser .
stämmer bäst

Det förekom ingen illegal jakt på rovdjur, ☐

Det förekom i liten utsträckning, ☐

Det förekom varken sällan eller ofta ☐

Det förekom i stor utsträckning ☐

Det förekom i mycket stor utsträckning ☐

Ingen uppfattning ☐

21. Vad tycker du att myndigheterna, jägarorganisationerna, jaktledarna samt enskilda jägare ska göra för att .
motverka illegal jakt på rovdjur?

22. Har du några andra synpunkter som du vill dela med dig?

Tack för din medverkan!

Bilaga 2. Kvalitativa enkätsvar – tillvägagångssätt vid kodning och beskrivning av variabler

Frågorna 21 och 22 i frågeformuläret utgör enkätstudiens kvalitativa del då inga förutbestämda svarsalternativ funnits. Svarsfrekvensen på enkäten har dock varit av den omfattningen att dessa svar behövde kodas kvantitativt för att göra materialet hanterbart. Svaren från frågorna har grupperats efter innehåll i ett antal variabler, cirka 15 stycken för respektive fråga. Innehållet i svaren har varit underlaget för kategorierna, de har alltså inte bestämts i förhand. Utifrån kategoriseringen kan man se hur stora andelar av respondenterna som har gemensamma åsikter, det vill säga om det finns en konsensus kring vad man bör göra för att motverka illegal jakt, men även om det finns stor eller liten spridning när det gäller övriga synpunkter, främst om rovdjursrelaterade frågor. De kvalitativa svaren har sedan lästs för att kunna plocka ut exempel på de åsikter som respondenterna haft.

Fråga 21. Vad tycker du att myndigheterna, jägarorganisationerna, jaktledarna samt enskilda jägare ska göra för att motverka illegal jakt på rovdjur?

Svarsvariabler:

- Informera och utbilda för att förändra attityder om rovdjuren, lagstiftningen och illegal jakt
- Öka anmälningsbenägenheten, upprätta en tipstelefon och ge belöningar
- Medla mellan de olika parterna eller försök på annat sätt att dämpa konflikterna som finns
- Ökad kontroll/närvaro/bevakning/restriktioner
- Inför strängare straff och/eller gör det lättare att fälla
- Ändra § 28 och/eller övriga föreskrifter
- Utöka jakträtten
- Öka ersättningen/ge bidrag till dem som drabbas av rovdjuren
- Minska eller anpassa storleken på rovdjursstammarna
- Ändra rovdjurens geografiska fördelning/nolltolerans
- Öka det lokala inflytandet/lokal förvaltning
- Misstro mot myndigheterna
- Missnöjd, arg eller frustrerad intervjuperson
- Oseriös intervjuperson
- Oklart vad intervjuperson menar
- Övrigt
- Illegal jakt är inget problem/illegal jakt förekommer inte

Fråga 22. Har du några andra synpunkter som du vill dela med dig?

Svarsvariabler:

- Positiv inställning till rovdjur
- Negativ inställning till rovdjur
- Öseriös IP
- Personliga erfarenheter/upplevelser/möten med rovdjur
- Ändra reglerna för jakten
- Anledning till eller åtgärd mot illegal jakt
- Kritik mot rovdjurspolitiken och -förvaltningen
- Utpekande av särskild grupp som gärningspersoner
- Övriga jaktsynpunkter
- Enkätsynpunkter
- Oklart eller oläsligt
- Övrigt
- Konsekvenser av rovdjur
- Mer utbildning och information

Bilaga 3. Allmänt om att använda kvalitativa metoder

Metodansatsen i denna del av forskningsprojektet bygger på en kombination av flera kvalitativa metoder vilka tillsammans syftar till att skapa kunskap kring vissa aktörers beteende och handlingar kring ett visst tema, i detta fall grova jaktbrott. På ett djupare plan har studien till syfte att försöka förstå och förklara de bakomliggande, möjligen utlösande, faktorerna för individers beteende och handlande vad gäller grova jaktbrott. De här tillämpade kvalitativa forskningsmetoderna lämpar sig särskilt för att belysa aktörernas egna tankar och resonemang kring sina beteenden och handlingar.

Kvalitativa intervjuer

Syftet med att genomföra semistrukturerade kvalitativa intervjuer är i denna studie att samla in kvalitativa och förståelsegrundande data från utvalda aktörer som, på olika sätt, antas besitta personlig erfarenhet av grova jaktbrott. Individuella djupintervjuer möjliggör för aktören att ge en ingående bild av en situation och/eller en process samt att utveckla *sitt* perspektiv på centrala skeenden och de överväganden som ligger till grund för handlande i en specifik situation.

En semistrukturerad ansats tillförsäkrar en viss kontinuitet och jämförbarhet mellan intervjuerna, medan den ger utrymme för respondenten att lägga vikt vid det som bedöms som väsentligt och meningsfullt för just honom eller henne (Davies, 1999).

I semistrukturerade djupintervjuer ges respondenten visst handlingsutrymme, som till exempel att föreslå lämplig tid och plats för intervjun. För intervjuarens ändamål är en plats så nära förknippad med respondenten som möjligt att föredra, som till exempel dennes hem, arbetsplats eller plats där en för studien relevant händelse äger rum. Syftet är att skapa en för respondenten så "normal" och bekväm situation som möjligt samt att möjliggöra för intervjuaren att studera en plats som respondenten vanligen befinner sig i. Ofta kommer intervjuaren och respondenten överens om ungefärlig tidsmässig längd på intervjutillfället så att båda är införstådda i situationens ramar. Respondenten är också väl insatt i intervjuens syfte och sammanhang samt att den spelas in och vad inspelningen senare kommer att användas till. Han eller hon görs också medveten om de forskningsetiska överväganden som råder. Övergripande för semistrukturerade och öppna djupintervjuer är att ett informerat samtycke, mellan intervjuare och respondent, kring intervjuens ramar säkerställs. Den semistrukturerade intervjun liknar ofta ett samtal där intervjuaren styr samtalet så att det kretsar kring ett eller ett par nyckelteman, som är samma i samtliga intervjuer. Syftet här är att samla in en narrativ kunskap (Johansson, 1999, Bal, 1997) kring beteenden och handlingar i vissa specifika situationer. Den semistrukturerade djup-

intervjun spelas in på analog eller digital utrustning, transkriberas och analyseras (Kvale, 1997, Seale, 1999, Ryen, 2004).

Etnografi

Ett etnografiskt fältarbete, inom den antropologiska forskningstraditionen ofta kallat deltagande observation, innebär att utredaren i så hög grad som möjligt deltar i sammanhang och situationer med de människor hon eller han intresserar sig för och i den miljö dessa individer lever och verkar (Hylland Eriksen, 1995:15). Denna metodansats gör det möjligt att följa en process samt observera faktiska handlingar, beteenden och skeenden i specifika situationer (Garsten, 2004; Hannerz, 2003). Observationer gjorda under ett etnografiskt fältarbete kan ses som ett sätt att verifiera och fördjupa insikter gjorda efter till exempel analysering av intervjuer eller i fokusgrupper (Agar, 1996:9).

I den etnografiska metoden ingår, som i andra vetenskapsmetoder, att relatera empiriska resultat till etablerad terminologi och teoretiska traditioner, och att kritiskt pröva tolkningens giltighet. Inom socialantropologi och sociologi har det sedan länge argumenterats för fördelarna med att kombinera datainsamlingsmetoderna fokusgrupper och etnografi (se till exempel Agar & MacDonald, 1995). Den etnografiska metodens upphov till insikter som uppmanar till en vid tolkning ger, i kombination med djupintervjuernas och fokusgruppernas mer detaljerade data, en djup förståelse av människors föreställningar och idéer kring ett specifikt och abstrakt ämne (ibid.).

Etnografiskt fältarbete är en tidskrävande metod eftersom den baseras på att ett kontaktnät, grundat i ömsesidigt förtroende, med, för studiens syfte, relevanta informanter under tid byggs upp. Metoden kräver dessutom att utredaren, när väl förtroendet är etablerat, befinner sig i informatorernas sammanhang och situationer så pass länge att observationer av beteenden i faktiska sammanhang möjliggörs. Denna metodansats har till syfte att med hjälp av insamlat empiriskt material försöka förstå de grundläggande värderingar som informanternas beteenden vilar på.

Den etnografiska beskrivningen följer på utfört etnografiskt fältarbete och ämnar att på ett detaljerat och närvarofyllt vis i text beskriva världen så som den, enligt utredarens observationer, tycks te sig för informanterna själva i deras miljö och sammanhang. Syftet med en etnografisk beskrivning är att bidra med ett inifrån perspektiv från en viss grupp individer och deras livsmiljö (Geertz, 1984; 1973).

Sammantaget, och i kombination med varandra, antas de ovanstående kvalitativa forskningsmetoderna ge en djup och mångsidig belysning av de faktiska beteenden och underliggande värderingar som förekommer i specifika situationer bland, för den aktuella studien, relevanta grupper av aktörer.

Bilaga 4. Kodinstruktioner tidskrifter

Urval medier: Svensk Jakt, Svensk Jakt Nyheter och Jakt & Jägare.

Tidsperiod: Från och med juli 2005 till och med juni 2006.

Urval innehållsmässigt: Artiklar publicerade i huvudtidskriften som innehåller ord eller mening som kan relateras till illegal jakt, rovdjurspolitik och eller rovdjur.

Undersökningsenhet: Hela artiklar om ej annat explicit anges.

1. Medium

Tidskrifterna tilldelas ett eget nummer, enligt följande system:

1. Svensk Jakt
2. Jakt & Jägare
3. Svensk Jakt Nyheter

2. Nummer

Här anges i vilket nummer artikeln förekommer.

3. Årtal

Här anges vilket år artikeln förekommer.

1. 2005
2. 2006

4. Kod

Varje artikel ges ett eget kodnummer, löpande efter den systematik som framgår nedan:

- 100 – Svensk Jakt
- 200 – Jakt & Jägare
- 300 – Svensk Jakt Nyheter

5. Sidnummer

Ange sidnummer på vilken artikeln är publicerad.

6. Artikelrubrik

Artikels rubrik.

7. Beskriv artikelrubrikens font

Här beskrivs artikels font etc. Är t ex vissa ord i fet stil eller har orden i rubriken olika färg?

8. Artikelutrymme inklusive eventuella bilder och bildtext

Det totala utrymmet i kvadratcentimeter som upptas av artikel inklusive eventuella bilder och bildtext.

9. Bildartikelutrymme

Det totala utrymmet i kvadratcentimeter som upptas av bilder och bildtext.

10. Om bild/bilder förekommer, vad föreställer den/de?

Beskriv vad bilden/bilderna föreställer.

11. Förekommer puff för artikeln på första sidan?

Frågan kan besvaras med Ja eller Nej. Med puff avses rubrik eller rubrik tillsammans med ingress på förstasidan som hänvisar till artikel inne i tidningen.

12. Förekommer ämnet även i jämförande tidskrift 1?

1 står för Svensk Jakt. Kan besvaras antingen med **Motsvarande nummer, Numret före, Numret efter, Ja, Nej** och **Ej tillämpbar** om det är Svensk Jakt som kodas.

13. Om Ja, i vilket nummer av 1 förekommer det?

Ange det nummer av Svensk Jakt där ämnet förekommer. Alternativet 0 används om fråga 12 besvarats med Nej eller Ej tillämpbar.

14. Förekommer ämnet även i jämförande tidskrift 2?

2 står för Jakt och Jägare. Kan besvaras antingen med **Motsvarande nummer, Numret före, Numret efter, Ja, Nej** och **Ej tillämpbar** om det är Jakt och Jägare som kodas.

15. Om Ja, i vilket nummer av 2 förekommer det?

Ange det nummer Jakt och Jägare där ämnet förekommer. Alternativet 0 används om fråga 12 besvarats med Nej eller Ej tillämpbar.

16. Förekommer ämnet även i jämförande tidskrift 3?

3 står för Svensk Jakt Nyheter. Kan besvaras antingen med **Motsvarande nummer, Numret före, Numret efter, Ja, Nej** och **Ej tillämpbar** om det är Svensk Jakt Nyheter som kodas.

17. Om Ja, i vilket nummer av 3 förekommer det?

Ange det nummer av Svensk Jakt Nyheter där ämnet förekommer. Alternativet 0 används om fråga 12 besvarats med Nej eller Ej tillämpbar.

18. Journalistisk genre

Här finns sju svarsalternativ: **Nyhetsartikel, analys/perspektiv/motsvarande, intervju, debattartikel, krönika, ledare samt instruktiv artikel.** Avgörande vid kodningen är tidskriftens egen vinjettering. Med **nyhetsartikel** avses samtliga artiklar som är placerade på nyhetsplats och som inte har någon vinjettering som signalerar till läsaren att artikeln ifråga ej är en nyhetsartikel. Med **analys/perspektiv/motsvarande**

avses artiklar som explicit i vinjett anger för läsaren att artikeln innehåller en analys eller motsvarande som ej är en nyhetsartikel. I tveksamma fall ska avgörandet göras utifrån läsarens möjligheter att avgöra om artikeln utgör en analys eller motsvarande, eller en nyhetsartikel. Med **intervju** avses intervjuer med från mediet fristående person. Med **debattartikel** avses artikel som har vinjettering "debatt". Med **krönika** avses artikel som har vinjettering "krönika". Med **ledarartikel** avses artikel som har vinjettering "ledare". Med **instruktiv artikel** avses artiklar som syftar till att instruera läsaren.

19. Huvudsakligt tema

Detta är en öppen variabel, där varje tema ges en egen kod som samtidigt skrivs upp på en separat kodningslista. Med tema avses huvudsakligt ämne, exempelvis "rovdjurspolitik", "rovdjur" eller illegal jakt. Varje tema bör vara förhållandevis brett, men i tveksamma fall är det bättre att skapa ett nytt tema än att föra artikeln till ett tema som man är osäker på ifall det är relevant.

20–25. Vilket/vilka rovdjur handlar artikeln om?

Markera om artikeln handlar om ett eller flera av rovdjuren. Här markeras också alternativet "rovdjur" om ordet används som gemensam beteckning för djuren.

26. Handlar artikeln om rovdjur som skadats/dödats?

Frågan kan besvaras med Ja eller Nej. Frågan ska besvaras med ja om det någonstans i artikeln framkommer att ett eller flera rovdjur skadats och/eller dödats. Frågan ska besvara med nej om rovdjur ej skadats och/eller dödats.

27. Om ja, beskrivs motivet till varför rovdjur skadats/dödats?

Här finns tolv primära svarsalternativ:

Livsstilsinriktade motiv: Skydda tamdjur och renar, Konkurrera om viltet, Skydda jakthundar, Handel med skinn och troféer.

Subjektiva motiv: Spänning, Status, Troféjakt, Frustration mot samhället, Rädsla eller Hatbrott.

Övriga motiv: Skyddsjakt, Björnjakt samt Ej tillämpbar.

Frågan ska besvaras med **Skyddsjakt** om beslut om skyddsjakt tagits och det är orsaken till varför rovdjuret skjutits.

Frågan ska besvaras med **Björnjakt** om det är en björn som skjutits under den period och i ett sådant område där björnjakt är tillåten.

Frågan ska besvaras med **Ej tillämpbar** om inte något motiv anges eller om det inte går att avgöra motivet. Alternativet Ej tillämpbar används om fråga 26 besvarats med ett Nej.

28. Framkommer eventuella bakomliggande faktorer?

Här finns fyra primära svarsalternativ: **Rovdjursmotståndare** (dömd för illegal jakt), **Rovdjursmotståndare** (dömd för otillåten jakt), **Tidigare brottsbelastad** (dömd för illegal jakt), **Ingen tidigare brottsbelastning** eller **Ej tillämpbar**. Frågan ska besvaras med **Ej tillämpbar** om inga bakomliggande faktorer framkommer, om fråga 26 besvarats med ett Nej eller om fråga 27 besvarats med "Skydds jakt" eller "Björnjakt" då rovdjuret/rovdjuren skjutits under lagliga förhållanden och skyttens bakgrund inte är intressant/relevant.

29. Om rovdjur skadats/dödats, beskrivs då situationen?

Här finns fem primära svarsalternativ: **I samband med laglig jakt eller annan verksamhet**, **För att freda tamboskap vid egen gård**, **För att freda renar vid renskötsel**, **För att freda jakthund i terräng**, **I en annan nödliknande situation**, **Ej tillämpbar** om fråga nr 27 besvarats med ett Nej eller om fråga 28 besvarats med "Skydds jakt" eller "Björnjakt" då situationen redan är given.

30. Framkommer det vad som använts för att skada/döda rovdjuret?

Här finns nio primära svarsalternativ: **Lagligt vapen**, **Illegalt vapen**, **Förbjudna vapen**, **Tillåten fälla**, **Otillåten fälla**, **Gift**, **Snöskoter**, **Bil**, **Annan** eller **Ej tillämpbar** om det inte framkommer vad som använts för att skada eller döda det aktuella rovdjuret, om fråga nr 27 besvarats med Nej eller om fråga 28 besvarats med "Skydds jakt" eller "Björnjakt", då vi förutsätter att legala vapen har använts vid dessa tillfällen.

31. Framkommer det om handlingen var planerad eller ej?

Frågan kan besvaras med **Spontan handling** om handling inte var planerad, **Planerad handling** om det framkommer att handlingen var planerad eller **Ej tillämpbar** om det inte framkommer om handlingen var planerad eller inte, om fråga nr 27 besvarats med Nej eller om fråga 28 besvarats med "Skydds jakt" eller "Björnjakt", då vi förutsätter att handlingen var planerad vid dessa tillfällen.

32. Framkommer det vem som anmälde händelsen?

Frågan kan besvaras med **Ja**, **Nej** eller **Ej tillämpbar** om det inte framkommer vem som anmälde händelsen eller om fråga 28 besvarats med "Skydds jakt" eller "Björnjakt" eftersom denna fråga inte är relevant för dessa tillfällen.

33–34. Om ja, vem anmälde händelsen?

Här finns sju primära svarsalternativ: **Den/de misstänkte/misstänkta**, **En kamrat**, **Polisen**, **Anonym**, **Naturbevakare**, **Forskare**, **Annan nämligen__** eller **Ej tillämpbar**.

Frågan besvaras med **Den/de misstänkte/misstänkta** om det var personen som avlossade skottet/skotten som själv gjorde anmälan, **En kamrat** om det var en kamrat, t ex jaktkamrat som anmälde händelsen, **Polisen** om det var polisen som gjorde anmälan. Framkommer det explicit att anmälaren var anonym skall frågan besvaras med **Anonym**. Var det en **Naturbevakare** eller **Forskare** skall frågan besvaras med motsvarande. Var det någon annan än de alternativ som listats som anmälde händelsen ska frågan besvaras med **Annan, nämligen__**. **Ej tillämpbar** används om det inte framkommer vem som anmälde händelsen eller om fråga nr 27 besvarats med Nej eller Ej tillämpbar.

35. Handlar artikeln om att rovdjur *bör/ska* skjutas?

Frågan kan besvaras med Ja eller Nej. Frågan ska besvaras med ja om det någonstans i artikeln framkommer att ett eller flera rovdjur *bör/ska* skjutas. Frågan ska besvaras med nej om det inte förekommer någon diskussion om att rovdjur bör skjutas.

36. Om ja, beskrivs motivet till varför rovdjur *bör/ska* skjutas?

Här finns tolv primära svarsalternativ:

Livsstilsinriktade motiv: Skydda tamdjur och renar, Konkurrera om viltet, Skydda jakthundar, Handel med skinn och troféer.

Subjektiva motiv: Spänning, Status, Troféjakt, Frustration mot samhället, Rädsla eller Hatbrott.

Övriga motiv: Skyddsjakt, Björnjakt samt Ej tillämpbar.

Frågan ska besvaras med **Skyddsjakt** om beslut om skyddsjakt tagits och det är orsaken till varför rovdjuret/rovdjuren *bör/ska* skjutas eller om diskussion om skyddsjakt förekommer, t ex önskan om utökat skyddsjakt. Frågan ska besvaras med **Björnjakt** om det är en björn som *bör/ska* skjutas under den period och i ett sådant område där björnjakt är tillåten. Frågan ska besvaras med **Ej tillämpbar** om inte något motiv anges eller om det inte går att avgöra motivet. Alternativet Ej tillämpbar används om fråga 27 besvarats med ett Nej.

37. Förekommer spekulationer om sådant som kan komma att hända?

Artikeln ska kodas med Ja om det någonstans i artikeln spekuleras om framtida händelser. I annat fall ska artikeln kods med ett Nej. Med händelser avses förhållanden som i rimlig mening är eller kommer att bli objektivt verkliga.

38. Om ja, bidrar journalister till de spekulationerna?

Kan besvaras med Ja eller Nej. Frågan ska besvaras med Ja om journalister bidrar till spekulationerna antingen genom att själva stå för dem eller genom att ställa frågor till andra aktörer som tvingar dem att spekulera. Vid sidan av dem finns alternativet Ej tillämpbart, ifall föregående fråga besvarats med ett nej.

39. Inställning till rovdjur?

Frågan kan besvaras med **Positiv**, **Negativ** eller **Neutral**. Alternativen **Positiv** och **Negativ** ska bara användas om det klart framgår vilken attityd till rovdjur artikeln poängterar.

40. Vem har skrivit artikeln?

Skriv vem som skrivit artikeln. Om det inte framkommer vem som skrivit artikeln finns **alternativet Ej tillämpbar**.

41. Antal citerade källor

Med frågan avses det antal källor som får komma till tals i form av talstreck eller hela meningar inom citationstecken. Endast individer kan räknas som källor.

42. Antal omnämnda och namngivna källor?

Med frågan avses det antal källor som under eget namn omnämns i artikeln – utöver de som är citerade. Endast individer kan räknas som källor. Det krävs också att källan ifråga tillskrivs någon åsikt, något påstående eller uttalande.

43. Vem/vilka kommer till tals?

Skriv namn och titel på de personer som kommer till tals. Om ingen kommer till tals skrivs **0**.

44. Förekommer explicit anonyma källor?

Kan besvaras med Ja eller Nej. Med explicit anonyma källor avses att det i artikeln framgår att det finns en eller flera individuella källor som samtidigt är anonyma. Exempel på när variabeln ska kodas med Ja är ifall det står att "enligt källor..." eller "enligt uppgift".

45. Journalistisk gestaltning

Här finns fyra primära svarsalternativ: **Sakgestaltning**, **Spelgestaltning** och **Skandalgestaltning**. Vid sidan av dessa finns reservalternativet **Annan** samt **Ej tillämpbar**.

Med **Sakgestaltning** avses att artikeln fokuserar på VAD som har hänt, VAD någon har föreslagit, eller VAD någon har sagt. För att en artikel ska kodas som en Sakgestaltning krävs att den handlar om sakligt innehåll eller sakliga förhållanden i verkligheten.

Med **Spelgestaltning** avses att artikeln fokuserar på det relevanta ämnet som spel, strategi, relationer mellan aktörer. Viktiga indikatorer är ord som "vinnare", "förlorare", spel- sport- och krigsmetaforer.

Med **Skandalgestaltning** avses artiklar som fokuserar på skandaler, moraliskt eller juridiskt klandervärda beteenden liksom felsägningar.

Här finns också svarsalternativen **Annan** och **Ej tillämpbar**.

46. Journalistiskt förhållningssätt?

Kan besvaras antingen med **Beskrivande** eller **Tolkande**. Bedömningen utgår från artikelns helhet, där en sammanvägd bedömning görs av huruvida journalisten huvudsakligen beskriver eller tolkar det som har hänt eller kommer att hända. Kraven för att det journalistiska förhållningssättet ska beskrivas som tolkande ska dock vara lägre än för beskrivande. För att frågan ska besvaras med tolkande räcker det med att journalisten i viktiga avseenden gör sina egna tolkningar. Med viktiga avseenden menas att det är de journalistiska tolkningarna som är styrande för den dominerande tolkningen av artikeln. Om exempelvis en journalist skriver "Idag lade den borgerliga alliansen fram ett förslag om att paragraf 28 ska ändras för att försöka locka till sig fler röster", då räknas det som ett viktigt avseende därför att tolkningen skapar en tolkningsram som sedan är styrande. Vid sidan av dessa alternativ finns alternativet **Ej möjlig att besvara**, om en tillförlitlig bedömning av frågans svar ej kan göras.

47a. Förekommer X som tema?

Frågan besvaras med Ja eller Nej. Frågan besvaras med Ja om temat tas upp i artikeln och Nej om temat inte förekommer eller förekommer i för liten utsträckning för att ge något underlag till frågorna 39.b-39.d. De olika temana (X) fylls på efterhand som de tas upp i artiklarna, på detta sätt styr materialet vilka teman som bildas på ett naturligt sätt.

47b. Inställning till temat?

Frågan kan besvaras med **Positiv**, **Negativ**, **Neutral** eller **Ej tillämpbar**. Alternativen **Positiv** och **Negativ** ska bara användas om det klart framgår vilken inställning artikeln poängterar. Svarsalternativet **Ej tillämpbar** anges om fråga 47a besvarats med ett Nej.

47c. Argument och beskrivning av temat

Detta är en öppen variabel. Här beskrivs med egna ord hur temat framställs så att det klart framgår varför svarsalternativet som valts i fråga 39b har valts. Eventuella argument för/emot skall också anges om sådana finns. Skriv 0 om temat inte förekommer i artikeln.

47d. Exempel

Detta är en öppen variabel. Här ges exempel i form av citat från artikeln som illustrerar svaren i 47b och c. Dessa citat kommer sedan att användas som underlag för att se om det går att hitta neutraliseringar i innehållet i artiklarna. Skriv 0 om temat inte förekommer i artikeln.

47e. Vem uttrycker detta?

Här anges vems åsikter eller argument som beskrivs i fråga 39c och exemplifieras i 39d. Personerna kategoriseras vartefter och bildar kategorier. Exempel på kategorier kan vara privatpersoner, jägare eller lo-

kalpolitiker. Materialet styr alternativen i variabeln alltså bildas kategorier efter behov. Skriv 0 om frågan inte är besvarbar dvs. om temat inte förekommer.

47a-e

OSV MED FÖLJANDE TEMAN:

Tema:

- 1 Regeringen (se exempel ovan)
- 2 Skydds jakt
- 3 Lagstiftning
- 4 Paragraf 28 i jaktförordningen
- 5 Vargattacker
- 6 Vargspårning
- 7 Björnjakt
- 8 Rovdjur som observerats av någon (setts)
- 9 Rovdjurspolitiken
- 10 Stamstorlekar
- 11 Forskning
- 12 Naturvårdsverket
- 13 Ersättning
- 14 Myndigheter (undantaget Naturvårdsverket)
- 15 Lodjursspårning
- 16 Illegal jakt
- 17 Björnattacker
- 18 Lodjursattacker
- 19 Vargjakt
- 20 Lodjursjakt
- 21 Björnsparning
- 22 EU
- 23 Varginplantering
- 24 Rovdjursförespråkare
- 25 Kungsörnsattacker
- 26 Järvattacker

Bilaga 5. Kodschema tidskriftsanalys

Urval medier: Svensk Jakt, Svensk Jakt Nyheter och Jakt & Jägare.

Tidsperiod: Juli 2005 till och med juni 2006.

Urval innehållsmässigt: Artiklar publicerade i huvudtidskriften som innehåller ord eller mening som kan relateras till illegal jakt, rovdjurspolitik och/eller rovdjur.

Undersökningsenhet: Hela artiklar om ej annat explicit anges.

1. Tidskrift
 1. Svenskt Jakt
 2. Jakt & Jägare
 3. Svensk Jakt Nyheter
2. Nr _____
3. Årgång
 1. 2005
 2. 2006
4. Kod _____
5. På sid nr _____
6. Artikelrubrik

7. Beskriv rubrikens font

8. Artikelutrymme (inkl eventuell bild & bildtext)
____ x ____ cm = _____ kvadrat cm
____ x ____ cm = _____ kvadrat cm
9. Bildutrymme (inkl bildtext)
1 ____ x ____ cm = _____ kvadratcm
0 Ingen tillhörande bild
10. Om bild/bilder, vad föreställer den/de?

11. Förekommer puff för artikeln på första sidan
 - 1 Ja
 - 2 Nej

12. Förekommer ämnet även i jämförande tidskrift **1**?

- 1 Motsvarande nummer
- 2 Numret före
- 3 Numret efter
- 4 Ja
- 5 Nej
- 0 Ej tillämpbar

13. Vilket nummer av **1**?

14. Förekommer ämnet även i jämförande tidskrift **2**?

- 1 Motsvarande nummer
- 2 Numret före
- 3 Numret efter
- 4 Ja
- 5 Nej
- 0 Ej tillämpbar

15. Vilket nummer av **2**?

16. Förekommer ämnet även i jämförande tidskrift **3**?

- 1 Motsvarande nummer
- 2 Numret före
- 3 Numret efter
- 4 Ja
- 5 Nej
- 0 Ej tillämpbar

17. Vilket nummer av **3**?

18. Journalistisk genre

- 1. Nyhetsartikel
- 2. Analys/perspektiv/motsvarande
- 3. Intervju
- 4. Debattartikel
- 5. Krönika
- 6. Ledare
- 7. Instrukтив artikel

19. Huvudsakligt tema

20–25. Vilket/vilka rovdjur handlar artikeln om

- 1 Varg
- 2 Lo
- 3 Björn
- 4 Järv
- 5 Kungsörn
- 6 Rovdjur

26. Handlar artikeln om rovdjur som skadats/dödats?

- 1 Ja
- 2 Nej

27. Om ja, beskrivs motivet/motiven till varför rovdjur skadats/dödats?

- 1 Skydda tamdjur och renar
- 2 Konkurrera om viltet
- 3 Skydda jakthundar
- 4 Handel med skinn och troféer
- 5 Spänning
- 6 Status
- 7 Troféjakt
- 8 Frustration mot samhället
- 9 Rädsla
- 10 Hatbrott
- 11 Skyddsjakt
- 12 Björnjakt
- 0 Ej tillämpbar

Frågorna 28–34 är endast relevanta om fråga 26 besvarats med Ja och rovdjuret/rovdjuren skadats/dödats illegalt. Om fråga 26 besvarats med Nej eller fråga 27 besvarats med "Skyddsjakt", "Björnjakt" eller "Ej tillämpbar" ska frågorna 28–34 besvaras med "Ej tillämpbar".

28. Framkommer eventuella bakomliggande faktorer beträffande personen/personerna som skadade/dödade rovdjuret/rovdjuren?

- 1 Rovdjursmotståndare (dömd för illegal jakt)
- 2 Rovdjursmotståndare (dömd för otillåten jakt)
- 3 Tidigare brottsbelastad (dömd för illegal jakt)
- 4 Ingen tidigare brottsbelastning
- 0 Ej tillämpbar

29. Om rovdjur skadats/dödats, beskrivs då situationen?

- 1 I samband med laglig jakt eller annan verksamhet
- 2 För att freda tamboskap vid egen gård
- 3 För att freda renar vid renskötsel
- 4 För att freda jakthund i terräng
- 5 I en annan nödliknande situation
- 0 Ej tillämpbar

30. Framkommer det vilket/vilka vapen som använts för att skada/döda rovdjuret?

- 1 Lagligt vapen
- 2 Illegalt vapen
- 3 Förbjudna vapen
- 4 Tillåten fälla
- 5 Otillåten fälla
- 6 Gift
- 7 Snöskoter
- 8 Bil
- 9 Annan
- 0 Ej tillämpbar

31. Framkommer det om handlingen var planerad eller ej?

- 1 Spontan handling
- 2 Planerad handling
- 0 Ej tillämpbar

32. Framkommer det vem som anmälde händelsen?

- 1 Ja
- 2 Nej
- 0 Ej tillämpbar

33–34. Om ja, vem anmälde händelsen?

- 1 Den/de misstänkte/misstänkta
- 2 En kamrat
- 3 Polis
- 4 Anonym
- 5 Naturbevakare
- 6 Forskare
- 7 Annan, nämligen _____
- 0 Ej tillämpbar

35. Handlar artikeln om att rovdjur *bör/ska skjutas*?

- 1 Ja
- 2 Nej

36. Om ja, beskrivs motivet till varför rovdjur *bör/ska skjutas*?

- 1 Skydda tamdjur och renar
- 2 Konkurrera om viltet
- 3 Skydda jakthundar
- 4 Handel med skinn och troféer
- 5 Spänning
- 6 Status
- 7 Troféjakt

- 8 Frustration mot samhället
- 9 Rädsla
- 10 Hatbrott
- 11 Skyddsjakt
- 12 Björnjakt
- 0 Ej tillämpbar

37. Förekommer spekulationer om sådant som kan komma att hända?

- 1 Ja
- 2 Nej

38. Om ja, bidrar författaren till de spekulationerna?

- 1 Ja
- 2 Nej
- 0 Ej tillämpbar

39. Inställningen till rovdjur

- 1 Positiv
- 2 Neutral
- 3 Negativ

40. Vem har skrivit artikeln?

- 1 _____
- 0 Ej tillämpbar

41. Antal citerade källor

42. Antal omnämnda och namngivna källor?

43. Vem/vilka kommer till tals?

- 1 _____
- 2 Ingen

44. Förekommer explicit anonyma källor?

- 1 Ja
- 2 Nej

45. Journalistisk gestaltning i artikeln

- 1 Sakgestaltning
- 2 Spelgestaltning
- 3 Skandalgestaltning
- 4 Annan
- 0 Ej tillämpbar

46. Journalistiskt förhållningssätt?
1	Beskrivande
2	Tolkande
3	Ej möjligt att besvara

47. Temafrågor

47a. Förekommer regeringen som tema

1	Ja
2	Nej

47b. Inställningen till regeringen

1	Positiv
2	Neutral
3	Negativ
0	Ej tillämpbar

47c. Argument och beskrivning kring regeringstemat:

47d.Exempel:

47e. Vem uttrycker detta?

1	Jägare
2	Lokal politiker
3	Politiker på riksnivå
4	Privatperson
5	Tamdjursägare
6	Skribenten själv
7	Ref annan tidning
8	Jurist
9	Jaktvårdskonsulent
10	Förbundstalesman
11	Forskare
12	Markägare
13	Spårningsansvarig
0	Ej tillämpbar

47a-e

OSV MED FÖLJANDE TEMAN:

Tema:

1	Regeringen (se exempel ovan)
2	Skyddsjakt
3	Lagstiftning
4	Paragraf 28 i jaktförordningen

- 5 Vargattacker
- 6 Vargspårning
- 7 Björnjakt
- 8 Rovdjur som observerats av någon (setts)
- 9 Rovdjurspolitiken
- 10 Stamstorlekar
- 11 Forskning
- 12 Naturvårdsverket
- 13 Ersättning
- 14 Myndigheter (undantaget Naturvårdsverket)
- 15 Lodjursspårning
- 16 Illegal jakt
- 17 Björnattacker
- 18 Lodjursattacker
- 19 Vargjakt
- 20 Lodjursjakt
- 21 Björnspårning
- 22 EU
- 23 Varginplantering
- 24 Rovdjursförespråkare
- 25 Kungsörnsattacker
- 26 Järvattacker

Bilaga 6. Kodinstruktioner lokalpress

Urval medier: Dagens Nyheter, Gefle Dagblad, Dala Demokraten, Dalabygden, Hälsinge Kuriren, Falu Kuriren, Arbetarbladet, Norrbottenskuriren, Norrländska socialdemokraten och Piteå tidning.

Tidsperiod: 020508-020515, 040129-040204 samt 060116-060122.

Urval innehållsmässigt: Alla artiklar som innehåller ordet rovdjur, alternativt varg/björn/lo/järv/kungsörn.

Undersökningsenhet: Hela artiklar.

1. Medium

Tidningarna tilldelas ett eget nummer, enligt följande system:

1. Falu Kuriren
2. Dala-Demokraten
3. Arbetarbladet
4. Gefle Dagblad
5. Dalabygden
6. Hälsingekuriren
7. Dagens Nyheter
8. Norrbottens-Kuriren
9. Norrländska Socialdemokraten
10. Piteå-Tidningen

2. Datum

Här anges i vilket datum tidningen utkom.

3. Sidnummer

Ange sidnummer på vilken artikeln är publicerad.

4. Artikelutrymme inklusive eventuella bilder och bildtext

Det totala utrymmet i kvadratcentimeter som upptas av artikel inklusive eventuella bilder och bildtext.

5. Bildutrymme

Det totala utrymmet i kvadratcentimeter som upptas av bilder och bildtext.

6. Om bild/bilder förekommer, vad föreställer den/de?

Beskriv vad bilden/bilderna föreställer.

7. Artikelrubrik

Artikeln rubrik.

8. Beskriv artikelrubrikens font

Här beskrivs artikelns font etc. Är t ex vissa ord i fet stil eller har orden i rubriken olika färg?

9. Förekommer puff för artikeln på första sidan?

Frågan kan besvaras med Ja eller Nej. Med puff avses rubrik eller rubrik tillsammans med ingress på förstasidan som hänvisar till artikel inne i tidningen.

10. Återfinns samma artikel i någon annan tidning?

Frågan kan besvaras med Ja eller Nej.

11. Journalistisk genre

Här finns sju svarsalternativ: **Nyhetsartikel, analys/perspektiv/motsvarande, intervju, debattartikel, krönika, ledare samt instruktiv artikel.** Avgörande vid kodningen är tidskriftens egen vinjettering. Med **nyhetsartikel** avses samtliga artiklar som är placerade på nyhetsplats och som inte har någon vinjettering som signalerar till läsaren att artikeln ifråga ej är en nyhetsartikel. Med **analys/perspektiv/motsvarande** avses artiklar som explicit i vinjett anger för läsaren att artikeln innehåller en analys eller motsvarande som ej är en nyhetsartikel. I tveksamma fall ska avgörandet göras utifrån läsarens möjligheter att avgöra om artikeln utgör en analys eller motsvarande, eller en nyhetsartikel. Med **intervju** avses intervjuer med från mediet fristående person. Med **debattartikel** avses artikel som har vinjettering "debatt". Med **krönika** avses artikel som har vinjettering "krönika". Med **ledarartikel** avses artikel som har vinjettering "ledare". Med **instruktiv artikel** avses artiklar som syftar till att instruera läsaren.

12. Huvudsakligt tema

Detta är en öppen variabel, där varje tema ges en egen kod som samtidigt skrivs upp på en separat kodningslista. Med tema avses huvudsakligt ämne, exempelvis "rovdjurspolitik", "rovdjur" eller illegal jakt. Varje tema bör vara förhållandevis brett, men i tveksamma fall är det bättre att skapa ett nytt tema än att föra artikeln till ett tema som man är osäker på ifall det är relevant.

13–18. Vilket/vilka rovdjur handlar artikeln om?

Markera om artikeln handlar om ett eller flera av rovdjuren. Här markeras också alternativet "rovdjur" om ordet används som gemensam beteckning för varg, lo, björn, järv och kungsörn.

19. Inställning till rovdjur?

Frågan kan besvaras med **Positiv, Negativ** eller **Neutral**. Alternativen **Positiv** och **Negativ** ska bara användas om det klart framgår vilken attityd till rovdjur artikeln poängterar.

20. Vem har skrivit artikeln?

Skriv vem som skrivit artikeln. Om det inte framkommer vem som skrivit artikeln finns **alternativet Ej tillämplig**.

21. Antal citerade källor

Med frågan avses det antal källor som får komma till tals i form av talstreck eller hela meningar inom citationstecken. Endast individer kan räknas som källor.

22. Antal omnämnda och namngivna explicita källor?

Med frågan avses det antal källor som under eget namn omnämns i artikeln – utöver de som är citerade. Endast individer kan räknas som källor. Det krävs också att källan ifråga tillskrivs någon åsikt, något påstående eller uttalande.

23. Vem/vilka kommer till tals?

Skriv namn och titel på de personer som kommer till tals. Om ingen kommer till tals skrivs 0.

24. Förekommer explicit anonyma källor?

Kan besvaras med Ja eller Nej. Med explicit anonyma källor avses att det i artikeln framgår att det finns en eller flera individuella källor som samtidigt är anonyma. Exempel på när variabeln ska kodas med Ja är ifall det står att "enligt källor..." eller "enligt uppgift".

25. Journalistisk gestaltning

Här finns fyra primära svarsalternativ: **Sakgestaltning**, **Spelgestaltning** och **Skandalgestaltning**. Vid sidan av dessa finns reservalternativet **Annan** samt **Ej tillämpbar**.

Med **Sakgestaltning** avses att artikeln fokuserar på VAD som har hänt, VAD någon har föreslagit, eller VAD någon har sagt. För att en artikel ska kodas som en Sakgestaltning krävs att den handlar om sakligt innehåll eller sakliga förhållanden i verkligheten.

Med **Spelgestaltning** avses att artikeln fokuserar på det relevanta ämnet som spel, strategi, relationer mellan aktörer. Viktiga indikatorer är ord som "vinnare", "förlorare", spel- sport- och krigsmetaforer.

Med **Skandalgestaltning** avses artiklar som fokuserar på skandaler, moralisk eller juridiskt klandervärda beteenden liksom felsägningar.

Här finns också svarsalternativen **Annan** och **Ej tillämpar**.

26. Journalistiskt förhållningssätt?

Kan besvaras antingen med **Beskrivande** eller **Tolkande**. Bedömningen utgår från artikelns helhet, där en sammanvägd bedömning görs av huruvida journalisten huvudsakligen beskriver eller tolkar det som har hänt eller kommer att hända. Kraven för att det journalistiska förhållningssättet ska beskrivas som tolkande ska dock vara lägre än för beskrivande. För att frågan ska besvaras med tolkande räcker det med att journalisten i viktiga avseenden gör sina egna tolkningar. Med viktiga avseenden menas att det är de journalistiska tolkningarna som är styrande för den dominerande tolkningen av artikeln. Om exempelvis en

journalist skriver ”Idag lade den borgerliga alliansen fram ett förslag om att paragraf 28 ska ändras för att försöka locka till sig fler röster”, då räknas det som ett viktigt avseende därför att tolkningen skapar en tolkningsram som sedan är styrande. Vid sidan av dessa alternativ finns alternativet **Ej möjlig att besvara**, om en tillförlitlig bedömning av frågans svar ej kan göras.

27. Handlar artikeln om rovdjur som skadats/dödats?

Frågan kan besvaras med Ja eller Nej. Frågan ska besvaras med ja om det någonstans i artikeln framkommer att ett eller flera rovdjur skadats och/eller dödats. Frågan ska besvara med nej om rovdjur ej skadats och/eller dödats.

28. Om ja, beskrivs motivet till varför rovdjur skadats/dödats?

Här finns tolv primära svarsalternativ:

Livsstilsinriktade motiv: Skydda tamdjur och renar, Konkurrera om viltet, Skydda jakthundar, Handel med skinn och troféer.

Subjektiva motiv: Spänning, Status, Troféjakt, Frustration mot samhället, Rädsla eller Hatbrott.

Övriga motiv: Skyddsjakt, Björnjakt samt Ej tillämpbar.

Frågan ska besvaras med **Skyddsjakt** om beslut om skyddsjakt tagits och det är orsaken till varför rovdjuret skjutits.

Frågan ska besvaras med **Björnjakt** om det är en björn som skjutits under den period och i ett sådant område där björnjakt är tillåten.

Frågan ska besvaras med **Ej tillämpbar** om inte något motiv anges eller om det inte går att avgöra motivet. Alternativet Ej tillämpbar används om fråga 27 besvarats med ett Nej.

29. Framkommer eventuella bakomliggande faktorer?

Här finns fyra primära svarsalternativ: **Rovdjursmotståndare (dömd för illegal jakt)**, **Rovdjursmotståndare (dömd för otillåten jakt)**, **Tidigare brottsbelastad (dömd för illegal jakt)**, **Ingen tidigare brottsbelastning** eller **Ej tillämpbar**. Frågan ska besvaras med **Ej tillämpbar** om inga bakomliggande faktorer framkommer, om fråga 27 besvarats med ett Nej eller om fråga 28 besvarats med ”Skyddsjakt” eller ”Björnjakt” då rovdjuret/rovdjuren skjutits under lagliga förhållanden och skyttens bakgrund inte är intressant/relevant.

30. Om rovdjur skadats/dödats, beskrivs då situationen?

Här finns fem primära svarsalternativ: **I samband med laglig jakt eller annan verksamhet**, **För att freda tamboskap vid egen gård**, **För att freda renar vid renskötsel**, **För att freda jakthund i terräng**, **I en annan nödliknande situation**, **Ej tillämpbar** om fråga nr 27 besvarats med ett Nej eller om fråga 28 besvarats med ”Skyddsjakt” eller ”Björnjakt” då situationen redan är given.

31. Framkommer det vad som använts för att skada/döda rovdjuret?

Här finns nio primära svarsalternativ:

Lagligt vapen, Illegalt vapen, Förbjudna vapen, Tillåten fälla, Otilåten fälla, Gift, Snöskoter, Bil, Annan eller **Ej tillämpbar** om det inte framkommer vad som använts för att skada eller döda det aktuella rovdjuret, om fråga nr 27 besvarats med Nej eller om fråga 28 besvarats med "Skyddsjakt" eller "Björnjakt", då vi förutsätter att legala vapen har använts vid dessa tillfällen.

32. Framkommer det om handlingen var planerad eller ej?

Frågan kan besvaras med **Spontan handling** om handling inte var planerad, **Planerad handling** om det framkommer att handlingen var planerad eller **Ej tillämpbar** om det inte framkommer om handlingen var planerad eller inte, om fråga nr 27 besvarats med Nej eller om fråga 28 besvarats med "Skyddsjakt" eller "Björnjakt", då vi förutsätter att handlingen var planerad vid dessa tillfällen.

33. Framkommer det vem som anmälde händelsen?

Frågan kan besvaras med **Ja, Nej** eller **Ej tillämpbar** om det inte framkommer vem som anmälde händelsen eller om fråga 28 besvarats med "Skyddsjakt" eller "Björnjakt" eftersom denna fråga inte är relevant för dessa tillfällen.

34. Om ja, vem anmälde händelsen?

Här finns sju primära svarsalternativ: **Den/de misstänkte/misstänkta, En kamrat, Polisen, Anonym, Naturbevakare, Forskare, Annan nämligen__** eller **Ej tillämpbar**.

Frågan besvaras med **Den/de misstänkte/misstänkta** om det var personen som avlossade skottet/skotten som själv gjorde anmälan, **En kamrat** om det var en kamrat, t ex jaktkamrat som anmälde händelsen, **Polisen** om det var polisen som gjorde anmälan. Framkommer det explicit att anmälaren var anonym skall frågan besvaras med **Anonym**. Var det en **Naturbevakare** eller **Forskare** skall frågan besvaras med motsvarande. Var det någon annan än de alternativ som listats som anmälde händelsen ska frågan besvaras med **Annan, nämligen__**. **Ej tillämpbar** används om det inte framkommer vem som anmälde händelsen eller om fråga nr 27 besvarats med Nej eller Ej tillämpbar.

35. Handlar artikeln om att rovdjur bör/ska skjutas?

Frågan kan besvaras med Ja eller Nej. Frågan ska besvaras med ja om det någonstans i artikeln framkommer att ett eller flera rovdjur bör/ska skjutas. Frågan ska besvaras med nej om det inte förekommer någon diskussion om att rovdjur bör skjutas.

36. Om ja, beskrivs motivet till varför rovdjur bör/ska skjutas?

Här finns tolv primära svarsalternativ:

Livsstilsinriktade motiv: Skydda tamdjur och renar, Konkurrera om viltet, Skydda jakthundar, Handel med skinn och troféer.

Subjektiva motiv: Spänning, Status, Troféjakt, Frustration mot samhället, Rädsla eller Hatbrott.

Övriga motiv: Skyddsjakt, Björnjakt samt Ej tillämpbar.

Frågan ska besvaras med Skyddsjakt om beslut om skyddsjakt tagits och det är orsaken till varför rovdjuret/rovdjuren bör/ska skjutas eller om diskussion om skyddsjakt förekommer, t ex önskan om utökad skyddsjakt.

Frågan ska besvaras med Björnjakt om det är en björn som bör/ska skjutas under den perioden och i ett sådant område där björnjakt är tillåten.

Frågan ska besvaras med Ej tillämpbar om inte något motiv anges eller om det inte går att avgöra motivet. Alternativet Ej tillämpbar används om fråga 27 besvarats med ett Nej.

37. Förekommer spekulationer om sådant som kan komma att hända?

Artikeln ska kodas med Ja om det någonstans i artikeln spekuleras om framtida händelser. I annat fall ska artikeln kods med ett Nej. Med händelser avses förhållanden som i rimlig mening är eller kommer att bli objektivt verkliga.

38. Om ja, bidrar journalister till de spekulationerna?

Kan besvaras med Ja eller Nej. Frågan ska besvaras med Ja om journalister bidrar till spekulationerna antingen genom att själva står för dem eller genom att ställa frågor till andra aktörer som tvingar dem att spekulera. Vid sidan av dem finns alternativet Ej tillämpbart, ifall föregående fråga besvarats med ett nej.

39a. Förekommer X som tema?

Frågan besvaras med antingen Ja eller Nej. Frågan besvaras med Ja om temat tas upp i artikeln och Nej om temat inte förekommer eller förekommer i för liten utsträckning för att ge något underlag till frågorna 39.b–39.d. De olika temana (X) fylls på efterhand som de tas upp i artiklarna, på detta sätt styr materialet vilka teman som bildas på ett naturligt sätt.

39b. Inställning till temat?

Frågan kan besvaras med **Positiv**, **Negativ**, **Neutral** eller **Ej tillämpbar**. Alternativen **Positiv** och **Negativ** ska bara användas om det klart

framgår vilken inställning artikeln poängterar. Svartalernativet Ej tilllämpbar anges om fråga 39a besvarats med ett Nej.

39c. Argument och beskrivning av temat

Detta är en öppen variabel. Här beskrivs med egna ord hur temat framställs så att det klart framgår varför svartalernativet som valts i fråga 39b har valts. Eventuella argument för/emot skall också anges om sådana finns. Skriv 0 om temat inte förekommer i artikeln.

39d. Exempel

Detta är en öppen variabel. Här ges exempel i form av citat från artikeln som illustrerar svaren i 39b och c. Dessa citat kommer sedan att användas som underlag för att se om det går att hitta neutraliseringar i innehållet i artiklarna. Skriv 0 om temat inte förekommer i artikeln.

39e. Vem uttrycker detta?

Här anges vems åsikter eller argument som beskrivs i fråga 39c och exemplifieras i 39d. Personerna kategoriseras vartefter och bildar kategorier. Exempel på kategorier kan vara privatpersoner, jägare eller lokalpolitiker. Materialet styr alternativen i variabeln alltså bildas kategorier efter behov. Skriv 0 om frågan inte är besvarbar dvs. om temat inte förekommer.

Bilaga 7. Kodschema lokalpressanalys

Urval medier:. Dagens Nyheter, Gefle Dagblad, Dala-Demokraten, Dalabygden, Hälsinge Kuriren, Falu Kuriren, Arbetarbladet, Norrbottens-Kuriren, Norrländska Socialdemokraten och Piteå-Tidningen.

Tidsperiod: 020508-020515, 040129-040204 samt 060116-060122.

Urval innehållsmässigt: Alla artiklar som innehåller ordet rovdjur, alternativt varg/björn/lo/järv/kungsörn.

Undersökningsenhet: Hela artiklar om ej annat explicit anges.

1. Tidning
 1. Falu Kuriren
 2. Dala-Demokraten
 3. Arbetarbladet
 4. Gefle Dagblad
 5. Dalabygden
 6. Hälsinge Kuriren
 7. Dagens Nyheter
 8. Norrbottens-Kuriren
 9. Norrländska Socialdemokraten
 10. Piteå-Tidningen
2. Datum (ååmmdd)
3. Sidnummer _____
4. Artikelutrymme (inkl eventuell bild & bildtext)
____ x ____ cm = _____ kvadrat cm
5. Bildutrymme (inkl bildtext)
____ x ____cm=____kvadrat cm
6. Bildbeskrivning

7. Artikelrubrik

8. Fontbeskrivning

9. Förekommer puff för artikeln på första sidan
 - 1 Ja
 - 2 Nej

10. Finns artikeln med i någon annan tidning?

- 1 Ja
- 2 Nej

11. Journalistisk genre

- 1. Nyhetsartikel
- 2. Analys/perspektiv/motsvarande
- 3. Intervju
- 4. Debattartikel
- 5. Krönika
- 6. Ledare
- 7. Instrukтив artikel

12. Huvudsakligt tema

-
13. Handlar artikeln om varg?	1	ja
	2	nej
14. Handlar artikeln om lo?	1	ja
	2	nej
15. Handlar artikeln om björn?	1	ja
	2	nej
16. Handlar artikeln om järv?	1	ja
	2	nej
17. Handlar artikeln om kungsörn?	1	ja
	2	nej
18. Handlar artikeln om alla rovdjur?	1	ja
	2	nej
	3	
19. Inställningen till rovdjur		
1	Positiv	
2	Neutral	
3	Negativ	

20. Vem har skrivit artikeln?

21. Antal citerade källor

22. Antal omnämnda och namngivna källor?

23. Vem/vilka kommer till tals?

24. Förekommer explicit anonyma källor?

- 1 Ja
- 2 Nej

25. Journalistisk gestaltning i artikeln

- 0 Ej tillämpbar
- 1 Sakgestaltning
- 2 Spelgestaltning
- 3 Skandalgestaltning
- 4 Annan

26. Journalistiskt förhållningssätt?

- 1 Beskrivande
- 2 Tolkande
- 3 Ej möjligt att besvara

27. Handlar artikeln om rovdjur som skadats/dödats?

- 0 Ja
- 1 Nej

28. Om ja, beskrivs motivet/motiven till varför rovdjur skadats/dödats?

- 0 Ej tillämpbar
- 1 Skydda tamdjur och renar
- 2 Konkurrera om viltet
- 3 Skydda jakthundar
- 4 Handel med skinn och troféer
- 5 Spänning
- 6 Status
- 7 Troféjakt
- 8 Frustration mot samhället
- 9 Rädsla
- 10 Hatbrott
- 11 Skyddsjakt
- 12 Björnjakt
- 13 Annat

Frågorna 29–34 är endast relevanta om fråga 28 besvarats med Ja och rovdjuret/rovdjuren skadats/dödats illegalt. Om fråga 28 besvarats med "Skyddsjakt", "Björnjakt" eller "Ej tillämpbar" ska frågorna 29–34 besvaras med "Ej tillämpbar".

29. Framkommer eventuella bakomliggande faktorer beträffande personen/personerna som skadade/dödade rovdjuret/rovdjuren?

- 0 Ej tillämpbar
- 1 Rovdjursmotståndare (dömd för illegal jakt)
- 2 Rovdjursmotståndare (dömd för otillåten jakt)
- 3 Tidigare brottsbelastad (dömd för illegal jakt)
- 4 Ingen tidigare brottsbelastning

30. Om rovdjur skadats/dödats, beskrivs då situationen?

- 0 Ej tillämpbar
- 1 I samband med laglig jakt eller annan verksamhet
- 2 För att freda tamboskap vid egen gård
- 3 För att freda renar vid renskötsel
- 4 För att freda jakthund i terräng
- 5 I en annan nödliknande situation
- 6 Annan

31. Framkommer det vilket/vilka vapen som använts för att skada/döda rovdjuret?

- 0 Ej tillämpbar
- 1 Lagligt vapen
- 2 Illegalt vapen
- 3 Förbjudet vapen
- 4 Tillåten fälla
- 5 Otillåten fälla
- 6 Gift
- 7 Snöskoter
- 8 Bil
- 9 Annan
- 10 Framgår ej

32. Framkommer det om handlingen var planerad eller ej?

- 0 Ej tillämpbar
- 1 Spontan handling
- 2 Planerad handling

33. Framkommer det vem som anmälde händelsen?

- 0 Ej tillämpbar
- 1 Ja
- 2 Nej

34. Om ja, vem anmälde händelsen?

- 0 Ej tillämpbar
- 1 Den/de misstänkte/misstänkta
- 2 En kamrat
- 3 Polis

- 4 Anonym
- 5 Naturbevakare
- 6 Forskare
- 7 Annan, nämligen _____

35. Handlar artikeln om att rovdjur *bör/ska* skjutas?

- 1 Ja
- 2 Nej

36. Om ja, beskrivs motivet till varför rovdjur *bör/ska* skjutas?

- 0 Ej tillämplig
- 1 Skydda tamdjur och renar
- 2 Konkurrera om viltet
- 3 Skydda jakthundar
- 4 Handel med skinn och troféer
- 5 Spänning
- 6 Status
- 7 Troféjakt
- 8 Frustration mot samhället
- 9 Rädsla
- 10 Hatbrott
- 11 Skyddsjakt
- 12 Björnjakt
- 13 Annat

37. Förekommer spekulationer om sådant som kan komma att hända?

- 1 Ja
- 2 Nej

38. Om ja, bidrar journalisten till de spekulationerna?

- 0 Ej tillämplig
- 1 Ja
- 2 Nej

1.1 Förekommer X som tema

1	ja
2	nej

1.2 Inställningen till X

0	ej tillämplig
1	positiv
2	neutral
3	negativ

1.3 Argument och beskrivning kring temat:

1.4 Exempel:

2.5 Vem uttrycker detta?

0	ej tillämpbar
1	jägare
2	lokal politiker
3	politiker på riks nivå
4	privatperson
5	tamdjursägare
6	skribent
7	okänt
8	ref annan tidning
9	jurist
10	vargspårare
11	Naturvårdsverket
12	förbundstalesman
13	jaktvårdskonsulent
14	forskare
15	markägare
16	spårningsansvarig
17	same
18	representant för samerna
20	flera olika personer uttalar sig

Teman:

- 1 Regeringen
- 2 §28
- 3 Bojkotten
- 4 Stamstorlekar
- 5 Observationer
- 6 Lagstiftning
- 7 Rovdjursmotståndare
- 8 Lokal politik
- 9 Rivna djur
- 10 Jaktbrott
- 11 Rädsla
- 12 Reglering
- 13 EU
- 14 Skydds jakt
- 15 Rovdjurspolitiken
- 16 Vargspårning
- 17 Rovdjursförespråkare
- 18 Myndigheter
- 19 Naturvårdsverket
- 20 Förekomst av rovdjur i allmänhet

- 21 Forskning
- 22 Varginplantering
- 23 Ersättning
- 24 Laponiavargen
- 25 Diskriminering av samer
- 26 Media

Bilaga 8. Beskrivning av dagspress²⁷

Dagens Nyheter

Dagens Nyheter, är en rikstäckande morgontidning som utkommer sju dagar i veckan och ges ut i fyra olika upplagor. Den är oberoende och har en liberal politisk hållning. Tidningen läses av ca 917 000 personer varje dag, har en upplaga på 363 100²⁸ och säljs både som prenumeration och i lösnummer. Tidningen har hela svenska folket som målgrupp. *Dagens Nyheter* grundades av Rudolf Wall i syfte att göra en prismäsig billig tidning som "vanligt folk" kunde läsa för att nå ut till de stora massorna och utkom första gången år 1864. I dag ägs tidningen av mediekoncernen Bonnier AB, ett av norra Europas största medieföretag, och finansieras genom annonser, prenumerationer och annan affärsverksamhet. *Dagens Nyheter* har inte statligt presstöd. Torbjörn Larsson är ansvarig utgivare. (*Dagens Nyheter*s hemsida).

Falu Kuriren

Falu Kuriren är Dalarnas största tidning med huvudsaklig spridning i Falun, Siljanstrakten och Västerdalarna. Den utkommer måndag till och med lördag. *Falu Kuriren* är en bred allmän tidning som riktar sig till alla människor inom sitt spridningsområde. Tidningen är oberoende med en liberal, humanistisk politisk hållning. Tidningen har ca 71 000 läsare varje dag och har en upplaga på 27 900. *Falu Kuriren* bildades av en grupp frisinnade personer och utkom första gången år 1894. I dag ägs tidningen av Dalarnas största medieföretag Dalarnas Tidningar AB och den finansieras genom annonsintäkter, prenumerationer och lösnummerförsäljning. *Falu Kuriren* har inte statligt presstöd. Pär Fagerström är ansvarig utgivare. (Dalarnas tidningars hemsida).

Dala-Demokraten

Dala-Demokraten är en tidning med socialdemokratisk ledarsida som utkommer måndag till och med lördag i sex olika upplagor – Falun, Borlänge, Leksand-Gagnef-Vanbro, Rättvik-Mora, Ludvika-Smedjebacken samt Hedemora-Avesta-Säter. Tidningen har ca 66 000 läsare och har en upplaga på 21 100. Den går att prenumerera på såväl som att köpa i lösnummer. Tidningen grundades år 1917 med syfte att ge en, enligt grundarna, annan bild av samhället än den rådande borgerliga. *Dala-Demokraten* ingår i en koncern tillsammans med *Dala-Demokraten* Annons AB vars mål är att skapa opinion för arbetarrörelsens värderingar på ledarplats. Målgruppen för tidningen är alla bosatta i Dalarna

²⁷ Beskrivningarna har sammanställts med hjälp av information från respektive tidnings hemsida och personlig kontakt med chefredaktörerna eller annan lämplig person på tidningarna.

²⁸ Samtliga uppgifter om antal upplagor och läsare gäller för helåret 2005 och är ett snitt över alla veckodagar som tidningen utkommer. Uppgifterna har hämtats den 4 januari 2007 på Dagspress hemsida.

över 18 år. Tidningen finansieras som ett affärsdrivande aktiebolag. Ansvarig utgivare är Arne Höök. (*Dala-Demokraten*s hemsida).

Dalabygden

Dalabygden är en veckotidning som utkommer varje fredag. Tidningen har ca 20 000 läsare och har en upplaga på 4 400 exemplar. Tidningen har en centerpartistisk ledarsida och har en tydlig landsbygdsprofil. Målgruppen är mindre samhällen och landsbygden. *Dalabygden* utkom för första gången år 1946 och startades av Bondeförbundet som kände ett behov av att ha en egen tidning i Dalarna. Tidningen finansieras genom abonnemangsavgifter och annonsintäkter och går att köpa i lösnummer. *Dalabygden* ingår i koncernen Sveagruppens Tidnings AB och Bo Pettersson är ansvarig utgivare. (Sveagruppens hemsida).

Gefle Dagblad

Gefle Dagblad är en liberal tidning som utkommer i hela Gävleområdet sju dagar i veckan. Den har ca 64 000 läsare, och en upplaga på 27 300. Den går att köpa i lösnummer så väl som att prenumerera på. Målgruppen för tidningen är alla som bor i Gävle och övriga Gästrikland. Tidningen grundades år 1895 som en reaktion mot det konservativa privilegiesamhället då frihet, nykterhet och rösträtt var de viktigaste frågorna. *Gefle Dagblad* utges av Gävle tidningar AB, ett företag i en av Sveriges största mediekoncerner Mittmedia förvaltnings AB som bl.a. äger 11 andra tidningar och några kommersiella radiostationer. Mittmedia förvaltnings AB arbetar för mångsidighet i det offentliga samtalet (Mittmedia koncernens hemsida). Tidningen finansieras genom abonnemangsavgifter och annonsintäkter. Ansvarig utgivare är Christina Delby Vad-Schütt.

Arbetsblad

Arbetsblad ges ut i två editioner, en i Gästrikland och en i norra Uppland, sju dagar i veckan. Den har ca 68 000 läsare och en upplaga på 26 400 och går att både prenumerera på och köpa i lösnummer. Målgruppen är alla som bor i utgivningsområdet. Tidningen är oberoende och har en socialdemokratisk ledarsida på uppdrag av ägarna. *Arbetsblad* startades med målet att bli en socialdemokratisk pressröst och utkom för första gången år 1902. I dag ägs tidningen av Mittmedia förvaltnings AB (se ovan under *Gefle Dagblad*) och finansieras genom prenumerationsavgifter och annonsintäkter. Sven Johansson är ansvarig utgivare.

Hälsinge Kuriren

Hälsinge Kuriren är en lokal morgontidning som utkommer i Söderhamn med omnejd, måndag till och med lördag och har ca 22 000 läsare och en upplaga på 8 200. Tidningens målgrupp är personer, företag

och organisationer i Söderhamns kommun. Tidningen ges ut av Hålsingetidningar AB och ägs av mediekoncernen Mittmedia förvaltnings AB (se ovan under *Gefle Dagblad*). Tidningen grundades 1895 med avsikt att förmedla nyheter och skapa politisk opinionsbildning (tidningen hade då en socialdemokratisk hållning). Numera är tidningen oberoende och har ingen politisk profil utan ämnar ge en allsidig, oberoende och trovärdig nyhetsförmedling. Tidningen finansieras genom prenumerationer och annonsintäkter och går att köpa i lösnummer. Mats Åmvall är ansvarig utgivare.

Norrbottens-Kuriren

Norrbottens-Kuriren utkommer sex dagar i veckan, måndag till och med lördag, och är en av Sveriges äldsta lokaltidningar. Den är en obunden, moderat tidning som ges ut i Luleå och vänder sig till alla boende i Norrbotten. Tidningen har ca 81 000 läsare och en upplaga på 26 700 och går utöver prenumeration även att köpa i lösnummer. *Norrbottens-Kuriren* grundades 1861 med syfte att förmedla lokal journalistik och kommersiell information i Luleå och Norrbotten. Tidningen ägs av Norrköpings tidningar och finansieras genom prenumerationer och annonsintäkter. Ansvarig utgivare är Sture Bergman.

Norrländska Socialdemokraten

Norrländska Socialdemokraten är Norrbottens största dagstidning, utkommer 6 dagar i veckan, måndag till och med lördag, har ca 106 000 läsare och en upplaga på 40 600. Tidningen riktar sig till alla boende i Norrbottens län (exklusive Pite älvdal). Tidningen har en socialdemokratisk ledarsida och har tre ägare: det norska bolaget Orkla, som äger flera norska dagstidningar och har verksamhet i flera andra länder, Valrossen AB, som representerar lokala socialdemokratiska intressen, och *Piteå-Tidningen* AB. Tidningen finansieras genom abonnemangsavgifter och annonsintäkter och går att köpa i lösnummer. *Norrländska Socialdemokraten* grundades år 1918 av arbetarrörelsen för att föra fram arbetarrörelsens värderingar. Lennart Håkansson är ansvarig utgivare. (*Norrländska Socialdemokraten*s hemsida).

Piteå-Tidningen

Piteå-Tidningen är södra Norrbottens största morgontidning, den utkommer sex dagar i veckan, måndag till och med lördag, har ca 44 000 läsare och har en upplaga på 17 600. Det går att köpa i lösnummer såväl som att prenumerera på. Tidningen har en stark lokal förankring och en socialdemokratisk ledarsida som ska spegla arbetarrörelsens värderingar. *Piteå-Tidningen* ägs sedan 1929 till största del av arbetarrörelsen i Pite älvdal men även av lokala fackföreningar och enskilda personer. Tidningen är även delägare i nyhetsbyrån Nyheter i Norr som utöver *Piteå-Tidningen* förser Norra Västerbotten med redaktionellt material (Nyheter i Norrs hemsida). *Piteå-Tidningen* grundades 1915

med avsikt att vara en liberal tidning med fokus på lokala frågor som ett alternativ till de mera högerorienterade tidningarna som fanns då. Målgruppen är främst boende i Piteås, Älvsbyns, Arjeplogs och Arvidsjaur kommuner men också andra som är intresserade av att veta vad som sker lokalt i dessa områden. Tidningen finansieras främst genom prenumerations- och annonsintäkter. Matti Lilja är ansvarig utgivare. (*Piteå-Tidningens* hemsida).